

24/2012

Sananvapausrikkokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

24/2012

Sananvapausrikkokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen

25.4.2012

Julkaisun nimi Sananvapausrikkokset, vainoaminen ja viestintärauhan rikkominen

Tekijä Matti Marttunen, Jussi Matikkala, työryhmä

Oikeusministeriön julkaisu 24/2012
Mietintöjä ja lausuntoja

OSKARI numero OM 16/41/2011 HARE numero OM025:00/2011

ISSN-L 1798-7091
ISSN (nid.) 1798-7091 ISSN (PDF) 1798-7105
ISBN (nid.) 978-952-259-208-8 ISBN (PDF) 978-952-259-209-5

URN URN:ISBN:978-952-259-209-5
Pysyvä osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-209-5>

Asia- ja avain- rikoslaki, viestintärauhan rikkominen, ilkivalta, sananvapaus, yksityiselämää louk-
sanat kaava tiedon levittäminen, kunnianloukkaus, vainoaminen

Tiivistelmä Oikeusministeriö asetti 30.9.2011 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida sananvapausrikkoksia koskevan lainsäädännön tarkistustarpeet Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön pohjalta, ja rikoslainsäädännön mahdollisia tarkistustarpeita modernilla viestintäteknologialla toteutettavaa yksityisyyteen kohdistuvaa häirintää ja ilkivaltaa sekä muutakin vakavaa häirintäkäyttäytymistä vastaan. Lisäksi työryhmän tuli arvioida sitä, edellyttääkö Euroopan neuvoston yleis-sopimuksen naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (CETS 210) 34 artiklan velvoite säätää vainoaminen (stalking) rangaistavaksi, rikoslain muuttamista ja onko tällaiselle muutokselle kansallisia perusteita. Työssä oli otettava huomioon rikoslain kokonaisuudistuksessa noudatetut yleiset periaatteet.

Työryhmän puheenjohtajana toimi lainsäädäntöneuvos Matti Marttunen oikeusministeriöstä. Työryhmän jäseninä olivat lainsäädäntöneuvos Jussi Matikkala (oikeusministeriö), valtiosyyttäjä Mika Illman (valtakunnansyyttäjänvirasto), poliisitar- kastaja Heidi Kankainen (sisäasiainministeriö), asianajaja Mari Lampenius (Suomen Asianajajaliitto), kärjätuomari Anne Niemi (Vantaan kärjäoikeus) ja dosentti Päivi Tiilikka (Helsingin yliopisto).

Työryhmän toimikausi oli 3.10.2011 – 16.4.2012. Työryhmä kokoontui 8 kertaa. Työryhmä kuuli työnsä aikana johtava psykologi Katja Björklundia, Elisa Oyj:ta, Ihmisoikeusliittoa, liikenne- ja viestintäministeriötä, dosentti Riitta Ollilaa (Jyväskylän yliopisto), Suomen Journalistiliittoa, tietosuojavaltuutettua, Viestinnän Keskusliittoa ja vähemmistövaltuutettua.

Työryhmä ehdottaa, että rikoslain yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevaan 24 lukuun lisätään uusi viestintärauhan rikkomista koskeva rangaistus- säännös. Viestintärauhan rikkomiseen syyllistyisi se, joka häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää toiselle viestejä tai soittaa siten, että teko on omiaan aiheutta- maan huomattavaa häiriötä tai haittaa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön huomioon ottamiseksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskeviin rangaistussäännöksiin ehdotetaan tehtäväksi tarkistuksia. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ehdotetaan jaettavaksi tavalliseen ja törkeään tekemuotoon. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksen perustekomuodoissa rangaistusuhkana olisi sakkoa. Kumpaankin säännökseen ehdotetaan lisättäväksi rangaistavuutta rajoittava uusi lauseke. Lausekkeiden mukaan tällaisena rikoksena ei pidettäisi yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, muoto, toisten oikeudet sekä muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Törkeän kunnianloukkauksen ankaroittamisperusteena ei enää olisi rikoksen tekeminen joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville.

Vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevaa rikoslain 25 lukua ehdotetaan täydennettäväksi uudella vainoamista koskevalla rangaistussäännöksellä. Vainoamiseen syyllistyisi se, joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta. Lisäksi pakkokeinolainsäädäntöön ehdotetaan tehtäväksi esityksen aiheuttama lähinnä teknisuonteinen muutos.

25.4.2012

Publikationens titel	Yttrandefrihetsbrott, olaglig förföljelse och brott mot kommunikationsfrid		
Författare	Matti Marttunen, Jussi Matikkala, arbetsgrupp		
Justitieministeriets publikation	24/2012 Betänkanden och utlåtanden		
OSKARI nummer	OM 16/41/2011	HARE nummer	OM025:00/2011
ISSN-L	1798-7091		
ISSN (häft.)	1798-7091	ISSN (PDF)	1798-7105
ISBN (häft.)	978-952-259-208-8	ISBN (PDF)	978-952-259-209-5
URN	URN:ISBN:978-952-259-209-5		
Permanent adress	p://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-209-5		
Sak- och nyckelord	strafflagen, brott mot kommunikationsfrid, ofog, yttrandefrihet, spridande av information som kränker privatlivet, ärekränkning, olaglig förföljelse		
Referat	<p>Justitieministeriet tillsatte 30.9.2011 en arbetsgrupp för att bedöma behoven av att se över lagstiftningen om yttrandefrihetsbrott utifrån Europadomstolens avgörandepraxis och de eventuella behoven av att se över strafflagstiftningen med tanke på störningar och ofog som sker med användande av modern kommunikationsteknik samt även annat allvarligt trakasserande beteende. Dessutom skulle arbetsgruppen bedöma om skyldigheten att kriminalisera förföljelse (stalkning) i artikel 34 i Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (CETS 210) kräver en ändring av strafflagen, och om det finns nationella grunder för en sådan ändring. Arbetsgruppen skulle i sitt arbete beakta de allmänna principer som iakttagits vid totalreformen av strafflagen.</p> <p>Ordförande i arbetsgruppen var lagstiftningsrådet Matti Marttunen från justitieministeriet. Medlemmar i arbetsgruppen var lagstiftningsrådet Jussi Matikkala (justitieministeriet), statsåklagare Mika Illman (riksåklagarämbetet), polisinspektör Heidi Kankainen (inrikesministeriet), advokaten Mari Lampenius (Finlands Advokattförbund), tingsdomaren Anne Niemi (Vanda tingsrätt) och docent Päivi Tiilikka (Helsingfors universitet).</p> <p>Arbetsgruppens mandattid var 3.10.2011 – 16.4.2012. Arbetsgruppen sammanträdde åtta gånger. Under arbetets gång hörde arbetsgruppen ledande psykologen Katja Björklund, Elisa Abp, Förbundet för mänskliga rättigheter, kommunikationsministeriet, docent Riitta Ollila (Jyväskylä universitet), Finlands Journalistförbund, dataombudsmannen, Mediernas Centralförbund och minoritetsombudsmannen.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att det fogas en ny straffbestämmelse om brott mot kommunikationsfrid till strafflagens 24 kap., som gäller kränkning av integritet och frid samt ärekränkning. Till brott mot kommunikationsfrid gör sig den skyldig som upprepade gånger skickar meddelanden eller ringer till någon annan i syfte att störa så att gärningen är ägnad att orsaka betydande störning eller skada.</p>		

För att beakta Europadomstolens rättspraxis föreslås det vissa ändringar i straffbestämmelserna om spridande av information som kränker privatlivet och ärekränkning. Det föreslås att spridande av information som kränker privatlivet delas upp på en normalform och en grov gärningsform. Straffhotet för grundformen av spridande av information som kränker privatlivet och ärekränkning ska endast vara böter. I båda bestämmelserna föreslås en ny klausul som begränsar straffbarheten. Enligt klausulerna ska som dessa brott inte anses information som lämnats för att en fråga som är av vikt från allmän synpunkt ska kunna behandlas, om inte informationen med hänsyn till sitt innehåll, sin form, andra personers rättigheter samt övriga omständigheter tydligt överskrider det som kan anses som godtagbart. Att brottet sker genom ett massmedium eller genom att en uppgift eller antydan på något annat sätt göra tillgängligt för ett stort antal människor ska inte längre vara en grund för att anse ärekränkningen som grov.

Det föreslås att strafflagens 25 kap., som gäller brott mot friheten, ska kompletteras med en ny straffbestämmelse om olaglig förföljelse. Till olaglig förföljelse gör sig den skyldig som upprepade gånger hotar, följer efter, iakttar, kontaktar eller på något annat sätt som är jämförbart med dessa förföljer någon annan så att det är ägnat att skapa skräck eller ångest. Dessutom föreslås det att i tvångsmedelslagstiftningen görs en ändring av främst teknisk natur som propositionen föranleder.

Oikeusministeriölle

Oikeusministeriö asetti 30.9.2011 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida sananvapauserikoksia koskevan lainsäädännön tarkistustarpeet Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön pohjalta, ja rikoslainsäädännön mahdollisia tarkistustarpeita modernilla viestintäteknologialla toteutettavaa yksityisyyteen kohdistuvaa häirintää ja ilkivaltaa sekä muutakin vakavaa häirintäkäyttäytymistä vastaan. Lisäksi työryhmän tuli arvioida sitä, edellyttääkö Euroopan neuvoston yleissopimuksen naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (CETS 210)

34 artiklan velvoite säätää vainoaminen (stalking) rangaistavaksi, rikoslain muuttamista ja onko tällaiselle muutokselle kansallisia perusteita.

Työryhmän puheenjohtajana toimi lainsäädäntöneuvos Matti Marttunen oikeusministeriöstä. Työryhmän jäseninä olivat lainsäädäntöneuvos Jussi Matikkala (oikeusministeriö), valtiosyyttäjä Mika Illman (valtakunnansyyttäjänvirasto), poliisitarkastaja Heidi Kankainen (sisäasiainministeriö), asianajaja Mari Lampenius (Suomen Asianajajaliitto), käräjätuomari Anne Niemi (Vantaan käräjäoikeus) ja dosentti Päivi Tiilikka (Helsingin yliopisto). Matikkala toimi myös työryhmän sihteerinä ja vastasi suurelta osin työryhmän mietinnön kirjoittamisesta.

Työryhmän toimikausi oli 3.10.2011 – 16.4.2012. Työryhmä kokoontui 8 kertaa, mutta työryhmässä olleita kysymyksiä käsiteltiin aktiivisesti myös vilkkaassa sähköpostikirjeenvaihdossa. Työryhmä kuuli työnsä aikana johtava psykologi Katja Björklundia, Elissa Oyj:ta, Ihmisoikeusliittoa, liikenne- ja viestintäministeriötä, dosentti Riitta Ollilaa (Jyväskylän yliopisto), Suomen Journalistiliittoa, tietosuojavaltuutettua, Viestinnän Keskusliittoa ja vähemmistövaltuutettua.

Työryhmä ehdottaa, että rikoslain yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevaan 24 lukuun lisätään uusi viestintärauhan rikkomista koskeva rangaistussäännös. Viestintärauhan rikkomiseen syyllistyisi se, joka häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää toiselle viestejä tai soittaa siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa häiriötä tai haittaa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön huomioon ottamiseksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskeviin rangaistussäännöksiin ehdotetaan tehtäväksi tarkistuksia. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ehdotetaan jaettavaksi tavalliseen ja törkeään tekomuotoon. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksen perustekomuodoissa rangaistusuhkana olisi sakkoa. Kumpaankin säännökseen ehdotetaan lisättäväksi rangaistavuutta rajoittava uusi lauseke. Lausekkeiden mukaan tällaisena rikoksena ei pidettäisi yleiseltä kanalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen,

huomioon ottaen sen sisältö, muoto, toisten oikeudet sekä muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Törkeän kunnianloukkauksen ankaroittamisperusteena ei enää olisi rikoksen tekeminen joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville.

Vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevaa rikoslain 25 lukua ehdotetaan täydennettäväksi uudella vainoamista koskevalla rangaistussäännöksellä. Vainoamiseen syyllistyisi se, joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta. Lisäksi pakkokeinolainsäädäntöön ehdotetaan tehtäväksi esityksen aiheuttama tekniluonteinen muutos.

Työssä oli otettava huomioon rikoslain kokonaisuudistuksessa noudatetut yleiset periaatteet. Työryhmän työ oli siinä mielessä haastavaa, että viime vuosikymmeninä toteutetussa rikoslain kokonaisuudistuksessa Suomen rikoslainsäädännön kattavuus on käyty kokonaisvaltaisesti läpi. Näin ollen *uuskriminalisointien* säätämiselle on oltava painavat perusteet ja ne on sovittava yhteen jo voimassa olevan sääntelyn kanssa. Tämä aiheuttaa väistämättä sen, että jossain määrin päällekkäisiä kriminalisointeja ei ole voitu välttää. Työryhmän käsityksen mukaan tätä ei voitane pitää suurena ongelmana, koska rikosprosessiviranomaisilla on vankka osaaminen lainkonkurrenssioppien soveltamisessa. Vastaavasti sananvapausrikokset ovat kiinteässä yhteydessä alati kehittyvään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöön, mikä luo haasteita perinteiselle rikosoikeudelle. Kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet vaikuttavat paitsi perustuslakiin kirjattujen perusoikeussäännösten myös rikoslain tulkintaan. Työryhmä katsoo tältä osin, että ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön laajahko kuvaaminen lainvalmisteluasiakirjoissa on omiaan tuomaan niitä kotimaisen oikeusyhteisön tietoisuuteen.

Työryhmä on laatinut ehdotuksensa pääosin hallituksen esityksen muotoon. Esitysehdotukseen sisältyy tosin teemoja koskevia laajahkoja arviointeja, joiden tuloksena lainsäädäntöä ei kaikilta osin ehdoteta muutettavaksi. Näin ollen ne perusteet, joilla lainsäädännön jättäminen ennalleen on päädytty ehdottamaan, voivat tulla laajasti ja yleisesti arvioitaviksi.

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa kunnioittavasti mietintönsä oikeusministeriölle.

Helsingissä 25 päivänä huhtikuuta 2012

Matti Marttunen

Mika Illman

Heidi Kankainen

Mari Lampenius

Jussi Matikkala

Anne Niemi

Päivi Tiilikka

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	15
YLEISPERUSTELUT	17
1 Johdanto	17
2 Nykytila	19
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö	19
2.1.1 Sananvapautta koskevat rangaistussäännökset	19
2.1.2 Korkeimman oikeuden käytäntöä yksityiselämän loukkaamisesta	22
2.1.3 Korkeimman oikeuden käytäntöä kunnianloukkauksista	29
2.1.4 Vainoamiseen liittyvät rangaistussäännökset	36
2.1.5 Kotirauhan rikkominen ja viestintärauha	39
2.1.6 Perus- ja ihmisoikeudet	41
2.2 Tilastotietoa tekojen yleisyydestä ja rangaistuksista	43
2.3 Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö	46
2.3.1 Sananvapauserikokset	46
RUOTSI	47
NORJA	52
TANSKA	58
SAKSA	59
ITÄVALTA	60
YHTEENVETO	61
2.3.2 Häirintä ja vainoaminen	62
RUOTSI	62
NORJA	63
TANSKA	63
SAKSA	64

	ITÄVALTA	64
	YHTEENVETO	65
2.4	Sananvapausrikokset EIT:n ratkaisukäytännön valossa	65
2.4.1	Sananvapaus EIT:n käytännössä	65
2.4.2	Yksityiselämän suoja EIT:n käytännössä	68
2.4.3	Kunnian ja maineen suoja EIT:n käytännössä	75
2.4.4	Suomea koskevat EIT:n langettavat ratkaisut yksityisyyden loukkasasioissa	78
2.4.5	Suomea koskevat EIT:n langettavat ratkaisut kunnianloukkasasioissa	84
2.4.6	Euroopan neuvoston piirissä annettuja suosituksia	88
2.5	Nykytilan arviointia	91
2.5.1	Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnianloukkaus	91
2.5.2	Vainoaminen	95
2.5.3	Viestintärauha	100
3	Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	107
3.1	Tavoitteet	107
3.2	Toteuttamisvaihtoehdot	107
3.3	Keskeiset ehdotukset	110
4	Esityksen vaikutukset	112
5	Asian valmistelu	114
	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	115
6	Lakiehdotuksen perustelut	115
6.1	Rikoslaki	115
6.2	Pakkokeinolaki (806/2011)	136
7	Voimaantulo	137
	LAKI RIKOSLAIN MUUTTAMISESTA	138
	LAKI PAKKOKOINOLAIN 10 LUVUN 7 §:N MUUTTAMISESTA	141
	LAG OM ÄNDRING AV STRAFFLAGEN	142
	LAG OM ÄNDRING AV 10 KAP. 7 § I TVÅNGSMEDELSLAGEN	145

**Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi
rikoslain muuttamisesta ja
laiksi pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n muuttamisesta**

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevaan 24 lukuun lisätään uusi viestintärauhan rikkomista koskeva rangaistussäännös. Viestintärauhan rikkomiseen syyllistyisi se, joka häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää toiselle viestejä tai soittaa siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa häiriötä tai haittaa. Rangaistusuhaksi säädettäisiin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Säännös laajentaisi häirintäviestinnän rangaistavuutta kotirauhaa häiritsevää puhelin- ja matkapuhelinhäirinnästä muihinkin viestintävälineisiin, eikä rangaistavuus olisi enää sidottu siihen, että puhelu tai viesti vastaanotetaan kotirauhan piirissä. Viestintärauhan rikkomisen olisi asianomistajarikos. Ilkivaltaa koskevaan säännökseen tehtäisiin vastaavasti muutos, jonka mukaan säännöksessä mainittaisiin puheluiden soittamisen ohella viestien lähettäminen.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön huomioon ottamiseksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskeviin rangaistussäännöksiin ehdotetaan tehtäväksi tarkistuksia. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ehdotetaan jaettavaksi tavalliseen ja törkeään tekemuotoon. Koska ihmisoikeustuomioistuin pitää vankeusrangaistusuhkaa näissä rikoksissa sananvapauden kanssa yhteensopivana vain poikkeuksellisissa tilanteissa, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksen perustekomuodoissa rangaistusuhkana olisi jatkossa sakkoa. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön huomioon ottamiseksi kumpaankin säännökseen ehdotetaan lisättäväksi rangaistavuutta rajoittava uusi lauseke. Lausekkeiden mukaan tällaisena rikoksena ei pidettäisi yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, muoto, toisten oikeudet sekä muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Törkeän kunnianloukkauksen ankaroittamisperusteena ei enää olisi rikoksen tekeminen joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville. Törkeän yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja törkeän kunnianloukkauksen rangaistusasteikko olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Tämä olisi sama kuin törkeän kunnianloukkauksen nykyinen rangaistusasteikko. Yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevien rikosten syytoikeusjärjestely säilyisi ennallaan.

Vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevaa rikoslain 25 lukua ehdotetaan täydennettäväksi uudella vainoamista koskevalla rangaistussäännöksellä. Vainoamiseen syyllistyisi se,

joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta. Vainoamisesta voitaisiin tuomita sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Vainoaminen olisi asianomistajarikos, mutta myös syyttäjällä olisi syyteoikeus, jos vainoamisen tekemiseen on käytetty hengenvaarallista välinettä tai jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Vuonna 2014 voimaan tulevaan uuteen pakkokeinolakiin ehdotetaan tehtäväksi esityksen aiheuttama teknisluonteinen muutos.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2014.

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Tämä esitys sisältää ehdotuksia kolmesta toisistaan poikkeavasta, joskin toisiaan lähellä olevasta teemasta, jotka liittyvät rikoslain 17, 24 ja 25 luvun kriminalisointeihin. Ne ovat sananvapauteen liittyvien rikosten tunnusmerkistöjen muutostarve sekä mahdollinen viestintärauhan rikkomisen ja vainoamisen kriminalisointi. Viimeksi mainitut teot tulevat osin jo nykyisin rangaistaviksi rikoslain eri rangaistussäännösten kautta.

Sananvapauserikokset. Perustuslain (PL) 10 § sisältää säännöksen yksityiselämän suojasta, ja sananvapaudesta perusoikeutena säädetään puolestaan PL 12 §:ssä. Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS) suojaa yksityis- ja perhe-elämää 8 artiklassa ja ilmaisunvapautta 10 artiklassa. Sananvapauden käyttämistä joukkoviestinnässä säännellään sitä koskevassa laissa (460/2003, jäljempänä sananvapauslaki). Rikoslain (RL) 24:8:ssä puolestaan kriminalisoidaan yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, ja RL 24 luvun 9 ja 10 §:ssä säädetään kunnianloukkauksesta. Säännökset sisältävät myös vankeusrangaistusuhun, RL 24:8:n ja 10:n rangaistusasteikkona on sakkoa – 2 vuotta vankeutta ja RL 24:9:n sakkoa – 6 kuukautta vankeutta. Rikoslakia on vastikään täydennetty lailla 511/2011 muun muassa lisäämällä siihen törkeää kiihottamista kansanryhmää vastaan koskeva kriminalisointi (RL 11:10 a).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on antanut toistakymmentä tuomiota, joissa Suomen on yksityiselämän suojaa ja kunnianloukkausta koskevissa asioissa katsottu rikkoneen EIS 10 artiklaa. Suomalaiset tuomioistuimet ovat ratkaisukäytännössään painottaneet yksityiselämän ja kunnian suojaa, kun taas EIT on painottanut enemmän sananvapautta. Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous on päätöslauselmasaan 1577/2007 Towards decriminalisation of defamation, johon EIT on ratkaisuisaan toistuvasti viitannut, kehottanut jäsenvaltioita muun muassa poistamaan kunnianloukkausta koskevista rangaistussäännöksistä vankeusrangaistuksen uhan.

Viestintärauha. RL 24:1:n mukaiseen kotirauhan rikkomiseen voi syyllistyä muun muassa häiritsemällä toisen kotirauhaa soittamalla oikeudettomasti puheluita. Lailla 685/2009 säännökseen lisättiin tekotapana kotirauhan häiritseminen lähettämällä matkapuhelimeen viestejä. Kotirauharikokset edellyttävät häiriön tapahtuvan kotirauhan suojaamassa paikassa, joka on määritelty RL 24:11:ssä. Tieto- ja viestintärikoksista on erikseen säädetty RL 38 luvussa ja ilkevallasta RL 17:13:ssä. Hyväksyessään mainitun matkapuhelinviestejä koskevan rikoslain muutoksen eduskunta edellytti lakivaliokunnan mietinnön pohjalta, että tehdään kokonaisvaltainen selvitys oikeussuojakeinoista

modernilla viestintäteknologialla toteutettavaa yksityisyyteen kohdistuvaa häirintää ja ilkivaltaa vastaan ja ryhdytään tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin (EV 94/2009 vp, LaVM 10/2009 vp s. 2–3).

Vainoaminen. Euroopan neuvoston yleissopimuksen naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (CETS 210) 34 artikla edellyttää, että sopimuspuolet toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet varmistaakseen, että toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista, kriminalisoidaan. Menettelystä on käytetty nimitystä stalking, Suomessa ahdistelu, häirintä tai vainoaminen. Suomi on allekirjoittanut sopimuksen hyväksymisvaraamin 11.5.2011. RL 25:7:ssä on kriminalisoitu laiton uhkaus. Myös muut rangaistussäännökset, kuten kotirauhan rikkominen, salakuuntelu, salakatselu ja pakottaminen samoin kuin pahoinpitelykriminalisoinnit voivat osaltaan antaa suojaa vainoamista vastaan. Tämän tyyppistä menettelyä vastaan henkilölle voidaan määrätä turvaamistoimenpiteenä lähestymiskiello (laki lähestymiskiellosta, 898/1998). Lähestymiskiellon rikkominen on kriminalisoitu RL 16:9 a:ssä.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1 Sananvapautta koskevat rangaistussäännökset

Vuoden 1889 rikoslain 27 luvussa oli säännökset kunnianloukkausrikoksista. *Herjauksessa* joku sanoi toisen syypääksi nimettyyn rikokseen tai muuhun sellaiseen tekoon, joka voi saattaa hänet halveksimisen alaiseksi tai haitata hänen elinkeinoaan tai menestystään, tai sellaisesta levitti valheen tai perättömän kulkupuheen. Jos tämä oli tehty vastoin parempaa tietoa, sovellettiin ankarampaa RL 27:1:ää ja muuten RL 27:2:ää. Molemmissa oli erillinen ankarampi rangaistusasteikko siltä varalta, että herjaus oli tehty julkisesti tai painotuotteen, kirjoituksen tai kuvallisen esityksen kautta. *Solvauksessa* oli kyse muulla tavalla tapahtuneesta loukkaamisesta häväisevällä lauseella, uhkauksella tai halventavalla teolla. Kunnianloukkauksesta syytetyllä oli mahdollisuus näyttää soimauksensa toteen RL 27:5:n mukaisesti. Solvauksesta tuomittiin myös soimauksen toteennäyttäneet silloin, kun soimauksen muodosta tai asianhaaroista ilmeni loukkaustarkoitus samoin kuin silloin, kun joku toista loukatakseen oli soimannut toista rikoksesta, josta häntä oli jo rangaistu (RL 27:6). Vainajan muiston häväisemisestä säädettiin RL 27:4:ssä.

Vuonna 1972 rikoslain 24 lukua täydennettiin *salakuuntelua* ja *salakatselua* sekä niiden valmistelua koskevalla rangaistussäännöksellä (RL 24:3 b). Lainsäädännön kiireelliseen valmisteluun antoi aiheen se, että oikeuskäytännössä oli katsottu, etteivät perinteiset kotirauharikossäännökset soveltuneet tapaukseen, jossa kotirauhan piiriin tunkeuduttiin tarkkailemalla yksityiselämää kuuntelu- ja äänityslaittein (KKO 1971 II 101). Teknisin laittein tapahtuvan yksityiselämän tarkkailun todettiin muodostavan ainoastaan osaongelman kysymyksessä yksityiselämän suojasta. Tässä uudistuksessa ei esimerkiksi puututtu salakuuntelulla ja -katselulla hankittujen tietojen hyväksikäyttöön ja julkistamiseen eikä säännelty yleisillä paikoilla tapahtuvaa luvatonta tarkkailua.

Vuonna 1974 yksityiselämän rikosoikeudellista suojaa vahvistettiin säätämällä rangaistavaksi *yksityiselämän loukkaaminen* (RL 27:3 a). Tavoitteena oli tehostaa yksityisyyden suojaa erityisesti suhteessa joukkotiedotusvälineisiin. Yksityiselämän loukkaamiseen syyllistyi säännöksen mukaan se, joka ilman laillista oikeutta joukkotiedotusvälinettä käyttäen tai muulla sen kaltaisella tavalla julkisesti levitti toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan, joka on omiaan aiheuttamaan hänelle vahinkoa tai kärsimystä. Yksityiselämän loukkaamisena ei ollut pidettävä julkistamista, joka koski henkilön menettelyä julkisessa virassa tai tehtävässä, elinkeinoelämässä, poliittisessa toiminnassa tai muussa näihin rinnastettavassa toiminnassa ja oli tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Kunnianloukkausta ja yksityiselämän loukkaamista koskeva rikosoikeudellinen sääntely uudistettiin rikoslain kokonaisuudistuksessa. Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevaa hallituksen esitystä 239/1997 vp ei vaalien vuoksi ehditty käsitellä

loppuun. Asiasta annettiin uudelle eduskunnalle hallituksen esitys 184/1999 vp, joka perustui pitkälti aiempaan esitykseen. Uudessa esityksessä otettiin kuitenkin huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnossaan (PeVL 36/1998) aiemmasta esityksestä esittämät huomautukset.

Uudistuksessa kunnianloukkausta ja yksityiselämän loukkaamista koskevat tunnusmerkkiset sijoitettiin yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevaan uuteen rikoslain 24 lukuun (531/2000). Lukuun otettiin säännökset yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä (RL 24:8), kunnianloukkauksesta (RL 24:9) ja törkeästä kunnianloukkauksesta (RL 24:10). Säännökset ovat edelleen voimassa.

RL 24 luvun 8 §:n mukaan se, joka oikeudettomasti 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava *yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Säännöksen 2 momentin mukaan yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

RL 24 luvun 9 §:n mukaan se, joka 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista, on tuomittava *kunnianloukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Pykälän 3 momentin mukaan kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen.

Vuoden 2000 uudistuksessa luovuttiin sääntelyratkaisusta, jonka mukaan herjauksesta ja solvauksesta rangaistiin eri säännöksissä. RL 24:9 kattaa molempien tyyppiset kunnianloukkauksen muodot. Herjausluonteista kunnianloukkausta on RL 24:9.1:n 1 kohdassa tarkoitettu valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen toisesta, ja solvauksen luonteista saman pykälän 2 kohdassa tarkoitettu muulla tavalla tapahtuva toisen halventaminen. Niin ikään luovuttiin herjausrikoksia koskeneesta erottelusta vastoin parempaa tietoa ja ei vastoin parempaa tietoa tehtyihin rikoksiin. RL 24:9 edellyttää tahallisuutta. Aiemmissa RL 27:1–3:n herjaus- ja solvaussäännöksissä oli erillinen ankarampi rangaistusasteikko niitä tapauksia varten, joissa soimaus oli tehty julkisesti taikka painotuotteen, kirjoituksen tai kuvallisen esityksen kautta, jota syyllinen levitti. Voimassa olevassa RL 24:10:n 1 kohdassa kvalifiointiperusteena on rikoksen tekeminen joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville. Uudistuksessa luovuttiin aiemman RL 27:5:n mukaisesta soimauksen toennäyttämistä koskevasta sääntelystä.

Kunnianloukkausta koskevaan säännökseen otettiin arvosteluoikeutta koskeva rajoitus-säännös (RL 24:9.2). Sen mukaan 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukka-

uksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka niihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

RL 24 luvun 10 §:n mukaan jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kunnianloukkauksessa 1) rikos tehdään joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihaus lukuisten ihmisten saataville taikka 2) aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä taikka erityisen suurta tai tuntuva vahinkoa ja kunnianloukkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästä kunnianloukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Joukkoviestintäympäristössä näitä säännöksiä täydentää sananvapauslain 13 §:n säännös päätoimittajarikkomuksesta. Säännöksen mukaan jos vastaava toimittaja tahallaan tai huolimattomuudesta olennaisesti laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa siten, että laiminlyönti on omiaan myötävaikuttamaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen, hänet on tuomittava, jos tällainen rikos tehdään eikä häntä ole pidettävä rikoksen tekijänä tai siihen osallisena, päätoimittajarikkomuksesta sakkoon.

Kunnian tai yksityiselämän loukkaamisesta voi rangaistusvastuun lisäksi seurata vahingonkorvauslain (VahL) mukainen vahingonkorvausvastuu. Useimmiten vaatimuksena on loukkausteon aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen VahL 5:6:n perusteella. Loukkauksesta voi aiheutua myös VahL 5:2:n nojalla korvattava henkilövahinko tai VahL 5:1:n nojalla korvattava ns. puhdas varallisuusvahinko.

Kunnianloukkausta ja yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskeva sääntely on siis verrattain tuoretta. Se on valmisteltu osana rikoslain kokonaisuudistusta. Kuten edeltä ilmeni, perustuslakivaliokunta on antanut aiheita koskevasta hallituksen esityksestä lausunnon (PeVL 36/1998). Lähtökohtana on siten pidettävä, että rikoslainsäädäntö on sopusoinnussa EIS:n kanssa. Toinen kysymys on, onko lainsäädäntöä tulkittu ja sovellettu tietyissä yksittäistapauksissa ihmisoikeussopimuksen vastaisesti ja tulisiko sääntelyä tämän vuoksi tarkistaa EIT:n ratkaisukäytännön pohjalta. Kun pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman mukaisesti hallituksen on tullut arvioida sananvapausrikoksia koskevan lainsäädännön tarkistustarpeet EIT:n ratkaisukäytännön pohjalta, on tarkasteltava erityisesti Suomea koskevia EIT:n ratkaisuja (jakso 2.4). Hallitusohjelmakirjauksessa sananvapausrikoksilla tarkoitetaan ennen kaikkea yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausrikoksia, vaikka eräät muutkin kriminalisoinnit liittyvät olennaisesti sananvapauteen.

Sananvapautta sivuavat myös muun muassa salassapitorikoksia (RL 38:1–2 ja 40:5) ja henkilörekisteririkosta (RL 38:9) koskevat säännökset. Niihin ei esityksessä ehdoteta muutoksia.

Tietojen antamista ja lausumien esittämistä säännellään monissa aineellisissa laeissa, kuten julkisuuslainsäädännössä ja edellä mainitussa sananvapauslaissa. Myöskään niitä ei tässä esityksessä ehdoteta muutettavaksi.

2.1.2 Korkeimman oikeuden käytäntöä yksityiselämän loukkaamisesta

Tapauksessa **KKO 1980 II 94** valokuvamalli A oli vuonna 1975 allekirjoittanut sopimuksen, jonka mukaan hänestä otetut alastonkuvat sai julkaista M-lehdessä peitenimeä käyttäen. Seuraavana vuonna L-lehdessä ilmestyi kirjoitus otsikolla ”A kiistää olevansa alastonmalli” ja sen ohella isokokoisia A:ta esittäviä alastonkuvia. Luvatta kuvat ja kirjoituksen julkaisseen L-lehden vastaava päätoimittaja tuomittiin yksityiselämän loukkaamisesta 25 päiväsakkoon ja maksamaan kustannusyhtiön kanssa vahingonkorvausta kärsimyksestä 6 000 markkaa. Kustannusyhtiö tuomittiin lisäksi 5 000 markan hyötykonfiskaatioseuraamukseen.

Tapauksessa **KKO 1980 II 99** valokuvaaja oli vuonna 1971 eli ennen RL 27:3 a:n voimaantuloa ottanut valokuvasarjan viidestä uimarannalta palaamassa olevasta lapsesta. Heidän äitinsä vaati kanteessaan vahingonkorvausta tuosta hänen mukaansa solvauksen tunnusmerkistön toteuttaneesta menettelystä. KKO:n ratkaisuksi muodostuneen kahden jäsenen kannan mukaan koska valokuvat olivat omiaan aikaansaamaan käsityksen, että niissä esiintyvät lapset olivat kuvien ottamisen aikana ainakin osittain eläneet sellaisissa ala-arvoisissa olosuhteissa, joihin joutuminen merkitsi Suomessa nykyään tavallisesti sitä, että lasten hoidosta vastuussa ollut henkilö oli laiminlyönyt velvollisuuksiaan lasten huoltajana, kuvien julkisuuteen saattamista oli pidettävä senkaltaisena tekona, jonka ainakin useimmat lasten huoltajat ja kasvattajat kokivat itseään halventavaksi. Äidille tuomittiin korvauksena kärsimyksestä 2 500 markkaa.

Kaksi oikeusneuvosta hyväksyi esittelijän mietinnön, jonka mukaan vaikka lapset esiintyivät valokuvissa vajanaisesti vaateetettuina ja eräät heistä alastomina, kuvista ei välitynyt loukkaavaa sävyä. Ei ollut saatettu todennäköiseksi, että A:lle lasten äitinä olisi aiheutunut henkistä kärsimystä tai muuta vahinkoa B:n menettelystä. Valokuvaamista ja kuvien julkistamista ei siis ollut katsottava luvattomaksi tunkeutumiseksi A:n yksityiselämän piiriin. Yksi oikeusneuvos oli lopputuloksesta enemmistön kanssa samaa mieltä katsoen, että kyseessä olevista, sinänsä luvallisesti otetuista kuvista ainakin kaksi, nimittäin kuva, jossa itkevä alaston lapsi makaa kadulla pää jalkakäytävän reunakivellä, ja kuva, jossa viisi osittain vajanaisesti vaateetettua lasta seisoo rivissä, samoin kuin Oulussa näytteillä olleiden kuvien muodostama kokonaisuus olivat sisällöltään ja välittämättään sanomalta sen laatuista, että niiden julkistaminen ilman lasten huoltajan A:n suostumusta merkitsi sellaista tunkeutumista hänen ja hänen lastensa yksityisyyteen, jota, kun julkistamista ei voitu katsoa yleisen edun kannalta tarpeelliseksi, oli pidettävä yksityiselämän oikeudettomana loukkauksena.

Tapauksessa **KKO 1980 II 123** syytetty oli ottanut erään lehden kuva-arkistosta asianomistajan valokuvan ja julkaissut sen suunnittelemassaan vaalimainoksessa hankkimatta julkaisemiseen asianomistajan suostumusta. Hänet tuomittiin yksityiselämän loukkaamisesta 40 päiväsakkoon ja velvoitettiin yhteisvastuullisesti julkaisijoina toimineiden poliittisten järjestöjen kanssa suorittamaan asianomistajalle vahingonkorvausta henkisestä kärsimyksestä 5 000 markkaa.

Tapauksessa **KKO 1982 II 36 A**, joka oli puolustusvoimien vakinaisessa palveluksessa, oli suostumuksellaan valokuvattu julkisella paikalla pilkkimässä jäällä koiransa kanssa

Helsingin edustalla. Hänen pukeutumisensa oli tuolloin ollut varuskuntakäskyn vastainen. B, jolle valokuvat oli luovutettu, oli ilman A:n suostumusta käyttänyt A:n kuvaa matkailun esittelylehtisessä ”Lomasuomi talvi 77–78” ja mainosjulisteessa. Kun ainoastaan A:n ja varuskuntakäskyn tunteva henkilö olisi saattanut huomata pukeutumisen mahdollisen epäasianmukaisuuden, kuvan julkaisemisella ei ollut loukattu A:n yksityiselämää. Koska B oli käyttänyt A:n kuvaa tämän luvatta hyväkseen matkailuelinkeinon edistämistä tarkoittavassa tiedotustoiminnassaan, enemmistö velvoitti B:n kuitenkin maksamaan A:lle korvausta kuvan luvattomasta käytöstä 2 000 markkaa. Kaksi jäsentä olisi hylännyt kanteen.

Tapauksessa **KKO 1997:80** Iltalehdessä oli 6.9.1991 julkaistu artikkeli ”Palopäällikön vaimoa epäillään kuudesta tuhopoltosta Hartolassa” mainiten palopäällikkö A:n nimi ja ammatti. KKO totesi, että kun ei ollut edes väitetty, että palopäälliköllä itsellään olisi ollut jotain osuutta tapahtumiin, ei ollut ollut perusteita julkistaa sitä, että hän oli tekoihin syylliseksi epäillyn henkilön aviopuoliso. Varsinkin kirjoituksen otsikoinnissa ja lehden markkinoinnissa oli korostetusti vain yleisen uteliaisuuden herättämiseksi annettu A:n yksityiselämästä sellainen tieto ja vihjaus, joka oli ollut omiaan aiheuttamaan hänelle vahinkoa ja kärsimystä. Kirjoituksen laatija, vastaava päätoimittaja ja kustantaja tuomittiin maksamaan A:lle yksityiselämän loukkaamisesta aiheutuneesta kärsimyksestä korvausta 50 000 markkaa.

Myös ratkaisun **KKO 1997:81** taustalla oli palopäällikön vaimon epäily tuhopoltoista. Rikospostissa oli lokakuussa 1991 ilmestynyt kirjoitus otsikolla ”Hartolan palopäällikön vaimo työllisti miehensä: Häntä epäillään tuhopolttajaksi!” Kirjoituksessa oli mainittu palopäällikkö A:n nimi ja ammatti, ja siinä oli julkaistu Iltalehdessä julkaistuja A:n kommentteja tapahtuneesta. Kirjoitus oli perustunut Iltalehden artikkeliin sekä poliisitutkinta- ja oikeudenkäyntipöytäkirjoihin. KKO totesi, että myös Rikospostin kirjoituksessa oli mainittu A:n nimi ja ammatti, vaikka kuvatussa rikosasiassa ei ollut kysymys A:n toimista palopäällikön virassa. Rikosasian selostaminen ei ollut edellyttänyt viitasta A:n ammattiin rikospaikkakunnan palopäällikkönä eikä hänen aviosuhteeseensa rikoksesta epäiltyyn henkilöön. Se, että aineisto oli aikaisemmin julkaistu toisessa lehdessä, ei vapauttanut varmistautumasta ennen uudelleen julkaisua siitä, ettei kirjoitus loukannut siinä mainittuja henkilöitä. Pelkästään sillä perusteella, että A:n haastattelulausunto oli julkaistu Iltalehdessä, ei ollut ollut lupa olettaa, että hän hyväksyisi julkistamisen myös Rikospostissa. Kustantaja, kirjoituksen laatija, vastaava päätoimittaja ja kustannusliikkeen vastuunalainen yhtiömies tuomittiin maksamaan A:lle vahingonkorvauksena yksityiselämän suojan loukkaamisesta aiheuttamasta kärsimyksestä 100 000 markkaa.

Tapauksessa **KKO 2000:83** Kymmenen uutisissa oli 25.10.1994 julkistettu viranomais-tietoja Suomessa todettujen sukupuolitautien määristä ja tartuntalähteistä. Toimittajan mainittua, että tauteja levittivät lähinnä prostituoidut, kuvaruudussa näytettiin stripteasetanssijana esiintyneen A:n mainosvalokuva. KKO totesi, että kuva ei liittynyt A:n yksityiselämään, vaan se oli mainostanut hänen ammattiaan stripteasetanssijana ja samassa ammatissa tapahtuvaa esiintymistään ravintolassa. Kuva oli tuossa kaupallisessa tarkoituksessa julkistettu ja ollut A:n suostumuksella nähtävillä kadulla ravintolan edustalla. A:n tunnistaminen kuvasta oli ollut mahdollista, mutta lähetyksessä ei ollut mainittu A:n, kadun tai ravintolan nimeä. Kysymys oli siitä, oliko uutislähetyksestä voinut

saada sen käsityksen, että vihjailtaisiin A:n olevan prostituoitu. Tällaisella uutiskuvituksella tai kuvamateriaaliin sisältyvällä yksittäisellä otoksella ei voitu ilman erityistä syytä katsoa olevan suoranaista yhteyttä aiheeseen tai sitä vihjattavan. KKO:n enemmistö katsoi, ettei uutisoinnissa ollut rikottu hyvää journalistista tapaa ja ettei A:n kuvan esittäminen uutisen yhteydessä ollut sisältänyt hänen yksityiselämästään sellaista vihjausta, joka olisi ollut omiaan aiheuttamaan A:lle vahinkoa tai kärsimystä. KKO:n vähemmistö katsoi, että A:n kuva oli esitetty vihjailevasti siten, että se oli ollut omiaan synnyttämään katsojassa mielikuvan kuvassa esiintyvän henkilön yhteydestä uutisen tarkoittamaan käyttäytymiseen, ja olisi tuominnut 20 000 markan kärsimyskorvauksen.

Tapauksessa **KKO 2001:96** Alibi-lehdessä vuonna 1997 julkaistussa artikkelissa oli kerrottu käräjäoikeudessa vireillä olevasta rikosasiasta, jossa A:ta syytettiin muun muassa törkeistä petoksista. Kirjoitus oli otsikoitu "Näytti lailliselta, mutta... yrittäjärouva huijasi yli 2 miljoonan eläkerahat?". Lehden sisällysluettelossa artikkeli oli yksilöity tekstillä "Veera huijasi 2 miljoonan eläkkeen". Kirjoituksen kuvituksena oli käytetty A:n luvatta eräissä toisessa lehdessä aikaisemmin julkaistua muuta asiaa koskevaa kirjoitusta, jonka tekstistä oli näkynyt A:n nimi, ja sen yhteydessä julkaistua A:n kuvaa, josta A oli ollut tunnistettavissa. Menettelyllä ei syyllistytty herjausrikokseen. Kun rikosjutussa ei ollut kysymys asiasta, joka yksittäistapauksena olisi ollut sillä tavoin yhteiskunnallisesti merkittävä, että sitä koskevan artikkelin yhteydessä olisi ollut perusteita luvatta julkaista kuvituksena A:n kaltaisessa asemassa olevan henkilön nimi ja kuva, KKO katsoi, että kysymyksessä oli rikoslain 27 luvun 3 a §:ssä tarkoitettu yksityiselämän loukkaaminen. Artikkelin kirjoittaja, päätoimittaja ja lehden kustantaja velvoitettiin suorittamaan A:lle 20 000 markkaa korvaukseksi henkisestä kärsimyksestä.

Ratkaisu ilmentää sitä, että lausuma voi tulla arvioitavaksi sekä kunnianloukkausrikoksen että yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen näkökulmasta. Näin voi olla muun muassa uutisoitaessa keskeneräistä oikeudenkäyntiä, jossa väitteiden totuus ei ole vielä selvillä. Tapaus saatettiin EIT:een. Se katsoi ratkaisussaan **Eerikäinen ja muut v. Suomi** (10.2.2009), että KKO:n perustelut olivat olleet relevantteja mutta eivät riittäviä perustelevaan sitä, että sananvapauteen puuttuminen olisi ollut painavan sosiaalisen syyn vuoksi välttämätöntä. EIS:n 10 artiklaa katsottiin loukatun.

Tapauksen **KKO 2002:55** taustalla oli se, että valtakunnansovittelija A oli 4.12.1996 tuonut naispuolisen ystävänsä B:n kotiinsa, jossa olivat myös olleet hänen vaimonsa ja lapsensa. Tilanne eskaloitui, ja poliisit kutsuttiin paikalle. Valtakunnansovittelija tuomittiin 16.1.1997 käräjäoikeudessa virkamiehen vastustamisesta ja vahingonteosta 4 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja naispuolinen ystävä pahoinpitelystä sakkorangaistukseen. Seuraavana päivänä valtioneuvosto vapautti A:n valtakunnansovittelijan tehtävästä. B:n nimi mainittiin ilman hänen lupaansa TV-ohjelmassa 23.1.1997, minkä rangaistavuudesta tapauksessa KKO 2002:55 oli kysymys. KKO katsoi, ettei rikoslain 27:3 a:n toisen virkkeen poikkeussäännös sanamuotonsa mukaan koskenut julkisuuden henkilön lähipiiriin kuuluvaa henkilöä. A:n naisystävän henkilöllisyyden paljastaminen ei ollut ollut tarpeen myöskään A:n menettelyn arvioinnin kannalta. Myöskään B:n pahoinpitelystä saama sakkorangaistus ei ollut laadultaan sellainen rikosoikeudellinen seuraamus, että se olisi oikeuttanut hänen nimensä mainitsemiseen julkisuudessa. B:n nimi oli jo mainittu eräissä tiedotusvälineissä, mutta se, että yksityiselämää koskeva tieto oli jossain tiedotusvälineessä tullut julkiseksi, ei vapauttanut muita

tiedotusvälineitä noudattamasta yksityisyyden suojaa koskevia määräyksiä. Toimittaja tuomittiin 20 päiväsakoon ja yhdessä ohjelmasta vastanneen yhtiön kanssa maksamaan B:lle kärsimyskorvausta 8 000 euroa.

Tapauksessa **KKO 2005:82** oli kyse siitä, että Ilta-Sanomien artikkelissa oli 3.2.2000 kerrottu presidentinvaaliehdokas Y:n keskeisenä kampanja-avustajana toimineen A:n avioliiton ulkopuolisesta suhteesta erään TV-toimittajan entiseen puolisoon X:ään. Artikkelissa oli A:n nimi ja kuva. KKO:n enemmistö katsoi, että artikkelin sisältämien A:n yksityiselämää koskevien tietojen julkaisemiselle ei hänen tehtävänsä perusteella ollut ollut laillista oikeutta. Myöskään muiden artikkelissa mainittujen henkilöiden asema ei oikeuttanut toiseen johtopäätökseen. A:n ei myöskään voitu katsoa menetelleen tavalla, josta voitaisiin päätellä hänen edes hiljaisesti antaneen suostumuksen artikkelissa esitettyjen tietojen kertomiseen lehdessä. Toimittaja ja uutispäätoimittaja tuomittiin 10 päiväsakon rangaistukseen yksityiselämän loukkaamisesta. A:lle tuomittiin runsaat 5 000 euroa korvausta kärsimyksestä. Vähemmistöön jäänyt jäsen katsoi, että EIT:n ratkaisukäytännön perusteella oli pääteltävissä, että rikoslain 27 luvun 3 a §:ään sisältyvää rangaistavuuden poistavaa virkettä oli tulkittava laajasti, sekä siihen nähden, mitä tulee politiikassa toimimiseen, että siihen nähden, mikä koskee tarvetta yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseen. Ottaen huomioon sekä A:n tehtävän luonteen että hänen oman puoluepoliittisen taustansa merkityksen tässä tehtävässä, A oli Y:n lähipiiriin kuuluvana viestintävastaavana toimiessaan harjoittanut rikoslain 27 luvun 3 a §:ssä tarkoitetulla tavalla poliittista toimintaa ja tämä toiminta oli ollut myös julkista. A:n yksityiselämästä annettu tieto, vaikkei se ollut välittömästi koskenutkaan hänen työtehtäviään Y:n vaalikampanjan viestintävastaavana, oli kuitenkin ollut omiaan vaikuttamaan presidentinvaalia koskevaan julkiseen keskusteluun ja oli tätä kautta liittynyt A:n poliittiseen toimintaan. Oli selvää, että tasavallan presidentin vaali oli rikoslain 27 luvun 3 a §:ssä tarkoitettulla tavalla yhteiskunnallisesti merkittävä asia. Tähän nähden oli mahdollista katsoa, että tiedon julkistaminen oli ollut rikoslain 27 luvun 3 a §:ssä tarkoitettulla tavalla tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Hän hylkäsi esitetyt rangaistus- ja korvausvaatimukset.

EIT katsoi asiaa koskevassa ratkaisussaan **Saaristo ja muut v. Suomi** (12.10.2010), että KKO:n enemmistön perustelut sananvapauteen puuttumiselle olivat relevantteja mutteivät riittäviä, ja hakijoille koituneiden seuraamusten kokonaisuus oli suhteeton. EIS 10 artiklaa oli rikottu. Myös tapauksessa **Reinboth ja muut v. Suomi** 25.1.2011 Suomen katsottiin rikkoneen 10 artiklaa, kun journalisti oli tuomittu yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, kun hän oli kirjoittanut artikkelin mainittua presidenttiehdokkaan viestintävastaavan yksityiselämän loukkaamista koskevan jutun alioikeuden ratkaisusta ja oikeuspoliittisen artikkelin.

Tapauksessa **KKO 2005:136** oli kyse Alibi-lehden artikkelista. Siinä oli kerrottu Outokummussa vuonna 1998 tapahtuneista kahdesta pahoinpitelystä, vapaudenriistosta, pakkotamisesta, varkaudesta ja heitteillepanosta, joista rikoksista Outokummusta oleva 24-vuotias mies A oli tuomittu käräjäoikeudessa yhden vuoden yhden kuukauden ehdottoomaan vankeusrangaistukseen. KKO:n vahvennetun jaoston enemmistö katsoi, että A oli tuomittu rangaistukseen tavanomaista törkeämmästä rikollisesta teosta. Hän oli siten jo ennalta voinut varautua siihen, että myös hänen nimensä voi tässä yhteydessä tavalla tai toisella tulla julkisuuteen. Rikosasia oli lehtiartikkelin julkaisemisen aikaan ollut ajan-

kohtainen. Artikkelin yleissävy oli ollut asiallinen, eikä sen yhteydessä ollut A:n nimen ohella julkaistu hänen kuvaansa tai muuta hänen yksityiselämänsä piiriin kuuluvaa tietoa. Edellä mainittuja näkökohtia punnittuaan KKO katsoi, ettei A:n nimen mainitseminen lehtiartikkelissa ollut tapahtunut rikoslain 27 luvun 3 a §:ssä tarkoitettuihin tavoin ilman laillista oikeutta. Tämä ei riippunut siitä, miten A:n nimen mainitsemista olisi mahdollisesti arvioitava hyvää journalistista tapaa koskevien ammattieettisten sääntöjen perusteella. Yksi jäsen päätyi samaan lopputulokseen osin eri perustein, ja kolme jäsentä olisi tuominnut A:lle 2 000 euron vahingonkorvauksen yksityiselämän loukkaamisen aiheuttamasta kärsimyksestä.

Tapauksessa **KKO 2006:20** Helsingin Sanomissa oli 16.11.1997 julkaistu kirjoitus otsikolla "Johtavan syyttäjän vaimoa epäillään valmisteveropetoksesta". Kirjoituksessa ei ollut mainittu syyttäjä A:n eikä hänen puolisonsa nimiä, mutta kylläkin A:n virkanimike, asuinkunta, toimipaikka ja toimiminen talousrikossyyttäjänä. KKO totesi, että vaikka A itse ei ollut epäilty rikoksesta, oli kuitenkin ollut aiheellista nostaa esiin kysymys hänen mahdollisuudestaan toimia puolueettomasti näissä asioissa, kun samanaikaisesti tutkitaan hänen läheisensä syyllistymistä vastaavanlaiseen rikokseen. A oli ollut kirjoituksessa mainittujen tietojen perusteella tunnistettavissa lähipiirinsä lisäksi melko laajasti lähinnä toimialueensa poliisi- ja syyttäjäkunnan keskuudessa. Rikosepäilyä herättämät syyttäjän viranhoidon kannalta merkitykselliset kysymykset olivat kuitenkin oikeuttaneet mainitsemaan kirjoituksessa sellaisiakin tietoja, jotka olivat mahdollistaneet joillekin lukijoille A:n tunnistamisen. Syyte yksityiselämän loukkaamisesta hylättiin.

Tapauksessa **KKO 2009:3** A oli tuomittu rangaistukseen seksuaalirikosasiassa, johon liittyvä oikeudenkäyntiaineisto oli lainkohtia ja tuomiolauselmia lukuun ottamatta määrätty salassa pidettäväksi. Myöhemmin A oli ollut toimittaja B:n haastateltavana huolto-riitoihin liittyviä inestiväitteitä ja niiden tutkimista käsittelevässä television ajankohtaisohjelmassa, jolloin kyseiseen rikosasiaan liittyviä seikkoja oli tullut esiin. Kysymys oli yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä, salassapitorikosta, yllytystä ja avunantoa siihen sekä törkeää kunnianloukkausta koskevien vastuun edellytysten täyttymisestä.

KKO totesi, että yksityiselämän piiriin oli kuulunut ensinnäkin tieto siitä, että lapset X ja Y olivat joutuneet kyseisen rikoksen uhreiksi. Ohjelmassa oli käsitelty lisäksi seikkoja, jotka olivat liittyneet lasten terveydentilaan, sen tutkimiseen ja heidän saamaansa hoitoon sekä heidän äitinsä Z:n toimintaan seksuaalirikosasiassa. Mainitut tiedot olivat olleet lasten kannalta erityisen arkaluonteisia. Nämä perheen sisäiset asiat olivat kuuluneet, paitsi alaikäisten lasten itsensä, myös heidän huoltajanaan toimivan äitinsä yksityiselämään, ja niiden esittäminen oli sen vuoksi ollut omiaan aiheuttamaan kärsimystä myös Z:lle. Ohjelmassa paljastetut tiedot olivat kuuluneet heidän yksityiselämänsä suojan ydinalueelle. Ohjelman merkitys, uskottavuus tai journalistinen sanoma ei olisi olennaisesti vaarantunut, vaikka A olisi esiintynyt ohjelmassa tunnistamattomana. Ohjelmassa tapahtunut tietojen paljastaminen oli merkinnyt niin olennaista yksityiselämän suojan loukkaamista, että sananvapauteen puuttuminen oli siihen nähden perusteltua. Tietojen paljastaminen oli siten tapahtunut rikoslain 24 luvun 8 §:n 1 momentissa tarkoitettuihin tavoin oikeudettomasti. Oli todennäköistä, että useilla henkilöillä oli ollut edellytykset yhdistää X ja Y A:han ja siten ohjelmassa hänen tapauksestaan kerrottuihin

tietoihin. Vaikka tämä henkilöpiiri ei ilmeisesti ollutkaan ollut erityisen laaja, rikoksen tunnusmerkistö oli myös asianomistajien tunnistettavuuden osalta tässä suhteessa toteutunut.

Ohjelmaa kokonaisuutena tai siinä esitettyjä toimittajan tai haastateltavien lausumia ei voitu pitää sellaisina, että niissä voitaisiin katsoa esitetyn syytteessä tarkoitettuja vihjauksia, jotka toteuttaisivat kunnianloukkausrikoksen tunnusmerkistön. Jutussa esitetyn syytteen mukaan yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen oli toteutettu esittämällä ohjelmassa salassapitomääräyksen alaista tietoa. Salassa pidettävät tiedot olivat siten olleet yksityiselämää koskevia. Vastaajien menettely tuli tässä tapauksessa rikosoikeudellisesti riittävästi arvioiduksi pelkästään yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevan, salassapitorikosta ankaramman seuraamuksen mahdollistavan rangaistussäännöksen perusteella. Vastaajien menettely, joka toteutti A:n osalta salassapitorikoksen, B:n osalta yllytyksen salassapitorikokseen ja C:n osalta avunannon salassapitorikokseen, sisältyi kunkin syyksi luettuun yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen. Tämän vuoksi vastaajia ei sen lisäksi tuomittu rangaistukseen salassapitorikoksesta tai siihen osallisuudesta. A, B ja C tuomittiin 19. – 22.4.2004 tehdystä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä kukin 50:een päiväsakkoon. A, B ja C sekä Yleisradio Oy velvoitettiin yhteisvastuullisesti suorittamaan korvaukseksi henkisestä kärsimyksestä X:lle ja Y:lle sekä Z:lle kullekin 5 000 euroa.

Tapauksessa **KKO 2010:39** kustannusyhtiö oli 19.2.2007 julkaissut yhtiön ja K:n välillä solmitun kustannussopimuksen perusteella "Pääministerin morsian" -nimisen kirjan. Sen tekijänä oli ollut K ja keskeisenä aiheena K:n ja pääministeri V:n välinen julkaisemista edeltäneenä syksynä päättyneet seurustelusuhde. KKO totesi perustelujensa kohdassa 15, etteivät tarkastelun kohteena olevat tiedot V:n lasten tunteista, käyttäytymisestä sekä suhtautumisesta V:n ja K:n seurustelusuhteeseen eivätkä myöskään tiedot ja vihjaukset V:n sukupuolielämästä ja siihen liittyvistä intiimeistä tapahtumista olleet aikaisemmin tulleet yleisön tietoon. Se, että joitakin V:n yksityiselämän osa-alueita oli ennen "Pääministerin morsian" -kirjan julkaisemista käsitelty V:n suostumuksella eri tiedotusvälineissä, ei myöskään merkinnyt sitä, ettei nyt kysymyksessä olevan kaltaisia tietoja tai vihjauksia voitaisi pitää rikoslain 24 luvun 8 §:ssä tarkoitettulla tavalla yksityiselämän piiriin sinänsä kuuluvina.

KKO totesi kohdassa 22, että V ei ollut nimenomaisesti tai hiljaisesti suostunut yksityiselämäänsä koskevien tietojen esittämiseen. Koska V ei ollut aikaisemmin tuonut julkisuuteen tarkastelun kohteena olevan kaltaisia tietoja lastensa tunteista ja käyttäytymisestä tai sukupuolielämästään ja siihen liittyvistä intiimeistä tapahtumista, ei ollut perusteita katsoa, että V olisi näiltä osin luopunut yksityiselämän suojastaan.

Yksityiselämää loukkaavaa tietojen ja vihjausten esittämistä ei sellaisenaan oikeuttanut teoksen luonne seurustelukumppanin omakohtaisena suhteen kuvauksena. Hovioikeudessa syyksiluettut tiedot ja vihjaukset eivät olleet olleet sellaisia, että niiden julkistamisen voitaisiin katsoa lainkaan liittyneen V:n yhteiskunnallisen toiminnan tai hänen kelopisuutensa arviointiin taikka muutoinkaan merkitykselliseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Näin ollen näiden tietojen ja vihjausten julkaisemista ei voitu perustella tällaisilla seikoilla. Oikeudenvastaisuutta arvioitaessa jouduttiin edellä mainittujen seikkojen ohella punnitsemaan sitä, oliko vastaajien sananvapauteen puuttumista pidettävä

välttämättömänä V:n perus- ja ihmisoikeutena turvatun yksityiselämän suojan vuoksi. KKO totesi kohdassa 46, että sukupuolielämästä ja intiimeistä yksityisistä tapahtumista ilmaistut tiedot ja vihjaukset liittyivät yksityiselämän ydinalueeseen. Niiden luvaton julkistaminen oli myös ollut omiaan aiheuttamaan V:lle puheena olevassa säännöksessä tarkoitettua vahinkoa, kärsimystä tai häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Kirjan tekijän ja kustantajan sananvapaudesta ei voitu johtaa oikeutusta tällaisten tietojen ja vihjausten julkistamiseen kirjassa, vaan heidän sananvapautensa rajoittamista oli näiltä osin pidettävä V:n yksityisyyden suojan kannalta välttämättömänä. K tuomittiin 20 ja kirjan kirjoittamiseen osallistunut kustannusyhtiön edustaja O 60 päiväsakkoon yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sekä O suorittamaan V:lle 1 000 euroa kärsimyskorvausta. Yksi jäsen olisi lisäksi tuominnut kustannusyhtiön menettämisseuraamukseen.

Ratkaisussa **KKO 2011:72** oli kyse siitä, että 7 päivää -lehdessä oli 27.2.2003 julkaistu artikkeli, jossa on kerrottu X:n ja G:n seksielämästä, tulevaisuudensuunnitelmista ja riidanaiheista, sekä otsikolla ”X:n miehet” lista X:n entisistä miesystävistä tai sellaisiksi oletetuista. 7 päivää -lehdessä 1.4.2004 julkaistussa artikkelissa esitettiin G:n olleen X:n entinen miesystävä ja vihjattiin G:n olevan X:n tyttären isä. Saman lehden toisessa artikkelissa oli käsitelty samoja asioita ja 27.2.2003 julkaistussa artikkelissa esitetyt tiedot. KKO totesi, että kyseiset tiedot seksielämästä, miesystävistä ja isyydestä kuuluivat RL 24:8:n tarkoittamalla tavalla yksityiselämän ydinalueeseen. X ei ollut RL 24:8.2:n rajoitussäännöksessä tarkoitettu henkilö. KKO:n mukaan EIT:n käytännössä yleisön oikeus tiedonsaantiin voi erityisissä tapauksissa ulottua julkisuuden henkilöiden yksityiselämän piiriin. X:ää koskevien tietojen levittämistä ei voitu perustella yleiseltä kannalta hyväksyttävällä syyllä. X ei ollut antanut nimenomaista tai hiljaista suostumustaan artikkeleiden julkaisemiseen. Tieto voi menettää yksityisen luonteensa, jos se on tullut yleiseen tietoon. X:n yksityiselämän turvaamiseksi ei ollut tarvetta rajoittaa yleiseen tietoisuuteen tulleiden asioiden toistamista. Näiltä osin menettely ei ollut ollut oikeudetonta. Suhteen vakiinnuttamista koskevat tiedot eivät seurustelua koskevassa artikkelissa olleet omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Paljastuksena oli esitetty yleinen luonnehdinta seksielämästä. Tämä kuului yksityisyyden ydinalueeseen, mutta tyyli oli ollut kepeä, ilmaisut eivät olleet X:ää kielteisesti leimaavia ja julkiseksi tullutta seurustelusuhdetta koskevassa artikkelissa ne eivät olleet omiaan aiheuttamaan vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Vihjaus isyydestä kuului yksityisyyden ydinalueeseen. Asia oli kuitenkin ollut jo X:n omista lausumista johtuen esillä tiedotusvälineissä, jolloin X:n yksityiselämän suojan ydinalueen turvaamiseksi ei ollut välttämätöntä rajoittaa tiedon toistamista tiedotusvälineissä. Tältä osin esittäminen ei ollut ollut oikeudetonta.

Korkein oikeus siis katsoi, että jo aiemmin julkistettujen tietojen toistaminen ei ollut sananvapauden käyttöön puuttumisen tarpeen puuttuessa tunnusmerkistössä tarkoitettulla tavalla oikeudetonta. Osin esitetyt tiedot eivät olleet omiaan aiheuttamaan tunnusmerkistössä tarkoitettua vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa. Ratkaisun voidaan tulkita ilmentävän aiempaa sananvapausmyönteisempää tulkintalinjaa ja pyrkimystä ottaa huomioon EIT:n linjauksia. Ratkaisuun on päästy RL 24:8:n edellytyksiä tulkitsemalla. KKO ei esimerkiksi hyödyntänyt RL 24:8.2:n rinnastettavuuskriteeriä katsomalla ”julkikikset” siihen kuuluviksi ja arvioimalla tapausta momentin edellytysten valossa. Päinvastoin KKO totesi, että X ei ollut 2 momentissa tarkoitettu henkilö. KKO totesi lisäksi olevan mahdollista perustella julkaisemista julkisuuden henkilöiden osalta yleisesti hy-

väksyttävällä syyllä, mistä jutussa ei ollut kysymys. Tällaista perustetta RL 24:8 ei tunnne. KKO ei laajentanut suostumusoppia tapaukseen sopivaksi, vaan katsoi, ettei kyseessä ollut nimenomainen tai hiljainen suostumus.

2.1.3 Korkeimman oikeuden käytäntöä kunnianloukkauksirikoksista

Tapauksessa **KKO 1991:116** Kokkolassa ilmestyneessä sanomalehdessä 26.10.1988 julkaistuun markkinoista kertovaan artikkeliin sisältyi muun muassa virke: ”Suut musuttivat lakua, makkaraa tai suklaata, jota myytiin viisi kymppillä (vuosikertaa -68?)”. HO katsoi, että artikkelissa oli julkisesti vastoin parempaa tietoa perättömästi kerrottu suklaakauppiaiden (6 henkilöä) syyllistyneen sellaiseen tekoon, joka voi haitata heidän elinkeinoaan ja tuomitsi jutun julkaistavaksi hyväksyneen vastaavan päätoimittajan RL 27:1.2:n nojalla 30 päiväsakkoon. Tapauksen otsikko-osassa KKO totesi, että kun artikkeli kuvatun tapahtuman hengen mukaisesti oli kokonaisuutena ollut kepeätyylinen ja liioitteleva sekä selvästi sellaiseksi havaittava, ei lehden päätoimittajan katsottu artikkelin julkaistessaan tahallisesti syyllistyneen tekoon, joka olisi voinut haitata markkinoilla suklaata myyneiden elinkeinonharjoittajien elinkeinoa. Syyte hylättiin. Kaksi jäsentä olisi pysyttänyt HO:n päätöksen. Seloste viittaa siihen, että syytteen hylkääminen perustui tahallisuuden puuttumiseen.

Tapauksessa **KKO 1997:185** 7 Päivää -lehdessä oli 24.11.1993 julkaistu artikkeli otsikolla ”Huijariliikemiehet voitelivat pankinjohtajia. A oli Nauvon juhlien päätähti”. Artikkelin yhteydessä oli pankinjohtaja A:n suurikokoinen kuva. Lisäksi lehden kannessa oli maininta artikkelista otsikolla ”Pankkiherrojen hurjat ilotyttöjuhlat. A päätähtenä” ja samoin A:n kuva. Juhlia ei ollut pidetty. Artikkelin kirjoittanut B ja päätoimittaja C olivat perustaneet tiedot yksityisen henkilön kertomaan ja olivat pitäneet kertomusta luotettavana ja uskoneet kertomuksen todenperäisyyteen, koska henkilö oli aiemmin käsitelty samoja aihepiirejä koskevia asioita tiedotusvälineissä ja koska 7 Päivää oli aiemmin käyttänyt häntä tietolähteenä, ja tiedot olivat osoittautuneet oikeiksi. B kertoi yrittäneensä puhelimitse tavoittaa A:ta tässä onnistumatta. KKO totesi B:n ja C:n laiminlyöneen tietojen varmistuksen, vaikkakin he olivat ilmoittaneet yritetyn tarkistaa tietojen todenperäisyyttä. KKO tuomitsi heidät RL 27:2.2:n mukaan, B:n 60 ja C:n 80 päiväsakkoon ja maksamaan lehtiyhtiön kanssa A:lle vahingonkorvauksena 75 000 markkaa.

Tapauksessa **KKO 2000:45** oli kyse siitä, että Kuningaskuluttaja-ohjelmassa oli 1.11.1994 kerrottu, että ”myös kuluttajaviranomaisille Oulun Ompelukone Ky on tuttu jo vuosien takaa muun muassa uusina myydyistä käytetyistä koneista”. Ohjelma oli lähetetty uudestaan 6.11.1994. Väite oli perustunut lähinnä kahteen kuluttajavalituslautakunnan Ky:lle vuosina 1987 ja 1988 antamaan suositukseen. Jälkimmäisessä asiassa oli annettu HO:n tuomio, jonka mukaan riittävää näyttöä ei ollut esitetty siitä, ettei kone olisi ollut uusi. Toimittaja A ei ollut ollut tästä tietoinen eikä ollut pyrkinyt varmistamaan tietojaan. Lisäksi ohjelmassa oli tietoisesti käytetty hyväksi sitä, että myyjä oli erehtynyt erään koneen esittelyssä ja sanottu, että myyjä oli suostunut esiintymään ohjelmassa vain, jos hänen henkilöllisyyttään ei paljastettaisi, vaikka sitä ei ollut tiedustel-

tu. Lisäksi ohjelman mukaan Ky:tä epäiltiin harhaanjohtavasta markkinoinnista ja epäselvyyksistä takuuehdoissa.

KKO totesi ratkaisussaan, että elinkeinonharjoittajien tulee sietää kärjekästäkin julkista arvostelua. Tällöin oli keskeisenä lähtökohtana se, että arvostelu perustui paikkansa pitäviin asiatietoihin. Siteeratun lausuman osalta KKO totesi, että A:lla olisi ollut mahdollisuus tietojen tarkistamiseen, mutta hän oli jättänyt näin tekemättä. A ei ollut näyttänyt soimausta toteen. Ohjelmassa 29.11.1994 tehty oikaisu ei poistanut teon rangaistavuutta. Hän oli tältä osin syyllistynyt julkiseen ei vastoin parempaa tietoa tehtyyn herjaukseen (RL 27:2.2). Muilta osin hän oli syyllistynyt julkiseen solvaukseen. A tuomittiin 30 päiväsakkoon. Vastaava toimittaja tuomittiin ensimmäisen lähetyksen osalta radiovastaullaista tarkoitettua valvontavelvollisuuden laiminlyönnistä. Hän oli saanut ennen toista lähetystä tietää HO:n ratkaisusta, ja hänet tuomittiin vastoin parempaa tietoa tehdystä julkisesta herjauksesta ja julkisesta solvauksesta. Sakkorangaistus oli 30 päiväsakkoa. Lisäksi A ja B ja Oy Yleisradio Ab tuomittiin maksamaan Oulun Ompelukone Ky:lle liikevaihdon vähenemisestä aiheutuneesta vahingosta 50 000 markkaa. Yksi jäsen olisi tuominnut A:n 1 kohdan osalta ja B:n saman väitteen osalta uusintalähetyksessä julkisesta vastoin parempaa tietoa tehdystä herjauksesta, molemmat 20 päiväsakkoon sekä enemmistön tuomitseman vahingonkorvauksen. KKO kiinnitti huomiota elinkeinonharjoittajan oikeuteen sietää kärjekästäkin arvostelua, kunhan se perustuu oikeisiin tietoihin.

Tapauksessa **KKO 2000:54** nimeltä mainitun oppilaitoksen kehitysvammaohjaaja oli leimattu STT:n oikeudenkäyntiutisessa syylliseksi kavalluksiin, vaikka asian käsittely oli ollut kesken, ja kiistetyt syytteet oli sittemmin hylätty. Kun ohjaajan henkilöllisyys oli ollut lähipiirin tunnistettavissa ja muidenkin asiasta kiinnostuneiden helposti selvitettävissä, toimittaja tuomittiin julkisesta ei vastoin parempaa tietoa tehdystä herjauksesta 30 päiväsakkoon ja maksamaan STT:n kanssa kärsimyksestä 20 000 markan vahingonkorvauksen.

Tapauksessa **KKO 2005:1** Ilta-Sanomissa oli 17.4.2001 julkaistu pakinatyylinen kirjoitus ”Sulavat sanat”, jossa pizzerian pizzaa oli luonnehdittu seuraavasti: ”Kuopiossa on pieni pizzeria, johon viaton matkalainen eksyy ja tilaa marinaran. Eteen isketään muultakin kuin ulkonäöltään huussinlunkkua muistuttava lätkyrä, jonka pinnalla harhailee muutama purkkisimpukka. Vielä kitukasvuisemmat katkaravut, puolisen tusinaa, hukuvat ilkeästi venyvään edamjuustokuorrutukseen.” Pizzeria oli ollut helposti tunnistettavissa O:n pitämäksi pizzeriaksi. KKO:n mukaan ruoka-annoksen laatuun oli kohdistettu ankaraa arvostelua, jonka tyyllilaji oli kuitenkin vastannut kirjoituksen kokonaisuudelle ominaista, humoristisen liioittelevaa sävyä. Elinkeinonharjoittajan oli siedettävä tarjoamiinsa tuotteisiin tai palveluksiin kohdistuvaa kärjekästäkin julkista arvostelua, kunhan arvostelu perustuu paikkansa pitäviin asiatietoihin. Kirjoituksessa ei ollut esitetty sellaista O:n menettelyyn elinkeinotoiminnassa kohdistuvaa arvostelua, joka selvästi ylittäisi sen, mitä voidaan pitää lain mukaan hyväksyttävänä. Syytteet kunnianloukkauksesta ja painovapauden tuottamuksellisesta väärinkäytöstä sekä vahingonkorvausvaatimus hylättiin.

Tapauksessa **KKO 2006:10** A oli edustamansa yhdistyksen nimissä poliisille tekemässään tutkinta- ja selvityspyynnössä sekä sitä täydentäessään kertonut muun muassa

saamastaan ilmoituksesta, jonka mukaan B:n asianajotoimistolla näytettäisiin lapsille ja mahdollisesti filmataan pornoa. Lisäksi B olisi ”erotettu Asianajajaliitosta ja tuomittu”. Edelleen A oli sosiaaliviranomaiselle yhdistyksen nimissä lähettämässään kirjeessä B:n poikaa koskien antanut keskustelun muotoon kirjattuja lausumia lainaten ymmärtää muun muassa, että lapsen isä olisi syyllistynyt tämän seksuaaliseen hyväksikäyttöön sekä että lapseen olisi kohdistunut pahoimpitely, jonka tutkinnassa olisi tapahtunut laininlyöntejä. Tiedot ja vihjaukset olivat perättömiä. Asiassa ei ollut ilmennyt, että A:lla olisi ollut väittämiään perusteita pitää tietoja ja vihjauksia paikkansapitävinä. A, joka oli ennen näitä tekoja tuomittu vastaavasta teosta rangaistukseen, tuomittiin kunnianloukkauksesta 60 päivän ehdolliseen vankeusrangaistukseen.

Tapauksessa **KKO 2006:62** A oli kirjoittanut Iltalehdessä 11.11.2000 julkaistun pakinatyyllisen kirjoituksen ”Ilmiantajien paratiisi”, jossa oli sanottu muun muassa, että ”Verotarkastaja on jakanut raporttiaan lehdistölle ennen kuin sitä on edes käsitelty verohallinnossa”. Verotarkastajaa ei ollut mainittu nimeltä, mutta pakinassa esitettyjen tietojen perusteella hän oli ollut tunnistettavissa verohallinnossa ja mahdollisesti Espoon puolueoiminnassa. KKO:ssa kyse oli siitä, toteuttiko menettely kunnianloukkauksen vai törkeän kunnianloukkauksen edellytykset. Väite oli ollut virheellinen. Kysymyksessä oli sellainen väite, josta oli ollut saatavissa selvitystä ja väitteen oikeellisuus oli ollut mahdollista jälkikäteen tarkastaa. Tällaisen valheellisen tiedon esittämistä ei ollut pidettävä sallittuna edes pakinatyyllisessä kirjoituksessa. Kokonaistörkeyden arvioinnissa huomioon tuli ottaa muun muassa kirjoituksessa käytetty tyyllilaji ja siinä esitettyjen valheellisten tietojen tai vihjausten laatu ja sisältö sekä se, miten laaja henkilöpiiri tosiasiassa oli henkilön tunnistanut tai voinut tunnistaa kirjoituksessa esitettyjen tietojen perusteella. Näiden seikkojen punninnassa KKO päätyi pitämään tekoa kunnianloukkauksena, josta A tuomittiin 30 päiväsakkoon sekä yhdessä Iltalehden kanssa suorittamaan korvauksena kärsimyksestä 3 500 euroa.

Tapauksessa **KKO 2007:56** oli kyse asianomistajaa velallisen epärehellisyttä koskevassa asiassa edustaneen asianajaja HN:n lausumasta syytetyn avustajasta OT:stä valituslupahakemuksessa. Asianajaja oli kirjoittanut, että ”Syytetyn itsensä väittämän todistusarvo on kyseenalainen ja tässä tapauksessa myös avustajana toimineen OT:n, joka on tuomittu vankeusrangaistukseen epärehellisyydestä aikaisemmin harjoittaessaan asianajajan ammattia ja joka on samasta syystä myös erotettu asianajajaliitosta”. KKO totesi, että avustajalla on oikeus arvostella todistajien, asiantuntijoiden ja muiden asiassa kuulujen luotettavuutta, kun arvostelu on asianajon kannalta tarpeellista. HO oli antanut merkitystä OT:n kertomukselle. HN:n esiintuoma OT:n aikaisempi rikos oli ollut luonteeltaan sellainen, että sillä oli voinut olla merkitystä OT:n kertomuksen luotettavuuden arvioinnissa. Tähän nähden OT:n aikaisemman rikoksen mainitseminen HN:n käyttämällä tavalla ei osoittanut sellaista loukkaamistarkoitusta, jota kunnianloukkaussäännöksen kysymyksessä olevassa kohdassa edellytetään. Syyte RL 24:9.1:n 2 kohdan mukaisesta halventamisesta hylättiin.

Vanhan rikoksen esiintuominen oli loukkaavaa. Se oli kuitenkin ollut asianajollisesti perusteltavissa eikä kohdan edellyttämä loukkaustarkoitus sen vuoksi toteutunut. KKO ei perustellut lopputulosta RL 24:9.2:n kritiikkioikeuden soveltumisella vaan tarkoitustahallisuuden (loukkaamistarkoituksen) puuttumisella. Perustelujensa kohdassa 3 KKO suhteutti RL 24:9.1:n 2 kohtaa aiemman lain mukaiseen solvauksen erityismuotoon,

jonka mukaan rangaistiin sitä, ”joka, toista loukatakseen, on soimannut toista rikoksesta, josta hän oli jo rangaistu” todeten, että vaikka kunnianloukkaussäännöksessä ei enää edellytetä loukkaamistarkoitusta, ei lain esitöistä ilmene, että muutoksella olisi haluttu laajentaa tämänkaltaisen menettelyn rangaistavuutta. Jonkin verran epäselvänä voidaan ratkaisun perusteella pitää, edellyttääkö vain vanhasta rikoksesta soimaaminen loukkaamistarkoitusta ollakseen RL 24:9.1:n 2 kohdan mukaisena kunnianloukkauksena rangaistava, vai edellyttääkö RL 24:9.1:n 2 kohdan mukainen ”halventaminen” muissakin tilanteissa loukkaamistarkoitusta.

Tapauksessa **KKO 2007:70** B:llä oli ollut sopimus kahden kunnan kanssa löytöeläinten hoitamisesta. A oli sähköpostiviesteissään arvostellut toimintaa katsoen, että B uuden sijoituspaikan etsimisen sijasta liian nopeasti päätyi eläinten lopettamiseen. Yhdessä sähköpostissa A oli todennut, että ”B:n toiminta oli silkkaa tappamista” ja toisessa, että ”kyllä olette raaka ja rahanahne ihminen”. KKO katsoi, ettei ilmaisuissa ollut kysymys RL 24:9.1:n 1 kohdassa tarkoitettusta valheellisesta tiedosta tai vihjauksesta. Kokonaisuutena arvioituna arvostelu oli kohdistunut B:n toimintaan, ei niinkään B:n henkilöön. Osana tätä arvostelua sanottuja ilmaisujakaan ei voitu pitää sillä tavoin B:n henkilökohtaisiin ominaisuuksiin puuttuvana, että arvostelu tämän vuoksi selvästi ylittäisi sen, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Syyte hylättiin. Yhden jäsenen mielestä A oli näissä ilmaisuissaan irtautunut siinä määrin selvästi B:n elinkeinotoiminnan arvostelusta ja kohdistanut sen B:hen häntä henkilönä loukkaamistarkoituksessa halventaen, että A oli syyllistynyt RL 24:9.1:n 2 kohdassa tarkoitettuun kunnianloukkaukseen.

Jo edellä s. 13 selostetussa tapauksessa **KKO 2009:3** A oli tuomittu rangaistukseen alaikäisiin poikiinsa X:ään ja Y:hyn kohdistuneista seksuaalirikoksista. Jutun oikeudenkäyntiaineisto oli lainkohtia ja tuomiolauselmaa lukuun ottamatta määrätty salassa pidettäväksi 20 vuotta. Myöhemmin A oli ollut omilla kasvoillaan ja etunimellään toimittaja B:n haastateltavana huoltoriitoihin liittyviä insestiväitteitä ja niiden tutkimista käsittelevässä television ajankohtaisohjelmassa ”Lääkärit tuomareina”, jolloin kyseiseen rikosasiaan liittyviä seikkoja oli tullut ilmi. Ohjelmassa oli käsitelty muun muassa seikkoja, jotka olivat liittyneet lasten terveydentilaan, sen tutkimiseen ja heidän saamaansa hoitoon sekä heidän äitinsä Z:n toimintaan seksuaalirikosasiassa. Ohjelma oli esitetty 19. ja 20.4 sekä YLE 24-kanavalla 22.4.2004. C oli hyväksynyt ohjelman lähetettäväksi. KKO totesi, että paljastetut tiedot olivat kuuluneet heidän yksityiselämänsä ydinalueelle, eikä ohjelman merkitys, uskottavuus tai journalistinen sanoma olisi olennaisesti vaarantunut, vaikka A olisi esiintynyt ohjelmassa tunnistamattomana. Tietojen paljastaminen oli tapahtunut RL 24:8.1:ssä tarkoitettuin tavoin oikeudettomasti. A oli syyllistynyt salassapitorikokseen. B:n ja C:n osalta oli arvioitava myös sitä, oliko ohjelmatoimintaan kuuluvan sananvapauden suoja tehnyt heidän menettelynsä sallituksi. EIT:n ratkaisukäytännössä merkitystä oli annettu sille, oliko salassa pidettävää tietoa saatu yllyttämällä salassapitovelvollista tämän velvollisuuden rikkomiseen samoin kuin yleisön informoinnin tarpeelle. KKO totesi, että salassa pidettäväksi määrättyjen tietojen paljastamisen ei voitu katsoa perustuneen yleisön tiedon tarpeeseen, kun taas noiden tietojen suojaamiseen oli ollut pakottava tarve. B oli syyllistynyt yllytykseen ja C avunantoon salassapitorikokseen. Salassapitorikos ja osallisuus siihen sisältyivät kuitenkin yksityiselämää loukkaavaan tiedon levittämiseen. Kunnianloukkausta koskevat syytteet hylättiin, koska siihen liittyvät lausumat olivat epäselviä ja tulkinnanvaraisia. A, B ja C tuomittiin

yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä 70 päiväsakkoon ja maksamaan X:lle, Y:lle ja Z:lle kullekin henkisestä kärsimyksestä 5 000 euroa.

Yleisradio ja toimittajat veivät jutun EIT:een katsoen, että 10 artiklaa oli loukattu. Päätöksessään **Yleisradio Oy ja muut v. Suomi** (8.2.2011) EIT katsoi, että ohjelmassa oli käsitelty näytön hankkimiseen liittyviä ongelmia insestijutuissa ja syytettyjen oikeuksien loukkauksia näissä yhteyksissä. Ohjelmaan oli siten sisältynyt yleistä merkitystä ja mielenkiintoa omaavia kysymyksiä. Olennaisin ongelma tapauksessa koski asian käsittelytapaa. Insestistä tuomittu A oli esiintynyt ohjelmassa peittelemättömänä ja omalla etunimellään. Seksuaalirikoksen alaikäisistä uhreista ja heidän holhoojastaan oli paljastettu arkaluonteista tietoa valtakunnallisella TV-kanavalla. Korkein oikeus oli pitänyt todennäköisenä, että monet olivat saattaneet yhdistää asianomistajat ohjelmassa haastateltuun henkilöön. Toteamus ei EIT:n mielestä antanut aihetta kritiikkiin. Merkitystä ei ollut valittajien vilpittömällä mielellä. Korkein oikeus oli harkinnut huolellisesti asianomaisia perusoikeuksia eli sananvapautta ja yksityiselämän suojaa vastakkain. EIT yhtyi korkeimman oikeuden toteamukseen, jonka mukaan ohjelman viestinnällistä arvoa ei olisi vähentänyt se, että kummatkin isät olisivat esiintyneet tuntemattomina. EIT katsoi, että korkein oikeus oli perustellut relevantein ja riittävin syin seuraamusten määräämisen välttämättömyyttä soveltamalla tällöin EIT:n oikeuskäytäntöä. Tosin seuraamuksia oli määrätty rikosprosessissa ja periaatteessa oli ollut mahdollista määrätä toimittajille vankeusrangaistukset. Valtiota ei kuitenkaan voitu käsillä olevan kaltaisessa tapauksessa, jossa kotimaiset tuomioistuimet olivat jo aiemmin ryhtyneet toimenpiteisiin estääkseen alaikäisten asianomistajien henkilön paljastumisen, moittia siitä, että yksityisyyden loukkaamisesta oli määrätty rikosseuraamuksia, jotka eivät olleet suhteettoman kovia. EIT jätti valituksen ilmeisen perusteettomana enemmälti tutkimatta.

Tapauksessa **KKO 2010:88** television ajankohtaisohjelmassa ”Pyhä sota Turussa” oli vihjattu, että kolme ohjelmassa nimeltä mainittua henkilöä kuului ryhmään, joka rahoitti ulkomailla toimivaa terroristijärjestöä. Kyseiset henkilöt olivat olleet Suomesta toimitettujen tietojen perusteella pidätettyinä Irakissa terrorismiyhteyksistä epäiltyinä, mutta sittemmin vapautettu. Ohjelmassa esitetyt väitteet olivat peräisin kahdeksalta eri henkilöltä, joiden henkilöllisyyttä ohjelman toimittaja ei paljastanut.

KKO totesi, että toimittaja ei voi lähdesuojaan vetoamalla välttyä rangaistukselta, jollei hän ole valmis tuomaan esiin ainakin sellaisia seikkoja, jotka voitaisiin esittää lähteiden suojaa vaarantamatta ja joiden pohjalta lähteiden kertomuksia, niiden merkitystä ja luotettavuutta olisi mahdollista arvioida (kohta 47). A ei ollut menetellyt näin. Tärkeää aihetta koskevan yhteiskunnallisen keskustelun herättäminen ei ollut välttämättä edellyttänyt nimettyjen henkilöiden näkyvää leimaamista selvästi epäilyksenalaisiksi erityisen paheksuttavaan toimintaan (kohta 54). Kunnianloukkauksrikoksen edellyttämää tahallisuutta ei poistanut pelkästään se, ettei väitteen tai vihjauksen esittäjä ole tiennyt, onko se, mitä hän on esittänyt, ollut valheellista vai ei. Huomioon ottaen lähteistä ja heiltä saaduista tiedoista esitetyn selvityksen selvä puutteellisuus ja A:n tiedossa olleet lähteidensä luotettavuutta vastaan puhuvat seikat A:n oli täytynyt ymmärtää olevan varsin todennäköistä, että ohjelmassa esitettyjen väitteiden ja vihjausten tueksi ei ollut esitettävissä riittäviä perusteita. A ja B tuomittiin kolmesta törkeästä kunnianloukkauksesta 70 päiväsakkoon. A, B ja Yleisradio tuomittiin maksamaan kärsimyksestä korvausta X:lle 10 000 sekä Y:lle ja Z:lle 5 000 euroa.

Ennakkotapauksessa **KKO 2011:71** Pohjalainen -sanomalehdessä oli 26.8.2006 julkaisu pakolaisten vastaanottokeskuksen lopettamiseen liittynyt kirjoitus ja sen yhteydessä erillinen A:n haastattelu, jossa oli todettu A:n sanoneen muun muassa seuraavan: ”Oravaisten vastaanottokeskuksen työntekijät ovat täysin leipääntyneitä ja heidän asenteensa on suorastaan rasistinen. – Alue, missä turvapaikanhakijat asuvat, on ghetto! Ympäriä puuttuu vain piikkilanka ja kyltti ”Arbeit macht frei”.” Vastaanottokeskuksen 36 työntekijästä 31 yhtyi syytteeseen.

KKO piti A:n turvapaikanhakijoiden asuinaluetta koskevaa lausumaa selvästi kyseisen vastaanottokeskuksen olosuhteita koskevana ja sitä voitiin pitää enintään keskuksen toiminnan välillisenä arvosteluna. Tällaiseen arvosteluun A:lla oli oikeus eikä se loukannut ketään työntekijää henkilökohtaisesti. KKO totesi, että lehdistön käyttämän ilmaisun oli EIT:n ratkaisukäytännössä voitu katsoa kuuluvan arvoarvostelman piiriin tilanteessa, jossa ainakin vanhemmassa kotimaisessa tulkintakäytännössä ilmaisun olisi katsottu olevan valheellinen tieto tai vihjaus. A:n lausuman, jonka mukaan vastaanottokeskuksen työntekijät olivat täysin leipääntyneitä ja heidän asenteensa oli suorastaan rasistinen, kohteena olivat työntekijät ryhmänä, mikä osoitti pikemminkin lausuman luonnetta yleisenä kannanottona vastaanottokeskuksen toiminnasta kuin arviota yksittäisen työntekijän toimintatavasta. Tällaisessa yhteydessä käytettynä lausuma oli luonteeltaan arvostelulausuma. KKO totesi lausuman olleen RL 24:9.1:n 2 kohdan tarkoittamalla tavalla halventava. Työntekijät eivät olleet sellaisessa asemassa, että lausumaa olisi voitu arvioida 2 momentin pohjalta. KKO:n mukaan EIT:n käytäntökin huomioon ottaen oli kuitenkin perusteltua hyväksyä tavanomaista väljemmät rajat mielipiteenilmaisuille, jotka esitetään pakolaisten vastaanoton kaltaisen julkisen tehtävän hoitoon kohdistuvassa keskustelussa. KKO päätyi katsomaan, että A:n lausuma ei tapauksen yhteydessä esitettynä täyttänyt sitä, mitä voidaan pitää RL 24:9:n mukaan rangaistavana. Koska A ei ollut syyllistynyt kunnianloukkaukseen, myöskään jutun kirjoittanut toimittaja ja sen julkaistavaksi hyväksynyt päätoimittaja eivät olleet syyllistyneet kunnianloukkaukseen.

Tapauksessa **KKO 2011:100** oli kyse purkuhakemuksesta. EIT:n ratkaisussa **Mariapori v. Suomi** (6.7.2010) todettiin 10 artiklan loukkaus. M haki tämän jälkeen korkeimmassa oikeudessa tuomionpurkua vaatiessa, että hovioikeuden tuomio puretaan ja että ”Verottaja tappolinjalla” -kirjaan tehdyt muutokset poistetaan. Sitä, oliko purettavaksi haetussa tuomiossa OK 31:8:n 4 kohdassa tarkoitettulla tavalla sovellettu lakia ilmeisesti väärin, arvioidaan KKO:n kohdassa 25 toteamin tavoin lähtökohtaisesti ratkaisun teko hetken mukaan eli ottaen huomioon tuolloinen EIT:n soveltamiskäytäntö ja sen yhtenäisyys. Huomioon oli lisäksi syytä ottaa ihmisoikeusloukkauksesta johtuneiden seuraamusten vakavuus.

Vahingonkorvausten määriä kohdassa 1 (2 000 euroa kummallekin verotarkastajalle) ei KKO:n kohdassa 26 toteaman mukaan voitu pitää erityisen suurina. KKO katsoi, että EIT:n korvausseuraamukseen kohdistamasta arvostelusta huolimatta hovioikeuden ratkaisu ei ole ollut selvästi tuolloin vallinneen EIT:n soveltamiskäytännön vastainen. Tuomittu korvaus ei myöskään ollut kovin vakavana pidettävä kielteinen seuraus. Kirjan lausumia koskevan 2 kohdan osalta KKO katsoi, että EIT:n tuomiossa ei ole todettu, että hovioikeuden tuomio olisi syyksilukemista (törkeä kunnianloukkaus) koskevalta osalta 10 artiklaa loukkaava. Tältä osin HO:n tuomio ei perustunut ilmeisesti väärään

lain soveltamiseen. Sen sijaan tuomitseminen ehdolliseen vankeusrangaistukseen oli rikkonut 10 artiklaa. KKO päätyi pysyttämään kohdan 2 syyksilukemisen ja vahingonkorvauksen osalta mutta purki tuomion rangaistuksen osalta.

KKO totesi kohdassa 31, että M:n tuomitseminen menettelystään vankeusrangaistukseen oli EIT:n tuomion perusteella arvioiden ja HO:n tuomion jälkeen annetun päätöksen 1577/2007 Towards decriminalisation of defamation, jossa jäsenvaltioita kehoitetaan viipymättä poistamaan vapausrangaistukset kunnianloukkauksien seurauksina, jo sellaisenaan painava peruste hovioikeuden tuomion purkamiseen tuomitun rangaistus-seuraamuksen osalta. KKO katsoi lisäksi kohdassa 32, että EIT:n tuomion perusteella ei voida arvioida olleen estettä sille, että M olisi ihmisoikeussopimuksen vaatimuksia rikkomatta tuomittu vankeusrangaistusta lievempään seuraamukseen.

Merkittävää on siis ensinnäkin se, että KKO arvioi, että tuomitseminen kohdassa 2 törkeästä kunnianloukkauksesta ehdollista vankeutta lievempään rangaistukseen ei olisi ollut 10 artiklan vastaista. Toiseksi merkittävää on, että KKO tuntui antavan huomattavan painoarvon myös resoluution 1577/2007 kehoitukselle poistaa vankeusrangaistus kunnianloukkauksien seurauksena. EIT:n tapauksista koskeneessa ratkaisussa todetaan, että tapauksessa ei ollut minkäänlaista perustetta tuomita vankeusrangaistusta ("no justification whatsoever for the imposition of a prison sentence", *Mariapori v. Suomi* 6.7.2010 kohta 68).

Tapauksessa **KKO 2011:101** Kotimaa-lehdessä oli 26.11.2004 ja 17.12.2004 julkaistu kirjoitukset, joissa oli käsitelty erään koulun oppilaiden vanhempien ja koulun rehtorin välistä kiistaa erityisesti rehtorin käyttämisestä opetusmenetelmistä. Ensimmäisessä kirjoituksessa toimittaja L oli käsitellyt oppilaiden vanhempien lääninhallitukselle tekemää kantelua opetuksesta ja kunnan tilaamaa selvitystä kunnan tilanteesta. Kirjoituksessa sanottiin muun muassa, että erityisen pelottavina oppilaat olivat kokeneet kurinpitotilanteet, joissa lapsi seisoo keskellä ja opettajat ympärillä huutavat hänelle niin kauan kunnes lapsi alkaa itkeä ja että opetusmenetelmänä oli käytetty jonkinlaista pelkotestiä, joka tehdään pimeässä kellarissa. Artikkelissa oli mainittu rehtori X:n nimi. Toisessa kirjoituksessa oli käsitelty lääninhallituksen päätöstä tehtyihin kanteluihin. Artikkelissa kirjoitettiin muun muassa, että raportin mukaan rehtori X oli käyttänyt opetuksessaan menetelmiä, jotka aiheuttivat lapsissa ahdistusta ja pelkoa ja että X:llä oli esimerkiksi tapana nimitellä lapsia. Artikkelissa oli myös X:n kuva. KO katsoi L:n esittäneen X:stä valheellisia tietoja ja vihjauksia ja tuomitsi hänet törkeästä kunnianloukkauksesta 60 päiväsakkoon. HO pysytti ratkaisun äänin 2-1.

KKO katsoi, että kirjoituksissa oli käsitelty tärkeää aihetta maltillisesti ja niissä oli selostettu X:nkin näkemykset. Kirjoituksista ei saanut virheellistä käsitystä koulukiistan sisällöstä tai sen vaiheista. Jälkimmäistä artikkelia mahdollisesti rasittavat epätarkkuudet sen suhteen, oliko jokin artikkeliin sisältyvä tieto ollut peräisin psykologin raportista vai kenties vanhempien tekemästä kantelusta, eivät antaneet aihetta arvioida kirjoituksen sisältöä toisin. Kirjoitusten ei voitu katsoa sisältäneen RL 24:9.1:n 1 kohdassa tarkoitettuja tietoja tai vihjauksia. RL 24:9.1:n 2 kohdan näkökulmasta KKO totesi, että kirjoituksissa oli kerrottu koulukiidasta asiallisesti, eikä tapahtumia ollut erityisesti piisuteltu. Esille ei ollut tullut mitään sellaista seikkaa, jonka perusteella voitaisiin päätellä L:n tärkeästä aiheesta kirjoittaessaan tarkoittaneen tahallaan halventaa X:ää.

KKO käsitteli tietojen todenperäisyyttä melko suppeasti. Merkittävää vaikuttaa joka tapauksessa olleen, että asioista oli myös X:n kannat, tyyli oli maltillinen ja kokonaisuudesta välittyi oikea kuva, jota epätarkkuudet eivät antaneet aihetta arvioida toisin. Tämäkin ratkaisu viittaa siihen, että halventaminen edellyttää tarkoitustahallisuutta.

2.1.4 Vainoamiseen liittyvät rangaistussäännökset

Euroopan neuvoston ministerikomitea hyväksyi 7.4.2011 naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumista koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen (CETS 210, jäljempänä yleissopimus). Suomi on allekirjoittanut sopimuksen hyväksymisvaraamin 11.5.2011. Yleissopimukseen liittyy Euroopan neuvoston sopimuksille tavanomainen selityssasiakirja (Explanatory Report, jäljempänä selitysmuistio). Yleissopimuksen päämäärien toteuttaminen edellyttää yleissopimuksen mukaan kattavia, kokonaisvaltaisia ja koordinoituja poikkihallinnollisia toimintaohjelmia. Yleissopimukseen sisältyy väkivaltaa ehkäiseviä toimia, toimenpiteitä väkivallan uhrin suojelemiseksi ja tekijän edesvastuuseen saattamista koskevia määräyksiä.

Yleissopimusta sovelletaan sen 2 artiklan mukaisesti kaikkiin naisiin kohdistuvan väkivallan muotoihin, mukaan lukien perheväkivalta, joka kohdistuu yleissopimuksen perustelujen mukaan suhteellisesti useammin naisiin. Lisäksi sopimusosapuolia kehoitetaan soveltamaan yleissopimusta kaikkiin perhe- ja lähisuhdeväkivallan (domestic violence) uhreihin. Rikosoikeudelliset määräykset (artiklat 34–37 ja 40–48) on muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta laadittu sukupuolineutraaleiksi (selitysmuistion kohta 153). Tämä ratkaisu on linjassa Suomen rikoslainsäädännön perusperiaatteiden kanssa. Rikoslaki on sukupuolineutraali tekijän ja uhrin määrittelyssä (ks. HE 78/2010 vp, s. 10). Tässä esityksessä käsitellään ainoastaan yleissopimuksen vainoamista koskevaa artiklaa 34.

Yleissopimuksen 34 artiklan mukaan toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista, on kriminalisoitava. Menettelystä on käytetty englanninkielellä nimitystä stalking, suomeksi ahdistelu, häirintä tai vainoaminen. Yleissopimuksen 78 artiklan 3 kohdan mukaan valtio voi yleissopimuksen allekirjoittaessaan tai ratifioimis-, hyväksymis- tai liittymiskirjansa tallettaessaan ilmoittaa Euroopan neuvoston pääsihteerille osoitettavalla selityksellä, että se varaa itselleen oikeuden säätää, että 33 ja 34 artiklassa tarkoitettua menettelyistä määrätään rikosoikeudellisten seuraamusten sijasta muita seuraamuksia. Kriminalisointivelvoite ei ole siten ehdoton.

Vainoamista (stalking) ei ole sellaisenaan kriminalisoitu Suomessa. Erilainen häirintäkäyttäytyminen voi nykyisin tulla rikoslain mukaan arvioitavaksi monena eri rikoksena, kuten kotirauhan rikkomisena, salakuunteluna, salakatseluna, kunnianloukkauksena, laittomana uhkauksena, pakottamisena ja äärimuodossa henkeen tai terveyteen kohdistuvana rikoksena. Kriminalisointien ala on laaja, muttei täysin aukoton. Myös lähestymiskielto turvaamistoimenpiteenä on tarkoitettu muun muassa henkilön rauhan suojaamiseksi rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi. Lähestymiskieltoisääntely pureutuu erityisesti yksityishenkilöiden väliseen yhteydenpitoon, ja se voi usein

olla varsinaista rangaistusta tehokkaampi. Lisäksi lähestymiskiellon rikkomisesta voidaan siitäkkin tuomita vankeutta.

Rikoslain 21 luvun 5 §:n mukaan pahoinpitelystä tuomitaan se, joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Rangaistus on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Pahoinpitely on rikoslain 21 luvun 7 §:n mukaan lievä, jos pahoinpitely, ottaen huomioon väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Rangaistus on tällöin sakkoa. Pahoinpitely on rikoslain 21 luvun 6 §:n mukaan törkeä, jos 1) teolla aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, 2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai 3) siinä käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistukseksi on säädetty vankeutta vähintään yksi vuosi ja enintään kymmenen vuotta.

Rikoslain 24 luvun 1 §:n mukaan se, joka oikeudettomasti 1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan taikka kätkeytyy tai jää sellaiseen paikkaan, 2) rikkoo toisen kotirauhaa metelöimällä, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla taikka 3) häiritsee toisen kotirauhaa soittamalla puheluita tai lähettämällä matkapuhelimeen viestejä, on tuomittava kotirauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Rikoslain 24 luvun 2 §:n mukaan jos kotirauhan rikkomisessa 1) rikoksenteijä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten aseella tai muulla henkilöön kohdistuvaan väkivaltaan soveltuvalla välineellä taikka tekijän tai osallisen ilmeisenä tarkoituksena on käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai vahingoittaa omaisuutta taikka 2) rikoksen uhrilla on rikokseen liittyvän uhkailun, omaisuuden vahingoittamisen taikka rikoksenteijöiden tai osallisten lukumäärän vuoksi perusteltu syy pelätä henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan vaarassa ja kotirauhan rikkominen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä kotirauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Rikoslain 24 luvun 5 §:n mukaan se, joka oikeudettomasti teknisellä laitteella kuuntelee tai tallentaa 1) keskustelua, puhetta tai yksityiselämästä aiheutuvaa muuta ääntä, jota ei ole tarkoitettu hänen tietoonsa ja joka tapahtuu tai syntyy kotirauhan suojaamassa paikassa, taikka 2) muualla kuin kotirauhan suojaamassa paikassa salaa puhetta, jota ei ole tarkoitettu hänen eikä muunkaan ulkopuolisen tietoon, sellaisissa olosuhteissa, joissa puhujalla ei ole syytä olettaa ulkopuolisen kuulevan hänen puhettaan, on tuomittava salakuuntelusta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

Rikoslain 24 luvun 6 §:n mukaan se, joka oikeudettomasti teknisellä laitteella katselee tai kuvaa 1) kotirauhan suojaamassa paikassa taikka käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa oleskelevaa henkilöä taikka 2) yleisöltä suljetussa 3 §:ssä tarkoitettussa rakennuksessa, huoneistossa tai aidatulla piha-alueella oleskelevaa henkilöä tämän yksityisyyttä loukaten, on tuomittava salakatselusta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava. Salakuuntelun ja salakatselun valmistelu on rikoslain 24 luvun 7 §:n mukaan rangaistavaa.

Rikoslain 24 luvun 8 §:n yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja saman luvun 9 ja 10 §:n kunnianloukkauskriminalisointien tunnusmerkistöjä käsiteltiin edellä jo yksityiskohtaisesti.

Vainoamisen näkökulmasta erittäin olennaisia ovat rikoslain 25 luvun eräät kriminalisoinnit. Kyseisen luvun 7 §:n mukaan se, joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, laittomasta uhkauksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Luvun 8 §:n mukaan se, joka oikeudettomasti väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen tekemään, sietämään tai tekemättä jättämään jotakin, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, pakottamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Rikoslain 35 luvun 1 §:n mukaan se, joka oikeudettomasti hävittää tai vahingoittaa toisen omaisuutta, on tuomittava vahingonteosta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Toisen momentin mukaan vahingonteosta tuomitaan myös se, joka toista vahingoittaakseen oikeudettomasti hävittää, turmelee, kätkee tai salaa tietovälineelle tallennetun tiedon tai muun tallennuksen. Toisessa momentissa tarkoitettua vahingonteon yritystä on rangaistava. Rikoslain 35 luvun 2 §:n mukaan jos 1) vahingonteolla aiheutetaan a) erittäin suurta taloudellista vahinkoa, b) rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa, c) historiallisesti tai sivistyksellisesti erityisen arvokkaalle omaisuudelle huomattavaa vahinkoa taikka 2) 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu vahingonteko tehdään osana 17 luvun 1 a §:n 4 momentissa tarkoitettua järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja vahingonteko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä vahingonteosta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Törkeän vahingonteon yritystä on rangaistava. Jos vahingonteko, huomioon ottaen vahingon vähäisyys tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikosentekijä on tuomittava lievästä vahingonteosta sakkoon (RL 35:3).

Vainoaminen, siinä muodossa kun se yleissopimuksessa on määritelty, liittyy myös niin kutsuttuun identiteettivarkauden problematiikkaan. Identiteettivarkaus tarkoittaa pelkistämällä toisen henkilötietojen, kuten nimen tai henkilötunnuksen oikeudeton käyttöä. Tyypillisesti tekijä pyrkii näissä teoissa hyötymään tekemällä muun muassa rahanarvoisia sitoumuksia toisen henkilön identiteetin eli henkilöiden avulla. Rikoslain näkökulmasta tällöin on usein kyse petoksesta (RL 36:1) tai sen yrityksestä.

Lähestymiskieltoa koskevan lain 2 §:n nojalla lähestymiskielto voidaan määrätä, jos ”on perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, tulisi tekemään itsensä uhatuksi tunnevan henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä.” Perusmuotoiseen lähestymiskieltoon sisältyy kielto tavata suojattavaa henkilöä tai muuten ottaa häneen yhteyttä tai sitä yrittää. Jos on syytä olettaa, että perusmuotoinen lähestymiskielto ei ole riittävä rikoksen uhan tai muun häirinnän torjumiseksi, lähestymiskielto voidaan määrätä laajennettuna koskemaan myös oleskelua suojattavan henkilön vakituiseen asunnon tai loma-asunnon, työpaikan tai erikseen määritellyn muun niihin rinnastettavan oleskelupa-

kan läheisyydessä (laajennettu lähestymiskielto). Lähestymiskiellon rikkominen on kriminalisoitu rikoslain 16 luvun 9 a §:ssä, jonka mukaan, jos lähestymiskieltoon tai väliaikaiseen lähestymiskieltoon määrätty rikkoo lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa yksilöityä kieltoa, hänet on tuomittava lähestymiskiellon rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

2.1.5 Kotirauhan rikkominen ja viestintärauha

Rikoslain 24 lukuun vuonna 1938 otetun 3 a §:n 1 momentin mukaan rangaistavaksi säädettiin se, että ilkeydestä tai vallattomuudesta räikein äänin tahi muutoin meluamalla häiritsee toisen kotirauhaa taikka ilmeisenä tarkoituksenaan toisen häiritseminen aiheuttaa hänelle puhelinsoiton. Säännöksen toisen momentin mukaan näin tapahtunut rauhan rikkominen oli rangaistavaa myös virastossa ja muissa luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa paikoissa tehtynä.

Hallituksen esityksessä 239/1997 vp puhelinsoitoilla tapahtuva häirintä ehdotettiin otettavaksi kotirauharikossäännökseen. Ehdotus hyväksyttiin mainitun esityksen rauettua hallituksen esityksen 184/1999 vp pohjalta. Vastaavaa häirintää virastoissa ei ehdotettu otettavaksi ehdotettuun julkista kotirauhaa koskeneeseen luvaton tunkeutuminen -nimiseen rikostunnusmerkistöön eikä jälkimmäisessä esityksessä julkisrauhan rikkomista koskevaan tunnusmerkistöön. Mainitunlainen häirintä jäisi HE:n 239/1997 vp mukaan kuitenkin pääosin rangaistavaksi rikoslain tuolloisen 42 luvun 7 §:n mukaisena ilkivaltana. Lakivaliokunta kiinnitti tähän esitykseen huomiota oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamista koskeneesta HE:stä 6/1997 vp ja rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamista koskeneesta HE:stä 117/1997 vp antamassaan mietinnössä 3/1998 vp (s. 17). Lakivaliokunnan ehdotuksesta HE:ssä 6/1997 vp ehdotettua rikoslain 17 luvun 13 §:n ilkivaltasäännöstä täydennettiin 2 kohdalla, jonka mukaan ilkivaltaan syyllistyy myös se, joka aiheuttaa häiriötä soittamalla puheluita virastoon, toimistoon, liikkeeseen taikka muuhun vastaavaan paikkaan.

Rikoslain 17 luvun 13 §:n mukaan ilkivaltaan syyllistyy se, joka 1) metelöimällä tai muulla sellaisella tavalla aiheuttaa häiriötä virantoimituksen yhteydessä muualla kuin yleisellä paikalla taikka yleisöltä suljetussa virastossa, toimistossa, liikkeessä tai tehtaassa tai muussa vastaavassa paikassa, 2) aiheuttaa häiriötä soittamalla puheluita virastoon, toimistoon, liikkeeseen taikka muuhun vastaavaan paikkaan taikka 3) käyttämällä joukkoliikenteen kulkuneuvon, hissien tai muun laitteen hätäjarrua tai hälytintä aiheuttaa ilkivaltaisesti väärän hälytyksen. Rangaistussäännös sisältää toissijaisuuslausekkeen. Rangaistukseksi tuomitaan sakkoa.

Oikeustilaksi muodostui se, että häiriösoittojen soittaminen tuli osaksi kotirauharikosta, muttei julkisrauhan rikkomista, mutta vastaavatyypinen tunnusmerkistö virastoon soittamisesta otettiin rikoslain 17 luvun 13 §:n ilkivaltasäännökseen. Tämän jälkeen kotirauhan rikkomiseen lisättiin lailla 685/2009 matkapuhelimeen lähetettyjä häiriöviestejä koskeva tunnusmerkistö. Nykyään kotirauhaa häiritsevistä puhelujen soittamisesta ja viestien lähettämisestä matkapuhelimeen säädetään siis rangaistus kotirauhan rikkomis-

ta koskevassa rikoslain 24 luvun 1 §:n 3 kohdassa, ja häiriötä aiheuttavasta puhelujen soittamisesta muun muassa virastoon edellä mainituin tavoin rikoslain 17 luvun 13 §:ssä.

Kotirauhan rikkomisen tunnusmerkistöä täydentää rikoslain 24 luvun 11 §:n kotirauhan suojaamia paikkoja koskeva määritelmäsäännös. Kuten edellä tuli ilmi, RL 24:1:n mukaiseen kotirauhan rikkomiseen voi syyllistyä muun muassa häiritsemällä toisen kotirauhaa soittamalla oikeudettomasti puheluita. Lailla 685/2009 säännökseen lisättiin tekotapana kotirauhan häiritseminen lähettämällä matkapuhelimeen viestejä. Eduskunta edellytti lakivaliokunnan mietinnön pohjalta, että valtioneuvostossa tehdään kokonaisvaltainen selvitys oikeussuojakeinoista modernilla viestintäteknologialla toteutettavaa yksityisyyteen kohdistuvaa häirintää ja ilkivaltaa vastaan ja ryhdytään tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin (EV 94/2009 vp, LaVM 10/2009 vp s. 2–3).

Myös eräät muut rikoslain säännökset liittyvät aiheeseen. Rikoslain 38 luvun 5 §:ssä säädetään rangaistavaksi tietoliikenteen häirintä. Rikokseen syyllistyy se, joka puuttamalla postiliikenteessä taikka tele- tai radioviestinnässä käytettävän laitteen toimintaan, lähettämällä ilkivaltaisessa tarkoituksessa radiolaitteella tai televerkossa häiritseviä viestejä tai muulla vastaavalla tavalla oikeudettomasti estää tai häiritsee postiliikennettä taikka tele- tai radioviestintää. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Rikoksen yritys on rangaistava. Rikoslain 38 luvun 6 §:ssä säädetään rangaistavaksi rikoksen törkeä tekemuoto.

Kotirauharikoksia koskevassa mietinnössään lakivaliokunta totesi, että rikoslain tieto- ja viestintärikoksia koskevan 38 luvun 5–7 § suojaavat tietoliikennettä. Pykälien tarkoituksena ei valiokunnan mukaan ole suojata häiriösoitoilta tai muulta kiusalliselta tai ei-toivotulta viestinnältä, kuten tekstiviesteilä, sähköpostilta tai telekopioilta (LaVM 6/2000 vp, s. 3). Tähän kantaan myös korkein oikeus viittasi häiritsevää tekstiviestien lähettämistä koskevassa ratkaisussaan KKO 2008:86.

Euroopan Neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen hyväksymisen yhteydessä rikoslain 38 lukua täydennettiin muun muassa säännöksellä tietojärjestelmän häirinnästä. Rikoslain 38 luvun 7 a §:n mukaan tähän rikokseen syyllistyy se, joka aiheuttaakseen toiselle haittaa tai taloudellista vahinkoa dataa syöttämällä, siirtämällä, vahingoittamalla, muuttamalla tai poistamalla taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti estää tietojärjestelmän toiminnan tai aiheuttaa sille vakavaa häiriötä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Säännöksessä on toissijaisuuslauseke. Rikoksen yritys on rangaistava. Rikoslain 38 luvun 7 b §:ssä säädetään törkeästä tekemuodosta. Rikoslain 38 luvun 5 §:ssä tarkoitetussa tietoliikenteen häirinnässä teon kohteena on viestintä eli viestien siirtäminen paikasta toiseen, mukaan lukien tietojärjestelmien välityksellä tapahtuva sähköinen viestintä. Rikoslain 38 luvun 7 a §:n tarkoittamassa tietojärjestelmän häirinnässä teon kohteena taas on tietojärjestelmä, mukaan lukien sähköisiä viestejä välittävät tietojärjestelmät (HE 153/2006 vp, s. 17 ja 65). Rikoslain 38 luvun 8 §:ssä säädetään tietomurrosta.

Rikoslain 34 luvun 9 a §:ssä säädetään vaaran aiheuttamisesta tietojenkäsittelylle. Rikokseen syyllistyy se, joka aiheuttaakseen haittaa tai vahinkoa tietojenkäsittelylle taikka tieto- tai viestintäjärjestelmän toiminnalle tai turvallisuudelle 1) tuo maahan, valmistaa,

myy tai muuten levittää taikka asettaa saataville a) sellaisen laitteen tai tietokoneohjelman taikka ohjelmakäskeyjen sarjan, joka on suunniteltu tai muunnettu vaarantamaan tai vahingoittamaan tietojenkäsittelyä tai tieto- tai viestintäjärjestelmän toimintaa taikka murtamaan tai purkamaan sähköisen viestinnän teknisen suojauksen tai tietojärjestelmän suojauksen taikka b) tietojärjestelmän toiselle kuuluvan salasanan, pääsykoodin tai muun vastaavan tiedon taikka 2) levittää tai asettaa saataville ohjeen 1 kohdassa tarkoitettua tietokoneohjelman tai ohjelmakäskeyjen sarjan valmistamiseksi. Rangaistussäännös sisältää toissijaisuuslausekkeen. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Rikoslain 35 luvun 1 §:n 2 momentissa säädetään niin kutsutusta tietovahingonteosta. Tähän sakolla tai enintään yhden vuoden vankeudella rangaistavaan tekoon syyllistyy se, joka toista vahingoittaakseen oikeudettomasti hävittää, turmelee, kätkee tai salaa tietovälineelle tallennetun tiedon tai muun tallennuksen. Yritys on rangaistava.

Rikoslain 34 luvun 10 §:n mukaan perättömään vaarailmoitukseen syyllistyy se, joka tekee pommista, tulipalosta, merihädästä, suuronnettomuudesta tai muusta vastaavasta hädästä tai vaarasta perättömän ilmoituksen, joka on omiaan aiheuttamaan pelastus- tai turvallisuustoimen taikka pakokauhua. Rangaistusasteikkona on sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

2.1.6 Perus- ja ihmisoikeudet

Perustuslakiin ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen sisältyy määräyksiä, joilla on merkitystä tämän esityksen kohteena olevien viestintävälineillä tapahtuvan toisten häirinnän, ilmaisuvapauden käyttämisen sekä vainoamisen ja siihen puuttumista koskevien lainsäädäntö- ja muiden toimenpiteiden kannalta. Molemmissa on ensinnäkin määräys rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta (PL 8 § ja EIS 7 art.), joka edellyttää muun muassa, että näitä asioita koskevat rangaistussäännökset on muotoiltu riittävän täsmällisesti.

Perustuslain 7.1 §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. PL 7.2 §:ssä kielletään muun muassa ihmisarvoa loukkaava kohtelu, ja 7.3 §:n mukaan vapautta ei saa riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. PL 9.1 §:ssä taataan vapaus liikkua maassa. PL 10.1 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä (HE 309/1993 vp, s. 52). Kotirauha voidaan sekä nähdä yhtenä yksityiselämän suojan ulottuvuutena. Tältä osin suojataan henkilön yksityiselämää antamalla rajatulla alueella henkilölle korostettua yksityisyyden suojaa. Perusoikeusuudistuksen esitöissä korostettiin sitä, että yksityiselämän suojan takaamiseksi valtiolta on jo perinteisesti edellytetty myös aktiivisia toimenpiteitä yksityiselämän suojaamiseksi toisten yksilöiden loukkauksia vastaan. PL 10.3 §:ssä säädetään, että lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. PL 12.1 §:n mukaan jokaisella on sananvapaus, johon kuuluu

muun muassa oikeus ilmaista tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. PL 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

EIS 3 artiklassa määrätään, että ketään ei saa kohdella epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. EIS 5 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. EIS:n 4 lisäpöytäkirjan 2 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella, joka on laillisesti jonkin valtion alueella, on oikeus liikkumisvapauteen tällä alueella. EIS 8 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhelämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. EIS 10 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on sananvapaus, joka sisältää muun muassa oikeuden levittää tietoja ja ajatuksia viranomaisten siihen puuttumatta. Sekä 4 lisäpöytäkirjan 2 artiklan mukaista oikeutta että 8 ja 10 artiklan mukaisia oikeuksia voidaan rajoittaa, jos se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä muun muassa rikollisuuden estämiseksi, terveyden suojaamiseksi ja toisten oikeuksien turvaamiseksi. EIT on useissa ratkaisuisaan katsonut, että Suomi on sananvapausr rikoksia koskevissa tuomioissa rikkonut EIS 10 artiklaa. Oikeuksien väärinkäytön kieltoa koskevan EIS 17 artiklan mukaan minkään yleissopimuksessa ei saa tulkita suovan millekään valtiolle, ryhmälle tai henkilölle oikeutta ryhtyä sellaiseen toimintaan tai tehdä sellaista tekoa, jonka tarkoituksena on tehdä tyhjäksi jokin yleissopimuksessa tunnustettu oikeus tai vapaus tai rajoittaa niitä enemmän kuin yleissopimuksessa on sallittu.

Myös YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjassa on vastaavankaltaisia määräyksiä.

Tässä esityksessä jäljempänä ehdotetut rangaistussäännökset rajoittavat jossain määrin henkilöiden toimintavapauksia. Ehdotetun viestintärauhan rikkomisen osalta kyse on puhelin- ja matkapuhelinhäirinnän kriminalisoinnin laajentamisesta muihinkin viestintävälineisiin ja rangaistavuuden irrottamisesta viestin vastaanottamisesta kotirauhan suojaamalla alueella. Häiritsevä viestintä merkitsee puuttumista henkilön yksityiselämään. Voimassa olevien säännösten on katsottu vastaavan vain rajoitetusti siihen ongelmaan, jota modernia viestintäteknologiaa hyväksi käyttäen tapahtuva häiritsevä viestintä merkitsee suhteessa perustuslain suojan piirissä olevaan yksityiselämän suojaan (PL 10 § 1 mom.). Ilkivaltasäännöksen täydentämisen osalta voidaan vielä todeta, että niin yleinen kuin yksityinenkin etu vaativat, että virastoissa, toimistoissa ja liikkeissä voidaan työskennellä rauhassa ilkivaltaiselta viesti- ja puhelinhäirinnältä. Muutokset tehostavat yksityisyyden ja rauhan suojaa ja ovat näin perusoikeuksien näkökulmasta perusteltuja.

Sananvapausr rikoksia koskevat muutosehdotukset liittyvät sananvapauden, yksityisyyden, kunnian ja eräissä tapauksissa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perus- ja ihmisoikeuksien punnintaan. Tätä punnintaa pyritään toteuttamaan siten, että oikeustila olisi EIS 10 artiklan edellyttämä sellaisena kuin EIT on tuon artiklan sisältöä ja suhdetta muihin artikloihin muun muassa Suomea koskevissa ratkaisuisaan linjannut. Vainoamista koskeva rangaistussäännös kaventaisi jossain määrin muun muassa tekijän liikkumisvapautta, mutta henkilöiden oikeus vapauteen ehdotetussa rangaistussäännöksessä tarkoitetuilta vainoamisteoilta on selvästi tällaista vähäistä rajoitusta painavampi intressi. Lisäksi Euroopan neuvoston yleissopimuksen naiseen kohdistuvan väkivallan ja per-

heväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (CETS 210), jonka Suomi on allekirjoittanut hyväksymisvarauksin ja jonka ratifiointia valmistellaan, 34 artikla edellyttää vainoamisen säättämistä rangaistavaksi. Artikla 78 mahdollistaa varauman tekemisen 34 artiklan osalta. Vainoamisen ehdotettu rangaistusasteikko sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta on perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta perusteltu. Sama koskee ehdotuksen pakkokeinolainsäädäntöön liittyvää lähinnä teknisluonteista muutosta.

2.2 Tilastotietoa tekojen yleisyydestä ja rangaistuksista

Vuonna 2010 poliisi kirjasi 96 rikosilmoitusta yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä. Näiden rikosten määrässä ei ole tapahtunut sanottavia muutoksia 2000-luvulla. Määrä on vaihdellut reilun 50 ja reilun 100 rikosilmoituksen välillä vuosittain. Suurin osa rikosilmoituksissa tarkoitetuista asioista ei päädy tuomioistuinkäsittelyyn. Vuonna 2009 tuomioistuimissa tuomittiin 7 rangaistusta, joissa päärikos eli ankarimmin rangaistava teko oli yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen. Samana vuonna näitä rikoksia syyksiluettiin 12 kappaletta. Tuomituista rangaistuksista yksi oli ehdollinen vankeus ja kuusi sakkoja.

Vuonna 2010 poliisi kirjasi 4 078 rikosilmoitusta kunnianloukkauksesta ja 97 törkeästä kunnianloukkauksesta. Kunnianloukkauksista kirjattujen rikosilmoitusten määrä on lähes kaksinkertaistunut 2000-luvulla. Myös kunnianloukkausta koskevista rikosasioista suurin osa ei päädy tuomioistuinkäsittelyyn. Vuonna 2009 määrättiin 257 rangaistusta, joissa päärikos oli kunnianloukkaus. Samana vuonna näitä rikoksia syyksiluettiin 538 kappaletta. Kunnianloukkauksen perustekomuoto on mahdollista käsitellä rangaistusmääräysmenettelyssä; kunnianloukkauksista määrättiin sakkorangaistus kyseisessä menettelyssä vuonna 2009 kuitenkin vain 38 kertaa. Törkeistä kunnianloukkauksista tuomittiin kyseisenä vuonna 10 rangaistusta ja rikoksia syyksiluettiin 12 kappaletta.

Kunnianloukkauksissa tuomittiin vuonna 2009 vain kaksi kertaa vankeutta. Loput rangaistukset olivat sakkoja. Törkeistä kunnianloukkauksista tuomittiin samana vuonna 6 ehdollista vankeusrangaistusta ja 4 sakkorangaistusta.

Nykykäytännön valossa kunnianloukkauksesta ei juuri koskaan tuomita vankeutta, törkeistä kunnianloukkauksista sitä vastoin tuomitaan. Tällä havainnolla on merkitystä arvioitaessa sitä, tulisiko vankeusuhka poistaa kunnianloukkauksista EN:n suosituksen mukaisesti. Käytännössä muutoksella ei olisi juuri vaikutusta rangaistuskäytäntöön.

Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suositukset koskevat vahingonkorvauslain (412/1974) 5 luvun säännösten nojalla kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvästä haitasta sekä kärsimyksestä suoritettavien korvausten määriä. Suositukset on tarkoitettu korvausharkinnan apuvälineeksi eivätkä ne korvaa tuomioistuimen yksittäistapausta koskevaa omaa harkintaa. Suositukset perustuvat oikeuskäytännössä muodostuneisiin korvaustasoihin, joiden pohjalta neuvottelukunta on pyrkinyt muodostamaan johdonmukaiset suositukset erityyppisten vahinkojen perusteella aineettomasta vahingosta tuomittavien korvausten suuruudesta. Neuvottelukunta ei ole käyttänyt omaa harkintaa siinä, millainen aineettomien vahinkojen yleisen korvaustason tulisi olla.

Tuoreimmassa, vuodelta 2011 olevassa suosituksessa esitetään s. 37 seuraavia korvaustasoja kunnianloukkauksesta:

91.1 Esitetty valheellinen tieto tai vihjaus tai halvennettu toista muulla tavoin kahdenkeskisessä kanssakäymisessä tai siten, että se tulee vain vähäisen henkilöpiiriin tietoon.

200–1 000 euroa

91.2 Esitetty valheellinen tieto tai vihjaus tai halvennettu toista muulla tavoin siten, että se tulee tai on omiaan tulemaan rajoitetun mutta ei aivan vähäisen henkilöpiiriin tietoon.

800–2 000 euroa

91.3 Esitetty valheellinen tieto tai vihjaus tai halvennettu toista muulla tavoin siten, että se tulee tai on omiaan tulemaan laajan henkilöpiiriin tietoon.

1 500–5 000 euroa

91.4 Esitetty erityisen vahingollinen valheellinen tieto tai vihjaus tai halvennettu toista muulla tavoin erittäin vakavasti siten, että se tulee tai on omiaan tulemaan laajan henkilöpiiriin tietoon.

5 000–10 000 euroa

Yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä suositellaan s. 37–38 puolestaan seuraavan tasoisia vahingonkorvauksia:

93.1 Toimitettu yksityiselämää koskeva tieto lukuisten ihmisten saataville.

500–1 500 euroa

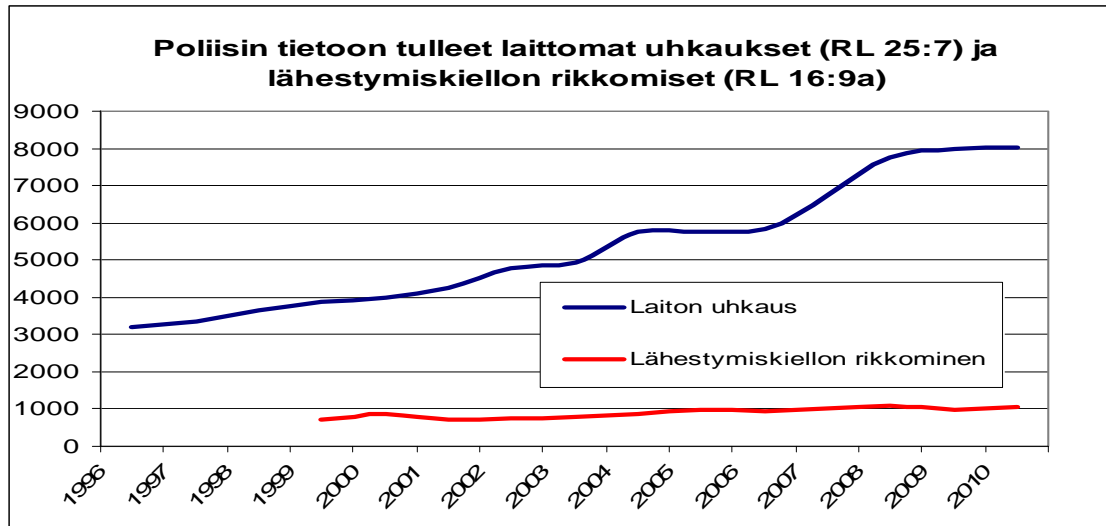
93.2 Levitetty yksityiselämää koskeva tieto joukkotiedotusvälinettä käyttämällä.

2 000–5 000 euroa

Suomalaisessa kriminologisessa tutkimuksessa ei ole kovin paljon käsitelty vainoamista. Kuten edellä kävi ilmi, vainoaminen voi täyttää monen eri rikoksen tunnusmerkistön. Lähimpänä yleissopimuksen vainoamista koskeva kriminalisointivelvoite on laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä. Lisäksi siihen liittyy keskeisesti ennakkollisena turvaamistoimenpiteenä pidettävä lähestymiskielto ja sen rikkomisen kriminalisointi.

Laiton uhkaus on melko yleinen rikos, ja niiden määrä on lisääntynyt voimakkaasti 2000-luvulla. Vuonna 2000 poliisi kirjasi 3 995 rikosilmoitusta laittomasta uhkauksesta, kun luku oli vuonna 2010 jo 8 012. Uhkausten määrää on lisännyt ainakin se, että uhkauksia voidaan esittää yhä useammilla eri tavoilla; sähköpostilla, tekstiviestillä ja internetissä.

Lähestymiskiellon rikkomisia kirjataan vuosittain noin 1 000, eikä luvuissa ole tapahtunut suuria muutoksia.

Lähestymiskieltoja on määrätty viime vuosina vuosittain noin 1 500 kappaletta. Määrä on pysynyt vakaana vuodesta 2005 lukien. Lähestymiskiellon määräämistä koskeva hakemus on hylätty vuosittain noin 300 kertaa.

Katja Björklundin psykologian alaan liittyvässä väitöskirjassa ”Stalking and violence victimization among Finnish university students” (Helsinki, 2010) selvitettiin elinaikaisen ahdistelun ja häirinnän sekä ns. yleisen väkivallan erityispiirteitä ja esiintyvyyttä (lifetime-prevalence) suomalaisilla yliopisto-opiskelijoilla. Tulokset osoittavat, että sekä ahdistelu- että väkivaltakokemuksia esiintyy yleisesti suomalaisilla yliopisto-opiskelijoilla. Ahdistelun elinaikainen esiintyvyys oli 48,5 % ja väkivaltakokemusten esiintyvyys oli 46,5 %. Kun elinaikaisen esiintyvyyden tarkastelu rajattiin pelkästään väkivaltaisen ahdistelun ja fyysisen väkivallan esiintyvyyteen, niin esiintyvyyksivät olivat 22 % (väkivaltainen ahdistelu) ja 42 % (fyysinen väkivalta). Tulosten mukaan opiskelijat olivat kokeneet monia eri ahdistelun ja väkivallan muotoja, mikä tutkijan mukaan osoittaa väkivaltakokemusten laajuutta yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa. Ahdistelu- ja häirintäkokemukset olivat yleisempiä naisopiskelijoilla, kun taas väkivaltakokemukset olivat yleisempiä miesopiskelijoilla. Useimmille ahdistelua kokeneille ahdistelija oli ennestään tuttu, kun taas väkivaltaa kokeneille väkivallantekijä oli tyypillisesti tuntematon. Tosin ahdisteluun liittyi usein väkivaltaa ja ahdistelun kohteena oleminen kesti pitkään ajan. Tutkimustulokset osoittavat myös, että väkivallan uhrit ovat yliedustettuna usein terveystalvaeluuta käyttävien opiskelijoiden ryhmässä. Tutkimuksesta ei käy ilmi, miten usein häirintää käsiteltiin rikosprosessissa.

Useiden ulkomaisten tutkimusten mukaan väestöstä satunnaisesti valituista naisista 12–16 % ja miehistä 4–7 % on joutunut vainotuksi elämänsä aikana. Ruotsissa vuonna 2006 julkaistu tutkimus osoitti, että satunnaisesti valituista 4 000 henkilöstä 6 % oli joutunut pelkoa herättävän vainoamisen kohteeksi elämänsä aikana ja 2 % viimeisen vuoden aikana.

Arviolta neljä viidestä uhrista tuntee vainoajansa tai tietää, kuka hän on: noin puolet tapauksista kumpuaa päättäneistä parisuhteista. Kolme neljästä vainoamisen kohteeksi joutuneesta on naisia. Myös opiskelijoilla ja tiettyjen ammattien edustajilla (erityisesti mielenterveysalalla toimivilla, oikeus- ja lainvalvontaviranomaisilla, opettajilla, poliitikoilla sekä viihdemaailmassa toimivilla henkilöillä) on suurentunut riski joutua vainoamisen kohteeksi. Tutkimuksen mukaan ulkomailla poliisille tehdyistä vainoamista koskevista ilmoituksista tekaistuiksi on arvioitu noin 10 %.

Ulkomaisissa tutkimuksissa vainoamisen keskimääräinen kesto on ollut lähes kaksi vuotta. Kahden viikon kestoja pidetään eräänlaisena kriittisenä rajana: jos vainoaminen jatkuu vielä tämän jälkeen, se muuttuu usein tunkeilevammaksi, uhkaavammaksi ja uhrissa enemmän negatiivisia psykososiaalisia vaikutuksia herättäväksi. Voimakkaimmin vainoamisen kesto ennustaa suhdetta vainoajaan: entisiä parisuhdekumppaneita vainotaan merkittävästi pidempään kuin tuntemattomia henkilöitä.

Kaiken kaikkiaan noin puoleen vainoamistapauksista liittyy uhkaaminen, kolmasosaan fyysinen väkivalta ja vähän yli 10 %:iin seksuaalinen väkivalta. Uhkailu ja fyysinen väkivalta on yleisempää tilanteissa, joissa vainoaja on uhrin entinen parisuhdekumppani. Edellä mainitussa ruotsalaisessa tutkimuksessa väkivallalla uhkasi 30 % tuntemattomista, 44 % tutuista ja 67 % parisuhdevainoajista. Vastaavat luvut uhriin tai hänen läheiseensä kohdistuneen fyysisen väkivallan osalta olivat 8 %, 16 % ja 56 %. Yhdysvalloissa tehty tutkimus puolestaan osoitti, että puolison surmaamiseen syyllistyneistä miehistä 76 % oli vainonnut uhria ennen surmatekoa. Useimmiten vainoamistapauksiin liittyvä väkivalta on suunnittelematonta, impulsiivista ja reaktiivista.

Tarkkaa tietoa vainoamisen yleisyydestä, siinä muodossa kuin se on yleissopimuksessa määritelty, ei ole mahdollista esittää. Oletettavaa on, että kyseisten tekojen määrä ei ole kovin vähäinen.

Tietoa siitä, kuinka yleistä erilaisilla viestintävälineillä tapahtuva toisen henkilön tahallinen häirintä on, ei ole saatavilla. Viestintäteknologian muutokset ovat mahdollistaneet erilaisen häirinnän entistä laajemmin. Kansallisen uhritutkimuksen mukaan esimerkiksi uhkailujen lisääntyminen 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa saattoi pieneltä osin liittyä viestintäteknologian muutoksiin (Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009, OPTL:n tutkimustiedonantoja 103, Sirén & Aaltonen & Kääriäinen).

2.3 Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

2.3.1 Sananvapausrikkokset

Päivi Tiilikka on selvittänyt sananvapauden liittyviä kysymyksiä tutkimuksessa Sananvapaus, yksilönsuoja ja lähdesuoja Ruotsissa, Norjassa ja Alankomaissa sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä (Oikeusministeriön Selvityksiä ja ohjeita 54/2010). Sitä on hyödynnetty merkittävästi jaksoissa 2.3 ja 2.4.

RUOTSI

Kunnianloukkauksista säädetään viisi pykälää sisältävässä rikoskaaren (BrB) 5 luvussa. Sen 1 §:ssä säädetään kunnianloukkauksesta (förtal), 2 §:ssä törkeästä kunnianloukkauksesta (grovt förtal), 3 §:ssä solvaustyyppisestä kunnianloukkauksesta (förolämpning), 4 §:ssä kuolleen henkilön kunnianloukkauksesta ja 5 §:ssä syyteoikeudesta. Tässä puhutaan 1 §:n mukaisesta kunnianloukkauksesta nimikkeellä ”herjaustyyppinen kunnianloukkaus” ja förolämpning -nimisestä kunnianloukkauksesta nimikkeellä ”solvaustyyppinen kunnianloukkaus”.

BrB 5 luvun 1 §:n mukaisesta herjaustyyppisestä kunnianloukkauksesta on kysymys, jos joku väittää toista rikolliseksi tai moitittavaksi elämäntavoiltaan taikka muutoin antaa toisesta tiedon, joka on omiaan altistamaan hänet toisten halveksunnalle. Rangaistuksena on sakkoa. Jos lausuja oli velvollinen kertomaan asiasta tai asian esittäminen oli olosuhteet huomioon ottaen puolustettavaa ja hän näyttää tiedon olleen totta tai että sille oli aiheelliset perusteet, ei menettely ole rangaistavaa.

Tässä kunnianloukkauksessa on kysymys tosiasioita koskevasta konkreettisesta väitteestä. Rikostunnusmerkistö ei kuitenkaan edellytä väitteen olevan valheellinen vaan myös totuudenmukaisen väitteen esittäminen voi olla 1 momentissa tarkoitettu kunnianloukkaus. Olennaista on, että väite on periaatteessa todennettavissa oleva tosiasiaväite eikä arvoarvostelma. Rangaistavuuden poistaa esimerkiksi velvollisuus kertoa asiasta todistajana tai jos totuudenmukaisen, mutta loukkaavan väitteen esittäminen muutoin on puolustettavaa. Näin ollen säännös antaa jossain määrin suojaa myös yksityiselämää koskevien väitteiden esittämistä vastaan.

Kunnianloukkauksen rangaistavuuden kannalta riittää, että loukkaus on omiaan altistamaan loukatun muiden ihmisten halveksunnalle. Rangaistavuuden kannalta ei ole tarpeen esittää todistelua siitä, onko loukkaus tosiasiaassa johtanut tällaiseen seuraukseen.

Rangaistavuus edellyttää, että esitetty väite kohdistuu luonnolliseen henkilöön. Oikeushenkilö ei voi olla kunnianloukkauksen kohteena. Kuten Suomessakin, oikeushenkilöstä tai vaikkapa jostakin ihmisryhmästä esitetyn väitteen voidaan joissakin tapauksissa katsoa kohdistuneen yksittäiseen henkilöön. Herjaustyyppisen, BrB 5:1:ssä tarkoitetun kunnianloukkauksen rangaistavuus edellyttää, että loukkaava tieto tulee jonkin muun tahon kuin vain loukatun itsensä tietoon. Jos tiedot tulevat vain loukatun tietoon, kyse voi olla 3 §:n mukaisesta solvaustyyppisestä kunnianloukkauksesta. Näistä kahdesta rikoksesta 1 §:n mukainen herjaustyyppinen kunnianloukkaus on ensisijainen.

Rangaistavuus ei edellytä tiedon laajaa levittämistä, mutta kyse ei ole rangaistavasta menettelystä, jos vain kaksi ihmistä keskustelee henkilöstä, jonka maineen molemmat tietävät. Tiedon esittäminen kattaa sekä tilanteet, joissa tekijä itse esittää kysymyksessä olevan tiedon että tilanteet, joissa hän edelleen levittää muualta saamaansa tietoa. Tiedon levittäminen voi tapahtua suullisesti tai kirjallisesti, piirroksena, valokuvana tai vaikkapa elokuvan muodossa. Herjaustyyppisen kunnianloukkauksen ja solvaustyyppisen kunnianloukkauksen erona on se, että ensiksi mainitussa ratkaiseva merkitys on esitetyn tiedon sisällöllä, ei sen esittämistavalla.

Tiedon tulee olla sellainen, että se tyypillisesti asettaa tiedon kohteen halveksunnan kohteeksi. Sen tulee siten täyttää tietty vakavuustaso. Esimerkiksi väite lievästä liikenerikkomuksesta ei välttämättä ole kunniaa loukkaava, vaikka kysymys periaatteessa onkin rikoksesta. Väitteen ei välttämättä tarvitse olla vastoin yleisiä yhteiskunnassa vallitsevia arvoja, vaan merkitystä voidaan antaa myös loukatun elämänpiiriin yleisille arvostuksille.

Esimerkiksi tapauksessa **NJA 1992 s. 594** mies tuomittiin törkeästä kunnianloukkauksesta, kun hän oli naisen tietämättä videoinut heidän välisensä intiimin kanssakäymisen ja näyttänyt videon muille henkilöille. Miehen katsottiin esittäneen tietoja, jotka ovat omiaan asettamaan naisen alttiiksi muiden halveksunnalle. Tapauksessa loukkaavuus ei perustunut sukupuolisen kanssakäymisen näyttämiseen sinänsä vaan siihen, että filmistä saattoi saada käsityksen, että nainen oli suostunut kuvaamiseen ja filmin näyttämiseen.

Ratkaisusta **NJA 2008 s. 946** ilmenee, että pelkkä intiimin tilanteen salakuvaaminen edes henkilön kotona tämän tietämättä ei ole rangaistavaa. Tapauksessa mies oli asentanut videokameran ja mikrofoneja entisen naisystävänsä asuntoon ja lähettänyt näin kuvattua seksuaalista kanssakäymistä koskevaa aineistoa muun muassa naisen työnantajalle ja sukulaisille. Hänet tuomittiin luvottomasta kuuntelusta ja kunnianloukkauksesta, ei luvottomasta filmaamisesta ja katselusta sinällään. Jos mies olisi katsellut filmejä itseksensä, ei kysymyksessä olisi ollut rikos, koska ofredande -rikos ei tule kysymykseen, jos kuvauksen kohde ei tiedä kuvaamisesta. Komiteanmietinnössä ”Skyddet för den personliga integriteten” (SOU 2008:3) ehdotettiin luvottoman kuvaamisen ja filmaamisen kriminalisointia BrB 4 lukuun. Tällaisen kriminalisoinnin puuttuminen voi olla yksityiselämää suojaavan EIS 8 artiklan kannalta arveluttavaa, kun kriminalisoinnin puuttuessa vahingonkorvaustakaan ei voi saada. Koska komitean toimeksiantoon ei kuulunut median toimintaan vaikuttavien lakien muuttamista, se ei ehdottanut luvottomasti otetun kuvan tai filmin julkaisemista koskevaa kriminalisointia. Myös Ruotsin korkein oikeus katsoi kriminalisoinnille olevan hyvät perusteet ja epäili voimassa olleen oikeustilan EIS 8 artiklan vastaisuutta. Kun kuvaamisesta ei ollut kuitenkaan säädetty rangaistusta, vaikka menettelyn rangaistavuutta oli pitkään pohdittu, korkein oikeus ei voinut laillisuusperiaatetta loukkaamatta tuomita syytettyä (ks. myös NJA 1996 s. 418 ja NJA 1992 s. 594).

Toisin kuin Suomessa, syytetty ei yleensä voi vapautua vastuusta näyttämällä esittämensä tietojen olleen todenperäisiä. Ruotsissa ei siis ole yleistä oikeutta saada aina esittää totuus. Väitteen totuudenmukaisuus tuleekin arvioitavaksi vain 2 momentin mukaisissa tapauksissa eli jos lausujalla on velvollisuus lausuman esittämiseen tai tiedon esittäminen oli olosuhteisiin nähden muutoin puolustettavaa. Ruotsin BrB5:1:ssä kriminalisoidaan kunniaa loukkaava syytös (beskyllning) olipa se totta tai ei.

Toisin kuin Suomessa, lausuman totuudenmukaisuus ei yleensä nouse kunnianloukkauksjutuissa keskeiseksi seikaksi. Pikemminkin pääsääntönä on kielto esittää näyttöä lausuman totuudenmukaisuudesta. Esimerkiksi vanhan rikostuomion esille ottaminen voi olla rangaistavaa, jos sille ei ole perusteltua syytä, kuten esimerkiksi toisten varoittaminen. Ajankohtaisista uutisarvoisista rikostuomioista saa uutisoida. Herjaustyyppisen kunnianloukkauksen tunnusmerkistö antaa jossain määrin suojaa yksityiselämää koskevien tietojen levittämistä vastaan (esim. NJA 2008 s. 946).

Säännöstä ei kuitenkaan ole tulkittu niin, että totuudenvastaisen tiedon levittämisestä tulee aina rangaistus. Säännöksen perustelujen mukaan sananvapauteen liittyvät näkökohdat ja ammattimainen uutisvälitys voivat olla jossain määrin privilegioituja tilanteita, vaikka 2 momentin sanamuoto ei niihin suoranaisesti sovikaan. Tapauksessa **NJA 1966 s. 565** kuitenkin katsottiin, että vaikka aikakauslehdessä oli otettu muodollisesti etäisyyttä julkaistuun huhuun ja esitetty se perättömänä, sen edelleen levittäminen oli rangaistavaa. Tapaus on kuitenkin vanha ja sen soveltuminen oikeusohjeeksi voidaan kyseenalaistaa, vaikka siihen vielä nykyisinkin Ruotsin oikeuskirjallisuudessa viitataan.

Todistustaakka siitä, että lausuman esittäminen ei ollut puolustettavaa, on loukatulla. Käytännössä syytetyn on kuitenkin esitettävä perusteita lausumansa esittämiseksi.

Pienessä, luotettavassa piirissä voidaan ilman rangaistusvastuuta puhua toisten asioista vapaammin kuin avoimessa julkisessa keskustelussa. Väitteen vakavuudella puolestaan voi olla jossain määrin vaikutusta siihen, miten huolellisesti sen todenperäisyys on tarkistettava.

Tahallisuuden tulee kattaa rikoksen objektiivinen tunnusmerkistö eli se, että lausuma tulee toisen henkilön tietoon ja että se on sisällöltään sellainen, että se on omiaan asettamaan väitteen kohteen toisten halveksunnan kohteeksi. Jos kysymys on 2 momentin mukaisesta tilanteesta (velvollisuus lausuman esittämiseen tai muutoin puolustettavaa esittää asia), vastaajan tahallisuus puuttuu, jos hän oli aiheellisesti pitänyt lausumaa totena.

Velvollisuus lausuman todenperäisyyden kontrollointiin on sillä, joka levittää tietoa. Lehdistöltä edellytettäviä toimenpiteitä arvioitaessa otetaan huomioon nopean uutisvälityksen tarve mutta toisaalta myös se, että lehtimiehet ovat alan ammattilaisia ja että lehdessä esitetty tieto leviää laajalle.

Painovapausasetuksen ja ilmaisuvapausperustuslain erityissäännöksistä ja niiden tulkinnasta johtuu, että lehden vastaava julkaisija on käytännöllisesti katsoen aina vastuussa lehden sisällöstä eikä voi vapautua vastuusta vetoamalla siihen, että hän ei tiennyt lehden sisällöstä. Esimerkiksi tapauksessa **NJA 1991 s. 155** vastaava julkaisija joutui vastuuseen lööpissä olleesta kunnianloukkauksesta, vaikka se oli hänen alaisensa tekemä ja vaikka siinä vahingossa (eikä tahallaan) väitettiin erästä henkilöä rikolliseksi. Korkein oikeus lausui, että jos artikkelin julkaiseminen objektiivisesti ottaen täyttää kunnianloukkauksen tunnusmerkit, niin vastuullinen voi vapautua vastuusta vain äärimmäisissä olosuhteissa.

Vastaava julkaisija tuomittiin kunnianloukkauksesta myös tapauksessa **NJA 2003 s. 567**. Korkein oikeus katsoi, että kantajan asemaan nähden olisi sinänsä ollut oikeutettua kertoa, että hän näyttelee pornofilmissä. Kun väite ei kuitenkaan ollut totta, sen esittäminen perusti kunnianloukkauksen.

Toisaalta vastaavan julkaisijan vastuu on yksinomainen, eli muita – kuten esimerkiksi jutun kirjoittaneita tai sen julkaisemiseen myötävaikuttaneita – tahoja ei voida saada rikosvastuuseen. Vastaavan julkaisijan tahallisuus arvioidaan objektiivisten seikkojen,

kuten viestin sisällön, perusteella ja näin ollen eri tavalla kuin niissä kunnianloukkausjutuissa, joita ei käsitellä paino- tai ilmaisuvapausjuttuina.

Painovapausasioissa ja ilmaisuvapausperustuslain alaan kuuluvissa sananvapausjutuissa on tavanomaisesta poikkeava syytejärjestely, mikä osaltaan turvaa sananvapautta ja on pitänyt mediaa vastaan nostettujen kunnianloukkausjuttujen määrän vähäisenä. Oikeuskansleri päättää esitutinnan suorittamisesta ja syytteen nostamisesta. Lisäksi hänen tehtävänä on suojata ”välittäjävapautta” (meddelarfriheten) ja anonyymien ilmaisun oikeutta joukkoviestinnässä. Tätä on pidetty informaationvapauden tärkeänä osana ja sen tarkoituksena on erityisesti suojata demokraattista hallintotapaa. Esimerkiksi Svean hovi-oikeuden 31.10.2006 ratkaisemassa tapauksessa Slitz-lehden vastuullinen julkaisija tuomittiin oikeuskanslerin syytteestä rikoksesta vaitiolovelvollisuutta vastaan, kun lehti oli valokuvia julkaisemalla paljastanut tietolähteen henkilöllisyyden, vaikka tämä oli halunnut pysyä anonyyminä.

Oikeuskanslerin on nostettava syyte kunnianloukkausjutussa vain, jos se erityisistä syistä on perusteltua ottaen huomioon asian yleinen merkitys (Ruotsin oikeuskanslerin vuosikertomus 2006 s. 11). Oikeuskanslerin nostamat kunnianloukkaussyytteet ovat erittäin harvinaisia. Vuonna 2005 se teki ensimmäisen esitutinnan aloittamispäätöksen 15 vuoteen ja asiaa koskevan syyttämispäätöksen vuonna 2006 tapauksessa, jossa Expressenin vastuullinen julkaisija sittemmin tuomittiin tunnettuun näyttelijään Michael Persbrandtiin kohdistuneesta kunnianloukkauksesta tämän alkoholinkäyttöön liittyneiden väitteiden johdosta.

Syyteoikeus BrB 5:1–3:ssa mainituista rikoksista (förtal, grovt förtal ja förolämpning) on vain asianomistajalla. Jos rikos kuitenkin kohdistuu alle 18-vuotiaaseen tai jos muussa tapauksessa asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi, voi syyttäjä nostaa syytteen, jos se erityisistä syistä katsotaan perustelluksi yleiseltä näkökannalta, jos

- syyte koskee herjausta tai törkeää herjausta,
- solvaus kohdistuu henkilöön tämän virkatoimissa tai niiden vuoksi,
- solvauksessa vihjataan henkilön rotuun, ihonväriin, kansalliseen tai etniseen alkuperään tai uskontunnustukseen tai
- solvataan jotakuta vihjauksella hänen seksuaaliseen suuntautumiseensa.

Jos herjaus kohdistuu vainajaan, syytteen voi nostaa tämän elossa oleva puoliso, rinta-perillinen, vanhemmat tai sisarukset sekä, jos syyte erityisistä syistä katsotaan perustelluksi yleisestä näkökulmasta, myös syyttäjä.

BrB 5 luvun 2 §:n mukainen törkeä kunnianloukkaus on kysymyksessä, jos 1 §:ssä tarkoitettu rikos on törkeä. Törkeyttä arvioitaessa on otettava huomioon, onko väite sisältönsä tai leviämisenä vuoksi taikka muutoin omiaan aiheuttamaan vakavaa vahinkoa. Lehden levikki ei ole yksinomainen törkeysarvostelun peruste, vaan merkitystä on myös esimerkiksi asianomistajien tunnistettavuudella ja muilla tapauksen yksilöllisillä piirteillä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

BrB 5:3:n mukaisesta solvaustyypisistä kunnianloukkauksesta (förolämpning) on kysymys, jos toista solvataan loukkaavalla herjauksella tai syytöksellä tai muunlaisella häpäisevällä käytöksellä häntä kohtaan. Pykälän 2 momentissa säädetään ankarampi rangaistus (= sakkoa tai vankeutta korkeintaan 6 kuukautta), jos rikos katsotaan törkeäksi. Törkeysarvostelun kriteereitä ei mainita. Jos rikos samalla täyttää 1 §:ssä tarkoitetun kunnianloukkauksen tunnusmerkistön, sitä sovelletaan ensisijaisesti.

Solvaustyypisessä kunnianloukkauksessa voi olla kysymys esimerkiksi haukkumanimitysten käyttämisestä, halventavien eleiden, kuten sormimerkkien, näyttämisestä tai sylkemisestä toisen päälle. Tapauksessa **NJA 1989 s. 374** ilmaus ”jävla svartskalle” toteutti kunnianloukkauksen. Kysymys on toisen itsetunnon ja subjektiivisen kunniantunnon loukkaamisesta. Rajanvetoa säännöksen ja 1 §:n mukaisen kunnianloukkauksen välillä käytiin tapauksessa **NJA 1974 s. 637**, jossa tunnettujen henkilöiden kasvokuvien vaihtaminen seksuaalisissa akteissa olevien henkilöiden vartaloihin (valokuvamontaasi/manipulaatio, joka lukijalle myös mainittiin) katsottiin osin 1 §:n mukaiseksi kunnianloukkaukseksi ja osin 2 §:n mukaiseksi törkeäksi kunnianloukkaukseksi.

BrB 5:4:ssä säädetään vainajan kunnian loukkaamisesta. Säännöksen mukaan vainajan kunnianloukkauksesta tulee BrB 5:1:n tai 2:n mukainen vastuu, jos teko on loukkaava elossa oleville tai jos se muutoin, ottaen huomioon menehtymisestä kulunut aika ja olosuhteet muutoinkin, loukkaa sitä rauhaa, jonka täytyy kuulua vainajalle (Ks. **NJA 1966 s. 565**). Kuten herjaustyypisessä kunnianloukkauksessa muutoinkin, lausuman todenmukaisuus vapauttaa vastuusta vain silloin, kun lausujalla oli velvollisuus puhua tai tiedon esittäminen oli muutoin olosuhteet huomioon ottaen puolustettavaa. Esimerkiksi historian tutkimusintressi muodostaa usein perusteen esittää tietoja vainajasta.

Yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ei ole Ruotsissa erikseen kriminalisoitu. Joissakin tapauksissa yksityiselämää koskevien tietojen levittäminen voi olla rangaistavaa kunnianloukkauksena, koska kunnianloukkauksen perustekotapa ei edellytä esitetyn tiedon valheellisuutta, vaan kunnianloukkauksesta voi olla kysymys myös totuudenmukaisten tietojen levittämisen osalta. Suojaa voi saada myös henkilötietojen käsittelyä koskevan lainsäädännön kautta.

Ruotsin oikeuskansleri ehdotti EIT:n linjausten perusteella huhtikuussa 2006 yleistä lainsäädännöstä oikeudesta vahingonkorvaukseen törkeän ja ”puolustamattoman” (oförsvarlig) yksityiselämän loukkauksen johdosta. Ehdotus herätti suuttumusta ruotsalaisissa mediaorganisaatioissa ja johti siihen, että 169 ruotsalaista päivälehteä julkaistiin yhteisenä protestina aivan tyhjinä, valkoisin sivuin. Tuolloinen oikeusministeri piti esitystä tarpeettomana (Ks. **SOU 2007:22**).

Hyvä lehtimiestäpa kuitenkin suojaa yksityisyyttä. Esimerkiksi 18.5.2010 ratkaistussa tapauksessa lehti sai huomautuksen hyvän julkaisutavan rikkomisesta, kun aikaisemmin kasvatusperheessä asunut henkilö oli henkilöhaastattelussa esittänyt vakavia syytöksiä aikaisempia kasvattivanhempiaan kohtaan. Lehden suorittama anonymisointi ei ollut riittävä, mikä oli johtanut siihen, että kasvatusvanhemmat tunnistettiin tietyssä ihmisjoukossa. Asian uutisointia koskeva yleinen intressi ei ylittänyt kasvattivanhemmille aiheutunutta julkisuusvahinkoa, minkä vuoksi Pressens Opinionsnämnd (PON) moitti lehteä.

NORJA

Vuoden 1902 rikoslain (straffelov) 43 luvussa on säännökset painokirjoituksen kautta tehdyistä rikoksista. Luvun useissa kohdissa puhutaan toimittajasta (redaktør, jäljempänä vastaava toimittaja). Rikoslain 436 §:n mukaan aikakausi- tai sanomalehden toimittajana (redaktør) pidetään kyseisessä luvussa sitä, joka päättää kirjoituksen sisällöstä tai sen osasta, kutsuttiinpa häntä toimittajaksi, julkaisijaksi tai joksikin muuksi.

Rikoslain 431 §:n mukaan sanoma- tai aikakauslehden vastaavaa toimittajaa taikka televisio- tai radiolähetysistä vastaavia tahoja voidaan rangaista sakolla tai korkeintaan 6 kuukauden vankeusrangaistuksella, jos tiedotusvälineessä julkaistaan jotain, joka olisi johtanut vastuuhenkilön rangaistusvastuuseen jonkun muun lainkohdan nojalla, jos tämä olisi tiennyt julkaistun seikan sisällöstä. Hän on kuitenkin vastuusta vapaa, jos pystyy osoittamaan, ettei toiminut huolimattomasti ottaen huomioon sisällön osalta harjoitettu kontrolli tai valvonta taikka sijaisille, kollegoille ja alaisille annetut ohjeet.

Jos vastaava toimittaja on tiennyt julkaisun lainvastaisesta sisällöstä, häntä rangaistaan asianomaisen rangaistussäännöksen – kuten esimerkiksi kunnianloukkauksen – perusteella. Rikoslain 431 §:n mukainen vastuu syntyy riippumatta siitä, onko joku toinen, kuten esimerkiksi jutun kirjoittaja, vastuussa siitä. Vastaavan toimittajan vastuu (redaktøransvar) on kytketty nimenomaan aikakautisiin julkaisuihin.

Rikoslain 432 §:n mukaan rangaistaan sakolla tai korkeintaan kuuden kuukauden vankeudella sitä, joka painokirjoituksessa tahallisesti tai törkeästi huolimattomuudesta levittää oikeuden tai viranomaisten neuvotteluja tai myötävaikuttaa niiden levittämiseen siten, että sisältö liioittelun, laiminlyönnin, lisäysten tai huomautusten vuoksi näyttäyty selvästi vääränä tai törkeästi harhaanjohtavana. Rangaistus voidaan jättää tuomitsematta, jos lehdessä julkaistaan vastine tai oikaisu näkyvällä paikalla niin pian kuin mahdollista sen jälkeen, kun vastaava toimittaja on saanut tietää tästä asianhaarasta.

Rikoslain 433 §:ssä kriminalisoidaan konfiskoitujen ja takavarikoitujen kirjoitusten levittäminen, jos konfiskointi tai takavarikko on tapahtunut vähemmän kuin 15 vuotta sitten. Syyte voidaan nostaa vain, kun yleinen etu sitä edellyttää.

Julkaistusta lehdestä tai lentolehtisestä on 434 §:n mukaan annettava kopio paikkakunnan poliisille sakkorangaistuksen uhalla. Säännöstä ei kuitenkaan sovelleta kirjoituksiin, joissa käsitellään tiedettä, taidetta tai liike-elämää taikka joissa on viranomaisten tiedotuksia. Luvussa on lisäksi säännös lainvastaisten viestien takaisinvedosta (435 §).

Kunnianloukkausta koskevat normit ovat rikoslain 246–249 pykälissä. Valtaosa säännöksistä on vuodelta 1939. Parlamentti on jo hyväksynyt kunnianloukkauksen dekriminalisointia koskevan lain, mutta se ei ole vielä tullut voimaan. Euroopan ihmisoikeus-sopimuksella on kunnianloukkausnormistoa tulkittaessa erittäin keskeinen merkitys. Sen merkitystä lienevät lisänneet Norjan 2000-luvun taitteessa EIT:n saamat langettavat sananvapaustuomiot.

Pykälän 246 mukainen kunnianloukkaus on kysymyksessä, jos joku oikeudenvastaisesti loukkaa toisen kunniantuntoa. Säännös kattaa periaatteessa kaikenlaiset ilmaisut ja suo-

jaa henkilön omanarvontuntoa. Pykälän mukainen kunnianloukkaus voi kohdistua vain luonnolliseen henkilöön. Myös myötävaikutus on pykälän mukaan rangaistavaa. Rangaistuksena on sakkoa tai kuusi kuukautta vankeutta.

Oikeudenvastaisuuskriteeri mahdollistaa punninnan sananvapausintressin ja kunniansuojan välillä. Harkinnassa arvioidaan, onko lausuman esittäminen ollut sopimatonta, ja oikeudenvastaisuuskriteerin kautta rangaistussäännöstä voidaan tulkita supistavasti. Käytännössä oikeudenvastaisuuskriteeriä on sovellettu myös pykälän 247 mukaisen kunnianloukkauksen edellytyksiä harkittaessa.

Pykälän 247 mukainen kunnianloukkaus on kysymyksessä silloin, kun joku sanoilla tai teoilla käyttäytyy tavalla, joka on omiaan vahingoittamaan toisen hyvää nimeä tai mainetta taikka asettamaan hänet alttiiksi vihalle, väheksynnälle tai hänen asemassaan tai ammatissaan välttämättömän luottamuksen menettämiseksi. Myös myötävaikutus on rangaistavaa. Erona pykälien 246 ja 247 välillä on, että pykälä 246 käsittää kaikenlaiset ilmaisut kun taas 247 § tulee kysymykseen tosiasiaväitteiden osalta eli sellaisten väitteiden osalta, joiden todenperäisyydestä voidaan periaatteessa esittää näyttöä. Pykälä 246 suojaa ihmisen arvoa ja kunniaa sinällään kun taas 247 § koskee sitä, miten muut ihmiset arvioivat henkilöä. Edellytyksenä viimeksi mainitussa on tietojen levittäminen.

Pykälän 247 mukaisesta rikoksesta on rangaistuksena sakkoa tai vankeutta yksi vuosi. Jos kunnianloukkaus on tehty painokirjoituksella tai radio- tai televisiolähetystoiminnassa tai muutoin erityisen ankaroitavien olosuhteiden vallitessa, voidaan tuomita vankeutta enintään kaksi vuotta.

Pykälällä 246 on laajempi soveltamisala kuin pykälällä 247. Pykälä 247 voi kuitenkin soveltua myös oikeushenkilöön toisin kuin pykälä 246. Pykälässä 247 tarkoitetun loukkauksen esittäminen vastoin parempaa tietoa on rangaistuksen ankaroitamisperuste, joka nostaa rangaistusmaksimin kolmeen vuoteen. Erityisten lieventävien asianhaarojen vallitessa voidaan tuomita sakkorangaistus. Pykälän 247 mukainen loukkaus voidaan tehdä myös vihjauksella, kuten esimerkiksi retorikalla kysymyksellä. Jokaista yksityiskohtaa ei tarvitse näyttää, mutta kokonaiskuvan on oltava oikea.

Varsinkin langettavia EIT:n päätöksiä edeltävässä oikeuskäytännössä totuudenmukaisuusnäytön kynnys on asetettu korkealle ja erään arvion mukaan vastuu on langetettu useissa tapauksissa, joissa perustellusti voidaan sanoa, että varsinaisen asian raportointi oli oikeaa.

Loukkaavan väitteen totuudenmukaisuus puolestaan on pykälän 249 mukainen oikeutamisperuste; rangaistusta ei pykälien 246 ja 247 mukaan tuomita, jos esitetty väite on totta. Totuudenmukaisuudesta huolimatta rangaistus voidaan kuitenkin tuomita, jos väite on esitetty ilman hyviä syitä tai väite on sopimaton muotoilultaan, esittämistavaltaan tai muutoin.

Esimerkiksi tapauksessa **Rt. 1999 s. 1742** Norjan korkein oikeus katsoi, että totuudenmukainen informaatio kymmenen henkilön murhasta tai taposta epäillyn henkilöllisyydestä sekä asiaa koskeva uutisointi oli puolustettavaa suhteessa rikoksen vakavuuteen ja että yleinen intressi tiedon saantiin painoi enemmän kuin epäillyn henkilökohtaisen

kunnian suoja. Sitä vastoin tapauksessa **Rt. 1999 s. 1551** poliisin valokuvan julkaiseminen poliisiväkivaltaa koskevan väitteen yhteydessä loukkasi tämän kunniaa.

Kunnianloukkausta koskee myös ratkaisu **Rt. 2002 s. 764**, jossa viitataan EIS:een ja EIT:n oikeuskäytäntöön. Tapauksessa väitteille taloudellisista epäselvyyksistä oli perusteet, ja kyse oli pikemmin arvoarvostelmista, joille oli katetta, mistä syystä vaatimukset hylättiin. Ratkaisussa **Rt. 2003 s. 914** syyte hylättiin, koska lausuma ei loukannut moraalista mainetta niin kuin 247 § olisi edellyttänyt. Tässäkin ratkaisussa viitataan EIS:een. Äänestysratkaisussa **Rt. 2003 s. 928** henkilö tuomittiin, mutta EIT piti ratkaisua EIS 10 artiklan vastaisena (tapaus Tønsbergs Blad ym. v. Norja, 1.3.2007). Ratkaisussa **Rt. 2003 s. 1190** kyseessä oli asianajajaan kohdistettu väite epäoikeutettujen palkkioiden nostamisesta. Korkein oikeus viittasi EIT:n käytäntöön, ja korvausvaatimus hylättiin. Ratkaisussa **Rt. 2004 s. 1483** ei tuomittu korvausta rikosuutisoinnista, vaikka otsikko todettiin epäonnistuneeksi, kun otsikossa ei paljastettu henkilöllisyyttä ja asian laita ilmeni jutusta.

Totuudenmukaisuusnäytön osalta laissa on todistelusääntö, jonka mukaan lainvoimaisen vapauttavan tuomion osalta ei saa esittää todistelua syyttömäksi todetun syyllisyydestä. Tämä sääntö voinee vaikeuttaa myös tuomioiden asianmukaista kritisointia ja olla kyseenalainen sananvapauden rajoitus, etenkin jos sen soveltamisessa ei ole harkintavaltaa vaan se on ehdoton. Jos totuudenmukaisuustodistelu on kielletty, ei todistelua saa esittää myöskään siitä, oliko väitteille asiallinen peruste. Todistelua ei saa esittää myöskään silloin, jos oikeus yksimielisesti toteaa ilmaisun eittämättä sopimattomaksi riippumatta sen totuudenmukaisuudesta ja todistelun kieltäminen on toivottavaa loukattu taho huomioon ottaen. Tällaista todistelua ei kuitenkaan saa kieltää, jos syyttäjäviranomainen tai asianomistaja on etukäteen väittänyt, että rikos on tapahtunut vastoin parempaa tietoa tai asiassa nostetaan vain siviilioikeudellisia vaatimuksia. Jos todistelu loukkauksen totuudenmukaisuudesta on kielletty, syytetyllä ei ole oikeutta esittää näyttöä myöskään siitä, että hän luuli tai että hänellä oli perusteita luulla loukkaavaa väitettä totuudenmukaiseksi.

Rangaistusta pykälien 246 tai 247 vastaisesta toiminnasta ei voida tuomita, jos asianomainen oli hätätilanteessa tai velvollinen ilmaisemaan asian tai jos hän oli ilmaissut asian hoitaakseen omaa tai toisen tehtävää, jos hän on joka suhteessa noudattanut tarpeellista huolellisuutta.

Norjan oikeuskäytännössä on kehitetty vastuuvapausperuste, jota voidaan kutsua referointiprivilegioksi. Sen mukaan erityisesti oikeudenkäyntien tai vastaavien julkisten tapahtumien sekä hallintoviranomaisten kannanottojen referointi on sallittua, jos referaatti on oikea ja tasapainossa. Poikkeuksia on – esimerkiksi pelkkiä ilmoituksia ei voi vastuuvapaasti levittää edelleen. Uutta perustuslainsäädännöstä valmisteltaessa katsottiin, että norjalainen käytäntö koskien oikeutta rangaistuksesta referoida julkisia asiakirjoja ja tapahtumia oli kapea verrattuna EIT:n oikeuskäytäntöön näissä kysymyksissä. Korkein oikeus on kuitenkin oikeuskäytännössään laajentanut referointioikeutta Norjan Bladet Tromsø -tapauksessa saaman langettavan tuomion jälkeen.

Rikoslain 326 pykälä antaa virkamiehille erityistä suojaa loukkauksia vastaan heidän hoitaessaan virkatehtäviään. Säännöksellä on katsottu olevan suuri käytännön merkitys.

Säännös on EIT:n ratkaisukäytännön valossa kyseenalainen, koska EIT:n mukaan arvostelun rajat ovat tavanomaista laajemmat arvosteltaessa virkamiesten kykyjä tai tapoja hoitaa julkisia virkatehtäviään.

Uudella perustuslain sananvapaussäännöksellä (100 §) haluttiin rajoittaa kunnianloukkauksrikosten alaa ja laajentaa mahdollisuuksia julkiseen debattiin. Rikoslainsäädännön katsottiin jättäneen liian vähän sijaa vapaalle keskustelulle. Perustuslakiin ei kuitenkaan otettu tarkempia säännöksiä kunnianloukkauksen tunnusmerkistöstä tai tulkinnasta, koska tulkintaongelmat katsottiin ratkaistun uudemmassa oikeuskäytännössä. Uudemmassa oikeuskäytännössä sananvapaus on ollut aiempaa vahvemmassa asemassa. Parlamentin enemmistö katsoi uutta perustuslainsäädännöstä käsitellessään, että rasististen ilmaisujen osalta – ottaen erityisesti huomioon, miten kovasti nämä loukkaavat lapsia ja nuoria – tuomitsemiskynnys oli noussut liian korkeaksi ja että rangaistavuuden alaa piti pikemmin laajentaa kuin supistaa.

Ilmaisun loukkaavuuden tulee olla omiaan vahingoittamaan tai alistamaan toista. Todellista vahinkoa ei tarvitse osoittaa. Arviointi ei ole subjektiivista vaan se suoritetaan keskimääräisihmisen näkökulmasta. Arvioitaessa pykälän 247 mukaan, millaista luottamusta henkilön asema tai ammatti vaatii, ei merkitystä ole pelkästään virka- tai muulla sellaisella asemalla, vaan asiaa tarkastellaan laajemmasta näkökulmasta. Se, joka on tullut julkisuuteen saa puolestaan sietää kovempaa käsittelyä kuin täysin ”yksityinen” ihminen.

Jos loukkaus on saatu aikaan loukatun toimesta sopimattomalla käytöksellä tai fyysisellä loukkauksella taikka kunnianloukkauksella, voidaan rangaistus jättää tuomitsematta (250 §). Vastuu Norjassa painetussa sanoma- tai aikakauslehdessä tehdystä loukkauksesta ei koske sitä, joka on ainoastaan ottanut osaa tekniseen esittämiseen tai kirjoituksen levittämiseen. Sama koskee radio- ja televisiolähetystoimintaa (254 §).

Pykälässä 253 on mortifikaatioksi kutsuttu omalaatuinen säännös mahdollisuudesta seilittää kunniaa loukkaava syytös ”kuolleeksi ja vaikutuksettomaksi”. Ajateltuna oikeusvaikutuksena on, että loukkausta ei mortifikaation myötä saa toistaa. Uudessa oikeuskäytännössä mortifikaatioon on liitetty oikeudenvastaisuuden vaatimus, minkä vuoksi totuudenvastaiseksi katsottua väitettä ei ole ”julistettu kuolleeksi ja vaikutuksettomaksi”, jos sen esittäjä on ollut perustellussa vilpittömässä mielessä. Mortifikaatiota voidaan käyttää sekä pykälän 246 että pykälän 247 mukaisen kunnianloukkauksen osalta, jos kysymys on faktaväitteestä. Mortifikaatio ei edellytä rangaistavuutta vaan oikeudenvastaisuutta. Sen edellytykset ovat perinteisesti olleet seuraavat: (i) on esitetty (oikeudenvastainen) loukkaus, (ii) loukkauksen pitää olla sellainen, että totuudenmukaisuusnäyttöä voidaan esittää, (iii) totuudenmukaisuutta ei saada näytettyä, (iv) loukattu vaatii mortifikaatiota ja (v) mortifikaatio ei ole lainvastainen.

Oikeuskäytännössä on kuitenkin ryhdytty katsomaan, että virheellisen lausuman mortifikaatio ei ole mahdollista, jos se on esitetty hyvässä uskossa riittävien varmistustoimien jälkeen. Mortifikaatio-instituutio lakkautetaan uudella rikoslailalla, jonka arvioitu voimaantulo on aikaisintaan 2012.

Perinteisesti Norjassa on annettu sananvapaudelle vähemmän painoarvoa kuin EIT:n ratkaisukäytännössä. Norja sai EIT:lta 2000-luvun taitteessa muutamia langettavia tuomioita kunnian suoja koskevissa asioissa. Tapaukset olivat sen kaltaisia, että myös suomalaisissa tuomioistuimissa olisi saatettu tuomita vastaavanlaisista teoista. Tuomioiden jälkeen linja on muuttunut sananvapausmyönteisemmäksi. Tuomioistuinta on kritisoitu siitä, että linja on muuttunut jopa liian sananvapausmyönteiseksi yksilön-suojan kustannuksella.

Rikoslain 390 pykälässä on kriminalisoitu yksityiselämän loukkaaminen levittämällä tietoja henkilökohtaisista olosuhteista. Lisäksi henkilöillä on oikeus omaan kuvaan tekijänoikeuslain (Lov om opphavsrett til åndsverk m.v.; åndsverkloven) 45c §:n mukaan. Edellä mainitun lainkohdan mukaan valokuvaa, joka kuvaa henkilöä ei saa toistaa tai näyttää julkisesti ilman kuvatun suostumusta, paitsi kun (i) kuvalla on ajankohtaista ja yleistä mielenkiintoa, (ii) henkilön kuva on vähemmän tärkeä kuin kuvan pääsisältö, (iii) kuva toistaa väkijoukkoa, kansanmarssia ulkona tai olosuhdetta tai tapahtumaa, jolla on yleistä mielenkiintoa, (iv) kuvaesimerkkejä näytetään tavalliseen tapaan kuvaajan valokuvaustoiminnan mainoksina eikä kuvattu tätä kiellä tai (v) kuvaa käytetään lain 23 §:n 3 kohdassa (julkaistu henkilökuva toistetaan elämäkerrassa) tai 27 §:n 2 kohdassa (kuvaa käytetään esitutkinnassa tai todisteena) tarkoitettuun tavoin.

Rikoslain mukainen yksityiselämän suoja muistuttaa paljolti suomalaista yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevaa säännöstä, mutta on sitä avoimempi. Rikoslain 390 §:n mukaan sakolla tai enintään kolmen kuukauden vankeudella rangaistaan sitä, joka loukkaa yksityiselämän rauhaa antamalla julkisen viestin henkilökohtaisista tai kotielämää koskevista olosuhteista. Jos rikos on tehty painokirjoituksen kautta, sen takaisvedosta tulee päättää sopusoinnussa rikoslain 38 §:n määräysten kanssa.

Henkilökohtaisia olosuhteita on tulkittu melko laajasti ja niiden on katsottu käsittävän suhteet läheisiin, tiedot poliittisesta ja uskonnollisesta vakaumuksesta sekä lääketieteellisistä ja seksuaalisista olosuhteista ja tietystä laajuudessa myös taloudellisista olosuhteista. Säännös koskee sekä totuudenmukaisia että valheellisia väitteitä, jos väite koskee yksityiselämää. Vaatimus yksityiselämän loukkaamisesta sisältää edellytyksen, että levitetyn tiedon pitää olla loukkaava. Esimerkiksi tieto siitä, että henkilö A on vastikään ostanut talon, ei ole säännöksessä tarkoitettu tieto vaikka kysymys on kotielämää koskevasta olosuhteesta, koska tieto ei ole yleisesti arvioiden loukkaava. Loukkaavuus arvioidaan yleensä kokonaisarviolla. Loukkaus voi toteutua myös kuvan julkaisemisella.

Esimerkiksi Norjan korkeimman oikeuden tapauksessa **Rt. 2008 s. 1089** oli kysymys Se og Hør -lehden julkaisemisesta valokuvista, joissa näkyi saarella vihittävä julkkishääpäri. Kuvat oli otettu 200–250 metrin päästä. Korkeimman oikeuden enemmistön mielestä yksityiselämän suoja tai oikeutta oman valokuvaan ei ollut loukattu. Reportaasi oli koskenut yksityiselämää ja tehty ilman suostumusta. Harkittaessa, oliko reportaasi oikeudenvastainen, oli huomioon otettava myös EIT:n von Hannover -tapauksessa tekemä ratkaisu. Käsillä oleva tapaus kuitenkin erosi von Hannover -tapauksesta, jossa kuvaaminen oli saanut ahdistelun ja häirinnän piirteitä ja asianomaisesta oli julkaistu useita juttuja. Intressipunninnan jälkeen enemmistö tuli siihen tulokseen, että yksityiselämää ei ollut loukattu. Vähemmistö päätyi intressipunninnassa päinvastaiseen tulokseen.

Tuoreessa Norjan korkeimman oikeuden 2.3.2010 ratkaisemassa tapauksessa **HR-2010-390-A** paikallishistoriaa käsittelevän kirjan julkaiseminen ei loukannut kirjoittajan entisen aviopuolison yksityiselämää, koska kirjassa kuvatut perhe- ja avioelämän tapahtumat olivat varsin tavallisia ja loukkaustuomiolla olisi voinut olla suuret yleiset vaikutukset erityisesti biografisten ja historiallisten esitysten tekemiseen yleisesti. Kirjalla oli varsin vähäinen levikki.

Tapauksessa **Rt. 2007 s. 687** oli kysymys siviilijuttuna ajetusta yksityiselämän loukkaamiseen perustuneesta vahingonkorvausvaatimuksesta. A ja B olivat vuonna 2001 osallistuneet ensimmäiseen Norjassa näytettyyn Big Brother -reality ohjelmaan. Ohjelmassa henkilöt ovat 100 päivää suljetussa tilassa suorittaen annettuja tehtäviä ja eläen ”isonveljen” antamien sääntöjen mukaan. Ohjelmasta pudotetaan pois henkilöitä ja yleisö äänestää suosikkinsa, joka saa rahapalkinnon. A ja B olivat ohjelmassa sukupuoliyhteydessä, mitä näytettiin 17 sekunnin ajan. Heistä tuli tämän johdosta kuuluisuuksia ja he antoivat Se og Hør -lehdelle haastatteluita palkkiota vastaan. Kesän 2002 jälkeen heidän ei kuitenkaan näytetty antaneen haastatteluja.

Se og Hør julkaisi kesällä 2003 kolme lehtijuttua, joiden pääteema oli A:n ja B:n ”dramaattinen ero” ja kertoi myös B:n ”kuumista juhlatapahtumista”. A:lle ja B:lle tuomittiin heidän kanteestaan korvausta yksityiselämän loukkaamisesta lehtiyhtiöltä 160 000 kruunua kummallekin, vastaavalta toimittajalta 30 000 kruunua kummallekin ja kahdelta journalistilta yhteensä 40 000 kruunua sekä oikeudenkäyntikulut.

Korkein oikeus totesi, että jutut oli julkaistu ilman suostumusta ja ne koskivat yksinomaan yksityiselämää eikä tiedoilla ollut merkitystä yleistä mielenkiintoa omaavassa keskustelussa. Vaikka asianomaiset olivat aiemmin antaneet haastatteluja, tämä ei ollut julkaisuperuste enää kaksi vuotta sen jälkeen, kun he olivat lakanneet antamasta haastatteluja. Vahingonkorvausoikeudellisesti tapauksessa on mielenkiintoista, että harkitessaan tuomittavan korvauksen määrää korkein oikeus otti huomioon, että kysymyksessä olevan tyyppisten tietojen julkaisemisesta maksettiin korvausta, jos ne julkaistiin asianomaisen suostumuksella ja näin oli tapahtunut A:n ja B:nkin osalta aiemmin. Korvaussumman tuli siten ylittää sen, mikä olisi ollut tavanomainen korvaus kyseisen kaltaisen jutun tekemisestä. Korkein oikeus otti huomioon myös lehden suuren painosmäärän ja sen, että juttua oli mainostettu näyttävästi.

Kuten Suomessakin, yksityiselämää koskevan tiedon voi julkaista asianomaisen suostumuksella. Jos loukkaus on saatu aikaan loukatun toimesta sopimattomalla käytöksellä tai fyysisellä loukkauksella taikka kunnianloukkauksella, voidaan rangaistus jättää tuomitsematta (250 §).

Vastuu Norjassa painetussa sanoma- tai aikakauslehdessä tehdystä loukkauksesta ei koske sitä, joka on vain ottanut osaa tekniseen esittämiseen tai kirjoituksen levittämiseen. Sama koskee radio- ja televisiolähetystoimintaa (254 §). Syyte voidaan nostaa vain, jos asianomistaja sitä pyytää ja se on yleiseltä näkökannalta perusteltua.

Rikoslain uudistuksen yhteydessä yksityiselämän suojaa koskeva säännös modernisoidaan ja kunnianloukkausta koskevat säännökset kumotaan, mikä on yllättävää, kun kunnianloukkausjuttuja on aivan viime aikoinakin ollut Norjan korkeimmassa oikeudes-

sakin lukuisa määrä. Jutut on kuitenkin ajettu siviiliperusteisina – ehkä siviilijuttujen edullisemman näytön arvioinnin vuoksi – jolloin rikosvastuun käytännön merkitys on jäänyt vähäiseksi. Jatkossa kunnianloukkauksen osalta voisi saada korvausta lainmuutoksen yhteydessä voimaan tulevan vahingonkorvauslain 3–6a:n perusteella. Joissakin tapauksissa tekoon saattaisi soveltua yksityiselämän loukkaamista koskeva uusi rikoslain 267 pykälä tai vihailmaisujen kriminalisointia koskeva rikoslain 185 pykälä.

TANSKA

Tanskan rikoslain (straffelov) 264 d §:n mukaan rangaistaan sakolla tai enintään 6 kuukauden vankeudella sitä, joka oikeudettomasti antaa eteenpäin tiedonantoja tai kuvia toisen yksityisistä olosuhteista taikka kuvia toisesta sellaisissa olosuhteissa, että niiden ilmeisesti ei haluta tulevan julkisuuteen. Säännöstä sovelletaan myös kuollutta henkilöä koskevaan tiedonantoon ja kuvaan. Yksityisiä olosuhteita ovat esimerkiksi tiedot seksuaalisuhteista, avioeroista ja sairauksista. Yksityiset olosuhteet voivat koskea myös yksityisten yhdistysten tai yhteisöjen sisäisiä asioita. Rangaistavuus ei riipu tiedonannon totuudenmukaisuudesta. Kuvilla sellaisissa olosuhteissa, että niiden ilmeisesti ei haluta tulevan julkisuuteen, tarkoitetaan esimerkiksi kuvia liikenneonnettomuudessa loukkaantuneista tai prostituoiduista. Teon oikeudenmukaisuus voi perustua tiedonantovelvollisuuteen, yleiseen tai yksityiseen etuun tai suostumukseen. Suostumus voi koskea vain henkilöä itseään, ja se voidaan koska tahansa peruuttaa.

Rikoslain 267 §:n mukaan joka loukkaa toisen kunniaa loukkaavilla sanoilla tai teoilla taikka esittämällä tai levittämällä syytöksiä sellaisesta, joka on omiaan vähentämään loukatun arvostusta, rangaistaan sakolla tai enintään neljän kuukauden vankeudella. Syytös (sigtelse) on rangaistava lausuma, jonka sisältö voidaan periaatteessa todistaa. Perinteisesti on lähdetty siitä, että syytöksen tulee koskea henkilön moraalista toimintaa tai ominaisuuksia. Loukkaavat sanat tai teot ovat puolestaan kaikenlaisia epäkunnioituksen osoituksia. Niissä todentaminen ei periaatteessa tule kyseeseen. On katsottu, että jaottelu syytösten ja epäkunnioituksen osoitusten välillä ei ole sama kuin EIT:n jaottelu tosiseikkoja koskeviin lausumiin ja arvoarvostelmiin. Tanskalaiset tuomioistuimet ovat pitäneet syytöksinä myös sellaisia lausumia, joita EIT käsittelisi arvoarvostelmina, mikä siirtäisi tarkastelun painopistettä lausuman totuudellisuuden todentamisesta sen kohtuullisuuden ja hyväksyttävyyden arviointiin. Säännös suojaa myös kollektiiveja. Teon oikeudenvastaisuuden voi poistaa lausuman tuleminen julkiseksi jo aiemmin ja suostumus. Jos syytös on esitetty tai levitetty vastoin parempaa tietoa tai tekijällä ei ole ollut kohtuullisia perusteita pitää sitä totena, tekijä tuomitaan rikoslain 268 §:n mukaan herjauksesta (bagvaskelse) sakkoon tai enintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen. Säännöstä tulkitaan suppeasti.

Rikoslain 269 §:n mukaan syytös on rankaisematon, jos sen totuus osoitetaan samoin kuin jos se, joka hyvässä uskossa esitti syytöksen, oli ollut velvollinen lausumaan tai oli toiminut huolehtiakseen perustellusti ilmeisestä yleisestä edusta tai omasta tai toisen edusta. Säännöksen toisen momentin mukaan voidaan jättää rangaistukseen tuomitsematta, jos esiin tuodaan olosuhteita, jotka antoivat aiheita pitää syytöstä totena. Usko syytöksen paikkansa pitävyyteen ei poissulje tahallisuutta.

Rikoslain 270–275 §:t sisältää täydentäviä sääntöjä. 270 §:n mukaan syytöksen todistaminen ei vapauta rangaistusvastuusta, jos se oli esitetty tarpeettoman loukkaavassa muodossa. 271 §:n mukaan todistelua ei sallita rangaistavasta teosta, jota koskien se, jota syytös koskee, on lopullisella kotimaisella tai ulkomaisella tuomiolla vapautettu. Tuomitun rangaistavan teon todistaminen ei vapauta rangaistusvastuusta, kun loukatulla oli teon luonteeseen ja ajankohtaan sekä hänen muut olosuhteensa huomioon ottaen oikeus kohtuudella odottaa, ettei kyseistä tekoa nyt oteta esille. 272 §:n mukaan voidaan toisen tai molempien osalta jättää rangaistukseen tuomitsematta, jos teko on aiheutunut loukatun perusteettomasta käyttäytymisestä tai tämä on vastannut tekijän loukkaukseen. 273 §:ssä kyse on muun muassa syytöksen toteamisesta perusteettomaksi tuomiossa (mortifikaatio). Loukatun vaatimuksesta tuomioistuimien voi määrätä syytöksestä tuomitun vastaajan suorittamaan loukatulle tietyn summan tuomiolauselmaan tai tuomion lehdessä julkaisemisesta aiheutuviin kuluihin. 274 §:n mukaan joka esittää tai levittää kuolleesta henkilöstä kunniaa loukkaavia lausumia, tuomitaan sakkoon, tai jos kyseessä on herjaus, enintään neljän kuukauden vankeusrangaistukseen. 275 §:ssä syyteoikeus on järjestetty siten, että 27 luvun rikokset ovat yksityisen syytteen alaisia, mutta asianomistaja voi eräissä tilanteissa pyytää virallisia syytetoimia.

Tanskan oikeuskäytännössä ja -tieteessä kiinnitetään laajasti huomiota EIT:n käytäntöön ja arvioidaan kotimaista oikeustilaa sen valossa. Oikeuskäytäntöön ajalta ennen ihmisoikeussopimuksen voimaantuloa kehoitetaan suhtautumaan varovaisuudella. Yleisenä havaintona EIT:n käytännön pohjalta on esitetty, että kunnian suoja on jossain määrin kaventunut ja sananvapauden merkitys puolestaan korostunut.

Rikosoikeudellista vastuuta joukkotiedotusvälineessä esitetyn sisällöstä säännellään lisäksi medieansvarslovenin (6.6.1991 nr 348) 3 luvussa.

Yksityiselämän loukkauksen osalta Tanskan rikoslain 264 d § ei sisällä Suomen rikoslain 24:8.2:n kaltaista vastuuta rajoittavaa lauseketta, mutta estettä ottaa huomioon samankaltaisia näkökohtia ei liene.

Kunnianloukkauksessa tehdään samantyyppinen jaottelu kuin Suomessa kunniaa loukkaaviin tosiasiaväitteisiin ja muihin epäkunnioituksen osoituksiin. Kuten KKO:n ratkaisussa 2011:71 kohdista 9–10 käy ilmi Suomen osalta, myös Tanskassa on katsottu, että perinteinen jaottelu todistettaviin tosiasiaväitteisiin ja epäkunnioituksen osoituksiin on jossain määrin toinen kuin EIT:n jaottelu tosiasiatoteamuksiin ja arvoarvostelmiin.

Tanskassa on säännelty laajahkosti syytöksen todistamista, ja sääntely on muutenkin yksityiskohtaisempaa kuin Suomessa. Tanskan sääntely muistuttaa jossain määrin Suomessa ennen vuoden 1999 uudistusta voimassa olleita sääntöjä.

SAKSA

Saksan rikoslain (Strafgesetzbuch, StGB) 185 §:n mukaan solvauksesta (Beleidigung) tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään vuodeksi, ja enintään kahdeksi vuodeksi, jos solvauksessa puututtiin henkilön ruumiilliseen koskemattomuuteen (esimerkiksi sylkeminen). Solvauksessa on kyse sen esittäjän epäkunnioituksen ilmaisusta toista kohtaan.

Kyse voi olla kohteelle esitetty arvoarvostelma, kolmannelle kohteesta esitetty arvoarvostelma tai kohteelle esitetty kunnialle käyvä tosiasialausuma. Solvaus voi kohdistua myös instituutioihin ja henkilöyhteisöihin. Joka esittää tai levittää toisesta väitteen, joka on omiaan saattamaan hänet halveksimisen alaiseksi tai alentamaan hänen arvostustaan, tuomitaan, ellei väite ole todistettavasti tosi, 186 §:n mukaisesti panettelusta (Üble Nachrede) sakkoon tai vankeuteen enintään vuodeksi. Ratkaisevaa ei siis ole, onko väite tosi vai ei, vaan se, näytetäänkö se toteen vai ei. Jos panettelu tapahtui julkisesti tai kirjoituksen levittämisen kautta, rangaistus on sakkoa tai vankeutta enintään vuosi. Joka vastoin parempaa tietoaan esittää tai levittää toisesta epätoden väitteen, joka on omiaan saattamaan hänet halveksimisen alaiseksi tai alentamaan hänen arvostustaan tuomitaan 187 §:n mukaan herjauksesta (Verleumdung) sakkoon tai enintään kahdeksi vuodeksi. Jos tämä tapahtuu julkisesti, väkijoukossa tai kirjoituksen levittämisen kautta, rangaistus on sakkoa tai vankeutta enintään viisi vuotta.

Poliittisessa elämässä mukanaolevan julkisesta panettelusta tai herjauksesta voidaan 188 §:n mukaan tuomita enintään viiden vuoden vankeusrangaistus. Kuolleen solvaamisesta tuomitaan sakkoon tai enintään kahden vuoden vankeuteen (189 §). Mikäli kunnianloukkauksessa väitetty seikka on rikos, väite katsotaan todistetuksi rikosta koskevalla lopullisella langettavalla tuomiolla, ja lopullinen vapauttava tuomio taas merkitsee väitteen totuuden todistamisen poissulkeutumista. Väitteen todistaminen ei vapauta solvausta koskevasta rangaistusvastuusta, jos solvaus ilmenee väitteen muodosta, levittämisestä tai muista olosuhteista (192 §).

Tieteellisten, taiteellisten tai ammatillisten suoritusten kritiikki ja muut vastaavat, oikeuksien suojelemiseksi tai oikeutettujen intressien puolustamiseksi esitetyt lausumat ovat 193 §:n mukaan rangaistavia vain, jos solvauksen käsillä olo ilmenee lausuman muodosta tai sen esittämisen olosuhteista.

Rikoslain 194 § sisältää säännökset syyteoikeudesta. 199 §:n mukaan samassa yhteydessä tapahtuneen molemminpuolisen solvauksen tapauksessa tuomioistuin voi jättää toisen tai molemmat osapuolet rangaistukseen tuomitsematta. 200 §:n mukaan jos solvaus tapahtui julkisesti tai kirjoituksen kautta, tuomioistuin voi loukatun vaatimuksesta määrätä tuomion julkaistavaksi, ensi sijassa samassa julkaisussa, jossa solvaus esitettiin.

ITÄVALTA

Itävallan vuoden 1974 rikoslain (Strafgesetzbuch) erityisen osan neljännessä jaksossa säädetään kunniaan kohdistuvista rikoksista (111–117 §). Joka sanoo toisen syyllistyneen kunnianttomaan tai hyvän tavan vastaiseen tekoon, joka on omiaan saattamaan hänet halveksimisen alaiseksi, syyllistyy 111 §:n mukaan panetteluun (Üble Nachrede), josta tuomitaan sakkoon tai kuuden kuukauden vankeuteen. Jos teko tehdään painotuotteen kautta tai muuten saattamalla panettelu laajasti saataville, tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään vuodeksi. Tekijää ei rangaista, jos panettelu näytetään toteen. Totuus- ja hyvää uskoa koskevaa näyttöä seikoista, jotka koskevat yksityis- tai perhe-elämää tai rangaistavaa tekoa, josta voidaan syyttää vain kolmannen henkilön vaatimuksesta, ei 112 §:n mukaan sallita.

Tuomioistuimen jo käsittelemän rikoksen esiintumisesta rangaistaan 113 §:n mukaan sakolla tai enintään kolmen kuukauden vankeudella. Jos 111 tai 113 §:ssä tarkoitetulla teolla on toteutettu oikeudellinen velvollisuus tai oikeus, teko on 114 §:n mukaan oikeudenmukainen. Tekijää ei myöskään rangaista 111 tai 113 §:n mukaisesta teosta, jos hän oli siihen erityisten olosuhteiden vuoksi pakotettu, paitsi milloin väite oli totuudenvastainen, ja tekijä olisi riittävän huolellisesti menetellessään voinut olla selvillä siitä.

Solvauksesta (Beleidigung) tuomitaan 115 §:n mukaan sakkoon tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen se, joka julkisesti solvaa, ivaa, pahoinpitelee ruumiillisesti tai uhkaa toista ruumiillisella pahoinpitelyllä, ellei teosta muualla laissa ole säädetty ankarampaa rangaistusta. Provokaatio voi toimia anteeksiantoperusteena. 116 §:ssä säädetään kunnianloukkaussäännösten soveltuvuudesta valtio-orgaaneihin ja viranomaisiin kohdistuviin tekoihin. 117 § sisältää määräykset syyteoikeudesta.

Oikeudenhoitoon kohdistuvia rikoksia koskevassa rikoslain erityisen osan 21 jaksossa säädetään herjauksesta. Rikoslain 297 § mukaan herjaukseen (Verleumdung) syyllistyy se, joka tietoisesti vastoin totuutta syyllistää toista virallisen syytteen alaisesta teosta tai virkavelvollisuuden rikkomisesta saattaen hänet syytteen vaaraan. Rangaistusuhka on vankeutta enintään yksi vuosi, mutta jos väitetyn teon rangaistusuhka on enemmän kuin vuosi vankeutta, rangaistusuhka on vankeutta kuudesta kuukaudesta viiteen vuoteen. Tekijä on rangaistusvastuusta vapaa, jos hän poistaa vaaran ennen, kuin viranomainen on ryhtynyt väitteen vuoksi toimenpiteisiin herjattua kohtaan.

YHTEENVETO

Ilmaisuvapausrikoksia koskeva sääntely eroaa eri vertailumaissa monissa suhteissa. Keskeiset rangaistussäännökset ovat yleensä rikoslaisissa, mutta muuten ilmaisuvapautta säännellään usein erityislaeissa. Ilmaisuvapaus on perusoikeus, ja useimmissa vertailumaissa annetaan huomattava merkitys EIT:n ratkaisuille.

Yksi eroavuus rangaistavuutta koskevassa sääntelyssä on siinä, onko yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä omaa säännöstään, vai tulevatko jotkin tämäntyyppiset tapaukset arvioitaviksi muiden säännösten, esimerkiksi kunnianloukkaussäännösten pohjalta kuten Ruotsissa. Monissa maissa tehdään ero valheellisten väitteiden ja muiden loukkaavien ilmaisujen välillä. Ainakin jonkin verran eroa on myös siinä, missä määrin ilmaisuvapausrikokset suojaavat luonnollisten henkilöiden ohella kollektiiveja. Joissakin maissa kuten Norjan uudessa rikoslaisissa on myös säännös vihailmaisusta.

Eroja on myös siinä, vapauttaako ja missä tapauksissa lausuman todistaminen sitä koskevasta vastuusta. Joidenkin maiden kuten Tanskan ja Saksan rikoslaisissa on melko yksityiskohtaisiakin säännöksiä muun muassa väitteeseen liittyvän tuomion merkityksestä sen todistamisen oikeuden kannalta. Joissain maissa kuten Tanskassa ja aiemmin Norjassa tunnetaan myös mortifikaatioinstituutio, jossa tuomioistuin toteaa todistamattomaksi jääneen väitteen perusteettomaksi.

Sääntelyt eroavat myös muun muassa sen suhteen, liittyykö ilmaisuvapausrikoksiin erityisiä vastuuvapausperusteita tai toimenpiteistä luopumissäännöksiä esimerkiksi mo-

lemminpuolisia kunnianloukkauksia koskevien tilanteiden varalta. Syyteoikeuden järjestelyssä on omaksuttu osin erityyppisiä järjestelyjä.

Ilmaisivapausrikoksien rangaistusasteikot ovat melko samansuuntaisia siten, että kyseeseen tulee usein sakkorangaistus tai enintään muutaman vuoden vankeusrangaistus. Saksan rikoslaissa oli eräissä tapauksissa jopa viiden vuoden enimmäisrangaistuksen uhka. Norjassa taas kunnianloukkaukset on dekriminalisoitu. Useiden vertailumaiden rangaistussäännökset tuntevat siis edelleen vankeusrangaistusuhan myös kunnianloukkaurikoksissa.

Myös julkaisuista vastaavien tahojen ja julkaisun tuottaneen toimittajan tai muun kirjoittajan vastuusuhteet on voitu järjestää osin eri tavoin. Niin ikään tuomion painattamista ja konfiskaatiota ilmaisurikosten yhteydessä on voitu säännellä.

2.3.2 Häirintä ja vainoaminen

RUOTSI

Ruotsissa vainoaminen kriminalisoitiin rikoslain muutoksella, joka tuli voimaan 1.10.2011. Rikoslain (Brottsbalk, BrB) 4 lukuun lisättiin uusi 4b §. Sen mukaan henkilö, joka vainoaa toista rikollisella teolla, joka koostuu 1) pahoinpitelystä tai sen yrityksestä, joka ei ole lievä, 2) laittomasta pakottamisesta, 3) laittomasta uhkauksesta, 4) kotirauhanrikkomisesta tai laittomasta tunkeutumisesta, 5) häirinnästä, 6) seksuaalisesta häirinnästä, 7) vahingonteosta, 8) lievästä vahingonteosta tai 9) lähestymiskiellon rikkomisesta, on tuomittava, jos jokainen mainituista teoista on osa henkilön integriteetin toistuvaa loukkaamista, laittomasta vainoamisesta (olaga förföljelse) vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.

Laiton vainoaminen rakentuu samankaltaiselle lainsäädäntötekniikalle kuin BrB:n 4 luvun 4 a §:n törkeä rauhanloukkaus (grov fridskränkning) ja törkeä naisrauhanloukkaus (grov kvinnofridskränkning). Mainitulla säännöksellä pyrittiin ottamaan huomioon lähisuhteväkivallassa tavanomaisen pitkään jatkuneen väkivallan prosessinomainen luonne, joka sisältää sekä pahoinpitelyjä että lievempiä rikoksia, osin myös kontrolloivaa käytöstä, joka ei kuulu minkään rikoksen tunnusmerkistöön. Lakia muutettiin pian sen voimaan tulon jälkeen niin, että rauhanloukkausrikoksen tunnusmerkistöön sisältyy vain tekoja, jotka ovat myös yksittäisinä rikoksia. Käytännössä rauhanloukkausrikoksesta on tuomittu tapauksissa, joissa pahoinpitelyn tasoinen väkivalta ja sillä uhkaaminen on jatkunut pitkään. Yksinomaan lieviä pahoinpitelyjä ei rauhanloukkauksena ole ilmeisesti juurikaan tullut tuomioistuimiin.

BrB 4:7:ssä säädetään sakon tai enintään yhden vuoden rangaistusuhka häirinnästä (ofredande). Häirintään syyllistyy se, joka fyysisesti ahdistaa toista taikka laukauksia ampumalla, kiviä heittämällä, metelöimällä tai muulla piittaamattomalla käyttäytymisellä häiritsee toista. Muulla piittaamattomalla käyttäytymisellä tarkoitetaan tuntuvaan rauhan häiritsemistä, jota voidaan pitää loukkauksena. Muun muassa häiritsemistä toistuvin puhelinsoitoin voidaan pitää tällaisena käyttäytymisenä. Uudessa laittomassa vainoamis-

sa häirintä mainitaan tunnusmerkistössä luetelluissa rikoksissa. Laittoman vainoamisen tunnusmerkistön voimaantulon jälkeen häirintäsäännöstä voitaneen soveltaa sellaiseen puhelin- ja muuhun häirintään, joka ei vielä toteuta laittoman vainoamisen tunnusmerkistöä.

NORJA

Norjan vuoden 1902 rikoslakiin (straffelov) vuonna 1955 lisätyssä 390a §:ssä säädetään rangaistavaksi se, että joku pelottavalla tai kiusaavalla esiintymisellä tai muulla piittaamattomalla menettelyllä loukkaa toisen rauhaa. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Rangaistusmaksimia nostettiin vuonna 2003 kuudesta kuukaudesta kahteen vuoteen vankeutta. Säännös suojaa psyykkistä rauhaa. Sitä on sovellettu muun muassa pelottaviin ja kiusaaviin puhelinsoittoihin ja kymmenien tekstiviestien lähettämiseen.

Jos on syytä olettaa, että henkilö syyllistyy rikokseen toista kohtaan, vainoaa toista tai häiritsee toisen rauhaa, voidaan hänelle määrätä rikosprosessuaalisena pakkokeinona lähestymiskielto rikosprosessilain 222a §:n nojalla. Rikostuomion yhteydessä voidaan vastaavalla edellytyksellä määrätä kontaktikielto rikoslain 33 §:n nojalla. Näiden kieltojen rikkomisesta tuomitaan rikoslain 342 §:n mukaan sakkoon tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen. Uusimistapauksissa rangaistusmaksimi on kaksi vuotta.

Uudessa rikoslaissa, jota ei vielä ole saatettu voimaan, piittaamattomasta menettelystä säädetään 266 §:ssä. Oleskelu- tai kontaktikiellon rikkomisesta säädetään puolestaan 168 §:ssä, ja rangaistusasteikko on sakkoa tai enintään vuosi vankeutta.

TANSKA

Tanskan rikoslain (straffelov) 265 §:n säädetään rangaistavaksi vainoaminen. Tanskaa voidaan pitää eräänlaisena uranuurtavana Euroopan maana, koska siellä vainoaminen kriminalisoitiin jo vuonna 1933, jolloin edelleen voimassa oleva rikoslaki tuli voimaan. Rikoslain 265 §:n mukaan henkilö, joka poliisin antamasta varoituksesta huolimatta loukkaa toisen rauhaa ahdistelemalla tätä, vainoamalla kirjallisesti taikka muulla tavoin kiusaamalla, on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuoksi. Pykälässä tarkoitettu poliisin antama varoitus on voimassa viisi vuotta. Säännöstä on sovellettu muun muassa tapauksessa, jossa henkilö lähetti toiselle yli 200 kirjettä ja korttia.

Tanska on ilmeisesti ainoa Euroopan maa, jossa poliisi voi antaa lähestymiskiellomääräyksen (Ks. Stalking – ett allvarligt brott, Betänkande av Stalkningsutredningen, SOU 2008:81). Lisäksi vainoamisen tunnusmerkistön sitominen poliisin antamaan varoitukseen on lainsäädäntöteknisesti Euroopassa uniikki. Yleishuomion Tanskan mallista voidaan todeta, että tunnusmerkistö on laillisuusperiaatteen näkökulmasta erittäin epätasällinen.

Lisäksi poliisi voi henkilön poiskäännyttämistä koskevan lain (bortvisningslov) nojalla kieltää 18 vuotta täyttäneitä oleskelemasta kotonaan enintään 4 viikon ajan sekä ahdis-

telemasta, vainoamasta kirjallisesti tai muuten kiusaamasta asunnossa asuvia. Kiellon rikkomisesta voidaan lain 11 §:n mukaan tuomita sakkoon tai enintään 2 vuodeksi vankeuteen.

Vainoamisproblematiikkaa pohtinut oikeusministeriön rikoslainkäyttövaliokunta ehdottaa mietinnössään *Betænkning om tilhold, opholdsforbud og bortvisning* (Betænkning nr. 1526, 2011), että yllä mainittu sääntely korvataan uudella yhtenäisellä lainsäädännöllä. Uudessa sääntelyssä poliisijohtajan määräämää yhteydenottokieltoa, uutta oleskelukieltoa tai kotonaan oleskelukieltoa rikkonut voitaisiin tuomita sakkoon tai enintään kahden vuoden vankeusrangaistukseen. Määrättäessä rangaistusta tästä rikoksesta otettaisiin ankaroitavana seikkana huomioon, mikäli teko on ollut osa systemaattista ja jatkuvaa vainoamista tai shikaania. Ankaroitavana seikkana käytetään siis nimenomaisesti vainoamista, joka perusteessa myös määritellään. Rikoslain 265 § kumottaisiin. Mietinnössä katsotaan, että ei ole syytä säätää rangaistussäännöstä rauhanrikkomisesta ilman poliisin edeltävää kieltoa. Lisäksi mietinnössä katsotaan, ettei ole syytä ottaa käyttöön kieltojen noudattamisen elektronista seuranta.

SAKSA

Saksan rikoslain (Strafgesetzbuch, StGB) 238 §:ssä säädetään rangaistavaksi vainoaminen (Nachstellung). Säännöksen 1 momentin mukaan henkilö, joka laittomasti vainoaa toista henkilöä 1) tavoittelemalla hänen läheisyyttään, 2) yrittämällä luoda yhteyttä hänen tietoliikenteen tai muun viestintävälineen avulla tai muiden henkilöiden välityksellä, 3) väärinkäyttäen hänen henkilötietojansa tilaamalla tavaroita tai palveluja toiselle, 4) uhaten hänen tai hänelle läheisen henkilön henkeä, ruumiillista koskemattomuutta tai vapautta tai 5) tekemällä jonkin muun vastaavan teon ja siten vakavasti häiritsee toisen elämää, on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. 2 momentin mukaan rangaistus on vähintään kolme kuukautta ja enintään viisi vuotta, jos uhri, hänen sukulaisensa tai uhrin läheinen saatetaan kuoleman tai vakavan vamman vaaraan. 3 momentin mukaan jos rikollinen aiheuttaa uhrin tai tämän sukulaisen taikka läheisen kuoleman, rangaistus on vähintään yksi vuosi ja enintään kymmenen vuotta. 4 momentin mukaan 1 momentin mukainen teosta syyttäminen edellyttää uhrin syyttämispyyntöä, ellei erityinen julkinen etu toisin vaadi. Vainoamissäännöstä voidaan tunnusmerkistön edellytysten täytyessä soveltaa myös muun muassa puhelinterroriin.

ITÄVALTA

Itävallassa vainoamisen kriminalisointi toteutettiin laajan keskustelun jälkeen vuonna 2006. Rikoslakiin lisättiin uusi 107a § jatkuvasta vainoamisesta (beharrliche Verfolgung). Rikoksen olennaisena elementtinä on uhrin yksityisyyden loukkaus, mutta uhrin omalle reaktiolle ei anneta oikeudellisesti suurta merkitystä. Laissa on neljä jatkuvan vainoamisen tekotapaa: 1) uhrin läheisyyden tavoittelu, 2) yhteydenpito uhuriin tietoliikenteen tai muun viestintävälineen avulla tai muiden henkilöiden välityksellä, 3) tavaroiden tai palvelujen tilaaminen toiselle käyttämällä hänen henkilötietojaan ja 4) muiden henkilöiden yllyttäminen ottamaan uhuriin yhteyttä käyttäen uhrin henkilötietoja. Rangaistuksena vainoamisesta on vankeutta enintään yksi vuosi.

YHTEENVETO

Vainoamista koskeva sääntely perustuu eri maissa erilaisille lähtökohdille. Jossain määrin tämä liittyy siihen, että toisissa maissa on viime vuosina toteutettu vainoamisen nimenomainen kriminalisointi, kun taas toisissa maissa on vanhastaan rangaistussäännöksiä, jotka sopivat myös vainoamiseen. Jälkimmäisissä rangaistussäännös voi kattaa erilaista lievempääkin häirintää kuin varsinaista vainoamista.

Moderneista vainoamiskriminalisoinneista eräät perustuvat varsin nimenomaisesti jo aiemmin itsenäisesti rangaistavaksi säädettyihin, vainoamisen tekotapoina kyseeseen tuleviin tekoihin (Ruotsi), kun taas eräissä maissa vainoamisen tekotapoja on kuvattu pikemmin reaalisina tekotapoina liittämättä niitä olemassa oleviin muihin rangaistussäännöksiin (Saksa, Itävalta). Tanskassa ja Norjassa on vanhempaa perua olevat rangaistussäännökset, jotka vainoamisen ohella saattavat soveltua muuhunkin häirintäkäyttäytymiseen, kuten sellaiseen viestintärauhan rikkomiseen, joka ei luonteeltaan ole varsinaista vainoamista. Häirintä tai ahdistaminen voi olla rangaistavaa itsenäisesti (Norja) tai tunnusmerkistöön saattaa kuulua häirintää edeltänyt poliisin kontaktikielto (Tanska).

Yleissopimuksen 34 artiklan muotoilu on suhteellisen yleisluontoinen sikäli, että uhkaavan käyttäytymisen sisältöä ei konkretisoida muuten kuin toteamalla, että se on toistuvaa, kohdistuu toiseen henkilöön ja saa tämän pelkäämään turvallisuutensa puolesta.

2.4 Sananvapausrikokset EIT:n ratkaisukäytännön valossa

2.4.1 Sananvapaus EIT:n käytännössä

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artikla koskee sananvapautta, ja kuuluu seuraavasti:

10 artikla

Sananvapaus

1. Jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Tämä artikla ei estä valtioita tekemästä radio-, televisio- ja elokuvayhtiöitä luvanvaraisiksi.
2. Koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen

paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

EIS 10 artikla ei sellaisenaan anna täsmällistä kuvaa sananvapauden tosiasiallisesta laajuudesta. EIS:n 10(2) artiklassa mainittujen sananvapauden rajoitusperusteiden luettelo on varsin laaja. Sananvapauden laajuus ja hyväksyttävien rajoitusperusteiden tulkinta onkin täsmentynyt EIT:n ratkaisukäytännössä. EIT on pitänyt sananvapautta yhtenä demokraattisen yhteiskunnan peruspilareista ja korostanut lehdistön tehtävää jakaa vastuidensa ja velvollisuuksiensa mukaisella tavalla tietoja ja ajatuksia kaikista kysymyksistä, jotka herättävät yleistä mielenkiintoa. Tähän tehtävään liittyy läheisesti myös yleisön oikeus informaation vastaanottamiseen. (Ks. esim. *Tourancheau ja July v. Ranska* (24.11.2005), *Pedersen ja Baadsgaard v. Tanska* 17.12.2004), *Éditions Plon v. Ranska* (18.5.2004), *Ernst ym. v. Belgia* (15.7.2003) sekä *Du Roy ja Maulaurie v. Ranska* (3.10.2000).)

Lehdistöllä on olennainen merkitys "julkisena vahtikoirana". Vaikka lehdistö ei saa ylittää muun muassa muiden maineen ja oikeuksien suojaamiseksi sekä luottamuksellisen tiedon levittämisen estämiseksi asetettuja tiettyjä rajoja, sen on kuitenkin velvollisuutensa ja vastuitaan noudattamalla jaettava tietoja ja ajatuksia kaikista yleisesti kiinnostavista aiheista. *EIT:n mukaan sananvapauden rajoituksia tulee tulkita tiukasti ja niiden tarpeellisuudesta tulee olla vakuuttava näyttö.* (Ks. esim. *Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaft mbH v. Itävalta* (14.11.2002), *Jerusalem v. Itävalta* (27.2.2001) ja *Rizos ja Daskas v. Kreikka* (27.5.2004))

EIT on lukuisissa tuomioissaan todennut, että ihmisoikeussopimuksen 10 artikla soveltuu sen 2 kohdassa mainituin rajoituksin paitsi myönteisiin, vaarattomiin tai yhdentekeviin, myös loukkaaviin, järkyttäviin tai huolestuttaviin tietoihin. Tämä johtuu pluralismin, suvaitsevaisuuden ja vapaamielisyyden vaatimuksista, joita ilman demokraattista yhteiskuntaa ei ole. Journalistinen vapaus sisältää myös mahdollisuuden turvautua liioitteluun ja provokaatioon. (Ks. esim. *Castells v. Espanja* (23.4.1992), *Dalban v. Romania* (28.9.1999), *Du Roy ja Malaurie v. Ranska* (3.10.2000), *Jerusalem v. Itävalta*, 27.2.2001, *Societe Prisma Presse v. Ranska* (1.7.2003), *Maroglou v. Kreikka*, 23.10.2003, *Vides Aizsardzibas Klubs v. Latvia*, (27.5.2004), *Rizos ja Daskas v. Kreikka* (27.5.2004), *von Hannover v. Saksa* (24.6.2004) ja *Ukrainian Media Group v. Ukraina* (29.3.2005))

EIT on noudattanut tulkinnassaan sananvapauden rajoitusten osalta supistavan ja sananvapauden käyttämisen osalta suvaitsevan tulkinnan periaatteita. Supistavan tulkinnan periaatteen mukaan sananvapauden rajoitusten tulkinnassa on lähtökohtana, että sananvapaus on pääsääntö ja rajoitus vastaavasti poikkeus. Tämän vuoksi sananvapauden rajoitusperusteita tulee tulkita ahtaasti ja kaikkien rajoitusten välttämättömyydestä tulee olla vakuuttava näyttö. Esimerkiksi tapauksessa **Oberschlick v. Itävalta** (n:o 2, 1.7.1997) valtio rikkoi sananvapautta tuomitsemalla rangaistuksen toimittajalle, joka oli arvostellut Itävallan vapauspuolueen johtajan mielipiteitä ja kutsunut tätä "idiotiksi". Tapauksessa **Scharsach and News Verlagsgesellschaft v. Itävalta** (13.11.2003) Itävallan katsottiin loukanneen sananvapautta, kun toimittaja oli tuomittu herjauksesta ja lehti-yhtiö vahingonkorvausvelvolliseksi sen vuoksi, että toimittaja oli lehtiartikkelissaan nimittänyt poliitikkoa "komeronatsiksi".

Suvaitsevan tulkinnan periaate ei kuitenkaan oikeuta käyttämään mitä tahansa ilmaisia kenestä tahansa. Esimerkiksi Oberschlick (n:o 2) -tapauksessa EIT:n sananvapausmyönteiseen ratkaisun lopputulokseen vaikutti keskeisesti se, että arvostelun kohteena oli poliitikko ja että arvostelu perustui tämän pitämään puheeseen, joka oli ollut provosoiva ja tarkoitettu herättämään vahvoja vastareaktioita.

Harkittaessa sananvapauden rajoittamista on otettava huomioon se asiayhteys, jossa viesti on esitetty. Viestin sisäisten merkitysyhteyksien lisäksi arviointiin vaikuttaa myös yleisempi asia- tai keskusteluyhteys. Esimerkiksi tapauksessa **Nilsen ja Johnsen v. Norja** (25.11.1999) EIT otti erityisesti huomioon poliisien harjoittamasta laittomasta väkivallasta käydyn pitkän ja kiivaan keskustelun sekä sen, ettei esitetyn kielenkäytön kovuus ollut ristiriidassa jo alkuvaiheista lähtien johtavana hahmona keskusteluun osallistuneen loukatun osapuolen kielenkäytön kanssa. Lisäksi EIT kiinnitti huomiota siihen, että loukkaaviksi katsotut lausumat oli esitetty lehdistölle suullisesti, jolloin tuomituilla henkilöillä ei oletettavasti ollut mahdollisuuksia muotoilla, täydentää tai peruuttaa lausumiaan ennen niiden julkaisemista.

EIT on antanut tulkintatilanteessa suuren merkityksen sille, onko kysymyksessä sananvapauden käytön ydinalue, kuten politiikka, vai reuna-alue, kuten mainonta tai pornografia. Valtiollisista tai muista yleisesti kiinnostavista asioista kertominen sekä politiikassa tai muussa julkisessa tehtävässä toimivien henkilöiden vallankäytön valvominen ja sen kriittinen tarkastelu kuuluvat sananvapauden ydinalueeseen. Tällaisen keskustelun rajoittaminen edellyttää erityisen painavat perusteet. (Ks. esim. *Lingens v. Itävalta* (8.7.1986), *Castells v. Espanja* (23.3.1992), *Thorgeir Thorgeirson v. Islanti* (25.6.1992), *Wingrove v. Yhdistynyt kuningaskunta* (25.11.1996), *Societe Prisma Presse v. Ranska* (1.7.2003) ja *Rizos ja Daskas v. Kreikka* (27.5.2004))

Myös yleistä kiinnostusta herättävään keskusteluun puuttumiselle tulee olla painavat perusteet. Tällaisena keskusteluna ei ole pidetty vain poliittisia ilmaisia ahtaassa merkityksessä, vaan myös taloudellisista, kulttuurisista ja sosiaalisista yhteiskuntaolosuhteista käyty keskustelu saa vahvaa suojaa. Jos ilmaisu puolestaan käsittelee puhtaasti yksityisiä asioita eli asioita, joilla ei ole yleistä tai yhteiskunnallista merkitystä, ilmaisuvapauden saama suoja on kapeampi. Kapeampaa suojaa koskevia tapauksia ovat esimerkiksi **Tammer v. Viro** (6.2.2001) ja **von Hannover v. Saksa** (24.6.2004). Se, koskeeko ilmaisu yleistä kiinnostusta herättävää aihetta, ratkaistaan harkitsemalla ilmaisun merkittävyyttä yhteiskunnalliselle keskustelulle. Yleisesti merkittäviä keskustelunaiheita ovat EIT:n ratkaisukäytännössä olleet mm.:

- poliittinen keskustelu (*Lingens v. Itävalta*, 8.7.1986, *Jerusalem v. Itävalta*, 27.2.2001 ja *Unabhängige Initiative Informationsvielfalt v. Itävalta*, 26.2.2002)
- hylkeenpyynnissä käytettyjä menettelytapoja koskenut keskustelu (*Bladet Tromsø ja Steensaas v. Norja*, 20.5.1999)
- poliisin menettelytavat rikosasian tutkimisessa (*Pedersen ja Baadsgaard v. Tanska*, 19.6.2003)
- väitteet poliisin harjoittamasta väkivallasta (*Thorgeir Thorgeirson v. Islanti*, 25.6.1992)

- tiedot tuomioistuineläytöstä koskevasta toiminnasta, kun syyttäjää epäiltiin sekaantumisesta laittomaan toimintaan (Rizos ja Daskas v. Kreikka, 27.5.2004)
- valtion varojen hoitaminen ja tapa, jolla poliitikot täyttivät tehtävänsä (Dalban v. Romania, 28.9.1999)
- potilasturvallisuus (Selistö v. Suomi, 16.11.2004)
- nimeltä mainitun kirurgin tekemien kauneusleikkausten epäonnistuminen ja potilaiden tyytymättömyys hoitoon (Bergens Tidende v. Norja, 2.5.2000)
- poliittiseen puolueeseen kuuluneen henkilön mahdollinen nimittäminen opetusministeriön toimeen (Rodrigues v. Portugali, 29.11.2005)
- ympäristönsuojelua, väestön terveyttä ja ydinvoimalaonnettomuutta sekä säteilyturvakokeskuksen entistä johtajaa koskenut kannanotto (Mamere v. Ranska, 7.11.2006).

Edellä olevasta ilmenee, että EIT ei ole rajannut suurta sananvapaussuojaa saavia yleisesti kiinnostavan keskustelun aiheita vain politiikkaan, vaan myös muut keskustelunaiheet, joilla on yleistä merkitystä, nauttivat korkeaa sananvapaussuojaa kapean valtiollisen harkintamarginaalin puitteissa.

EIT:n usein käyttämä termi "yleisesti kiinnostava keskustelu" ei tarkoita kaikkia asioita, jotka yleensä kiinnostavat ihmisiä, vaan edellytyksenä on, että keskustelunaiheella on jotain yleisempää merkitystä. Tätä seuraten myös Suomen korkein oikeus on tapauksessa **KKO 2005:82** edellyttänyt, että puuttuttaessa yksityiselämän suojaan merkitystä on sillä, onko kysymys ollut yleisen yhteiskunnallisen keskustelun kannalta relevantista julkistamisesta vai pelkästään uteliaisuutta tyydyttävästä ihmisten yksityisasioihin keskittyvästä viihdejournalismista.

2.4.2 Yksityiselämän suoja EIT:n käytännössä

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla koskee yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta, ja kuuluu seuraavasti:

8 artikla.

Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta

1. Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.
2. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Yksityiselämän suojaa koskeva EIS 8 artikla on sanamuodoltaan suppeampi kuin KP-sopimuksen vastaava artikla, koska siinä ei erikseen mainita kunnian ja maineen turvaa, vaikkakin jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.

EIT on tulkinnut EIS 8 artiklaa siten, että se edellyttää sopimusvaltioiden turvaavan yksityiselämää myös muiden tahojen kuin valtion tai sen viranomaisten taholta uhkaavilta loukkauksilta. Tuomioistuimen tulkinta asettaa sopimusvaltiolle velvollisuuden ryhtyä tarvittaessa aktiivisiin toimiin varmistaakseen yksityiselämän suojan turvaamisen myös yksityisten tahojen välillä. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi loukkaukset kriminalisoivan tai niitä vastaan korvausoikeudellista suojaa antavan lainsäädännön luomista ja ylläpitämistä. Yksityisten tahojen tekemät potentiaaliset yksityiselämän loukkaukset ovat useissa maissa suurempi yksityisyyden uhka kuin valtion taholta mahdollisesti tuleva yksityiselämän loukkaus. Tämä tarkoittaa yksityiselämän suojan osalta perus- ja ihmisoikeussääntelyn horisontaalivaikutuksen lisääntymistä valtion ja yksilön välisen vertikaalisuhteen rinnalla.

EIT on tulkinnut yksityiselämän käsitettä laajasti. Esimerkiksi asianajotoimistoon tehtyä kotietsintää koskevassa tapauksessa **Niemietz v. Saksa** (16.12.1992) EIT katsoi, että etenkin itsenäisten ammatinharjoittajien osalta on vaikea erottaa heidän yksityiselämänsä ja ammatinharjoittamistaan. EIS 8 artiklan soveltamisalaa ei tullut rajata niin ahtaasti, että sen piiriin kuuluisi vain kodissa eletty yksityiselämä. EIT:n mukaan yksityiselämän suojan piiriin kuului myös oikeus luoda ja kehittää suhteita muihin ihmisiin, eikä sen piiristä voida sulkea pois työ- tai ammattitoimintaa, koska suurin osa ihmisten kassakäymisestä tapahtuu juuri tällaisen toiminnan puitteissa. Tapauksessa **von Hannover v. Saksa** (24.6.2004) EIT katsoi, että saksalaisissa lehdissä julkaistut valokuvat esittivät valittajaa eli Monacon prinsessaa Caroleina hänen päivittäisen elämänsä tapahtumissa ja siten puhtaasti yksityisluonteisissa asioissa, vaikka kuvat oli otettu julkisilla paikoilla. Kuvissa valittaja mm. pelasi tennistä, ratsasti, otti aurinkoa rannalla tai oli ostoksilla. Henkilö voi odottaa yksityisyydelleen tiettyä suojaa myös liikkueessaan julkisissa yhteyksissä.

Aikaisemmin yksityiselämän tai kunnian suojaa pidettiin vain sananvapauden EIS 10(2):n mukaisina hyväksyttävänä rajoitusperusteina. Yksityiselämällä EIS 8 artiklassa suojattuna oikeutena tarkoitettiin lähinnä perhe-elämän, kodin ja kirjeenvaihdon suojaa. EIT on viimeaikaisessa oikeuskäytännössään kuitenkin antanut henkilön yksityiselämän (suhteessa sananvapauteen) ja maineen suojalle itsenäistä merkitystä EIS 8 artiklan mukaisina suojeluobjekteina eikä ainoastaan sananvapauden EIS 10(2) artiklan mukaisina rajoitusperusteina. Aikaisemmin huomiotta jäänyt yksityiselämän suoja – suojana joukotiedotusvälineissä tai muutoin laajalle joukolle tapahtuvaa tiedon levittämistä vastaan – on viime vuosien aikana vahvistunut suhteessa sananvapauteen. Osaltaan tämä johtuu siitä, että EIT:n ratkaistavaksi on vasta viime aikoina tullut tällaisia tapauksia.

Seuraavassa esitellään muutamia esimerkkejä EIT:n yksityiselämän suojaa koskevasta ratkaisukäytännöstä kehitystä kuvaavassa, kutakuinkin kronologisessa järjestyksessä.

Tapaus **Wirtschafts-Trend Zeitschriften-Verlagsgesellschaft mbH v. Itävalta** (14.11.2002) ratkaistiin EIS 6(2) artiklan mukaisen syyttömyysolettaman perusteella,

mutta tapauksella on yhtymäkohtia myös 8 artiklassa turvattuun yksityiselämän suojaan. Lehdessä oli kerrottu esitutkintavaiheessa olleesta rikosasiasta, jossa kolme poliisia epäiltiin lainvastaisista menettelytavoista poliisien saattaman käännytettävän henkilön menehdyttyä lentomatkan aikana epäselvissä olosuhteissa. Tämä lehdistössä näyttävästi uutisoitu tapahtuma oli herättänyt julkisen keskustelun käännettämisen yhteydessä noudatetuista menettelytavoista ja erityisesti käsirautojen ja teippien käytöstä käännetytyn taltuttamista varten. Kahden epäillyn osalta jutussa kerrottiin etunimi ja sukunimen ensimmäinen kirjain, mutta yhden epäillyn osalta hänen ammattinsa ja koko nimensä oli paljastettu huomiota herättävässä paikassa otsikon yläpuolella. Lehtiyhtiö oli tuomittu maksamaan tälle henkilölle korvausta 1 816 euroa vastaavan rahamäärän, koska nimen paljastaminen oli aiheuttanut hänelle sosiaalista syrjäytymistä sekä ”selän takana puhumista”.

EIT:n mukaan lehtiartikkelissa oli käsitelty kysymystä, joka oli antanut aiheita yleiseen huoleen ja kuulunut käännettämisen yhteydessä käytettyjen menettelytapojen laillisuudesta käytyyn poliittiseen keskusteluun. Kuitenkin selostus oli sisältänyt tietoja rikosasiasta, joka oli ollut varhaisessa vaiheessa. Poliisien koko nimeä lukuun ottamatta yhtiötä ei ollut estetty muutoin selostamasta tapauksen yksityiskohtia. EIT:n mukaan kansalliset viranomaiset olivat perustelleet tapausta relevantein syin ottaen huomioon rikosasian varhaisen vaiheen, jolloin oli ollut tarvetta kiinnittää erityistä huomiota epäillyn suojaamiseen ”mediaoikeudenkäynneiltä” ja EIS 6(2) artiklan mukaisen syyttömyysolettaman loukkaamattomuuteen. Epäillyn poliisin koko nimen paljastamisella ei myöskään ollut annettu artikkelin muihin tietoihin nähden mitään sellaista yleisesti kiinnostavaa lisätietoa, joka olisi voinut syrjäyttää henkilön tarpeet nimensä salaamisen suhteen. Ottaen huomioon myös lehtiyhtiölle määrätty suhteellisen lievä seuraamus (vahingonkorvausta 1 816 euroa vastaava summa) sananvapautta ei ollut loukattu.

Ratkaisun lopputulosta ei voida pitää itsestään selvänä, kun lehtikirjoituksen aihe oli merkittävä ja uutisointi koski virkatehtävien suorittamisessa epäiltyä virhettä, jolla oli vakavat seuraukset (käännetytyn henkilön kuolema). Menehtynyt henkilö oli alisteisessa asemassa suhteessa käännetyistä toimeenpanneisiin poliiseihin ja julkaistut tiedot olivat totuudenmukaisia.

Vaikka EIT perusteli sananvapauden rajoituksen hyväksyttävyyttä mediaoikeudenkäynnin välttämällä ja EIS 6(2) artiklan mukaisella syyttömyysolettamalla, se viittasi myös kansallisten tuomioistuinten perusteluihin, joiden mukaan poliisin henkilöllisyyden paljastaminen oli vaikuttanut negatiivisesti hänen yksityis- ja sosiaaliseen elämäänsä ja oli sen vuoksi loukannut tämän oikeutettuja etuja. Perustelulla oli siis yhtymäkohtia EIS 8 artiklassa turvattuun yksityiselämän suojaan, vaikka sitä ei nimenomaisesti mainittu.

Tapauksessa **Bou Gibert v. Espanja** (13.5.2003) lehti oli julkaissut artikkelisarjan eräästä julkisuuden henkilöstä kertoen hänen kauneusongelmistaan, intiimeistä suhteistaan, hänen ja hänen perheensä elintavoista sekä tyttären kasvatustavasta. EIT katsoi, että keskittyessään pelkästään henkilön ja hänen perheensä yksityiselämään artikkeleilla ei voitu katoa edistetyn puheena olleen henkilön sosiaalisesta maineesta huolimatta keskustelua, jolla olisi ollut yhteiskunnan kannalta yleistä mielenkiintoa. Vahingonkorvaukseksi tuomittua 10 miljoonan pesetan summaa oli perusteltu riittävästi (mm. juttusarjan aiheuttamalla levikin lisääntymisellä). EIT ei viitannut yksityiselämää koskevaan

EIS 8 artiklaan, vaan katsoi lehtiyhtiön valituksen ilmeisen perusteettomaksi sananvapauden rajoitusperusteita koskevan EIS 10(2):n nojalla.

Puolitoista kuukautta myöhemmin ratkaisemassaan tapauksessa **Societe Prisma Presse v. Ranska** (1.7.2003) EIT sen sijaan viittasi nimenomaan EIS 8 artiklaan. Kysymyksessä oli erään aikakauslehden julkaisema artikkeli, jossa kerrottiin erään kansainvälisesti tunnetun taiteilijan ja tämän puolison aviokriisistä. Lehden etusivulla oli valokuva taiteilijasta ja hänen vaimostaan otsikolla ”Johnny ja Laeticia. Mikään ei enää mene heillä hyvin. Koskaan ei puolisoiden ole täytynyt voittaa näin suurta kriisiä”. Lehden sisäisivuilla kerrottiin mm., että taiteilijaa (myöh. J) oli ilahduttanut ajatus isyydestä 54 vuoden iässä ja että tuo ilo oli evätty häneltä, kun vaimo oli joutunut sairaalaan, jossa hänelle oli tehty terapeuttisista syistä raskauden keskeytys. J oli surunsa hukuttaakseen viettänyt runsaasti juomisiltoja tovereidensa kanssa maistaen jälleen poikamiehen elämää. J oli kiinnittänyt yhä vähemmän huomiota vaimonsa hyvinvointiin.

Kansallinen tuomioistuin oli tuominnut aikakauslehden julkaisijan maksamaan avioparille vahingonkorvausta yksityiselämän loukkaamisesta aiheutuneesta vahingosta 200 000 frangia (noin 30 500 euroa) kummallekin. Sen mielestä artikkeli loukkasi avioparin yksityisyyttä, vaikka heistä olikin heidän suostumuksellaan tehty erilaisia paljastuksia. Lehden julkaisijayhtiö, joka oli monesti tuomittu samanlaisista teoista, ei voinut olla tietämättä avioparin tahdosta saada suojaa oikeuksilleen.

EIT totesi jälleen, että sananvapaus koski EIS 10(2) artiklassa mainituin varauksin myös loukkaavia, järkyttäviä tai huolestuttavia tietoja tai ajatuksia. Journalistinen vapaus kärsi myös mahdollisuuden tiettyyn liioitteluun tai jopa provokaatioon. Valittajan julkaisemalla artikkelilla oli pelkästään pyritty tyydyttämään tietyn yleisön uteliaisuutta avioparin yksityiselämän suhteen eikä sen voitu katsoa edistäneen keskustelua yhteiskuntaa yleisesti kiinnostavista kysymyksistä, vaikka aviopari oli yleisesti tunnettu. Sananvapauden rajoitusperusteita oli tulkittava erittäin väljästi, koska valittajan julkaisemat lausumat ja kuvat koskivat vain henkilökohtaista aluetta.

EIT viittasi myös Euroopan neuvoston parlamentin päätökseen (1165/1998), jonka mukaan media oli tulkinnut sananvapautta yksipuolisesti pyrkiessään perustelemaan EIS 8 artiklan mukaisten oikeuksien loukkauksia sillä, että lukijoilla on oikeus tietää kaikki julkisuuden henkilöistä. Lisäksi EIT katsoi, että velvollisuus julkaista kansallisessa tuomioistuimessa annettua tuomiota koskeva tiedonanto lehden etusivulla ja mainoksissa saattoi perustaa asianmukaisen hyvityksen loukkauksen kohteeksi joutuneelle ja sopi täysin edellä mainittuun Euroopan neuvoston parlamentin päätökseen. Julkaisemisella voitiin edistää sitä, ettei julkisuuden henkilöiden yksityisyyden piiriin kuuluvista asioista tulisi medialle erittäin tuottoisaa myyntiartikkeliä. Puuttuminen sananvapauteen oli ollut välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa eikä EIS 10 artiklaa ollut rikottu. EIT jätti valituksen enemmistöäänin tutkimatta ilmeisen perusteettomana EIS 35 artiklan 3 kohdan perusteella. (Ks. myös *Campmany y Diez Revenga v. Espanja* (2.12.2000))

Tapauksessa **Novák v. Tšekki** (13.11.2003) eräs lehti oli julkaissut laittomalla sala-kuuntelulla hankittuja tietoja, joiden mukaan puheluun osallistunut poliitikko oli pyrkinyt vaikuttamaan paikkakunnan poliisijohtajan valintaan ja vaatinut vastikkeeksi erästä

hotellia turvaamaan tulevaisuutensa. Kansallisen tuomioistuimen mukaan totuudenmukaisiin tietoihin perustunutta kritiikkiä ei voitu pitää yksilön henkilöä koskevan suojan vastaisena, etenkin kun kysymyksessä oli aktiivipoliitikko ja julkisuuden henkilö. Jutussa ei ollut kysymys puhelinkuuntelun laittomuudesta, jota tutkittiin omana erillisenä prosessinaan. Puhelinkuuntelun kohteena ollut poliitikko valitti ihmisoikeustuomioistuimeen katsoen, että EIS 8 artiklaa oli rikottu, kun Tšekin tuomioistuimet eivät suojanneet hänen yksityiselämäänsä.

EIT katsoi, että EIS 8 artikla perusti valtiolle velvollisuuden myös positiivisin toimin suojata yksityiselämää ja että tämä velvoite ulottui myös yksityisten keskinäisiin suhteisiin. Tapauksissa, joissa mediajulkaisu toi esiin yksityiselämään puuttumista koskevan ongelman, valtion oli kuitenkin löydettävä oikeudenmukainen tasapaino yksityiselämän suojan ja EIS 10 artiklan turvaaman sananvapauden välillä. Se, että valittaja ei ollut voittanut oikeusjuttuaan lehden toimittajaa vastaan, ei merkinnyt, että valtio olisi laininlyönyt velvollisuutensa turvata hänen EIS 8 artiklan mukaisia oikeuksiaan. Lisäksi valittajan kanne ei ollut koskenut niinkään puhelinkuuntelun nauhoitusten käyttöä vaan toimittajan huomautuksia ja mielipiteitä. Vaikka yksityisen puhelinkeskustelun kuunteleminen ja nauhoitusten säilyttäminen saattoi yleensä herättää epäilyjä EIS 8 artiklan mukaisten oikeuksien turvaamisen suhteen, tuon puuttumisen laillisuutta ei ollut saatettu tämän oikeudenkäynnin kohteeksi. EIT jätti valituksen ilmeisen perusteettomana tutkimatta. Tapaus osoittaa, että laittomasti hankitun tiedon julkaiseminen voi olla EIS 10 artiklan turvaaman sananvapauden vuoksi oikeutettua, jos kysymys on yhteiskunnallisesti merkittävästä asiasta, josta yleisöllä on oikeus tietää.

Monacon prinsessan yksityiselämän suojaa koskevassa tapauksessa **von Hannover v. Saksa** (24.6.2004) EIT katsoi, että yksityiselämän suojaa koskeva EIS 8 artikla tarkoitti ensisijaisesti turvata yksilön persoonallisuuden kehitystä suhteessa muihin ihmisiin ilman ulkopuolista häirintää. Yksityiselämän suoja tuli tasapainottaa EIS 10 artiklassa turvatun sananvapauden kanssa. Vaikka sananvapaus ulottui myös valokuvien julkaisemiseen, henkilöiden oikeuksien ja maineen suojelemisella oli valokuvia julkaistaessa erityisen tärkeä merkitys. Lehden julkaisemat valokuvat esittivät valittajaa tämän päivittäisen elämänsä tapahtumissa ja siten puhtaasti yksityisluontoisissa asioissa eikä niillä voitu katsoa edistetyn yhteiskunnallisesti kiinnostavaa keskustelua, vaikka valittaja olikin yleisölle tuttu. Näissä oloissa sananvapautta oli tulkittava ahtaammin kuin käsiteltäessä esimerkiksi poliitikkoja heidän tehtävissään. Prinsessa Carolinesta arkipäivän elämässä joko yksin tai yhdessä muiden henkilöiden kanssa otettujen valokuvien julkaiseminen saksalaisissa lehdissä kuului tämän yksityiselämän piiriin.

Punnittaessa yksityiselämän suojaa sananvapautta vasten ratkaisevan kriteerin tuli olla julkaisun vaikutus yleisesti kiinnostavaan keskusteluun. Tämä vaikutus puuttui käsillä olleessa tapauksessa, koska prinsessa Carolinella ei ollut virallisia tehtäviä Monacossa ja koska valokuvat ja artikkelit koskivat yksinomaan hänen yksityiselämänsä yksityiskohtia. Yleisöllä ei ollut oikeutettua intressiä tietää, missä valittaja kulloinkin oli ja miten hän yleisesti yksityiselämässään käyttäytyi, vaikka hän olikin yleisölle tuttu ja olisikin paikoissa, joita ei voida pitää syrjäisinä. Lehtien kaupallisen intressin julkaista yksityiselämää koskevia valokuvia ja artikkeleita täytyi väistää kantajan tehokkaan yksityiselämän suojan tieltä.

EIT viittasi tämänkin tuomion yhteydessä Euroopan neuvoston parlamentin yksityiselämän suojaa koskevaan päätökseen, jonka mukaan eräät viestintävälineet tulkitsevat sananvapautta yksipuolisesti, kun EIS 8 artiklan suojaamien oikeuksien loukkauksia pyritään perustelemaan väittämällä, että lukijoilla on oikeus tietää julkisuuden henkilöiden kaikki asiat.

EIT:n linjaus tapauksessa von **Hannover v. Saksa** (24.6.2004) oli merkittävä ja yllättävä. Kysymyksessä oli kuitenkin tunnettu ja paljon julkisuudessa ollut kuninkaallisen perheen jäsen, jonka elämänvaiheita oli jatkuvasti seurattu eri maiden lehdistössä. Kuninkaalliset myös saavat julkisia varoja, mikä lisää perusteltua mielenkiintoa heidän elämäntyyliään kohtaan. Tehtäessä tapauksesta johtopäätöksiä on syytä muistaa, että ratkaisun mukaan täysin huomiotta ei voitu jättää niitä olosuhteita, joissa kuvat oli otettu ja että kohulehtien kuvat otettiin usein jatkuvan häirinnän ilmapiirissä, mikä aiheutti kuvaamisen kohteessa hyvin voimakkaan tunteen yksityiselämäänsä tunkeutumisesta tai jopa vainoamisesta. Tapauksen oikeusohjetta ei valittajaan kohdistuneen voimakkaan häirinnän johdosta välttämättä voida yleistää kaikkiin tilanteisiin, joissa julkisuuden henkilöstä on julkaistu hänen arkipäivän elämäänsä koskevia valokuvia.

Tapauksessa **Sciacca v. Italia** (11.1.2005) EIT katsoi, että kiristyksistä, petoksesta ja väärennöksistä epäillyn (ja sittemmin 1 vuoden 10 kuukauden vankeusrangaistukseen ja oheissakkoon tuomitun) henkilön yksityiselämää oli loukattu, kun hänen esitutkintapöytäkirjaan liitetty valokuvansa oli annettu lehdistölle syyttäjä- ja poliisiviranomaisten järjestämässä lehdistötilaisuudessa eikä tällaisesta puuttumisesta ollut säädetty laissa. Rikosten selvittämiseen sinänsä liittyi julkista intressiä, koska kysymyksessä oli yksityiskoulun toiminnassa tapahtuneiksi epäillyt väärinkäytökset.

Tapauksessa **Gourguénidzé v. Georgia** (17.10.2006) EIT puolestaan katsoi tunnetun kirjailijan käsikirjoitusta kauppaneen henkilön yksityiselämää loukatun, kun tämän valokuva oli julkaistu lehtiartikkelissa, jossa häntä syytettiin käsikirjoituksen varastajaksi, kun hänen valokuvansa julkaiseminen ei ollut antanut mitään lisäinformaatiota sinänsä merkittävän asian käsittelemiseen, vaan sen tarkoituksena oli ainoastaan ollut luonnehtia valittajan persoonaa. Tapausten **von Hannover v. Saksa** (24.6.2004), **Sciacca v. Italia** (11.1.2005) ja **Gourguénidzé v. Georgia** (17.10.2006) *perusteella vaikuttaa siltä, että kuvan muodossa esitettävä tieto saattaa nauttia jossain määrin suurempaa suojaa kuin tekstin muodossa esitettävä tieto. Kuva luonnehtii viestin kohteen persoonaa eri tavalla kuin teksti ja laajentaa viestin kohteen tunnistettavuutta.*

EIT katsoi tapauksessa **Iltalehti ja Karhuvaara v. Suomi** (6.4.2010), että kuvan suojaa koskeva Helsingin hovioikeuden tuomio 3998/2004 rikkoi EIS 10 artiklaa. Hovioikeus oli tuominnut Kustannusosakeyhtiö Iltalehden maksamaan entisen valtakunnansovittelijan naisystävälle korvaukseksi henkisestä kärsimyksestä 5 000 euroa, kun Iltalehti oli julkaissut naisen suurikokoisen kasvokuvan lehtijutussa, jossa kerrottiin naisen saaneen pahoinpitelystä sakkotuomion. Hovioikeuden mukaan kuva oli suuruutensa ja sijaintinsa johdosta huomiota herättävä ja lukijan huomio kiinnittyi juuri siihen.

Valtakunnansovittelijaa koskevan oikeudenkäyntiutisoinnin yhteydessä oli HO:n mielestä voitu yksityisyyden suojaa loukkaamatta julkaista naisystävän nimi ja hänen saamansa sakkorangaistus, vaikka pieneen sakkorangaistukseen tuomitun henkilön henki-

löllisyyden paljastaminen ei yleensä ollut hyväksyttävää. Huomiota herättävän kasvo-
kuvan julkaisemista ja tuomitun henkilön nimen mainitsemista nimenomaan sellaiseen
kuvaan liittyvässä kuvatekstissä oli kuitenkin pidettävä naisystävän henkilöä suhteetto-
masti korostavana ja siten tarpeettomana ja yksityiselämää loukkaavana.

Hovioikeus oli perustellut ratkaisunsa yksityiskohtaisesti ja punninnut sananvapauden ja
yksityiselämän suojan merkitystä. EIT:n edellä mainitut kuvan suoja koskevat ratkaisut
huomioon ottaen hovioikeudella oli järkevät perusteet päätyä tekemäänsä ratkaisuun,
vaikka EIT sittemmin arvioi asiaa toisin ja EIT:n mukaiseen ratkaisuun olisi voitu tässä
harkinnanvaraisessa tapauksessa päätyä myös kansallisen lainsäädännön nojalla.

EIT:n näkökulma oli lisäksi erilainen kuin hovioikeuden, kun sen ratkaisuun vaikuttivat
myös valtakunnansovittelijan naisystävän muiden oikeusjuttujen johdosta saamat kor-
vaukset, joista kansallisella tuomioistuimella ei välttämättä ole ollut tietoa.

Hovioikeudella ei ratkaisua vuonna 2004 tehdessään liene ollut tiedossaan EIT:n
27.7.2004 ratkaisemaa tapausta **Sidabras ja Džiautas v. Liettua**, jossa EIT katsoi, että
EIS 8 artiklaan ei voitu vedota silloin, kun maineen menetys oli oman toiminnan, kuten
rikosten tekemisen, ennalta arvattava seuraus. Tämän ratkaisun ilmaisemaan oikeusoh-
jeeseen viittasi myös korkein oikeus seuraavana vuonna vahvennetussa jaostossa teke-
mässään ratkaisussa **KKO 2005:136**.

Tapauksessa **KKO 2005:136** (ään. 7–1–3) rikoksenteikijän nimen mainitsemista ei pi-
detty yksityiselämää loukkaavana eikä kärsimyskorvaukseen johtavana. Jutun kantaja,
vuoden ja 2 kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen mm. pahoinpitelystä ja
laittomasta uhkauksesta tuomittu henkilö – valitti korvausvaatimuksensa hylkäämisestä
EIT:een. EIT katsoi (Lappalainen v. Suomi, 20.1.2009), että jutussa kerrotut tiedot kuu-
luivat valittajan yksityiselämän piiriin. Myöskään se tosiasia, että valittaja oli rikosoi-
keudenkäynnin vastaaja, ei riistänyt häneltä EIS 8 artiklan mukaista yksityiselämän suo-
jaa. Jutun tiedot olivat kuitenkin totta eikä niiden julkaiseminen loukannut syyttömyys-
olettamaa, kun valittaja oli uutisointihetkellä jo tuomittu rikoksista. Lisäksi rikokset oli-
vat vakavia ja uhrin ihmisarvoa halventavia. Korkein oikeus oli huolellisesti punninnut
yksityiselämän suojaa ja sananvapautta. Kysymyksessä olevan kaltainen rikos ja rikok-
senteikijän henkilö olivat asioita, joilla oli vakavaa julkista intressiä ja jotka aiheuttivat
yleistä huolta. Kun rikoksenteikijän kuvaakaan ei ollut julkaistu, EIT jätti valittajan vali-
tuksen tältä osin ilmeisen perusteettomana tutkimatta.

Tapauksessa **MGN Limited v. Yhdistynyt kuningaskunta** (18.1.2011) Daily Mirror
oli julkaissut eri artikkeleissa tietoja siitä, että supermalli Naomi Campbell kävi ano-
nyymien narkootikkojen kokouksissa päästäkseen eroon huume- ja alkoholiriippuvuu-
destaan. Lehti julkaisi myös kuvan, jossa hän oli erään rakennuksen ovella saapumassa
ryhmäkokoukseen. Campbell oli aiemmin itse kertonut, ettei hänellä ole huumeongel-
mia. Campbell haki tuomioistuimessa korvauksia. Tuomion mukaan tiedot hänen käy-
misestään kokouksissa oli saatu ja häntä oli kuvattu salamyhkäisesti. Tietojen julkaisu
saattoi vaikuttaa haitallisesti hänen jatkohoitonsa. Ylioikeus hyväksyi valittajien vali-
tuksen, mutta ylähuone pysytti äänestyksen jälkeen alioikeuden ratkaisun. Campbellin
kululasku oli yli miljoona puntia. Osa siitä oli palkkiota, jonka Campbellin tuli teke-
mänsä sopimuksen perusteella maksaa asianajajilleen, mikäli valitus menestyi.

Ottaen huomioon kotimaisten tuomioistuinten harkintamarginaalin EIT katsoi, ettei se voinut ilman painavia syitä tulla toiseen tulokseen kuin ylähuoneen enemmistö. Enemmistö oli korostanut anonyymeillä narkootikoilla saatua hoitoa koskevien lisätietojen ja valokuvien intiimiä luonnetta ja katsonut, että niiden julkaisu oli haitannut Campbellin jatkohoitoa ja vaarantanut hänen kuntoutumistaan ja aiheuttanut hänelle huomattavia henkisiä kärsimyksiä. Valokuvat oli otettu salaa teleobjektiivilla hoitopaikan ulkopuolella. Hoitopaikka oli voitu tunnistaa kuvien perusteella. Lisätietojen julkaisu ei ollut tarpeen jutun uskottavuuden varmistamiseksi. Yleisöllä ei ollut mitään pakottavaa tarvetta saada tietoa näistä seikoista. Julkinen intressi oli tyydytetty jo sillä, että huumeriippuvuudesta ja hoidosta oli julkaistu perustiedot. Näissä oloissa EIT katsoi, ettei EIS 10 artiklaa ollut rikottu.

Vähemmistöön jäänyt tuomari totesi, että riidattomasti lehdellä oli ollut oikeus julkaista perustiedot Campbellin huumeriippuvuudesta ja hoidosta. Lisätietojen ja valokuvien erottelu näistä perustiedoista oli keinotekoisia. Ne eivät edustaneet muuta kuin alkupe räisen jutun jatkamista. Jutun luonnetta ei ollut muutettu niillä mitenkään merkittävästi. Niillä oli lähinnä vain väritetty juttua ja lisätty sen uskottavuutta. Niiden julkaisu sisältyi lehdistön harkintamarginaaliin, kun päätettiin siitä, miten sinänsä oikeutettu juttu esitettiin. Lisätiedot olivat vain suhteellisen vähäinen osa koko jutusta.

Valittajayhtiö väitti sananvapautensa loukkausta myös sillä perusteella, että se joutui korvaamaan Campbellille hänen ja hänen asianajajiensa välillä sovitun tulospalkkion. Tulospalkkio oli määrältään huomattava, 95–100 % peruspalkkiosta. Campbellin ylähuoneen kulujen yhteismäärä oli 850 000 punttaa, josta tulospalkkion osuus oli yli 365 000 punttaa. Tosin sittemmin osapuolet olivat päässeet sopimukseen siitä, että yhtiön tuli korvata kaikista kuluista tulospalkkioineen 500 000 punttaa. Vaikka korvattavan tulospalkkion osuutta ei voitu määrittellä tarkoin, sen määrä oli joka tapauksessa huomattava. Niin ollen korvausvaatimus oli suhteeton hyväksyttäviin tavoitteisiinsa nähden ja EIS 10 artiklaa oli tältä osin rikottu.

2.4.3 Kunnian ja maineen suoja EIT:n käytännössä

Kunnian suoja ja sananvapautta koskevissa EIT:n ratkaisuissa argumentaatio on yleensä tapahtunut yksityiselämää ja sitä kautta myös mainetta ja kunniaa suojaavan EIS 8 artiklan sijasta sananvapauden suoja koskevan EIS 10(2) artiklan mukaisten sananvapauden hyväksyttävien rajoitusperusteiden nojalla siten, että kunnian ja maineen suojaamisen on katsottu muodostavan hyväksyttävän rajoitusperusteen sananvapaudelle.

EIT:n argumentaatiokäytäntöön on kuitenkin viime aikoina tullut siirtymä kohti maineen turvaamista EIS 8 artiklan turvaamana ihmisoikeutena eikä vain 10(2) artiklan mahdollistamana sananvapauden rajoitusperusteena.

Tapauksessa **Radio France ym. v. Ranska** (30.3.2004) oli kysymys henkilön kunniaa loukanneen väitteen esittämisestä radiossa, kun radiolähetyksessä oli useita kertoja väitetty erään henkilön järjestäneen karkotettujen juutalaisten kuljetuksen keskitysleirille. EIT totesi – sen lisäksi, että se katsoi muiden maineen ja oikeuksien suojelun olevan

hyväksyttävä tavoite ja peruste sananvapauden rajoittamiselle – että oikeus hyvään maineeseen kuului EIS 8 artiklan suojaamiin oikeuksiin. Kohdassa 31 todetaan seuraavasti: “The Court would observe that the right to protection of one's reputation is of course one of the rights guaranteed by Article 8 of the Convention, as one element of the right to respect for private life.” Ratkaisussa ei viitattu pelkästään rajoitusperusteen hyväksyttävyyteen EIS 10(2) artiklan mukaan, vaan annettiin erityistä merkitystä sille, että myös oikeus hyvään maineeseen nautti Euroopan ihmisoikeussopimuksen takaamaa suojaa.

Tapauksessa **Cumpana ja Mazare v. Romania** (17.12.2004; suuri jaosto) EIT harkitsi, olivatko kansalliset viranomaiset löytäneet oikean tasapainon 10 artiklan suojaaman ilmaisunvapauden ja toisaalta syytösten kohteina olleiden henkilöiden maineen suojan välillä. EIT:n mukaan maineen suoja oli 8 artiklan suojaaman yksityiselämän suojan yksi osa. EIT:n mukaan sananvapauden rajoitukselle oli relevantit ja riittävät perusteet, jotka vastasivat painavaa yhteiskunnallista tarvetta, koska valittajat olivat tehneet vakavia syytöksiä voimatta näyttää niille riittävää tosiasiapohjaa. Langetettujen rangaistusten ankaruuden vuoksi EIT katsoi kuitenkin 10 artiklaa loukatun. Myös samana vuonna ratkaistussa tapauksessa **Chauvy ym. v. Ranska** (21.6.2004) EIT totesi maineen nauttivan itsenäistä EIS 8 artiklan mukaista suojaa, joten kolmen tapauksen kasauman voidaan katsoa luoneen maineen suojalle melko vankan linjanvedon.

Tapauksessa **Petrenco v. Moldova** (30.3.2010) valittaja oli tapahtuma-aikaan Moldovan historioitsijoiden yhdistyksen puheenjohtaja ja yliopiston professori. Hän oli laatinut yleishistoriaa koskevan koulujen opetusohjelman vuonna 1996. Hallituksen äänenkannattajassa ilmestyi huhtikuussa 2002 entisen opetusministerin ja historiantutkijan SN:n kirjoittama artikkeli, jossa moitittiin valittajan ammattipätevyyttä ja annettiin ymmärtää, että hänen opiskelupaikkansa Moskovan yliopistossa ja myöhempi uransa oli sen ansiota, että hän oli ollut yhteistyössä Neuvostoliiton salaisen palvelun kanssa. Artikkelin mukaan valittaja oli lähetetty jatko-opintoihin vain sen vuoksi, että hän oli tehnyt erityisiä palveluksia KGB:lle ja ansainnut sen luottamuksen.

EIT katsoi, kuten jo aiemmin useissa ratkaisuihinsa, että EIS 8 artikla perusti valtiolle paitsi velvollisuuden pidättäytyä mielivaltaisilta puuttumisilta yksityiselämään myös velvollisuuden ryhtyä positiivisiin toimenpiteisiin, jopa yksityisten välisissä suhteissa, sen tehokkuuden varmistamiseksi. EIT:n mielestä tapauksessa oli kysymys juuri maineen suojelua koskevien positiivisten velvollisuuksien täyttämisestä. Tällöin merkitystä oli sillä, oliko kilpailevien intressien, valittajan maineen suojan sekä lehden ja SN:n sananvapauden välillä löydetty oikeudenmukainen tasapaino. Vaikka lehdistö ei saanut ylittää tiettyjä rajoja varsinkaan muiden maineen ja oikeuksien suhteen, sen oli kuitenkin jaettava velvollisuuksiensa ja vastuidensa mukaisella tavalla tietoja ja ajatuksia kaikista yhteiskunnallisista asioista. Lisäksi yleisöllä oli oikeus niiden vastaanottamiseen. Journalistinen vapaus käsitti mahdollisuuden turvautua tietyn asteiseen liioitteluun tai jopa provokaatioon.

EIT totesi, että EIS 10 artiklan 2 kohdan mukaisia poikkeusperusteita oli tulkittava ahtaasti. Oli erilaisia tapoja varmistaa yksityiselämän suojaa. Valtiolla oli tiettyä harkintamarginaalia ja sen velvollisuudet riippuivat siitä, millaisesta yksityiselämän alaan kuuluvasta asiasta oli kulloinkin kysymys. Punnitessaan yksityiselämän suojaa ja sananvapautta keskenään EIT oli oikeuskäytännössään korostanut lehtiartikkeleiden mer-

kitystä yleisesti kiinnostavista kysymyksistä käydyn keskustelun yhteydessä. Jos keskustelut tai asiat koskivat yhteiskunnallisia kysymyksiä, poliitikkojen tai muiden julkisuuden henkilöiden tuli suvaita kritiikkiä tavallisia kansalaisia enemmän. Edelleen oli erotettava tosiasiatoteamukset ja arvoarvostelmat, koska jälkimmäisiä ei voitu näyttää totuudenmukaisiksi. Toisaalta arvoarvostelmillekin täytyi olla riittävästi tosiasiaperusteita.

EIT:n mukaan uutisoitu keskustelunaihe, historian oppikirjojen sisältö ja laatu sekä se, miten oli suhtauduttava moniin eri historiallisiin tapahtumiin, oli yleisesti mielenkiintoinen ja yleisöä kiinnostava. Lisäksi hyväksyttävän kritiikin rajat olivat valittajan kohdalla väljät, koska tämä oli ollut valtakunnallisen historioitsijoiden yhdistyksen puheenjohtajana julkisuuden henkilö. Artikkelin kirjoittaja oli historioitsija ja sen ohella entinen opetusministeri. Valittajan ja artikkelin laatijan kiivas keskustelu oli ollut omiaan edistämään asiasta käytyä yleistä keskustelua ja antamaan yleisölle tietoja relevanteista seikoista. Artikkelin julkaissut hallituksen äänenkannattaja oli irtisanoutunut artikkelin kirjoittajan lausumista ja todennut, että artikkelin sopimaton kielenkäyttö ei edustanut lehden toimituspolitiikkaa. Näissä oloissa EIT katsoi, ettei valittajan maineen suoja ollut loukattu artikkelin yleisen sävyn ja kiivaaksi käyneen keskustelun yhteydessä solvaavan luonteen saaneen kielenkäytön johdosta.

Sen sijaan väitettä siitä, että valittaja oli ollut yhteistyössä KGB:n kanssa, ei voitu pitää pelkkänä arvoarvostelmana. Kysymys ei ollut spekuloinnista vaan historiallisen tosiasian esittämisestä, mistä voitiin esittää näyttöä. Väite oli ollut omiaan halventamaan valittajaa ja saattamaan hänen käsityksensä keskustelun kohteena olleista seikoista huonoon valoon. Väitteellä ei ollut edistetty keskustelua vaan päinvastoin horjutettu sen merkitystä. Henkilön mainetta vahingoittaville väitteille tuli olla riittäviä tosiasiaperusteita silloinkin, kun väite koski poliitikkoa tai muuta julkisuuden henkilöä.

Asiassa ei ollut esitetty näyttöä siitä, että valittaja olisi ollut KGB:n agentti. Koska todellisuutta oli vääristelty eikä artikkelin laatija ollut esittänyt minkäänlaisia tosiasiaperusteluja, asiassa ei voitu vedota siihen, että lehdillä oli julkisuuden henkilöjä koskevien artikkelien yhteydessä tiettyä marginaalia provokaation ja liioittelun suhteen. Esittämällä väitteen näytettynä tosiasiana eikä pelkkänä arvailuna kirjoittaja oli artikkelillaan ylittänyt sallitun kommentoinnin rajat. Lisäksi EIT huomautti, että julkaistussa oikaisussa ei ollut käsitelty tuota väitettä eikä ollut sanottu, että väitteelle ei ollut minkäänlaisia perusteita. Näin ollen EIS 8 artiklaa oli rikottu, kun valittajan kirjoittajaan kohdistama herjauskanne oli hylätty.

EIT:n ratkaisukäytännön perusteella EIS 8 artikla suoja myös henkilön mainetta, mitä voitaneen pitää kunnian synonyymina tai ainakin kunniaa läheisesti muistuttavana käsitteenä. Annettavan suojan taso ratkaistaan tapauskohtaisesti harkitsemalla, kuinka painavat intressit yksityiselämän tai maineen taikka toisaalta sananvapauden suojan rajoittamiselle on kysymyksessä olevassa tapauksessa. Kunnianloukkaustapauksissa merkittävä painoarvo on annettu sille, onko journalistilla ollut riittävät perusteet esittämiensä väitteiden tueksi. Valtaosassa sananvapautta ja kunnian suoja koskevista ratkaisuista argumentointi tapahtuu kuitenkin edelleen ainoastaan 10 artiklan ja sen sallimien rajoitusperusteiden nojalla.

2.4.4 Suomea koskevat EIT:n langettavat ratkaisut yksityisyyden loukkausasioissa

EIT:n mukaan ilmaisuvapaus on demokraattisen yhteiskunnan keskeistä perustaa. Se koskee myös informaatiota, joka loukkaa, shokeeraa tai häiritsee. Tällaisia ovat pluralismin, suvaitsevaisuuden ja avarakatseisuuden vaatimukset, joita ilman ei ole demokraattista yhteiskuntaa. Ilmaisuvapautta rajoittavat 10 artiklan 2 kappaleen mainitut poikkeukset, joita on kuitenkin tulkittava suppeasti.

Sananvapauteen puuttumisen perusteista tulee olla ”säädetty laissa”. Eräissä EIT:n tapauksissa hakijat ovat katsoneet tuomitsemisen yksityisyyden loukkaamisesta RL 27:3 a:n nojalla loukanneen 7 artiklassa määriteltyä laillisuusperiaatetta. EIT on todennut, että ollakseen ”laki” normin tulee olla sillä tavoin riittävän täsmällinen, että kansalaisen on mahdollista ennakoida, siinä määrin kuin kyseisissä olosuhteissa on kohtuullista, mitkä tulevat olemaan tietyn menettelyn seuraukset. Tuomioistuimien ei havainnut epäselvyyttä (vanhan) RL 27:3 a:n sisällössä. Myös viimeisen virkkeen poikkeussäännös on selvästi muotoiltu. Tuomioistuimen käsitys RL 24:8:stä on ollut samansuuntainen. Tuomioistuin on katsonut puuttumisen olevan ”säädetty laissa”. Vastaavasti 7 artiklaa ei rikottu.

Sananvapauden käyttämiseen puuttumisen tulee tapahtua 2 kappaleessa mainitussa legitiimissä tarkoituksessa. Suomea koskevissa tapauksissa on ollut kyse yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä tai kunnianloukkausta koskevistä tuomiosta, jolloin tällainen puuttuminen sananvapauteen on tapahtunut ”muiden henkilöiden maineen ja oikeuksien turvaamiseksi”. Tämän kriteerin täyttymisen toteaminen ei ole vaatinut laajoja perusteluja.

EIS:n 10 artiklan 2 kappaleessa mainittu ”välttämättömyys” viittaa painavan yhteiskunnallisen tarpeen käsillä oloon. Sopimusvaltioilla on tietty harkintamarginaali arvioidessaan tällaisen tarpeen olemassaoloa. EIT arvioi sitä, onko ilmaisuvapauteen puuttuminen ollut ”suhteellinen tavoiteltuihin hyväksyttäviin päämääriin nähden” ja ovatko viranomaisen esittämät syyt puuttumisen oikeuttamiseksi olleet ”relevantteja ja riittäviä”. Relevanttien ja riittävien syiden kriteerissä on kyse tuomioiden perustelujen arvioinnista sen puuttuessa ratkaisullaan sananvapauden käyttöön.

EIT painottaa lehdistön merkittävää funktiota demokraattisessa yhteiskunnassa. Sen velvollisuutena on välittää tietoa kaikista yleisesti kiinnostavista asioista, ja yleisöllä on oikeus saada nämä tiedot. 10 artikla ei kuitenkaan takaa rajoittamatonta sananvapautta edes lehdistön kirjoittaessa yleisesti erittäin merkittävistä asioista. EIS:n 10 artiklan 2 kappaleesta ilmikäyvin tavoin sananvapauden käyttämiseen liittyy ”velvollisuuksia ja vastuuta”. Journalistiseen vapauteen kuuluu myös mahdollisuus tietynasteiseen liioittelun tai jopa provokaatioon. Sallitun kritiikin rajat ovat kapeammat suhteessa yksityishenkilöön kuin poliitikkoihin ja hallituksiin. Toisin kuin yksityishenkilöt, poliitikot asettautuvat tietoisesti alttiiksi sanojensa ja tekojensa läheiselle tarkastelulle.

Raportointi oikeudenkäynneistä on yhteensopiva EIS:n 6.1 artiklassa tarkoitetun käsittelyn julkisuuden kanssa, mutta käsittelyn julkinen luonne ei merkitse median vapauttamista velvollisuudestaan riittävään huolellisuuteen välittäessään oikeudenkäynnin kuluessa saatua informaatiota. Merkittävä on myös 6.2 artiklan mukainen syyttömysoletama.

Ilmaisuvapautta on punnittava yksityiselämän suojaa vasten. 8 artikla edellyttää valtion olevan puuttumatta siihen mielivaltaisesti. Yksityiselämän tehokkaaseen kunnioittamiseen voi liittyä myös positiivisia toimintavelvollisuuksia.

Arvioitaessa sitä, oliko puuttuminen ilmaisuvapauden käyttämiseen ollut välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa, EIT on kiinnittänyt huomiota muun muassa seuraaviin seikkoihin:

- oliko faktat esitetty objektiivisella tavalla
- oliko faktat esitetty harhaanjohtavalla tavalla
- journalistin bona fides (vilpitön mieli, hyvä usko) / mala fides (vilpillinen mieli, vastoin parempaa tietoa)
- oliko kuva tai tiedot saatu verukkeilla tai laittomin keinoin vai laillisesti
- henkilön asema: poliitikot, toisin kuin yksityishenkilöt, ovat tietoisesti asettautuneet alttiiksi tekojensa ja sanojensa läheiseen tarkasteluun; virkamiehet ovat näiden välissä
- oliko artikkeli tai kuva kontribuutio yleisesti mielenkiintoisessa keskustelussa
- oliko artikkelilla yleistä merkitystä vai tyydyttikö se ainoastaan tietyn lukijakunnan uteliaisuutta
- oliko tiedot saatu viranomaislähteistä
- oliko tiedot saatu julkisista lähteistä
- oliko tiedot jo aiemmin julkistettu
- minkä laatuista tiedoista oli kyse

Ratkaisussa **Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi** (16.11.2004) Iltalehti oli julkaissut jutun otsikolla ”Vaimo eduskunnan sivistysvaliokunnan puheenjohtaja – Seinäjokelainen asianajaja iski poliisia ravintolassa” sekä kaksi juttua asianajajan oikeudenkäynnistä. Artikkeleissa oli mainittu, että puheenjohtaja A ja asianajaja olivat naimisissa. Oikeudenkäyntiä koskeneessa artikkelissa oli A:n nimi ja kuva. Iltalehden vastaava toimittaja tuomittiin yksityiselämän loukkaamisesta (vanha RL 27:3 a) 80 päiväsakkoon (47 360 markkaa eli noin 7 965 euroa). Kaksi muuta toimittajaa tuomittiin noin 840 euron sakkoihin. Tapaukseen sovellettiin sittemmin kumottua VJ 15 §:n 1 momenttia, jonka mukaan valtiopäivien aikana sanoilla tai teoilla tapahtuvaa kansanedustajan loukkaamista oli pidettävä erittäin raskauttavana asianhaarana. Vastaajat tuomittiin maksamaan A:lle vahingonkorvauksena 175 000 markkaa (n. 29 400 euroa) ja oikeudenkäyntikuluina 72 109 markkaa (12 128 euroa). EIT totesi, että VJ 15 §:n automaattinen ja varaukseton soveltaminen teki tehokkaasti tyhjäksi 10 artiklan suojelemat kilpailevat intressit. EIT piti tuomion ankaruutta ja vahingonkorvausten määriä erittäin huomattavina ottaen huomioon, että vakavan väkivallan uhreille myönnettyjen korvausten enimmäistaso on ollut 100 000 markan luokkaa. Tuomioistuin katsoi, että tällaiset ankarat rangaistukset,

huomioon ottaen A:n yksityisyyden loukkaamisen vähäisyyden, ilmensivät silmiinpistävä epäsuhda yksityiselämän suojan ja ilmaisuvapauden välisessä punninnassa. Kotimaisten tuomioistuinten esittämät perustelut olivat relevantteja mutta riittämättömiä osoittamaan, että puuttuminen oli välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa. Lisäksi määrätty sakot olivat suhteettomat. 10 artiklaa oli rikottu.

Ratkaisussa **Eerikäinen ja muut v. Suomi** (10.2.2009) Alibi-lehdessä olleessa artikkelissa kerrottiin käräjäoikeudessa vireillä olevasta rikosasiasta, jossa A:ta syytettiin muun muassa törkeistä petoksista. Artikkelin otsikkona oli ”Näytti lailliselta, mutta ... yrittäjärouta huijasi yli 2 miljoonan eläkerahat?” Kirjoituksen kuvituksena oli käytetty toisessa lehdessä aiemmin julkaistua muuta asiaa koskevaa kirjoitusta, jonka tekstistä oli näkynyt A:n nimi, ja sen yhteydessä julkaistua A:n kuvaa, josta A oli tunnistettavissa. KKO katsoi ratkaisussaan 2001:96, että kun rikosjutussa ei ollut kysymys asiasta, joka yksittäistapauksena olisi ollut sillä tavoin yhteiskunnallisesti merkittävä, että sitä koskevan artikkelin yhteydessä olisi ollut perusteita luvatta julkaista kuvituksena A:n kaltaisessa asemassa olevan henkilön nimi ja kuva, kysymyksessä oli (vanhan) RL 27:3 a §:ssä tarkoitettu yksityiselämän loukkaaminen. Artikkelin kirjoittaja, päätoimittaja ja lehden kustantaja velvoitettiin suorittamaan A:lle 20 000 markkaa korvauksena henkilöstä kärsimyksestä.

EIT katsoi, ettei ollut ilmeistä, että KKO olisi kiinnittänyt huomiota siihen, että artikkelin tiedot olivat peräisin syyttäjän haastehakemuksesta ja että artikkelissa selvästi sanottiin, että A oli ainoastaan syytteessä. Ilmeistä ei myöskään ollut, minkä merkityksen KKO oli antanut A:n kuvan julkaisemiselle yhdessä hänen nimensä kanssa. KKO ei myöskään ollut analysoinut sen merkitystä, että valokuvat oli otettu A:n suostumuksella ja tarkoituksin julkaista ne, joskin aiemman artikkelin ja toisen asian yhteydessä. EIT katsoi, että esitetyt syyt olivat relevantteja mutteivät riittäviä oikeuttaakseen puuttumisen hakijan ilmaisuvapautteen ”painavan sosiaalisen syyn” kannalta.

Viidessä Suomelle langettavassa sananvapausasiassa taustalla on ollut entistä valtakunnansovittelijaa ja hänen naispuolista ystäväänsä koskenut lehtikirjoittelu (Flinkkilä ja muut v. Suomi, Iltalehti ja Karhuvaara v. Suomi, Jokitaipale ja muut v. Suomi, Soila v. Suomi, ja Tuomela ja muut v. Suomi, kaikki 6.4.2010). Valtakunnansovittelija A oli 4.12.1996 tuonut naispuolisen ystäväänsä B:n kotiinsa, jossa olivat myös olleet hänen vaimonsa ja lapsensa. Tilanne eskaloitui, ja poliisit kutsuttiin paikalle. Valtakunnansovittelija tuomittiin 16.1.1997 käräjäoikeudessa virkamiehen vastustamisesta ja vahingonteosta 4 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja naispuolinen ystävä pahoinpitelystä sakkorangaistukseen. Seuraavana päivänä valtioneuvosto vapautti A:n valtakunnansovittelijan tehtävästä. B:n nimi mainittiin TV-ohjelmassa 23.1.1997.

Tapauksessa **Tuomela ja muut v. Suomi** (6.4.2010) Hymy-lehdessä oli 7.1.1997 artikkeli, jossa mainittiin mm. B:n nimi, työpaikka ja perhesuhteet. Hovioikeus tuomitsi toimittajan ja vastaavan toimittajan (vanhan) RL 27:3 a:n nojalla 20 päiväsakkoon ja 5 000 euron korvauksiin. EIT:n toteamin tavoin artikkeli oli julkaistu sen jälkeen, kun syytteet A:ta B:tä vastaan oli jo nostettu. EIT:n mukaan voitiin perustellusti katsoa B:n astuneen julkiselle areenalle. Aktiivinen osallistuminen korkean virkamiehen tehtävistään vapauttamiseen johtaneisiin tapahtumiin oli yleisesti kiinnostava asia. Oikeudenkäynnin raportointi oli ollut objektiivista ja moitteetonta EIS:n 6.2 artiklan kannalta. Artikkelin oli jul-

kaistu pian tapahtuman jälkeen ja liittyi näin ajallisesti läheisesti tapahtumaan. Tuomion ankaruutta ja korvausten määrää oli pidettävä huomattavana ottaen huomioon, että vakavan väkivallan uhreille maksettavan korvauksen enimmäismäärä oli noin 17 000 euroa. EIT kiinnitti huomiota KKO:n kantaan, jonka mukaan loukkauksen toistaminen ei välttämättä aiheuttanut yhtä suurta vahinkoa ja kärsimystä kuin alkuperäinen loukkaus ja kiinnitti huomiota siihen, että B:lle oli jo suoritettu korvauksia identiteettinsä paljastamisesta TV:ssä ja muissa lehdissä julkaistuista artikkeleista. Tällaiset seuraamukset olivat suhteettomia ottaen huomioon sananvapauden kilpailevan intressin. Hovioikeuden esittämät perusteet olivat relevantteja mutteivät riittäviä osoittamaan, että puuttuminen oli ollut välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa. Lisäksi määrättyjen seuraamusten kokonaisuus oli suhteeton.

Tapauksessa **Flinkkilä ja muut v. Suomi** (6.4.2010) oli kyse 31.1.1997 Seurassa ja 1.3.1997 Nykypostissa julkaistuista artikkeleista, joista toimittaja ja vastaava toimittaja tuomittiin RL 27:3 a:n nojalla 20 päiväsakon rangaistukseen ja korvauksiin. EIT päätyi samankaltaiseen ratkaisuun kuin Tuomela-tapauksessa.

Tapauksessa **Soila v. Suomi** (6.4.2010) oli kyse kahdesta 7 päivää -lehdessä 6.2.1997 julkaistusta artikkelista. Toimittaja tuomittiin RL 27:3 a:n nojalla 20 päiväsakon rangaistukseen ja korvauksiin. EIT totesi 10 artiklan loukkauksen.

Tapauksessa **Iltalehti ja Karhuvaara v. Suomi** (6.4.2010) oli kyse 17.1.1997 Iltalehdessä julkaistusta artikkelista, josta päätoimittaja tuomittiin RL 27:3 a:n nojalla 20 päiväsakon rangaistukseen ja korvauksiin. EIT katsoi jälleen Suomen loukanneen 10 artiklaa.

Tapauksessa **Jokitaipale ja muut v. Suomi** (6.4.2010) oli kyse 23.1.1997 ja 13.3.1997 7 päivää -lehdessä julkaistuista artikkeleista. Päätoimittaja tuomittiin RL 27:3 a:n nojalla 40 ja toimittajat 20 päiväsakon rangaistukseen ja korvauksiin. He maksoivat yhteensä runsaat 39 000 euroa sakkoja ja korvauksia. EIT katsoi tässäkin 10 artiklaa rikotun. Yksi jäsen ei kuitenkaan tässä asiassa katsonut 10 artiklaa rikotun. Siltä osin kuin B:tä koskeva informaatio liittyi välittömästi A:ta koskevaan kerrontaan, B ei voinut vedota yksityiselämän suojaan. B:stä ei kuitenkaan ollut tullut itsenäistä julkista henkilöä, ja kahden artikkelin osalta, joissa oli pääasiassa keskitytty B:hen, suomalaisten tuomioistuinten ratkaisut olivat oikeat niiden soveltaessa näihin yksityiselämän suojaan.

Iltä-Sanomissa oli 3.2.2000 julkaistu kirjoitus, jossa kerrottiin erään TV-toimittajan entisen puolison X:n ja lähestymässä olleessa presidentinvaalissa ehdokkaana olleen poliitikon Y:n avioliitossa olleen kampanjatoimihenkilön A:n ”löytäneen toisensa”. Artikkelin yhteydessä oli kuva A:sta. KKO antoi jutussa prejudikaatin 2005:82. KKO:n enemmistö katsoi, että A:n yksityiselämää koskevien tietojen julkaisemiselle ei hänen tehtäviensä perusteella ollut laillista oikeutta. Johtopäätöstä eivät muuttaneet myöskään X:n ja tämän ex-puolison asema. Myöskään ei ollut näytetty A:n antaneen edes hiljaista suostumusta julkaisemiseen. Toimittaja ja uutispäätoimittaja tuomittiin 10 päiväsakkoon RL 24:8:n nojalla ja maksamaan kärsimyskorvausta 5 045,64 euroa sekä oikeudenkäyntikuluja alioikeudessa 6 500 ja KKO:ssa 2 415,60 euroa. Yksi jäsen katsoi, että A oli harjoittanut RL 27:3 a:ssä tarkoitetulla tavalla poliittista toimintaa ja että se oli ollut julkista. Yksityiselämästä annettu tieto oli liittynyt A:n poliittiseen toimintaan. Oli mah-

dollista katsoa, että tiedon julkistaminen oli RL 27:3 a:n tarkoittamalla tavalla tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Kun kysymys on poliittisesta journalismista, rikosoikeudellisiin keinoihin oli syytä puuttua vain tapauksissa, joissa voidaan havaita sananvapauden selvää väärinkäyttöä, mistä nyt ei ollut kysymys.

EIT katsoi juttua koskeneessa ratkaisussaan **Saaristo ja muut v. Suomi** (12.10.2010), että vaikka A:ta ei voitu pitää poliitikkona tai virkamiehenä sanan perinteisessä merkityksessä, hän ei myöskään ollut täysin yksityinen henkilö. Ottaessaan vastaan toisen presidenttiehdokkaan viestintävastaavan tehtävän hänen oli täytynyt ymmärtää, että hänen oma persoonansa tulee herättämään julkista kiinnostusta ja että hänen suojatun yksityiselämänsä alue rajoittuisi jossain määrin. Tässä kohtaa tuomioistuin oli eri mieltä A:n statuksesta kuin KKO:n enemmistö. Tuomioistuimen mielestä KKO:n enemmistö ei ollut antanut riittävästi painoa A:n tehtävien poliittiselle luonteelle ja sille julkiselle kontekstille, jossa A näitä tehtäviä hoiti. Artikkelilla oli suoraa liityntä yleisesti kiinnostavaan asiaan eli presidentinvaaliin. Artikkelin ei pelkästään tyydyttänyt tietyn lukijakunnan uteliaisuutta, vaan sillä oli myös merkitystä tärkeän yleisesti kiinnostavan asian kannalta poliittisena taustainformaationa. Korvaukset olivat huomattavia verrattuna vakavan väkivallan uhreille tuomittaviin enimmäiskorvauksiin. Tuomioistuin kiinnitti huomiota siihen, että vankeustuomio lehdistörikoksessa oli yhteensopiva journalistien artikkelissa 10 taatun ilmaisunvapauden kanssa vain poikkeuksellisissa oloissa, etenkin kun toisten perusoikeuksia on loukattu, kuten esimerkiksi vihapuheen ja väkivaltaan yllyttämisen tapauksissa. Tuomioistuin kiinnitti huomiota resoluutioon 1577 (2007), jossa kehoitetaan poistamaan vankeusuhka kunnianloukkauksista ja totesi, että samantyyppisten näkökohdat soveltuvat yksityisyyden loukkauksiin, jotka nousevat esiin käsiteltävän tapauksen tapaisissa olosuhteissa. Sanktiokokonaisuus oli suhteeton, ja perustelut sananvapauden puuttumisen välttämättömyydestä demokraattisessa yhteiskunnassa olivat relevantteja mutteivät riittäviä. 10 artiklaa oli rikottu.

Tapauksessa **Reinboth ja muut v. Suomi** (25.1.2011) kyse oli kahdesta artikkelista, joissa oli käsitelty edellä mainitun jutun oikeudenkäyntiä ja tuomiota alioikeudessa. Ensimmäisessä artikkelissa 2.2.2002 selostettiin tuomiota A:n nimi mainiten ja mainittiin seikkoja, jotka kävivät ilmi Saaristo-tapauksen taustalla olleesta Ilta-Sanomien artikkelista 3.2.2000. Toisessa artikkelissa 10.2.2002 käsiteltiin ensimmäisessä artikkelissa esiintuotua nimiä mainitsematta ja käytiin läpi yksityisyyden loukkaamisen rangaistus säännöksen lainsäädäntöhistoriaa. Toimittaja ja päätoimittaja tuomittiin 10 päiväsakkoon RL 24:8:n nojalla sekä maksamaan kärsimyskorvauksena 6 000 euroa ja oikeudenkäyntikuluja runsaat 14 000 euroa. EIT totesi, ettei sillä ollut aihetta poiketa Saaristo-ratkaisusta. Ainoa merkittävä ero oli siinä, että tuossa jutussa tarkoitettu artikkeli oli julkaistu kaksi vuotta aikaisemmin. Informaatio oli kuitenkin ollut jo tarjolla ja saattoi olla jo monien tiedossa. Ei näin ollen ollut tarvetta estää tuon tiedon julkistamista uudestaan. Merkittävää oli myös, että tiedot olivat peräisin julkisesta oikeudenkäynnistä ja julkisesta tuomiosta, eivätkä sisältäneet uusia yksityisyyttä koskevia tietoja. Jälkimmäinen artikkeli oli oikeuspoliittinen. Korvaukset olivat huomattavia verrattuna vakavien väkivaltarikosten uhrien korvauksiin. Perustelut olivat relevantteja mutteivät riittäviä, ja sanktioiden kokonaisuus oli suhteeton. 10 artiklaa oli rikottu.

Tapauksessa **Lahtonen v. Suomi** (17.1.2012) tapahtumat olivat seuraavat. J oli kokenut poliisimies, jonka tehtäviin kuului julkisen vallan käyttöä. 29.7.2003 J pysäytti vapaa-ajallaan hänelle tuntemattoman auton ja hyödynsi poliisikorttiaan ottaessaan käyttöönsä tuon auton hätätilanteeseen viitaten. Hän yritti saada käyttöönsä myös erään toisen auton, mutta siinä oli kaksi liikennevalvontaa suorittavaa siviilipukuista poliisimiestä. Uhattuaan poliisimiehiä väkivallalla J jatkoi matkaansa 160-185 km/h nopeudella 80-100 km/h alueella. Kohta pidätyksensä jälkeen hän antoi haastattelun 7 Päivää -lehdelle. Jutussa ei mainittu J:n nimeä mutta siinä käytettiin profiilikuvaa hänestä. Tuomioistuinkäsittelyssä J pyysi mielentilansa tutkimista ja hänet jätettiin 26.5.2004 rangaistukseen tuomitsematta syyntakeettomana. Maaliskuussa 2004 Alibi julkaisi jutun J:stä ja hänen tapauksestaan. Juttu perustui tuomioistuinasikirjoihin ja siinä mainittiin muun muassa J:n nimi ja että hänet oli pyynnöstään määrätty mielentilatutkimukseen. Alibi-lehden päätoimittaja ja jutun kirjoittanut L tuomittiin yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä 30 päiväsakkoon ja, yhdessä kustantajan kanssa, maksamaan J:n oikeudenkäyntikuluja 2 140 euroa ja vahingonkorvauksena 5 000 euroa sekä maksamaan yksin J:n oikeudenkäyntikuluja 8 200 euroa. KKO ei myöntänyt valituslupaa rikosvastuun osalta.

EIT kiinnitti huomiota siihen, että vaikka J:n teko oli tapahtunut vapaa-ajalla, hän oli hyödyntänyt siinä julkisen tehtävänsä auktoriteettia. Oli erittäin harvinaista, että poliisimies teki tällaisen rikoksen. J:n nimen paljastamisella oli suoraan merkitystä yleiseltä kannalta kiinnostavan asian eli J:n käyttäytymisen ja kyvyn jatkaa tehtävässään poliisimiehenä näkökulmasta. Koska J oli poliisimies, oli vaikea nähdä, miten hänen tekonsa, vaikka ne tehtiin vapaa-aikana, eivät olisi yleiseltä kannalta kiinnostava asia. Turvautuminen rikosoikeudelliseen sanktiointiin sanomalehtiraportteja julkaisevan media-ammattilaisen rankaisemisessa yksityisyyden loukkaamisesta ei sellaisenaan ole 8 artiklan vastaista, mutta sellaiset sanktiot voivat vain poikkeuksellisissa olosuhteissa olla oikeutettuja. Tällaisista olosuhteista ei nyt ollut kyse. Tuomioistuinten esittämät syyt olivat relevantteja mutteivät riittäviä, ja sanktiokokonaisuus oli suhteeton. 10 artiklaa oli rikottu.

Kohdassa 79 esitetty toteamus siitä, että media-ammattilaisen rikosoikeudellinen sanktiointi voi vain poikkeuksellisissa olosuhteissa olla oikeutettua, tuntuu pidemmälle menevältä kuin tuomioistuimen aiemmat linjaukset. Kyseisessä kohdassa viitatuissa tapauksissa **Saaristo ja muut v. Suomi** (12.10.2010), kohta 69, **Cumpana ja Mazare v. Romania** (17.12.2004), kohta 115 ja **Dlugolecki v. Puola** (24.5.2009), kohta 47, on puhe vain vankeusrangaistusuhan yhteensopimattomuudesta 10 artiklan kanssa mediarioksissa tai julkisessa keskustelussa esitetyissä lausumissa.

Kotimaisen oikeuden ja EIT:n ratkaisujen välillä on havaittavissa joitakin eroja seuraavissa yksittäiskysymyksissä:

(1) Suomalaisessa oikeuskäytännössä on lähdetty siitä, että oikeudenkäynnin tai tuomion julkisuus ei merkitse sitä, että kyseessä olevia tietoja voitaisiin julkaista tiedotusvälineissä. EIT taas on antanut merkitystä sille, onko tiedot saatu tällaisista lähteistä, vai onko tuomistuin esimerkiksi julistanut asiakirjat salaisiksi.

(2) Suomessa jo julkistetun tiedon julkistaminen uudestaan esimerkiksi toisessa lehdes-
sä on usein merkinnyt samalla uutta loukkausta, kun taas EIT:n ratkaisuis-
sa se, onko tietoja julkaistu aikaisemmin, vaikuttaa siihen, onko tarvetta puuttua sananvapauden
käyttämiseen. Voidaan katsoa, että ratkaisu **KKO 2011:72** muutti oikeustilaa EIT:n
käytännön suuntaan.

(3) Suomen oikeudessa on lähdetty siitä, että yksityisyyden suojan kannalta rajoitettu
asema voi koskea vain tuossa asemassa olevaa itseään, ei sen sijaan hänen lähipiiriään ja
ystäviään. Lähipiiriä ja ystäviä koskevien tietojen julkaiseminen edellyttää omakohtaista
yksityisyyden suojan rajoitusperustetta kuten suostumusta. EIT:n käytännössä sananva-
pauden käyttämiseen on voitu suhtautua sallivasti myös silloin, kun henkilöä koskevat
tiedot ovat suoraan liittyneet yksityisyyden suojan kannalta rajoittuneeseen henkilöön
tai tämän tekemisiin. RL 24:8.2:n rajoituslauseke edellyttää muun muassa, että yksityis-
elämää koskevien tietojen esittäminen ”on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian
käsittelemiseksi”. Esimerkiksi poliitikon seurustelua koskevien tietojen voidaan vain
harvoin täyttävän tällaista edellytystä. EIT on asettanut tietojen merkittävyydelle väl-
jemmät vaatimukset. EIT on ymmärtänyt myös poliittisen toiminnan laajemmin kuin
kotimainen oikeus.

(4) EIT on useissa ratkaisuisaan todennut tuomitut korvaukset huomattaviksi ottaen
huomioon muun muassa Suomessa vakavan väkivallan uhreille tuomittavien korvausten
maksimitason (17 000 euroa). Kotimaisessa oikeudenkäynnissä tuomituista sakoista,
kärsimyskorvauksista ja oikeudenkäyntikuluista koostuva sanktioiden kokonaisuus on
eräissä ratkaisuisa todettu suhteettomaksi ottaen huomioon kilpaileva intressi eli sa-
nanvapaus. Nytemmin kärsimyskorvausten taso ilmaisuvapausrikoksia koskevissa asi-
oissa lienee jonkin verran laskenut. Eräissä tapauksissa oikeudenkäyntikulut näyttävät
muodostuneen yllättävän suuriksi siihen nähden, että kysymys on saattanut olla yhdestä
tai kahdesta lehtiartikkelissa sanotusta.

Toisaalta on huomattava, että Suomea koskevissa ratkaisuisa valottuvat vain muutamat
tilanteet ja oikeudelliset kysymykset. Lisäksi EIT:n ratkaisut perustuvat melko koko-
naisvaltaiseen punnintaan, ja niitä voidaan tulkita eri tavoin. Huomioon on myös otetta-
va ihmisoikeusprosessin erityisluonne. Siinä ei oteta kantaa samoihin kysymyksiin kuin
sen taustalla olevassa kotimaisessa oikeudenkäynnissä. Tuomioistuimien ottaa kantaa ih-
misoikeussopimuksessa taattujen oikeuksien väitettyihin rikkomuksiin. Huomioon on
myös otettava valtion harkintamarginaali.

2.4.5 Suomea koskevat EIT:n langettavat ratkaisut kunnianloukkausasioissa

Tapauksessa **Nikula v. Suomi** (21.3.2002) taustalla oli ratkaisu **KKO 1996:17**. Syyte-
tyn avustaja, varatuomari N oli kirjelmässään arvostellut kärkevästi syyttäjä T:n toimia
katsoen hänen muun muassa tahallaan käyttäen harkintavaltaansa väärin sekä syyllisty-
neen roolimanipulointiin ja täten menetelleen virkavelvollisuutensa vastaisesti. T oli
tehnyt erään henkilön osalta syyttämättäjättämispäätöksen ei näyttöä -perusteella ja
kuullut tätä todistajana, minkä N oli halunnut estää. KKO:n enemmistö katsoi N:n syyll-

listyneen julkiseen ei vastoin parempaa tietoa tehtyyn herjaukseen, mutta jätti hänet vähäisyysperusteella rangaistukseen tuomitsematta. N velvoitettiin suorittamaan T:lle kärsimyskorvauksena 3 000 markkaa ja oikeudenkäyntikuluja 8 000 markkaa. Kaksi jäsentä olisi pysyttänyt HO:n tuomion myös siltä osin kuin N oli tuomittu 30 päiväsakon rangaistukseen. Toiset kaksi jäsentä katsoi N:n lausumat osin oikeudenkäyntiavustajan sananvapauden piiriin kuuluviksi, osin sellaisina, etteivät olisi voineet RL 27:2.1:n tarkoittamalla tavalla saattaa T:tä halveksimisen alaiseksi tai haitata hänen viranhoitoaan tai menestystään.

EIT:n mukaan uhka oikeudenkäyntiavustajan toiseen rikosoikeudenkäynnin osapuolen kohdistaman kritiikin jälkikäteisestä arvioinnista on vaikeasti sovitettavissa yhteen avustajan velvollisuuden kanssa puolustaa asiakkaansa etuja tuliseluisesti. Vain poikkeuksellisissa tapauksissa puolustusasianajajan sananvapauden rajoittamista – jopa lievän rangaistuksen muodossa – voidaan pitää välttämättömänä demokraattisessa yhteiskunnassa. Syyksilukeminen ja velvoittaminen suorittamaan vahingonkorvausta ja oikeudenkäyntikuluja ei ollut suhteellista tavoitellun legitimiin päämäärän saavuttamiseen. 10 artiklaa oli rikottu. Kaksi jäsentä katsoi, että lausumat merkitsivät sitä, että, T oli väärinkäyttänyt toimivaltaansa ja menetellyt epärehellisesti, mitkä kuuluvat pahimpiin lausumiin, joita virkamiehelle voidaan esittää. KKO:n ratkaisun ilmentämät toimenpiteet olivat oikeutettuja, erityisesti ottaen huomioon, että N olisi voinut esittää asiakkaansa puolesta täysin samat asiat käyttämättä liiallista kieltä.

Tapauksessa **Selistö v. Suomi** (16.11.2004), kyse oli siitä, että Pohjalainen -lehdessä oli tammi- ja helmikuussa 1996 julkaistu kaksi artikkelia, joissa kuvattiin kirurgi X:n, jota ei mainittu nimeltä, väitetyistä epäammattimaista toimintaa, joka väitetysti oli johtanut potilaan kuolemaan joulukuussa 1992. Terveystieteiden tutkimuskeskus katsoi 30.8.1993, ettei ollut mahdollista todeta, missä vaiheessa leikkausta potilas oli saanut kuolemaan johtaneen vamman. Syyttäjä teki vuonna 1994 syyttämättäjättämispäätöksen tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta ja kuolemantuottamuksesta ei näyttöä -perusteella. Ensimmäisessä artikkelissa 4.1.1996 oli haastateltu leskeä, ja hän oli lausunut muun muassa, että kuinka oli mahdollista, että kirurgin annetaan leikata alkoholia veressään. Etusivun tekstissä oli mainittu, että kolme vuotta sitten seinäjokelaisen kirurgin ”kosteaa” itsenäisyyspäivä maksoi potilaan hengen. Artikkelissa 27.2.1996 siteerattiin neljää esitutkintalausumaa, joista kävi ilmi huolestuneisuus potilasturvallisuudesta X:n alkoholinkäytön vuoksi. Toimittaja S tuomittiin jatketuista painotuotteiden kautta vastoin parempaa tietoa tehdystä herjauksesta 50 päiväsakkoon ja päätoimittaja H painovapauden tuottamuksellisesta väärinkäyttämisestä 25 päiväsakkoon.

EIT totesi, että kun artikkelissa ei siteerattu sellaisten henkilöiden lausumia, jotka eivät olleet havainneet X:n olleen alkoholin vaikutuksen alaisena tai krapulassa leikkauksessa, syntyi vaikutelma jossain määrin yksipuolisesta raportoinnista. Tiedot olivat kuitenkin esitutkintapöytäkirjoista. EIT päätyi katsomaan, että raportointi perustui luotettaviin faktoihin. Tuomioistuimien ei katsontu, että X:lle ei olisi annettu tilaisuutta puolustaa itseään tai että hyvän journalismin etiikkaa olisi rikottu. Esitetyt syyt sananvapauden käyttöön puuttumiseen olivat relevantteja, mutteivät riittäviä. 10 artiklaa oli rikottu. Yksi jäsen katsoi, että syyt olivat olleet myös riittävät ja että syyksilukeminen ja sakkotuomio eivät olleet suhteettomat tavoitteeseen nähden.

Tapauksessa **Juppala v. Suomi** (2.12.2008) 71-vuotias J oli vienyt 3-vuotiaan tyttärenpoikansa, jolla oli mustelma selässä, lääkäriin. J kertoi pojan kertoneen isän T:n lyöneen häntä. Myös poika kertoi lääkärille näin. Lääkäri ilmoitti väitetyistä väkivallasta lastensuojeluviranomaisille, vaikka J oli vastustanut ilmoittamista. Lastensuojelulain (683/1983) 40 §:n mukaan lääkärin tuli tehdä ilmoitus ilmeisessä lastensuojelutoimenpiteiden tarpeesta olevasta lapsesta. HO katsoi tuomiossaan 20.2.2002 J:n syyllistyneen ei vastoin parempaa tietoa tehtyyn herjaukseen, mutta §jätti hänet rangaistukseen tuomitsematta. J tuomittiin suorittamaan T:lle kärsimyskorvauksena 504,56 euroa ja oikeudenkäyntikuluista 2 861, 11 euroa. KKO ei myöntänyt J:lle valituslupaa.

EIT totesi, että hyvässä uskossa toimivien henkilöiden päätöksentekoon siitä, kertoako epäilyksistään terveydenhuollon ammattihenkilölle tai sosiaaliviranomaisille ei tule vaikuttaa syytteen pelko. Uhka huolestuneen isoäidin hyvässä uskossa lapsen lääkärille tekemän lausuman rikosprosessissa tapahtuvasta jälkikäteisarviointista sopii huonosti jokaisen aikuisen moraaliseen velvollisuuteen suojella lapsen intressejä. Kun ei ollut epäilystä siitä, että hakija oli nähnyt mustelman pojan selässä, EIT piti hälyttävänä sitä, että hovioikeuden mukaan hakija ei ollut oikeutettu toistamaan mitä poika oli sanonut hänelle, eli että isä oli lyönyt häntä, jonka väitteen poika oli toistanut lääkärin haastattelussa häntä. Ei ollut väitettykään, että J olisi toiminut piittaamatta siitä, oliko pojan väite ollut perusteltu vai ei. Päinvastoin, myös lääkäri oli katsonut perustelluksi ilmoittaa asiasta lastensuojeluviranomaisille. Tämänäyttävissä tilanteissa sananvapauden rajoittaminen voi vain poikkeuksellisissa tapauksissa olla välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa. Puuttumiselle ei ollut esitetty riittäviä syitä, ja 10 artiklaa oli rikottu.

Tapauksessa **Ruokanen ja muut v. Suomi** (6.4.2010) oli kyse siitä, että opiskelija oli väitetysti raiskattu pesäpallon Suomen mestaruuden voittaneen joukkueen juhlassa 6.9.2000. Suomen Kuvalehdessä oli 11.5.2011 artikkeli, jossa kerrottiin nimeltä mainitussa oppilaitoksessa opiskelevan täysi-ikäisen tytön tulleen raiskatuksi pesäpallojoukkueen juhlassa. Raiskaaja oli artikkelin mukaan yksi joukkueen pelaajista, mutta hotellihuoneessa oli myös muita pelaajia, joista eräät pitivät tyttöä kiinni ja toiset katselivat. Raiskaus keskeytyi yhden pelaajan saavuttua huoneeseen ja käskettyä muita lopettamaan. Artikkelin oli perustettu opiskelijan oppilaitokselle antamaan kirjalliseen lausuntoon tapahtumasta ja anonyymeiksi jääneiden todistajien lausumiin. Kirjoittaja ei ollut yrittänyt tavoittaa kyseistä opiskelijaa tai pelaajia asian kommentoimiseksi. Artikkelin julkaisun jälkeen raiskauksesta aloitettiin esitutkinta, joka ei kuitenkaan johtanut syytöseen. Toimittaja ja päätoimittaja tuomittiin törkeästä kunnianloukkauksesta 60 päiväsakkoon ja maksamaan pelaajille korvauksina 89 000 euroa sekä oikeudenkäyntikulut.

EIT katsoi, että hakijat olivat laiminlyöneet mahdollisuutensa selvittää, oliko syytös paikkansa pitävä. Tapahtuman tosiasiana ennen esitutkinnan alkua esittänyt artikkeli loukkasi pelaajien oikeutta tulla kohdelluksi syyttöminä ja heidän mainettaan. EIT totesi, että sanktiot olivat ankaria, mutta suhteellisia huomioon ottaen kilpailevat intressit ja valtion harkintamarginaali. Rangaistuksilla ei myöskään ollut jäädäyttävää vaikutusta (chilling effect). Rikoksen tekeminen ja sen olosuhteet ovat yleisesti merkityksellisiä asioita, mutta muutakin on otettava huomioon ennen kuin tiedotusväline raportoi tapahtuman faktana. Syyttömyysolettama on tärkeä tässä yhteydessä. Yhtä tärkeää on kolmansien oikeus maineeseensa etenkin, kun kyse on seksuaalista väärinkäytöstä koske-

vista vakavista syytöksistä. 10 artiklaa ei ollut rikottu. Vähemmistöön jäänyt jäsen katsoi, että journalisteille asetettiin liian ankara näyttövaatimus kunnianloukkausta koskevassa rikosasiassa. Vaikka syyttäminen ja tuomitseminen vastoin jäsenen käsitystä olisi ollut oikeutettua, sakkojen ja korvausten määrä oli asiassa, jossa ketään yksilöä ei ollut ilmoitettu raiskauksen tekijäksi tai siihen osalliseksi, täysin suhteeton. 10 artiklan oikeuksien rikkominen oli selvää. Toinen vähemmistöön jäänyt jäsen painotti lisäksi sitä, että viranomaisten toimimattomuus esitetyn raiskausväitteen tilanteessa oli yleisesti merkityksellinen asia.

Tapauksessa **Niskasaari ja muut v. Suomi** (6.7.2010) Seura-lehdessä oli 20.12.1996 julkaistu artikkeli otsikolla ”Lapsiasiamies hyllylle”, jonka mukaan hänet oli siirretty tutkijaksi eikä hänelle palkata sijaista lapsiasiamieheksi ja että hänellä ei ole koulutusta eikä kokemusta tutkimustyöstä. Myöhemmässä numerossa julkaistussa oikaisussa Mannerheimin Lastensuojeluliiton lehdistövastaava kiisti kyseen olleen hyllytyksestä. Seuran artikkelin kirjoittanut hakija oli perustanut artikkelinsa Ilta-Sanomien artikkeliin, jonka mukaan asiamies oli siirtymässä tutkimustehtäviin. HO tuomitsi 1.4.2004 hakijat 40 päiväsakkoon painotuotteen kautta vastoin parempaa tietoa tehdystä julkisesta herjauksesta sekä maksamaan kärsimyskorvausta 5 000 euroa ja oikeudenkäyntikuluista 17 172 euroa. KKO ei myöntänyt hakijoille valituslupaa.

EIT katsoi, että kyse oli ollut lähinnä virheellisestä raportoinnista. Tuomioistuimet eivät olleet punninneet asiaan liittyviä intressejä. Ne eivät myöskään olleet kiinnittäneet huomiota oikaisun merkitykseen. Virheellisen tiedon korjaamista oikea-aikaisella oikaisulla voidaan pitää asianmukaisena hyvitysmuotona. Tuomioistuimet eivät myöskään olleet arvioineet, olisiko ollut riittävää suojella asiaan liittyviä intressejä vähemmän radikaalilla tavalla, miltä osin EIT myös kiinnitti huomiota tuomittuihin seuraamuksiin verrattuna vakavan väkivallan uhrien maksimikorvaustasoon. Tuomitut ankarat rikosoikeudelliset seuraamukset ja korvaukset olivat suhteettomat. Tuomioistuinten esittämät syyt olivat relevantteja mutteivät riittäviä. 10 artiklaa oli rikottu.

Tapauksessa **Mariapori v. Suomi** (6.7.2010) hakija oli ollut vastaajan kutsumana todistajana veropetosta koskeneessa jutussa. Jutun näyttö perustui muun muassa A:n ja B:n tekemään verotarkastusta koskeneeseen raporttiin. Hakija oli päätenyt toisiin laskelmiin kuin verotarkastajat ja kysyttäessä, perustuivatko näiden laskelmat huolimattomuuteen tai taitamattomuuteen, hakija vastasi, että näiden on täytynyt toimia tahallisesti. Hakija oli lisäksi kirjoittanut kirjan, jossa hän oli lausunut, että verotarkastaja A oli syyllistynyt perättömään lausumaan täysin tietoisesti. Hakija tuomittiin kirjassa esitetyn osalta törkeästä kunnianloukkauksesta 4 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Todistajana lausutun osalta kyse oli kunnianloukkauksesta, mutta syyteoikeus oli vanhentunut. Molempien syytekohtien osalta tuomittiin kuitenkin yhteensä 4 000 euron vahingonkorvaukset. Ratkaisun 25.4.2006 annettulla tuomiolla pysyttänyt HO katsoi, että puuttuminen oli välttämätöntä ja suhteellista. Vähemmistöön jäänyt jäsen katsoi, että kritiikki ei ylittänyt sitä, mitä virkamiehen tulee sietää. KKO ei myöntänyt valituslupaa. EIT kiinnitti todistajana lausutun osalta huomiota siihen, että puheenjohtaja ei ollut puuttunut lausumiin. Verotarkastajien voitiin odottaa sietävän hakijan todistajana esittämät lausumat etenkin kun hakijalla oli velvollisuus vastata kysymyksiin. Kirjassa lausutun osalta EIT katsoi, että vankeusrangaistuksen langettaminen kunnianloukkauksesta voi olla yhteensopivaa 10 artiklan mukaisen ilmaisuvapauden kanssa vain poikkeuksellisis-

sa oloissa, erityisesti kun toisia perustavia oikeuksia on vakavasti loukattu, kuten vihapuheen ja väkivaltaan yllyttämisen tapauksissa. Käsiteltävän tapauksen olosuhteet – klassinen kunnianloukkaustapaus yleisesti kiinnostavaa tärkeää asiaa koskevan debatin yhteydessä – ei millään tavalla oikeuta vankeusrangaistuksen tuomitsemiseen. Rangaistus ja vahingonkorvaus olivat ilmeisen suhteeton puuttumistapa. 10 artiklaa oli rikottu sekä todistajana lausutun että kirjassa lausutun osalta.

Tässä yhteydessä voidaan vielä kiinnittää huomiota 8 artiklan loukkausta koskevaan tapaukseen **K.U. v. Suomi** (2.3.2009). Siinä joku oli 15.3.1999 laittanut internetiin seuranhakupalstalle ilmoituksen, jonka mukaan hakija, 12-vuotias poika, haki intiimiä suhdetta ikäiseensä tai vanhempaan poikaan. Ilmoituksessa oli linkki pojan web-sivulle, jossa oli muun muassa hänen kuvansa. Poika tuli tietämään ilmoituksesta, kun eräs mies tarjoutui tapaamaan häntä. Pojan isä vaati poliisia selvittämään, kuka oli pannut kyseisen ilmoituksen internetiin. Palveluntarjoaja kieltäytyi kuitenkin dynaamisen IP-osoitteen antamisesta vedoten lakisääteiseen salassapitovelvollisuuteen. Tietoa ei saatu myöskään oikeusteitse. Pakkokeinolain 5 a:3 ja yksityisyydensuojasta televiestinnässä ja televiestinnän tietoturvasta annetun lain 18 §:n nojalla poliisi sai tunnistetiedot tiettyissä rikoksissa, muttei solvaustapauksessa. Palvelun tuottaneen yhtiön toimitusjohtaja ei voitu vanhentumisen vuoksi syyttää siitä, että palvelun tuottaja oli julkaissut kunniaa loukkaavan ilmoituksen varmistumatta lähettäjän identiteetistä.

EIT totesi tuomiossaan, että tapauksessa teko oli ollut rikollinen, siihen oli liittynyt alaikäinen ja teko oli saattanut hänet pedofiilien lähestymisen kohteeksi. Rangaistussäännöksen olemassaololla oli vain rajallinen pelotevaikutus, jos ei ole keinoja identifioida tekijää ja saattaa häntä edesvastuuseen. Valtioille ei voitu asettaa mahdottomia tai suhteettomia suojeluvollisuuksia. Tapahtuma-aikaan eli vuonna 1999 oli kuitenkin hyvin tiedossa, että juuri anonyymien luonteensa vuoksi internetiä saatettiin käyttää rikollisiin tarkoituksiin. Suomi oli rikkonut yksityiselämää suojaavaa EIS 8 artiklaa. Lainsäädännöllinen tilanne korjautui vuonna 2004, kun laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003) tuli voimaan. Sen 17 § mahdollistaa niiden tunnistetietojen saamisen, joita tapauksessa ei saatu.

2.4.6 Euroopan neuvoston piirissä annettuja suosituksia

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous on antanut päätöslauselman 1577 (2007) *Towards decriminalisation of defamation*. Siinä tuodaan esiin sananvapauden roolia demokraattisen yhteiskunnan kulmakivenä ja lehdistön roolia sananvapauden käyttäjänä, ja korostetaan asianmukaisesti toimivan median uhkailun ja tukahduttamisen vahingollisuutta. Yleiskokous kehottaa kohdassa 17 jäsenvaltioita seuraaviin toimenpiteisiin:

1. Poistamaan vankeusrangaistukset kunnianloukkauslainsäädännöstä ilman aiheetonta viivytystä;
2. Takaamaan, ettei rikosoikeudellista syyttämistä väärinkäytetä ja varmistamaan syyttäjän riippumattomuuden näissä jutuissa;

3. Määrittelemään kunnianloukkauksen käsitteen selvemmin lainsäädännössä, jotta voidaan välttää sen mielivaltaisen soveltaminen, ja varmistamaan, että siviilioikeus tarjoaa kunnianloukkauksen kärsineen henkilön arvokkuuden tehokkaan suojan;
4. Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastaisen komission (ECRI) suuntaviivasuosituksen nro 7 mukaisesti, kriminalisoimaan julkisen kehoittamisen väkivaltaan, vihaan tai syrjintään, ja yksilön tai henkilöryhmän uhkaamisen rodun, ihonvärin, kielen, uskonnon, kansalaisuuden tai kansallisen tai etnisen alkuperän perusteella, kun tuollainen teko on tahallinen;
5. Säättämään vain yllytyksen väkivaltaan, vihapuheen ja historiallisten rikosten kieltämisen edistämisen (promotion of negationism) vankeudella rangaistavaksi;
6. Poistamaan kunnianloukklauslainsäädännöstä kaiken julkisuuden henkilöiden erityissuojan, ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaisesti;
7. Varmistamaan, että kunnianloukkauksesta syytetyillä henkilöillä on asianmukaiset keinot puolustautua, erityisesti keinot, jotka perustuvat heidän esittämiensä väitteiden totuuden osoittamiseen ja yleiseen etuun;
8. Asettamaan järkevät ja suhteelliset vahingonkorvausten ja korkojen enimmäismäärät kunnianloukklausasioissa, jotta vastaajana olevan mediayhtymän elinkelpoisuus ei vaarannu;
9. Asettamaan asianmukaiset oikeudelliset takeet loukkaukseen nähden suhteettomia vahingonkorvauksia ja korkoja vastaan;
10. Saattamaan oikeutensa ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaiseksi lehtimiesten lähteiden suojaamisessa.

KKO on ratkaisussaan 2011:100 antanut huomattavasti merkitystä kohdassa 1 kehoitetulle. Oikeustila vastaa pääosin päätöslauselman suosituksia. Negationismin edistäminen ei meillä sellaisenaan ole rangaistavaa. Vahingonkorvauksille ei ole säädännöllisiä kattoja, mutta tuomioistuimet noudattavat vakiintuneita linjoja, ja kunnianloukkauksista tuomittujen vahingonkorvausten määrät ovat laskeneet. EIT:n ratkaisussa **Karhuvaara ja Iltalehti v. Suomi** (16.11.2004) 10 artiklan rikkomiseen vaikutti valtiopäiväjärjestyksen kansanedustajien erityissuojaa koskeneen 15 §:n automaattinen ja varaukseton soveltaminen. Tällaista säännöstä ei enää ole.

EIT on useissa ratkaisuissaan, selvitettyään näkemyksensä rangaistuksista ja erityisesti vankeusrangaistuksista mediarikoksissa ja julkisessa keskustelussa esitetyistä kunnianloukkauksista, todennut vielä Euroopan neuvoston yleiskokouksen tuossa resoluutiossa kehottaneen jäsenmaita poistamaan vankeusrangaistuksen uhan kunnianloukkausta koskevasta lainsäädännöstään, vaikka sitä ei käytännössä sovellettaisi (esim. Niskasaari ja muut v. Suomi (6.7.2010) kohdat 76–77). EIT:n mukaan vankeusrangaistuksen määrääminen mediarikoksesta artiklassa 10 taatun ilmaisuvapauden kanssa vain poikkeuk-

sellisissa olosuhteissa, erityisesti kuin toisia perustavia oikeuksia on loukattu, kuten esimerkiksi vihapuheen ja väkivaltaan yllyttämisen tapauksissa. Samantyyppisten näkökohtien tulee EIT:n mukaan soveltua julkisen keskustelun yhteydessä esitettyihin solvauksiin (esim. Niskasaari ja muut v. Suomi 6.7.2010 kohdat 76–77).

Päätöslauselma ei ole oikeudellisesti velvoittava. EIT:n näkemys on sisällöllisesti samansuuntainen kuin päätöslauselmassa esitetty käsitys. Vaikka EIT ei selostetuissa ratkaisuihin ole nimenomaisesti selittänyt yhtyvän päätöslauselmaan, huomion kiinnittäminen siihen ratkaisujen päätöspäätöslauselmissa on omiaan lisäämään resoluution painoarvoa.

Euroopan neuvoston piirissä aihepiiristä on annettu muitakin suosituksia. Euroopan neuvoston ministerikomitea on antanut suosituksen Rec(2003)13 *informaation tarjoamisesta median kautta rikosprosessien yhteydessä*. Suositukseen sisältyvissä periaatteissa todetaan muun muassa, että informaatiota rikosoikeudenkäynneistä tulee välittää siten, että syyttömyysolettamaa ei haitata (periaate 2). Erityistä huomiota tulee kiinnittää identifiointin mahdollistavan informaation välittämisen haitallisuuteen epäillyille, syytetyille ja tuomitulle (periaate 8). Tuomion tultua suoritettua identiteettiä tulee kuulua henkilön yksityisyyteen, paitsi milloin henkilö ja hänen aikaisempi rikoksensa on tullut yleiseltä kannalta merkittäväksi uudestaan (periaate 18).

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous on antanut päätöslauselman 1165 (1998) *oikeudesta yksityisyyteen*. Siinä todetaan, että yksityisyys on aiemmassa resoluutiossa 428 (1970) määritelty oikeudeksi elää elämäänsä siten, että siihen puututaan mahdollisimman vähän. Julkisten henkilöiden täytyy ymmärtää, että heidän asemansa yhteiskunnassa merkitsee korostunutta painetta heidän yksityisyyteensä nähden. Tietyt julkisten henkilöiden, erityisesti poliitikkojen, yksityiselämään kuuluvat seikat voivat kiinnostaa kansalaisia, ja voi sen vuoksi olla legitimiä, että lukijoita, jotka ovat myös äänestäjiä, informoidaan sellaisista asioista. Resoluutiossa kehoitetaan lisäksi jäsenvaltioita takaamaan lainsäädännössään oikeuden yksityisyyteen resoluutiossa esitettyjen periaatteiden pohjalta. Niihin kuuluu ohje, jonka mukaan taloudellisia rangaistuksia tulisi olla käytettävissä julkaisuryhmiä kohtaan, jotka systemaattisesti tunkeutuvat toisten yksityisyyteen. Henkilöllä, joka tietää, että hänen yksityiselämäänsä koskevaa tietoa ollaan ryhtymässä levittämään, tulisi olla mahdollisuus ryhtyä kiireellisiin lainkäyttötoimiin kuten hakea väliaikaismääräystä, jolla informaation levittämistä voidaan myöhentää, siksi kunnes tuomioistuin on arvioinut yksityisyyteen puuttumista koskevan väitteen. Euroopan neuvoston ministerikomitea on antanut myös suosituksen R (97) 20 vihapuheesta ("hate speech").

2.5 Nykytilan arviointia

2.5.1 Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnianloukkaus

Tarve muuttaa sananvapausrikosten tunnusmerkistöjä ja rangaistuksia liittyy EIT:n oikeuskäytäntöön, joka on otettava entistä tarkemmin huomioon perusoikeusherkissä sananvapausrikoksissa. EIT:n linjaukset ovat heijastuneet KKO:n käytäntöön ja laajemminkin rangaistusjärjestelmän käytäntöihin. Vankeusrangaistuksen asema sananvapausrikosten seuraamuksena on sekin arvioitava uudelleen Euroopan neuvoston edellisessä kappaleessa selostettujen päätelmien, EIT:n käytännön ja korkeimman oikeuden kannottojen valossa.

Edellä selostetussa yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevassa ratkaisussa 2011:72 KKO päätyi syytteen hylkäävään ratkaisuunsa osin katsomalla, ettei tapauksessa ollut tarvetta rajoittaa tietojen julkaisemista, jolloin julkaiseminen ei ole ollut oikeudetonta. Perustelutapana tämä on uudentyyppinen rikosoikeudellisessa lainkäytössä, joskin sillä on yhtymäkohtia niin kutsuttuun teleologiseen eli säännöksen tavoitteita korostavaan tulkintaan. Sananvapauden rajoittamisen tarpeellisuus on sen sijaan tyypillinen arviointitapa EIT:n sananvapaussasioita koskevassa käytännössä, johtuen luonnollisesti jo 10 artiklan 2 kappaleen sanamuodosta. On mahdollista, että sananvapauden rajoittamisen tarpeettomuus voi ilmetä myös muuntyyppisissä tilanteissa kuin toistettaessa aiemmin esitettyjä tietoja tapauksen olosuhteissa. Tämä antaa aiheen tarkistaa RL 24:8.1:n tunnusmerkistöä siten, että pykälään kirjoitetaan uusi vastuuvapausmomentti. Säännöksessä on syytä lisäksi huomioida se, että yleisöllä voi EIT:n oikeuskäytännön mukaan KKO:n tapauksessa 2011:72 kohdassa 27 todetuin tavoin olla oikeus tiedonsaantiin julkisuuden henkilöiden yksityisyyden piiriin kuuluvista seikoista, jos kertomisella edistetään yleiseltä kannalta kiinnostaviksi ja tärkeiksi koetuista asioista käytävää julkista keskustelua eikä pelkästään tyydytetä tietyn lukijakunnan uteliaisuutta. Sama koskee tilanteita, joissa yksityishenkilöä koskevasta yksityisyyteen kuuluvista asioista on saatu kertoa sillä perusteella, että hän on välittömästi liittynyt sellaisen henkilön toimintaan, jonka yksityisasiasta on saanut esittää tietoja. Huomiota on syytä kiinnittää myös muihin mahdollisiin eroihin RL 24:8:n ja EIT:n vakiintuneiden linjausten välillä.

Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksen rajoituslausekeita on perusteltua yhtenäistää. Molemmissa rikoslajeissa nykyiset 2 momentit eivät ole osoittautuneet ongelmallisiksi, mistä syystä mainittu yhtenäistäminen koskee uusia 3 momentteja. Niiden perimmäisenä tarkoituksena on kirjoittaa rikoslakiin EIT:n ratkaisukäytäntöön perustuva vastuuvapausperuste. Laillisuusperiaatteen tausta-arvojen kuten ennakoitavuuden ja yhdenvertaisuuden kannalta on suotavaa, että myös tällaisista syytetytyn eduksi vaikuttavista poikkeusperusteista säädettäisiin laissa.

Toinen kysymys on vankeusrangaistuksen uhka yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä – kuten myös kunnianloukkausrikoksissa. Edellä esitetyn mukaisesti EIT on viitannut yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevissa asioissa samoihin vankeusuhan ongelmiin kuin kunnianloukkausrikosten yhteydessä. Näin ollen voidaan arvioida esimerkiksi sitä, tulisiko RL 24:8:sta poistaa vankeusuhka kokonaan. Eräät RL

24:8:n mukaiset teot ovat kuitenkin siinä määrin moitittavia, että vankeusuhan poistamista kokonaan ei voida pitää perusteltuna. EN:n suosituksia ja EIT:n kannanottoja voidaan kuitenkin toteuttaa siten, että RL 24:8 jaetaan kunnianloukkauksen tavoin kahdeksi tunnusmerkistöksi, sakonuhkaiseen perustekomuotoon ja nykyrangaistusasteikon sisältävään törkeään tekomuotoon. EN:n resoluutiolle annetaan ratkaisussa KKO 2011:100 melko suuri painoarvo.

Edellä selostetussa kunnianloukkausta koskevassa ratkaisussa 2011:71 KKO ei työntekijöitä halventaneen ilmaisun osalta soveltanut RL 24:9.2:aa, koska työntekijät eivät olleet sellaisessa asemassa, että tapausta voitaisiin arvioida tuon lainkohdan valossa. Nojautuen myös EIT:n oikeuskäytännön sisältöön KKO kuitenkin päätyi siihen, ettei kyseinen julkisen tehtävän hoitoon kohdistuvassa keskustelussa esitetty mielipiteenilmaisu täyttänyt sitä, mitä voidaan RL 24:9:n mukaan pitää rangaistavana. KKO ei siis päätenyt ratkaisuun RL 24:9:n tunnusmerkkien tulkinnalla, vaan luoden rangaistavan menettelyn alaa supistavan vastuuvapausperusteen. Tämä ei ole sikäli ongelmallista, että kyse oli ratkaisusta syytetyn eduksi. Koska KKO joutui menettelemään tällä tavoin, RL 24:9:n säännöstä on perusteltua muuttaa siten, että pykälään kirjoitetaan uusi vastuuvapausmomentti. Vertailun vuoksi todettakoon, että yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevassa ratkaisussa **KKO 2011:72** KKO saattoi hyödyntää RL 24:8.1:iin sisältyvää oikeudettomuuden tunnusmerkkiä ottaessaan huomioon EIT:n linjauksia. Eräs lainsäädäntövaihtoehto voisi olla, että RL 24:9:n alkuun lisättäisiin määre ”oikeudettomasti”, jolloin voitaisiin nykyistä laajemmin päätyä vastuuvapauteen. Toisaalta laillisuusperiaatteen näkökulmasta ei ole asianmukaista, että oikeudettomuutta koskevan tunnusmerkin tulkinnan varaan rakennetaan näin paljon. Perustelluin vaihtoehto lainsäädännön muuttamiseksi, ottaen huomioon KKO 2011:71 ja EIT:n ratkaisukäytäntö, on säätää kunnianloukkaukseen RL 24:8:n tavoin uusi vastuuvapausmomentti.

Yksityiskohtaisissa perusteluissa arvioidaan lisäksi tarkemmin, antaako EIT:n käytäntö muutoin – esimerkiksi tosiasia- ja arvostelulausumien määrittelyn osalta – aihetta tarkistaa säännöstä.

Kunnianloukkauksenkin osalta oma arvioinnin kohteensa on se, millä tavoin otetaan huomioon resoluutiassa ”Towards decriminalisation of defamation” suositeltu ja EIT:n rikosoikeuden ja etenkin vankeusrangaistuksen käyttämistä ja uhkaa koskevat lausumat. EIT on todennut, että vankeusrangaistuksen määrääminen kunnianloukkausrikoksesta on yhteensopiva 10 artiklassa taatun ilmaisunvapauden kanssa ainoastaan poikkeuksellisissa olosuhteissa, erityisesti silloin, kun toisia perustavia oikeuksia on vakavasti loukattu, kuten vihapuheen ja väkivaltaan yllytyksen tapauksissa. Sitä vastoin Mariapori-tapauksen olosuhteissa vankeusrangaistuksen määräämisellä ei ollut oikeutusta. Tuollaisella sanktiolla on ”jäädäyttävä vaikutus” julkiseen keskusteluun, eikä rangaistuksen ehdollisuus muuta tätä arviota. EIT on kiinnittänyt huomiota siihen, että resoluutiassa kehoitetaan poistamaan kunnianloukkausrikoksista vankeusrangaistuksen uhka, vaikei vankeusrangaistukseen käytännössä tuomittaisi.

EIT hyväksyy kuitenkin vankeusrangaistuksen kunnianloukkausrikoksissa tietyissä tapauksissa, eikä tämä ole ristiriidassa resoluution kanssa. Sen sijaan Mariapori -tyyppisessä tapauksessa sille ei ole oikeutusta. Suomessa vihapuhetta koskevat muun muassa kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevat kriminalisoinnit. RL 6:5:ssä rasis-

— — — — —

tinen motiivi on rangaistuksen koventamisperusteena. Yllytys väkivaltaan voi olla rangaistavaa yllytyksenä henkeen tai terveyteen kohdistuviin rikoksiin. Julkinen kehottaminen rikokseen on säädetty rangaistavaksi RL 17:1:ssä. Useimpien näistä rikoksista rangaistusasteikkoon sisältyy vankeusrangaistus. Näiltä osin erityistä tarvetta vankeusrangaistukseen säilyttämiseen kunnialoukkauksen perustekomuodossa ei ole.

Huomioitavaa on kuitenkin, että myös kunnialoukkaukset voivat sisältää rasistista tai muuta vihapuheen kaltaista kielenkäyttöä. Poliisiammattikorkeakoulun julkaisemassa Jenni Niemen tutkimuksessa ”Poliisin tietoon tullut viharikollisuus 2010” tutkittiin poliisin tietoon tulleita epäiltyjä viharikoksia. Tutkimuksen mukaan eri vähemmistöihin kuuluviin yksilöihin kohdistuu kunnialoukkauksia sen johdosta, että he ovat viite-ryhmänsä edustajia. Poliisin tietoon tulleista epäillyistä rasistisista rikoksista toiseksi yleisin päärikosnimike oli kunnialoukkaus. Niitä oli 177 kappaletta eli 15 % kaikista päärikosnimikkeistä. Sivurikosnimikkeistä kunnialoukkaus oli yleisin eli kunnialoukkauksia oli 101 kappaletta (46 %) kaikista sivurikosnimikkeistä. Lisäksi muihin vähemmistöihin kohdistuneissa epäillyissä viharikoksissa kunnialoukkaus oli toiseksi yleisin rikosnimike, ja niitä oli yhteensä hieman yli 30 päärikosnimikettä.

Vihapuhe ja väkivaltaan yllyttäminen ovat EIT:kin tuomioissa mainittu esimerkkeinä toisten perustavien oikeuksien vakavasta loukkaamisesta, jolloin yhteensopivaa 10 artiklassa taatun ilmaisuvapauden voi olla vankeusrangaistuksen määrääminen muissakin tilanteissa. EIT puhuu lisäksi vankeusrangaistuksen määräämisestä, mutta tällä tarkoitetaan myös ehdollista vankeusrangaistusta. Edellä mainitut perusteet ja nykyinen rangaistuskäytäntö huomioon ottaen vankeusuhun säilyttämiseen kunnialoukkauksen perustekomuodossa ei ole aihetta.

Lisäksi EIT:n ratkaisuissa on usein kiinnitetty huomiota vankeusrangaistuksen ongelmallisuuteen nimenomaan tiedotusvälineitä koskevissa tapauksissa. Tältä kannalta huomiota voidaan kiinnittää siihen, että ”rikoksen tekeminen joukkotiedotusvälineitä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville” on nimenomainen kvalifointiperuste törkeää kunnialoukkausta koskevassa RL 24:10:ssä. Aiemmissa esitöissä todettiin tavoin tiedotusvälineitä hyödyntämällä tapahtuvalla kunnialoukkauksella voidaan aiheuttaa tavallista suurempaa vahinkoa. Nykysääntely merkitsee kuitenkin sitä, että tiedotusvälineitä koskevia asioita arvioidaan ”automaattisesti” törkeää kunnialoukkausta koskevan säännöksen valossa, ja otsikointi tavallisena tai törkeänä kunnialoukkauksena jää riippumaan kokonaistörkeysedellytyksen toteutumisesta. Näin ollen kyseinen kvalifointiperuste on syytä poistaa RL 24:10:stä. Törkeä kunnialoukkaus on kuitenkin siinä määrin vakava rikos, että vankeusrangaistuksen poistamista ei sen osalta voida pitää perusteltuna.

Se, että yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnialoukkauksen perustunnusmerkistöissä on edellä esitetyistä syistä vain sakkorangaistuksen uhka, merkitsee poliisin tiettyjen pakkokeinojen käytön edellytysten poistumista rikosten selvittämiseksi. Esimerkiksi kotietsintää ei voitaisi suorittaa, mikä voisi joissakin tapauksissa vähentää esitutkintaviranomaisen edellytyksiä selvittää rikos ja hankkia näyttöä rikoksesta oikeudenkäyntiä varten. Kotietsinnän lisäksi myös jotkin muut pakkokeinot rajautuvat pois, mutta niillä on vähäisempää käytännön merkitystä. Takavarikko voitaisiin edelleenkin suorittaa pakkokeinolain mukaisin edellytyksin. Lisäksi merkitystä on laissa sa-

nanvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä säädetyillä pakkokeinoilla, jotka ovat riippuvaisia ainoastaan teon rangaistavuudesta, eivät seuraamuksen laadusta.

Pakkokeinolain (450/1987) 4 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan esine tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella joltakulta viety taikka että tuomioistuin julistaa sen menetetyksi. Pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvitettävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat, saadaan muun muassa epäillyn asunnossa toimittaa kotietsintä takavarikoitavan omaisuuden löytämiseksi tai sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Myös 1.1.2014 voimaan tulevan uuden pakkokeinolain (806/2011) 7 luvun 1 §:n mukaan esine, omaisuus tai asiakirja voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että sitä voidaan käyttää todisteena rikosasiassa, että se on rikoksella joltakulta viety tai että se tuomitaan menetetyksi. Uuden pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n mukaan yleinen tai erityinen kotietsintä saadaan lainkohdassa säädetyin lisäedellytyksin toimittaa rikoksesta epäillyn hallinnassa olevassa paikassa, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta. Myös uuden pakkokeinolain 8 luvun 21 §:n mukaan laite-etsintä edellyttää muun muassa kuuden kuukauden vankeusrangaistusta. Pakkokeinojen käyttäminen edellyttää niin voimassa olevan pakkokeinolain 7:1 a:n kuin uuden pakkokeinolain 1:2:n mukaisen suhteellisuusperiaatteen mukaan lisäksi aina sitä, että kyseisen pakkokeinon käyttämistä voidaan pitää puolustettavana.

Kun yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksen perustekomuodoista ehdotetaan edellä todetuin perustein seuraavan sakkoa, voi syntyä sellainen tilanne, että epäillyn tietokoneen tai sen sisällön takavarikointi voisi tulla kysymykseen, koska sillä voisi olla merkitystä todisteena tai se voitaisiin määrätä menetetyksi, mutta tietokoneen löytämiseksi ei voida toimittaa kotietsintää tai sen sisältöä koskevaa laite-etsintää. Tämä saattaisi joissakin tapauksissa haitata tuollaisen rikoksen selvittämistä, mitä voidaan pitää ongelmana.

Kotietsintä puuttuu voimakkaasti perustuslaissa suojattuun kotirauhaan. Tämän vuoksi kotietsinnän edellytyksissä on asetettu edellä selostettu rikoksen törkeyttä koskeva vähimmäisedellytys eli kuuden kuukauden vankeusrangaistuksen raja. Sama periaatteellinen asetelma koskee muitakin rikoksia, joista ei ole säädetty vähintään kuuden kuukauden enimmäisrangaistusuhkaa. Tässä mielessä tilanne ei ole ainutlaatuinen, vaan seuraa suoraan rangaistusasteikosta. Huomioon ottaen EIT:n kanta mainituista perustekomuodoista on syytä säätää vain sakkorangaistuksen uhka. Siihen nähden olisi myös varsin vaikeaa perustella ratkaisua, jonka mukaan vain vankeusrangaistusuhkaisiin rikoksiin liittyvä pakkokeino ulotettaisiin ainoana sakkorikoksina yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksen perustekomuotoihin. Saatujen tietojen mukaan kotietsinnän käyttäminen pakkokeinona on lisäksi tähän asti ollut harvinaista yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä ja kunnianloukkauksirikoksissa, eikä muutoksella siten olisi mahdollisia yksittäistapauksia lukuun ottamatta merkitystä kunnialoukkauksirikosten tutkinnassa. Törkeissä tekemuodoissa kotietsintä olisi käytettävissä. Vastaavat perustelut soveltuvat myös uuden pakkokeinolain mukaiseen laite-etsintään.

Lisäksi tuomioistuin voi edelleen sananvapauden käyttämisestä joukkotiedotusvälineissä annetun lain (460/2003) 17 §:n mukaan pykälässä lähemmin säädettyin tavoin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen, syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta määrätä lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän luovuttamaan verkkoviestin lähettäjän selvittämisessä tarpeelliset tunnistamistiedot vaatimuksen esittäjälle, jos on todennäköisiä syitä epäillä viestin olevan sisällöltään sellainen, että sen toimittaminen yleisön saataville on säädetty rangaistavaksi.

2.5.2 Vainoaminen

Edellä mainitun yleissopimuksen 34 artiklan mukaan toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista, on kriminalisoitava. Nykytilan kuvauksessa esitettiin joukko voimassaolevia kriminalisointeja, joiden mukaan vainoaminen voi tulla rangaistavaksi. Erityisen merkittäviä ovat laitonta uhkaamista ja lähestymiskiellon rikkomista koskevat kriminalisoinnit, jotka kattavat suurelta osin yleissopimuksen kriminalisointivelvoitteen. Laittoman uhkauksen sanamuoto on tosin eräiltä osin hieman vanhahtava, mikä ilmenee tunnusmerkistökäytöstä ”nostaa aseensa toista vastaan”, mutta tätä ei tule pitää ongelmana, koska oikeudenkäytössä tunnusmerkistökäytössä ei ole aiheuttanut soveltamisongelmia. Erityisen merkityksellinen yleissopimuksen kriminalisointivelvoitteen kannalta on laittoman uhkauksen tunnusmerkistökäytöstä ”muulla tavoin uhkaa toista rikoksella”, mikä ulottaa rangaistavuuden alan melko laajalle. Erona yleissopimukseen on kuitenkin laittoman uhkauksen niin sanottu rikosedellytys, eli kysymys on rikoksella uhkaamisesta. Muu uhkailu ei ole rangaistavaa laittomana uhkauksena. Sen sijaan lähestymiskiellon määrääminen ei ole sidottu rikoksen tekemisen uhkaan, vaan riittävää on ”perusteltu aihe olettaa, että henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään tulee muulla tavoin vakavasti häiritsemään tätä”. Lähestymiskiellon rikkominen on kriminalisoitu. Näillä perusteilla voitaisiin katsoa, että yleissopimuksen artiklan sanamuoto tulisi jo nykyisin riittävässä määrin katetuksi.

Vainoamisen kriminalisointi on ollut melko vilkkaan julkisenkin keskustelun kohteena aivan viime aikoina. Eduskunnan käsiteltävänä on myös lakialoite vainoamisen kriminalisoinnista (LA 44/2011 vp – Pauliina Viitamies/sd ym.), jonka 100 kansanedustajaa on allekirjoittanut. Suomen lisäksi asia on ollut ajankohtainen myös muualla. Jo olemassa olevasta, kattavasta sääntelystä johtuen on kuitenkin vaikea perustella ongelmitta, mikä on nimenomaan vainoamista koskevan erilliskriminalisoinnin kriminaalipoliittinen tarve. Jos vainoamista ja sen moitittavuutta halutaan esimerkiksi yleissopimuksen tarkoitukseen liittyen korostaa, erilliskriminalisointi saattaisi kuitenkin olla tarpeellinen. Toisaalta tämänkaltaiset kriminalisoinnit eivät ole helposti täsmällisesti muotoiltavissa.

Yleissopimuksen sanamuotoa voidaan lisäksi pitää siinä määrin epämääräisenä, että se ei sellaisenaan perustuslain 8 §:n laillisuusperiaatteen näkökulmasta ja perustuslakivaliokunnan kriminalisointien tarkkarajaisuusvaatimusten vuoksi voi olla sellaisenaan perustana mahdolliselle erilliskriminalisoinnille. Tämä aiheuttaa samalla sen ongelman, että jos vainoamisen kriminalisointi toteutettaisiin erityiskriminalisoinnilla, on myös mahdollista, että säännöstä tultaisiin arvostelemaan sillä perusteella, että kriminalisoinnin ala on suppeampi kuin yleissopimuksen sanamuoto taikka ainakin yleissopimuksen perustelumuiustiossa (jäljempänä) esitetyt esimerkit vainoamisesta. Tämän vuoksi vauraan jättäminen vainoamista koskevaan 34 artiklaan ei ole poissuljettu vaihtoehto.

Selitysmuistiossa artiklan tarkoitusta kuvataan seuraavasti (numeroinnit i, ii jne. lisätty tässä):

“182. – – This comprises any repeated behaviour of a threatening nature against an identified person which has the consequence of instilling in this person a sense of fear. The threatening behaviour may consist of (i) repeatedly following another person, (ii) engaging in unwanted communication with another person or (iii) letting another person know that he or she is being observed. This includes physically going after the victim, appearing at her or his place of work, sports or education facilities, as well as (iv) following the victim in the virtual world (chat rooms, social networking sites, etc.). Engaging in unwanted communication entails the pursuit of any active contact with the victim through any available means of communication, including modern communication tools and ICTs.

183. Furthermore, threatening behaviour may include behaviour as diverse as (v) vandalising the property of another person, (vi) leaving subtle traces of contact with a person’s personal items, (vii) targeting a person’s pet, or (viii) setting up false identities or spreading untruthful information online.

184. To come within the remit of this provision, any act of such threatening conduct needs to be carried out intentionally and with the (ix) intention of instilling in the victim a sense of fear.

185. This provision refers to (x) a course of conduct consisting of repeated significant incidents. It is intended to (xi) capture the criminal nature of a pattern of behaviour whose individual elements, if taken on their own, do not always amount to criminal conduct. (xii) It covers behaviour that is targeted directly at the victim. However, Parties may also extend it to behaviour towards any person within the social environment of the victim, including family members, friends and colleagues. The experience of stalking victims shows that many stalkers do not confine their stalking activities to their actual victim but often target any number of individuals close to the victim. Often, this significantly enhances the feeling of fear and loss of control over the situation and therefore may be covered by this provision.

186. Finally, just as it is the case with psychological violence, Article 78, paragraph 3, provides for the possibility of any state or the European Union to declare that it reserves the right to provide for non-criminal sanctions, as long as they are effective, proportionate and dissuasive. (xiii) Providing for a restraining order should be seen as a non-criminal sanction within the possibility of a reservation. Once more, the intention of the drafters was to preserve the principle of criminalisation of stalking, while allowing flexibility where the legal system of a Party provides only for non-criminal sanctions in relation to stalking.”

Selitysmuistion suhteesta voimassa olevaan rikoslakiin ja rikoslain säätämistä ohjaaviin kriminalisointiperiaatteisiin (laillisuusperiaate, oikeushyvien suojelun -periaate, ultima ratio -periaate ja hyöty-haitta-punninnan periaate) voidaan todeta seuraavaa.

Kohta (i) on mahdollista sisällyttää vainoamisen tunnusmerkistöön. Kohta (ii) tulee katetuksi tähän esitykseen sisältyvällä viestintärauhan rikkomisen kriminalisoimisella. Kohta (iii), eli tarkkailun kohteen saattaminen tietoiseksi tarkkailusta, ei voine sellaisenaan olla tunnusmerkistökä. Myöskään kohta (iv), eli toisen seuraaminen virtuaalimaailmassa, ei täytä kriminalisointiperiaatteiden vaatimuksia. Kohta (v) tulee arvioitavaksi vahingontekorikoksena. Kohdassa (vi) mainittu jälkien jättäminen toisten esineisiin vaikuttaa miltei mahdottomalta tunnusmerkistökä, samoin kuin kohdassa (vii) mainittu toisen henkilön eläimen tarkkailu taikka kiusaaminen. Eri asia on, että nämäkin teot voidaan mahdollisesti saattaa rangaistavaksi osana tarkemmin määriteltäviin tekotapoihin rinnastettavalla vainoamisen tunnusmerkistökä. Kohta (viii) liittyy niin sanottuun identiteettivarkausproblematiikkaan. Samassa kohdassa on mainittu väärin juorujen levittäminen internetissä, mikä voi tulla rangaistavaksi kunnianloukkauksena. Yleisenä johtopäätöksenä perustelumuistion kohdista 182 ja 183 voidaan todeta, että kaikkia esimerkkeinä mainittuja tekotapoja ei ole sellaisenaan perusteltua taikka edes mahdollista kriminalisoida, eikä yleissopimus siihen velvoitakaan. On mahdotonta rakentaa rikostunnusmerkistöä, joka sisältäisi kaikki esimerkkitalanteet. Toisaalta vainoamisen tunnusmerkistö on mahdollista rakentaa laillisuusperiaatteen tarkkarajaisuusvaatimusta loukkaamatta siten yleisemmäksi, että yleissopimuksen tarkoitus toteutuisi. Tällöin huomio kiinnittyy siihen, että tunnusmerkistön olennaisia elementtejä olisivat tietyn henkilön tahallinen ja toistuva häirintä, pelkotilan synty ja nimenomainen häiritsemistarkoitus. Verbi ”vainoaa” olisi rikoslain tekotapana uusi. Rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksutun syntetisointiperiaatteen mukaisesti olisi mahdollista käyttää tekotapailmaisuna ”häirintää”, joka on rikoslaissa käytössä yli kymmenessä rikoksessa. Toisaalta tekotapa vainoaminen voitaisiin rinnastaa muihin tekoja kuvaaviin verbeihin. Esitetä ei ole sille, että rikosnimekkeenä olisi silti vainoaminen.

Artikla näyttäisi sen perustelumuistiosta ilmi käyvin perustein kattavan suurin piirtein sellaisen menettelyn, jonka perusteella voidaan määrätä lähestymiskielto (laki lähestymiskiellosta 1–2 §). Lähestymiskiellon määrittämiseen ja erityisesti sen valvontaan liittyy kuitenkin monenlaisia haasteita. Jos rikoslakiin sisällytettäisiin lähestymiskiellon kanssa identtiset tunnusmerkit sisältävä rikossäännös, asiaan liittyisi eräitä pulmia. Kun asiaa tarkastellaan potentiaalisen rikosentekijän näkökulmasta, niin rikoslain säännös ja sen sisältämä rangaistusuhka eivät välttämättä muodosta käytännössä sen merkittävämpää pidäkettä kuin lähestymiskiellon määrittäminen. Rikosoikeudellisen reagoinnin

lisäksi on toisessa yhteydessä mietittävä, miten lähestymiskiellon valvontaa voidaan tehostaa käytäntöjä tehostamalla.

Tutkimusten mukaan vainoamisen uhrit kokevat sen erittäin stressaavaksi, ja useimmat heistä kärsivät erilaisista psyykkisistä ongelmista, kuten ahdistuksesta ja unettomuudesta. Uhrin näkökulmasta vainoamisen erillinen kriminalisointi voisi olla perustelua. Euroopan maista yli 10 on erikseen kriminalisoinut vainoamisen. Kaikissa näissä on käytössä myös lähestymiskieltoa koskeva lainsäädäntö. Jo olemassa olevasta, varsin kattavasta sääntelystä johtuen, Suomessa vainoamisen erillinen kriminalisointi tarkoittaisi käytännössä sitä, että teot, jotka nykyisen lainsäädännön mukaan ovat rangaistavia ainoastaan, jos henkilölle on määrätty lähestymiskielto, tulisivat rangaistaviksi ilman oikeuden erikseen asiassa antamaa lähestymiskieltopäätöstä. Toisin sanoen toisen epäasiallinen seuraaminen, tarkkaileminen, yhteyden ottaminen tai sellaisen yrittäminen voisivat olla laissa rangaistavaksi säädettyä toimintaa. Tekijän kannalta tämä tarkoittaisi sitä, että hänen pitäisi ilman erillistä kieltoa ymmärtää, että kohdetta ei saa epäasiallisesti seurata tai ottaa häneen yhteyttä.

Kun kuitenkin ongelmista huolimatta yritetään laatia säännös vainoamisesta, siihen tulisi sisällyttää tekojen toistuvuutta, jatkuvuutta ja vakavuutta koskevat tunnusmerkistökijät. Selvää on, että rikosta tulisi koskea tahallisuusvaatimus. Keskeisenä tunnusmerkistökijänä olisi sellainen uhkaava käyttäytyminen, joka saa toisen henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista, mutta joka ei vielä täytä laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä. Rangaistusasteikoksi olisi perusteltua säätää sakkoa tai kaksi vuotta vankeutta. Vakavimmat vainoamisen muodot voivat lisäksi tulla arvioitaviksi ankarammin rangaistavina rikoksina.

Yleissopimuksen kriminalisointivelvoite olisi toisaalta mahdollista täyttää joko ”madaltamalla” laittoman uhkauksen kynnystä, sisällyttämällä siihen erillinen vainoamista koskeva momentti taikka laatimalla vainoamisesta oma pykälä, jonka luonteva sijaintipaikka olisi laittoman uhkauksen jälkeen, eli RL 25:7 a. Laittoman uhkauksen tunnusmerkistön laajentamisen puolesta puhuisi se, että yleissopimuksen artiklan sanamuoto ”saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista” faktisesti sisältyy jo laittoman uhkauksen tunnusmerkistöön ja vainoamisen kriminalisoinnilla voidaan katsoa olevan sama suojeltava oikeushyvä. Laiton uhkaus on kuitenkin saanut siinä määrin vakiintuneen sisällön oikeudenkäytössä, että tunnusmerkistön muuttamisen tueksi tulisi olla erittäin painavat perusteet. Ottaen huomioon lisääntyvän paineen kriminalisoida nimenomaan vainoaminen, laittoman uhkauksen tunnusmerkistön laajentamista ei välttämättä voitane pitää riittävänä. Selkeyden vuoksi vainoamisesta olisi säädettävä oma rikostunnusmerkistö.

Uhkaava käyttäytyminen. Yleissopimuksen 34 artiklan rangaistavaksi on säädettävä toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista. Rangaistavuuden edellytykseksi tulisi lisäksi asettaa tekojen vakavuutta koskeva edellytys, jottei kriminalisoinnin ala laajeni perusteettomasti. Toisaalta tekojen vakavuutta koskeva edellytys liittyy olennaisesti niiden toistuvuuteen ja seurauksiin. Viimeksi mainittua voidaan perustella perustelumuiustion kohdalla, jossa korostetaan tekojen merkittävyyttä ja rikollista luonnetta

(”This provision refers to a course of conduct consisting of repeated significant incidents. It is intended to capture the criminal nature of a pattern of behaviour.”)

Uhkaava käyttäytyminen on häirintätarkoituksessa tehty teko, joka ei vielä täytä laitto-man uhkauksen tunnusmerkistöä. Rangaistavuuden edellytyksen on lisäksi oltava objektiivinen ja uhkaavan käyttäytymisen osalta kyse on siten sellaisesta toiminnasta, joka on omiaan aiheuttamaan pelon uhrin turvallisuuden vaarantumisesta. Mahdollista olisi lisäksi hyödyntää jonkinlaista häirintätarkoituksen tunnusmerkkiä.

Toistuvuus. Teon uusiminen tai teon toistaminen rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen edellytyksenä on Suomen rikosoikeusjärjestelmälle lähtökohtaisesti vierasta. Toisaalta niissä on kysymys eri asioista. Teon uusiminen tarkoittaa tietyn rikoksen tekemistä uudelleen, toistaminen puolestaan tietyn käyttäytymisen toistamista ilman, että kyseessä olisi välttämättä uusi rikos. Uusiminen saattaa lisäksi viitata siihen, että henkilö on tuomittu aikaisemmasta menettelystään. Teon uusiminen tulee rangaistusjärjestelmässä huomioiduksi rangaistuksen määräämisessä yhtenäisrangaistusjärjestelmän (RL 7 luku) periaatteiden mukaisesti.

Teon uusiminen tunnusmerkistökelijänä tuli esiin hallituksen esityksessä 167/2005 vp joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain, rikoslain 17 luvun 6 §:n ja järjestyksenvalvojista annetun lain 1 §:n muuttamisesta. Esityksessä suhtauduttiin torjuvasti rikoksen uusimisen vaikutukseen rangaistavan käyttäytymisen rajaamiseksi suhteessa joukkoliikenteen tarkastusmaksuun. Esityksessä todetaan, että rikosoikeudessa törkeät teot erotetaan perusrikoksesta tavallisesti teon keskimääräistä vakavamman laadun ja tekijässään osoittaman syyllisyyden, ei uusimisen perusteella. Lakivaliokunta (LaVM 2/2006 vp) yhtyi hallituksen esitykseen.

Toiminnan toistuvuus tai tavanomaisuus on puolestaan soveltamisedellytyksenä lain-säädäntöön sisältyvissä muutamassa lähinnä ammattimaista toimintaa koskevassa rangaistussäännöksessä. Lähtökohtana rikoslain rikostunnusmerkistöissä on kuitenkin yleensä yksittäisen teon arviointi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei toistuvuus voisi olla tunnusmerkistökeltä silloin, kun tietty toiminta vasta toistuvana ylimalkaan täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Sen sijaan Ruotsissa omaksutun kaltainen malli, jossa vainoamisen kriminalisointi on sidottu jo aikaisemmin täyttyneeseen toiseen rikokseen, on suomalaiselle rikoslainsäädännölle ja yhtenäisrangaistusjärjestelmälle vieras.

Toinen asia on, että jokaista yksittäistä tekoa ei välttämättä aina pidetä erillisenä rikoksena. Rikosten yksiköimisessä on kyse siitä, kuinka ”paljon” tunnusmerkistön mukaista suhtautumista yhteen rikokseen mahtuu. Rikosten yksiköimisen näkökulma on tunnusmerkistön sisäinen, ja usein sen piirissä olevat ongelmat ratkaistaan vasta, kun on selvitetty, onko rikottu useampaa kuin yhtä tunnusmerkistöä. Yksiköimisratkaisulla on välitömiä oikeusvaikutuksia, koska useiden erillisten osatekojen pitäminen yhtenä rikoskokonaisuutena saattaa vaikuttaa teon törkeysarvosteluun ja sitä kautta sovellettavaan rangaistusasteikkoon. Yksiköimisellä on merkitystä myös syyteoikeuden kannalta, sillä syyteoikeuden vanhentumisaika alkaa rikoksen tekopäivästä, useita osatekoja sisältävässä rikoksessa viimeisestä osateosta.

Useissa konkreettisissa rikostilanteissa on mahdollista soveltaa tiettyä rangaistussäännöstä useita kertoja, koska rikollinen toiminta kestää pitemmän aikaa tai koostuu useista osateoista. Vuoden 1992 yhteistä rangaistusta koskevan uudistuksen perusteluissa puhutaan ”luonnollisesta katsantotavasta” (HE 40/1990 vp s. 37) tai ”luonnollisesta katsantokannasta” (LaVM 15/1990 vp, s. 3). Myös KKO on käyttänyt tätä kriteeriä useissa ratkaisuisaan. Kysymykseen siitä, onko tekijä tuomittava yhdestä vai useammasta rikoksesta, on vastattava erikseen kunkin tunnusmerkistön perusteella. Luonnollisen katsantokannan mukaan esimerkiksi samaan uhriin kohdistuneita ajallisesti läheisiä lieviä pahoinpitelyjä on alioikeuskäytännössä tuomittu yhtenä lievänä tai vastaavasti yhtenä perustunnusmerkistön mukaisena tekona. Rikoksen yhtymistä on käsitelty myös lukuisissa KKO:n ratkaisuisa, joiden nojalla voidaan tehdä varovainen päätelmä, että luonnollisen katsantokantaan viitaten yhden teon alaisuuteen voidaan syyksilukea hyvinkin erilaisia tekokokonaisuuksia. Vainoaminen olisi luonteeltaan kriminalisointi, jossa yhdeksi rikokseksi katsottaisiin mahdollisesti hyvinkin pitkän ajan kuluessa useilla osateoilla toteutettu rikos.

Vainoamisen kriminalisoinnissa on kyse toistuvasta pitkään jatkuvasta toisen yksityisyyteen kohdistuvasta häirintäkäyttäytymisestä. Vainoaminen voi jo nykyisellään täyttää monen ankarammin arvosteltavan rikoksen tunnusmerkistön.

2.5.3 Viestintärauha

Hallituksen esityksessä 232/2008 vp esitettiin, että rikoslain 24 luvun 1 §:ään lisättäisiin maininta tekstiviestien lähettämisestä. Eduskunta hyväksyi esityksen siten, että sanotun pykälän 3 kohtaa lisättiin tekotapa ”häiritsee toisen kotirauhaa soittamalla puheluita tai lähettämällä matkapuhelimeen viestejä”. Esityksen taustalla oli korkeimman oikeuden ratkaisussa **KKO 2008:86** otettu kanta, ettei ”tekstiviestien lähettämistä voida pitää kotirauhan rikkomista koskevassa rikoslain 24 luvun 1 §:n 2 kohdassa nimenomaisesti mainittuja metelöimistä, esineiden heittämisestä tai puheluiden soittamista vastaavana tekotapana”. Oikeusministeriössä käynnistettiin nopeasti virkatyönä lainvalmistelu, jotta rangaistavuus tulisi ulotetuksi myös tekstiviestien lähettelemiseen. Perusteena oli se, että asiattomien tekstiviestien lähettäminen on rinnastettavissa häiritseviin puhelinsoi-toihin.

Asian eduskuntakäsittelyssä monet asiantuntijat olivat sitä mieltä, että sinänsä teknisenä pidetty muutosehdotus kotirauhasäännöksen alan laajenukseksi koskee periaatteellisesti merkittävää asiaa. Esityksen tarkoituksena oli puuttua nimenomaan tekstiviestihäirintään ulottamalla kotirauhan rikkomista koskeva säännös koskemaan nimenomaisesti myös tätä ilmiötä, mutta kuitenkin vain kotirauhan suojaamassa paikassa.

Peruskysymys asiassa koskee kuitenkin sitä, mitä kotirauha oikeushyvänsuojaa. Perustuslain 10.1 §:n nojalla jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Kotirauha merkitsee fyysistä turvallisuutta sekä suojaa ulkopuoliselta häiriöltä ja tarkkailulta. Häirinnän ”ulkonainen puoli”, matkapuhelimen ”piippailu”, kun kotona olevan kännykän merkkiäänä ilmoittaa saapuneesta viestistä, kuuluu sinänsä kotirauhan suojan piiriin. Asian eduskuntakäsittelyssä eräissä asiantuntijalausunnoissa esitettiin, että pelkäs-

tään tällä perusteella on kuitenkin vaikea perustella sitä, että tekstiviestien lähettely (tekstiviestihäirintä) tulisi määritellä kotirauhan rikkomiseksi. Häiriön intensiteetti ei ole tähän riittävä. Toisaalta esitettiin, että ei ole luontevaa katsoa, että kotirauha kattaisi myös viestinnän sisällöllisen puolen ja viestien vastaanottamisesta ja sisältöön tutustumisesta aiheutuvan ahdistuksen ja mielipahan. Tekstiviestihäirinnässä tämä puoli on olennaista. Häirinnän kohteeksi joutuneen subjektiivinen kokemus voi olla hyvinkin voimakas, kun hän usein tietää jo ennakolta viestit sisällöltään epämiellyttäväksi. Vastaavasti myös häiritsijä voi nimenomaan tähdätä tällaiseen vaikutukseen. Ei ole kuitenkaan ongelmatonta, että kotirauhan suoja voisi kattaa relevanteilta piirteiltään tällaiset yksityiseen viestintään kuuluvat ilmiöt. Merkkiäni ei välttämättä yksinomaan riitä siihen, että kotirauhaa olisi rikottu. Olennaista ei ole ääni ja ulkonainen häiriö, vaan loukkaavan ja uhkaavan epätoivotun viestinnän tuottama häirintävaikutus.

Kriminalisoinnin tulisi kattaa juuri moitittavana pidetyn käyttäytymisen olennaiset piirteet eli ne, joiden vuoksi se on ollut tarpeen säätää rangaistavaksi. Tämä asettaa vaatimuksia säännöksen suojelutavoitteen tarkemmalle erittelylle. Toisaalta rikosoikeuden perinteisten ”oikeushyvien” sisältö ei ole täysin täsmällinen. Säännösten soveltamisen kannalta suojelutavoitteen tunteminen on olennaista. Viestintään liittyvät piirteet tuottavat raja-alueilla huomattavia lisäpulmia sen suhteen, mikä erilaisten yksilön, yksityisyyden, perhe-elämän ja kodin suojatarpeiden suhde niihin on. Nämä pulmat tiivistyvät viestihäirinnän oikeudellisessa sääntelyssä.

Viime vuosien ja vuosikymmenten viestintäteknologinen muutos on johtanut niin merkittäviin muutoksiin käytännön viestinnässä, että sillä tulisi olla vaikutusta siihen, kuinka rikosoikeudellisia keinoja alueella käytetään. Viestien lähettely voi olla rangaistavaa esimerkiksi kunnianloukkauksena tai laittomana uhkauksena, joten rankaisemattomasta menettelystä ei sinänsä ole kyse, koska viestin sisältö voi jo nykyisin tehdä sen lähettämisen rangaistavaksi.

Viestien lähettäminen toiselle ei kuitenkaan voi olla lähtökohtaisesti kiellettyä. Tavanomaisessa viestinnässä epätoivottuun viestien lähettelyyn reagoidaan moraalisella paheksunnalla. Myöskään epätoivottujen viestien lähettämistä ei ole säädetty rangaistavaksi. Yksityishenkilö ei voine tehokkaasti kieltää toista yksityistä henkilöä yrittämästä yhteydenottoa ja lähestymistä. Sitä varten on säännöksiä lähestymiskiellosta. Lähestymiskieltosääntely pureutuu erityisesti yksityishenkilöiden väliseen yhteydenpitoon.

Kotirauharikoksissa rajoitetaan siis viestintään liittyvissäkin tilanteissa suojaamaan kotirauhaa perinteisessä merkityksessä. Jos halutaan saattaa muunlainen viestintä kielletyksi, tulee kehitellä uudentyyppinen termi kattamaan häiritsevä viestintä/häiritsevä yhteydenotto. Tämä merkitsee sitä, että lähinnä yksityisyyteen kohdistuva häirinnän ja loukkaamisen ulottuvuus hahmotetaan uudentyyppiseksi osaksi rikossäännöksen suoje-luobjektia. Tällöin voisi puhua viestintärauhasta kotirauhan tapaan. ”Rauha” terminologia ilmentää asiaan liittyvää yksityisyyden aspektia julkisen ja yleisen vastakohtana, jolloin herkemmin puhutaan turvallisuudesta. Sinänsä rikoslain 24 luvun alaan kuuluu jo sen otsikonkin mukaan kotirauhaa laajempi kokonaisuus: yksityisyys ja kunnia.

Aikanaan puhelimen soiminen oli tapahtuma, joka vaikutti kodin elämään ja kuka tahansa kotona oleva vastasi puhelimeen. Puhelin oli keskeinen viestintäväline, ja puhelimen soiminen kuului asunnossa laajasti. Oli luontevaa katsoa, että toistuva ja häiritsevä asiaton puhelimella soittaminen todella loukkasi kotirauhaa samaan tapaan kuin esimerkiksi säännöksessä mainittu metelöinti. Nykyisin tilanne on muuttumassa; näköpiirissä on jopa perinteisten lankapuhelinliittymien poistuminen markkinoilta.

Vuonna 1938 silloiseen kotirauhasäännökseen lisättiin tekemuoto ”ilmeisenä tarkoituksenaan toisen häiritseminen aiheuttaa tälle puhelinsoiton”. Perusteluissa lausuttiin ”yhä yleisemmin sattuneen, että ilkeämieliset henkilöt yksinomaan häiritäkseen muita, joita vastaan heillä on ollut kaunaa, ovat aiheuttaneet heille puhelinsoittoja”. Lainsäädännön puute haluttiin korjata, koska laissa ei ollut aikaisemmin säädetty rangaistusta ”tällaisesta ilkeämielisestä ja, varsinkin kun soitot useimmiten tapahtuvat yön aikana, monesti myös muiden kotirauhaa pahasti häiritsevästä teosta”. Lausumasta voi päätellä, että puhelimen soitto kantautui usein naapuriasuntoihin ja aiheutti harmia ja häiriötä.

Viestintätapojen muutos on johtanut siihen, että puhelimella tapahtuva viestintä on saanut olennaisesti aikaisempaa yksityisemmän luonteen. Lähes jokaisella on oma matkapuhelimensa, jota hän käyttää ja joka otetaan mukaan, kun kotoa poistutaan. Toisen puhelimeen ei odoteta vastattavan. Puhelimeen jää tieto vastaamattomasta puhelusta, jolloin yhteydenottoon on mahdollista jälkikäteen vastata. Puhelimen soittoäänien ja äänenvoimakkuuden voi valita ja äänet voi myös helposti poistaa. Tämä koskee myös viestien saapumisen merkkiääntä. Tarve säännellä häiritsevää puhelimeen soittelua on vähentynyt, mitä tulee sellaisen toiminnan ulkoisiin ilmenemismuotoihin, mutta vastavasti lisääntynyt, mitä tulee viestinnän yksityisyyttä koskeviin ulottuvuuksiin.

Korkeimman oikeuden edellä mainitussa ratkaisussa mainittiin, että tekstiviestien vastaanottamisen häiritsevyys perustuu osittain niiden sisältöön. Tämä on totta esimerkiksi hankalassa eroriidassa, jossa toinen osapuoli häiritsee ja painostaa toista soittelemalla ja lähettämällä asiattomia ja ehkä uhkaavia tekstiviestejä tarkoituksin nimenomaan vaikeuttaa toisen arkielämää. Tällaisessa asiayhteydessä jokainen tullut soitto tai tekstiviesti muistuttaa konfliktista ja voi tuottaa vakavaa häiriötä kohdehenkilön elämään.

Kotirauhan suojaava säännös ei tavoita viestinnän sisältöön liittyviä merkityksiä, vaan lähinnä sen ulkoisen puolen. Rikosoikeudellisia säännöksiä tulee tulkita suojelutavoitteen näkökulmasta, eikä sellainen tulkinta ole mekaanista. Kotirauhan suojelutavoitteen näkökulmasta perinteisellä ja perinteiseen lankapuhelimeen tapahtuvalla asiattomalla soittelulla on eri merkitys kuin henkilökohtaiseen matkapuhelimeen tapahtuvalla soittelulla, eikä edes lankapuhelin ole merkitykseltään samassa asemassa kuin 70 vuotta sitten.

Joka tapauksessa ei ole välttämättä perusteltua erottaa kotona tapahtuvaa viestien tai puheluiden vastaanottamista siitä, että häirintä toteutuu esimerkiksi työpäivän aikana, vapaa-ajalla, tai matkoilla ollessa. Viestien saapumisen ja puhelimen soimisen häiritsevyys ei liity olennaisesti siihen, missä tai mihin ajankohtaan niitä vastaanotetaan, ellei sitten esimerkiksi lähdetä siitä, että yöaikaan tapahtuva viestien lähettely tyypillisesti ajoittuu häiriöherkkään aikaan, jolloin ihmiset ovat enimmäkseen kotona.

Eri viestintäkanavat myös kehittyvät ja konvergoituvat nopeasti. Matkapuhelimesta voi lähettää ja vastaanottaa sähköpostiviestejä ja päinvastoin. Internetin kautta voi esimerkiksi soittaa puheluita. Voi kysyä, tulisiko nämä kaikki tekstiviestin lähettämiseen rinnastuvat tekemuodot, ja samalla kuva- tai ääniviestin lähettäminen matkapuhelimeen, vastaavasti sisällyttää omaan rangaistussäännökseen.

Viestien lähettely on vain yksi monista viestinnän muodoista. Vastaavasti myös yksityishenkilöiden kesken tapahtuva häirintä voi tapahtua eri viestintäkanavia pitkin. HE 232/2008 vp.:ssä todettiin, ettei rikoslain 24 luvun 1 §:n 3 kohdan säännöstä sovelleta sähköpostihäirintään. Tämä rajausta on asiallisesti perusteltu, mutta jää silti kysymys, mistä ero kriminaalipoliittisessa arvioinnissa viime kädessä seuraa. Sähköpostiviestintä ja muu viestein toteutettu viestintä ovat ulkoiselta muodoltaan varsin lähellä toisiaan. Sähköpostin massakäyttö kuitenkin merkitsee, että sähköpostiviestintä ilmeisesti koetaan vähemmän yksityiseksi. Osa sähköpostiviestinnästä on kuitenkin kahdenvälistä, eikä sähköpostiviestintään lähettämistä/saapumista pysty helposti omin keinoin estämään, ellei käytetä esimerkiksi suodatusta. Viestintää laajemmin säänneltäessä tulee ottaa huomioon myös tällaiseen viestintään liittyvät oikeudet ja vastaavasti oikeuksien rajoitukset.

Kotirauhan rikkomista koskevassa säännöksessä asetetaan vaatimus teon tapahtumisesta ”oikeudettomasti”. Häiriösoittojen oikeudettomuus edellyttää, silloin kun soittamista ei sinänsä ole mitenkään kielletty, että soitteluun ei ole mitään järkevää tai hyväksyttävää syytä ja että se on shikaaniluontoista. Soittajan tulee käytännössä tietää se seikka, ettei vastaanottaja toivo tätä yhteydenottoa vaan pitää sitä häiritsevänä. Luultavasti tämä häiritsemistarkoitus on useinkin asiayhteydestä pääteltävissä.

Asian luonteen vuoksi häirinnän kohteelle on luultavasti tärkeämpää saada yhteydenottoyritykset päättymään kuin päästä esittämään asiassa rangaistus- tai vahingonkorvausvaatimuksia. Vahingonkorvausvelvollisuus voi periaatteessa seurata häirinnästä, vaikka se ei olisi kotirauhan rikkomisena rangaistavaa.

Jos yksityisyyden suojaamiseksi häiritsevältä viestinnältä katsotaan tarpeelliseksi puuttua asiaan rikosoikeudellisin keinoin, tällainen sääntely sijoittuisi joko tieto- ja viestintärikosten yhteyteen tai sitten rikoslain 24 lukuun. Lakivaliokunnan mietinnön LaVM 6/2000 mukaan ”rikoslain tieto- ja viestintärikoksia koskevan 38 luvun 5–7 § suojaavat tietoliikennettä. Näiden pykälien tunnusmerkistöt edellyttävät teleliikenteen häiritsemistä tai estämistä. Pykälien tarkoituksena ei ole suojata häiriösoitoilta tai muulta kiusallisuudelta tai ei-toivotulta viestinnältä, kuten tekstiviesteiltä, sähköpostilta tai telekopioidelta.”

Kriminalisoinnin sijasta voisi harkita myös muita kuten teknisiä ratkaisuja. Esimerkiksi jokin tekninen estojärjestelmä voisi toimia osaratkaisuna. Teleoperaattorit voisivat kehittää palveluita ongelmien ratkaisemiseksi.

Matkapuhelinten kyseessä ollen kotirauhan piiriä koskeva edellytys ei rajaa rangaistavuutta järkevästi. Häiritsevyydessä tulee yhtäältä ulkoisen häiritsevyyden ohella ottaa huomioon viestien sisällön häiritsevyys, ja toisaalta on perusteltua saada suojaa merkittävältä häirinnältä ilmenipä se kotirauhan suojaamalla alueella tai sen ulkopuolella.

Näin ollen on perusteltua luoda 24 lukuun kokonaan oma säännöksensä viestintärauhan rikkomisesta eli häiritsevistä ja yksityisyyttä loukkaavasta viestinnästä.

Sähköisen viestinnän tietosuojalain (SVTsL) 36 §:n nojalla poliisilla on vaitiolovelvollisuuden estämättä oikeus saada teleyritykseltä rikoslaissa kotirauhan säännöksen rikkomisen selvittämiseksi tarvittavia tunnistamistietoja liittymään otetuista yhteyksistä.

Toisaalta on selvää, että mikäli viestintävälinein tapahtuva häirintä katsotaan perustelluksi kriminalisoida erillisenä tekonaan, rangaistavuuden tulee rajautua vakavimpiin häirinnän muotoihin. Osan ongelmasta muodostaa se, että useat vakavan häirinnän muodot ovat jo nyt rangaistavia tekoja olemassa olevien säännösten nojalla. Häirintä ei myöskään ole vakiintunut rikosoikeudellinen käsite. Häirintäkriminalisoinnin omaksuminen merkitsee tässä suhteessa linjanmuutosta ja saattaisi johtaa vaatimuksiin muiden vastaavantyyppisten kriminalisointien säätämisestä. Voidaan arvella, että tällaiset kriminalisoinnit ovat eräänlaisia moraalikriminalisointeja, joilla reagoidaan häirintäkoemuksiin. Tämä sama piirre tekee häirinnästä pulmallisen rikosoikeudellisenä käsitteenä.

Viestiliikennettä nykyaikaisiin matkaviestimiin voidaan tehdä paitsi tekstiviesteillä myös multimediateksteillä ja pikaviesteillä. Useisiin matkaviestimiin saa myös sähköposteja. Nykyinen viestintäteknikka mahdollistaa sähköpostien lähettämisen matkapuhelimella ja vastaanottamisen matkapuhelimeen, joten on pulmallista, että kriminalisointi kattaa vain tietyt matkapuhelimen mahdollistamat viestintäpalvelut.

Valituista asetuksista riippuen matkapuhelin voi ilmoittaa sekä multimedia- ja sähköpostiviestin saapumisen yhtä lailla äänimerkillä aivan kuten tekstiviestinkin osalta. Häirinnän kohteeksi joutuvalla aiheutuvaan ajatukseen siitä, että jälleen on tullut ei-toivottava viesti, ei vaikuttane se, millä palvelumuodolla matkapuhelimesta lähetetyt viestit hänelle lähetetään.

Yöaikaankaan lähetetyt tahalliset häirintäviestit eivät ole nykyisin rangaistavia, jos vastaanottaja sattuu olemaan vastoin lähettäjän käsitystä kotinsa ulkopuolella (kotirauhan suojaamat paikat on lueteltu RL 24:11:ssä). Kotirauhan rikkomisen yritys ei ole rangaistavaa. Voidaan perustellusti kysyä, eikö olisi tarpeen säätää rangaistavaksi viesteillä tapahtuva häirintä, jos niitä vastaanotetaan työssä, työpaikalla tai vapaa-ajanvietossa. Tätä puoltaisivat paitsi oikeuspoliittiset syyt myös näytölliset ja prosessuaaliset seikat. Esitutkinnassa tulee muuten aina selvittää se, missä viesti on vastaanotettu ja mikä käsitys epäillyllä on tästä seikasta ollut. Viesti voi myös teknisistä syistä viipyä matkalla siten, ettei sen saapumisaika ole lähettäjän tarkoittama.

Hyväksyttävän rikoslainsäädännön eräänä perusedellytyksenä on, että sääntely suojaa riittävän selvästi ja täsmällisesti määriteltyä suojelemisen arvoista oikeushyvää tai intressiä. Tiettyä tekoa rangaistavaksi säädettäessä olisi tarkasti pohdittava, mitä yhteiskunnallisesti hyväksyttävää intressiä ehdotetulla sääntelyllä on tarkoitus suojella. Lisäksi on edellytettävä, että peruste on hyväksyttävä perusoikeusjärjestelmän kannalta (ks. PeVL 23/1997 vp, s. 2.) Kotirauha on perustuslain yksityiselämän suojaan koskevan 10 §:n 1 momentissa turvattu perusoikeus. Säännöksen mukaan jokaisen yksityiselämän, kunnian ja kotirauhan on turvattu. Kotirauhan ydinalueena on perustuslakivaliokunnan omaksuman tulkinnan mukaisesti henkilön asunto, vaikka sinänsä suoja ulottuu laa-

jemmalle (HE 309/1993 vp, s. 53/I). Kotirauhaa voidaan näin pitää perusoikeusjärjestelmän kannalta sallittuna rikoslain säännösten suojaamana yhteiskunnallisesti hyväksyttävänä intressinä, joskin rikoslaissa turvattu kotirauha ulottuu laajemmalle kuin perustuslaissa tarkoitettu kotirauhan käsite. Tätä ei kuitenkaan ole pidetty valtiosääntöisesti ongelmallisena (PeVL 36/1998 vp, s. 2).

Matkapuhelimen tai muuten modernein viestintäväline toteutettu viestintä ei ongelmitta ole sovitettavissa kotirauhaa suojaaviin rangaistussäännöksiin. Tämä koskee niin tekstiviestejä kuin puheluita – sekä myös muita mahdollisia viestejä, kuten multimediatekstejä ja sähköpostiviestejä. Perinteinen ”lankapuhelin” on epäilyksittä kotirauhan suojaaman alueen piirissä. Uudet viestintävälineet, matkapuhelin mukaan luettuna, eivät sen sijaan välttämättä useinkaan ole kotirauhan piirissä. On kuitenkin huomattava, että televiestintä ja yleisesti viestintäteknologia sekä sen merkitys ihmiselle oli häiriösoittoja rangaistavaksi säädettyä ja osin vielä 1990-luvun lopullakin jotakin aivan muuta kuin tällä hetkellä. Puhelin oli nimenomaan kodissa sijaitseva laite, joka ei ollut juuri siirrettävissä. Tästä näkökulmasta tuolloin oli luontevaa arvioida häiriösoittoja kotirauhan rikkomisena. Säännöksessä puhelinsoitolla toteutettu kotirauhan häiritseminen rinnastuu lähinnä säännöksessä myös tarkoitettuun metelöimiseen.

Asiaa tämänhetkisen tilanteen valossa arvioiden huomioon olisi ensinnäkin otettava, että puhelin – ja muut nykyaikaiset viestintävälineet – ovat muuttuneet huomattavasti entistä henkilökohtaisemmiksi. Tällöin olisi kysyttävä, onko matkapuhelimiin kohdistettu häiritsevä viestintä kotirauhan rikkomista vai jotakin muuta.

Matkapuhelimeen tulevien häiriöviestien sisällyttäminen kotirauhaa suojaavaan rikossäännökseen loi suojeluobjektista seuraavan keinotekoisen tilan. Säännöksen ollessa tahallisen rangaistava häiriöviestin lähettäjän on pidettävä vähintään varsin todennäköisenä, että viesti häiritsee kotirauhaa. Käytännössä tämä edellyttää, että tekstiviestin vastaanottaja on kotona tai muussa kotirauhan suojaamassa paikassa, mikä on samalla rangaistavuuden edellytys. Käytännössä säännöksen soveltamisalaan kuuluvien tilanteiden arviointi on ongelmallista ja todellisuudesta vieraantunutta. Häiritseviksi koetuista viesteistä voidaan säännöksen soveltamista ajatellen ottaa huomioon vain ne viestit, jotka olisi lähetetty vastaanottajan oleskellessa kotirauhan suojaamassa paikassa.

Tällä hetkellä ainakin tiettyihin puhelimiin voidaan asettaa puhelunestopalvelu, jonka avulla voidaan rajoittaa sekä lähteviä että vastaanotettavia puheluita. Käyttäjä voi myös asettaa eri numeroista tuleville puheluille ja viesteille erilaisia ääniä tai erikseen säätää tietystä numerosta tulevan viestin ja puhelun aina äänettömäksi.

Nykytilan ongelmia aiheuttaa ennen muuta oikeushyvien suojelun periaatteen osalta. Tämä on lähinnä seurausta siitä, että matkapuhelimen tapahtuva viestintä ymmärretään keinotekoisesti kotirauhaa rikkovaksi. Edellä nykyaikaisista viestintävälineistä sekä niiden henkilökohtaisuudesta mainittu huomioon ottaen olisi perusteltua ymmärtää vähintään viestein toteutettu häirintä sekä mahdollisuuksien mukaan myös laajemmin matkapuhelimeen tai muuhun moderniin viestintävälineeseen kohdistettu häirintä mahdollisesti esimerkiksi laajemmin yksityisyyden suojaan liittyvää ”viestintärauhaa” rikkovaksi.

Matkapuhelimet ovat laitteita, joiden avulla soitetaan ja vastaanotetaan puheluita, lähetetään ja vastaanotetaan tekstiviestejä, multimediaviestejä, ääniviestejä sekä sähköpostiviestejä. Myös näiden viestien vastaanottamisesta voi kuulua äänimerkki, kuten tekstiviestin – joskin nämä äänimerkit ovat jokaisen käyttäjän itse säädettävissä, myös tekstiviestien osalta. Lisäksi on huomattava, että tietokoneet nykyisin tavallisesti sisältävät puhelinohjelmia sekä tekstiviestin kaltaisten viestien lähettämiseen käytettäviä ohjelmia. Erilaisilla ohjelmilla voi lähettää viestejä toiselle henkilölle, ja myös näiden viestien vastaanottamiseen voi kytkeä niin halutessaan äänimerkin.

Eduskunnan lausumassa (EV 94/2009 vp) edellytettiin siis, että tehdään kokonaisvaltainen selvitys oikeussuojakeinoista modernilla viestintäteknologialla toteutettavaa yksityisyyteen kohdistuvaa häirintää ja ilkivaltaa vastaan ja ryhdytään tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin. Työryhmän työssä on tullut esille, että voimassa olevat oikeussuojakeinot eivät ole riittäviä suojaamaan uhria mainittua häirintä vastaan. Lähestymiskielto on jo nykyisin mahdollinen reagointikeino, eikä esitys poista sen käytön mahdollisuutta, mutta viestintärauhan rikkomisen kriminalisoiminen on häirinnän kohteen kannalta yksinkertaisempi keino suojata uhria. Huomioitava on myös se, että tekniset estotoimenpiteet eivät nekään käytännössä ratkaise ongelmaa riittävästi, koska ne samalla rajaavat henkilön oikeutta vastaanottaa viestintää. Jos esimerkiksi häiriköijä soittaa tuntemattomasta numerosta, kohde voi asettaa eston tuntemattomille numeroille, mutta samalla esto koskee kaikkia muitakin tuntemattomia numeroita. Tämä ei ole käytännössä toimiva ratkaisu, jos halutaan, että vain tietyn henkilön häirintäsoitot estetään.

Häirintäviestinnän rangaistavuuden tulee koskea muitakin viestintävälineitä kuin puhelinta ja matkapuhelinta, mistä syystä esityksessä on omaksuttu välineneutraalisuuden lähtökohta. Verrattuna nykytilaan teon rangaistavuuden ei ole syytä antaa riippua siitä sattumanvaraisesta seikasta, häiritseekö joku viestinnällään toista tämän ollessa kotirauhan piirissä vai muualla. Näiden syiden vuoksi viestintärauhan rikkomisesta on syytä säätää oma rangaistussäännöksensä. Työryhmän työssä on tosin pohdittu kyseisen kriminalisoinnin nimen osuvuutta. Asiantuntijakuulemisessa on esitetty, että käytetty rikosnimike "viestintärauhan rikkominen" antaisi väärän kuvan siitä, mitä kriminalisointi koskee. Työryhmän käsityksen mukaan viestintärauha kuvaa sitä tilannetta, jossa jollakin on viestintärauha eli vapaus viestiä. Häiriösoitot ja viestit estävät tämän oikeuden toteutumista, kuten edellä esitettiin. Näin ollen työryhmä on päätenyt ehdottamaan rikoksen nimeksi viestintärauhan rikkominen. Muita pohdittuja vaihtoehtoja ovat olleet "viestintävälinein tapahtuva häirintä", "häiritsevä viestintä" ja "viestihäirintä". Niihin kaikkiin liittyy ongelmia, jotka liittyvät niiden vierauteen yleiskielelle ja siihen, että ne saattavat luoda mielikuvan ehdotettua kriminalisointia laajemmasta tai suppeammasta kriminalisoinnista.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Tavoitteet

Esityksellä on useita tavoitteita. Ilmaisuvapauteen liittyvien rikosten osalta pyrkimyksenä on saattaa rikoslain säännökset sellaisiksi, että niiden soveltaminen olisi linjassa EIT:n ratkaisukäytännön kanssa. Tämän on katsottu edellyttävän uuden sananvapautta korostavan vastuuvapauslausekkeen säätämistä mainittuihin kriminalisointeihin. Yhtäältä myös vankeusrangaistuksen asemaa sananvapausrikosten seuraamuksena pyritään vähentämään. Tältä osin kuitenkin painavat syyt edellyttävät sen uhan säilyttämistä vakavimmissa rikoksissa.

Vainoamisen kriminalisointi puolestaan saattaa rikoslainsäädännön vastaamaan kansainvälisiä velvoitteita, mutta muutokselle on myös kansallista tarvetta. On käynyt ilmi, että rikoslainsäädäntö ei ole kyennyt vastaamaan kaikilta osin vainoamisen kohteen suojelutarpeeseen.

Esitykseen sisältyvä viestintärauhaa koskeva uskriminalisointi pyrkii asettamaan häiriötarkoituksessa toteutetun viestinnän samaan asemaan riippumatta siitä, onko kohdehenkilö kotirauhan suojaamassa tilassa vai ei. Perustana muutokselle on se, että häiriöviestintä on erittäin moitittavaa ja se rajoittaa kohteena olevan henkilön mahdollisuutta viestintärauhaan: oikeuteen käyttää viestintävälineitä ilman toisten tarkoituksellista häiritsemistä. Muutoksella ei oleteta olevan mittavia vaikutuksia käytäntöihin, mutta tavoitteena on korostaa yksilön oikeutta olla vapaa tarkoituksellisesta häiritsemisestä, jota ei voida pitää hyväksyttävänä.

Kaikille ehdotuksille yhteisenä tavoitteena on pyrkiä vähentämään moitittavaksi koettua käyttäytymistä siinä määrin, kuin se rikoslain avulla on rajoitetusti ylimalkaan mahdollista.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Ehdotetun viestintärauhan rikkomista koskevan säännöksen osalta sääntelytarve liittyy siihen, että hyväksyessään matkapuhelinviestejä koskevan rikoslain kotirauhan rikkomista koskevan säännöksen muutoksen eduskunta edellytti lakivaliokunnan mietinnön pohjalta, että tehdään kokonaisvaltainen selvitys oikeussuojakeinoista modernilla viestintäteknologialla toteutettavaa yksityisyyteen kohdistuvaa häirintää ja ilkivaltaa vastaan ja ryhdytään tarvittaviin lainsäädäntö- ja muihin toimenpiteisiin (EV 94/2009 vp, LaVM 10/2009 vp s. 2–3).

On perusteltua, että häirintäviestinnän rangaistavuus koskee muitakin viestintävälineitä kuin puhelinta ja matkapuhelinta, mistä syystä esityksessä on omaksuttu välineneutraalisuuden lähtökohta. Teon rangaistavuuden ei ole syytä antaa riippua siitä paljolti sattumanvaraisesta seikasta, häiritseekö joku viestinnällään toista tämän ollessaan kotirauhan piirissä vai muualla. Tämän vuoksi viestintärauhan rikkomisesta on syytä säätää oma rangaistussäännöksensä eikä jättää sitä kotirauhan rikkomisen tekotavaksi.

Tarve tarkistaa yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausrikoksia koskevaa sääntelyä liittyy olennaisesti EIT:n Suomea koskeviin ratkaisuihin. Suomen on useassa EIT:n ratkaisussa katsottu näissä asioissa rikkoneen EIS:n 10 artiklassa taattua oikeutta sananvapauteen. Lisäksi EIT on todennut, että vankeusrangaistuksen uhka on erityisesti mediarikoksissa yhteensopiva sananvapauden näkökulmasta vain poikkeustapauksissa. Tässä yhteydessä on myös viitattu resoluutioon ”Towards decriminalisation of defamation”. KKO on pyrkinyt ohjaamaan oikeuskäytäntöä EIT:n oikeuskäytännössään esittämien linjausten suuntaan.

Yksi kysymys on se, onko syytä pyrkiä samankaltaisiin sääntelyratkaisuihin yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä ja kunnianloukkausrikoksissa. Kun samantyyppiset seikat nousevat esiin EIT:n sananvapautta koskevassa oikeuskäytännössä molempiin rikostyyppisiin liittyvissä asioissa, voidaan pitää perusteltuna, että lainsäädännölliset tarkistukset ovat samankaltaisia molemmissa rikostyypeissä.

EIT:n käytännön perusteella on tarvetta tarkistaa sääntelyä yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä ja kunnianloukkauksessa rangaistusvastuuta rajoittavaan suuntaan. Kun kummassakin on jo nykyisissä samantapaiset rajoituslausekkeet, yksi vaihtoehto olisi ollut laajentaa noita rajoituslausekkeitä yhtenäistäen niitä samalla. Näiden osin erisältöisten rajoituslausekkeiden soveltamisessa on kuitenkin omaksuttu tietyt, melko vakiintuneet tulkintalinjat. Näin ollen ja kun sananvapauden ja muiden intressien välinen rajanveto on olennaisesti punnintaa, jossa varsin monet näkökohdat voivat olla merkityksellisiä, on perusteltua sijoittaa yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevaan säännökseen samanlaiset, olennaisesti tuota punnintaluonnetta ilmentävät rajoituslausekkeet jo olemassa olevien lisäksi.

Tällainen täydentävä rajoituslauseke on muotoiltavissa eri tavoin. Rangaistussäännöksessä ei voida luontevasti viitata suoraan EIT:n käytäntöön. Mahdollista olisi ollut myös hyödyntää lausekkeessa EIS 10 artiklan 2 kappaletta esimerkiksi siten, että lausuman esittäminen ei ole rangaistavaa, jos sen esittäminen on hyväksyttävää demokraattisessa yhteiskunnassa. Tällainen muotoilu olisi kuitenkin ollut melko abstrakti ja epätavallinen rikoslaissa. Perustelluimpana vaihtoehtona voidaan tällöin pitää sitä, että lausekkeessa ilmaistaan sellaisia keskeisiä näkökohtia, joihin EIT on ratkaisukäytännössään kiinnittänyt huomiota ja joiden pohjalta lausuman esittämisen hyväksyttävyyttä arvioidaan.

EIT:n ja resoluution vankeusrangaistuksen käyttämistä koskevat näkemykset voitaisiin niin ikään pyrkiä ottamaan huomioon eri tavoilla. Yksi vaihtoehto olisi poistaa yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä ja kunnianloukkausrikoksesta vankeusuhka kokonaan. Vielä radikaalimpi toimenpide olisi dekriminialisoida kyseiset teot. Koska tällaiset teot voivat kuitenkin olla erittäin moitittavia ja kun EIT:kään ei pidä vankeusrangaistusta näissä rikoksissa kaikissa tilanteissa ihmisoikeussopimuksen kanssa yh-

teensopimattomana, ei vankeusrangaistusuhan täydellistä poistamista näissä rikoksissa voida pitää perusteltuna. Kun vankeusrangaistusuhka olisi asianmukainen vain poikkeustapauksissa, on kunnianloukkauksen perustekomuodossa syytä säätää ainoastaan sakorangaistuksen uhka. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan myös yksityisyyttä loukkaavan tiedon levittämisen jakamista vain sakonuhkaiseen perustekomuotoon ja törkeään tekemuotoon.

Arvioitavaksi jää, minkälaisia tapauksia varten vankeusuhka voidaan säilyttää kvalifioituissa tekemuodoissa. Koska EIT on korostanut vankeusrangaistusuhan epäasianmukaisuutta erityisesti mediarikosten yhteydessä, on perusteltua poistaa törkeän kunnianloukkauksen kvalifiointiperusteista rikoksen tekeminen joukkotiedotusvälinettä käyttämällä. Se ei voi olla kvalifiointiperuste myöskään törkeässä yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä. Törkeysperusteet on muotoiltava sellaisiksi, että ne ovat yhteensopivat EIS:n kanssa, jolloin keskeiseksi muodostuu EIT:n näkemys siitä, milloin vankeusrangaistuksen uhkaa voidaan käyttää. Huomioon on tällöin syytä ottaa myös resoluutio ”Towards decriminalisation on defamation”. EIT on ratkaisuisaan katsonut, että vankeusrangaistus on yhteensopiva EIS 10 artiklassa taatun sananvapauden kanssa vain poikkeuksellisissa olosuhteissa, erityisesti tilanteissa, joissa muita perustavia oikeuksia on vakavasti haitattu, kuten esimerkiksi vihapuheen ja väkivaltaan yllytyksen tapauksissa. Resoluution kohdassa 17.5 jäsenvaltioita kehoitetaan säätämään ainoastaan yllytys väkivaltaan, vihapuhe ja negationismin edistäminen vankeusrangaistuksen uhallana rangaistaviksi. Väkivaltaan yllyttäminen ja vihapuhe ovat jo rangaistavia muiden rangaistussäännösten nojalla kuten yllytyksenä pahoinpitelyrikokseen, tavallisena tai törkeänä kiihottamisena kansanryhmää vastaan tai julkisena kehottamisena rikokseen. Rassistinen motiivi on rikoksen koventamisperuste RL 6:5:n 4 kohdan mukaisesti. Toisaalta EIT:n mainittu kanta vankeusrangaistusuhan mahdollistavista ilmaisuista on toistaiseksi jonkin verran epäselvä ja yksilöimätön. Kun yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ja kunnianloukkaus ovat yksilöön kohdistuvia rikoksia, on perusteltua muotoilla törkeysperusteet siten, että ne ilmentävät näiden rikosten yksilöille aiheuttamia vakavia seurauksia. Tämä on yhteensopivaa sen kanssa, että EIT:n mukaan vankeusrangaistus voi tulla kyseeseen perustavien oikeuksien vakavan haittaamisen tilanteissa. Tuo EIT:n mainitsema kriteeri ei sellaisenaan ole sovelias kvalifiointiperusteeksi.

Euroopan neuvoston yleissopimuksen naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (CETS 210) 34 artikla edellyttää, että toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa tämän henkilön pelkäämään turvallisuutensa vaarantumista, kriminalisoidaan. Velvoitteesta voidaan 78 artiklan mukaan poiketa. Rikoslainsäädäntömme kattaa pääosin tällaisen käyttäytymisen. Vainoamiskäyttäytymiseen voidaan reagoida myös lähestymiskielto määräämällä. Rikoslainsäädännön täydentäminen voisi tapahtua esimerkiksi laittoman uhkauksen edellytyksiä madaltamalla. Tämä olisi kuitenkin edellyttänyt varsin suuria muutoksia laittoman uhkauksen tunnusmerkistöön, sillä uhkaava käyttäytyminen voi vainoamisessa merkitä muunkinlaisia tekoja kuin suoranaista uhkaamista, josta laittomassa uhkauksessa on nykyisellään kyse. Vainoaminen on myös pitkäkestoista ja prosessiluonteista toisin kuin laiton uhkaus ja useimmat muutkin rikoslakirikokset. Vainoamisen moitittavuuden ilmaiseminen puoltaa sitä koskevaa erityistä rangaistussäännöstä.

Vainoamiskriminalisoinnin muotoileminen voi tapahtua monella tavalla, kuten myös oikeusvertailujaksosta ilmenee. Tunnuksmerkistön muotoileminen on haastavaa, koska teko on prosessiluonteinen ja voi sisältää myös sellaisia osatekoja, jotka vainoamiskontekstista irrotettuina ovat arkipäiväisiä. Esityksessä on pyritty muotoilemaan säännös, joka täyttää mahdollisimman hyvin laillisuusperiaatteen tarkkarajaisuusvaatimuksen.

3.3 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan, että rikoslain yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevaan 24 lukuun lisätään uusi viestintärauhan rikkomista koskeva rangaistussäännös. Viestintärauhan rikkomiseen syyllistyisi se, joka häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää toiselle viestejä tai soittaa siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa häiriötä tai haittaa. Rangaistusuhaksi säädettäisiin sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Säännös laajentaisi häirintäviestinnän rangaistavuutta kotirauhaa häiritsevää puhelin- ja matkapuhelinhäirinnästä muihinkin viestintävälineisiin, eikä rangaistavuus olisi enää sidottu siihen, että puhelu tai viesti vastaanotetaan kotirauhan piirissä. Viestintärauhan rikkominen olisi asianomistajarikos. Ilkivaltaa koskevaan säännökseen tehtäisiin vastaavasti muutos, jonka mukaan säännöksessä mainittaisiin puheluiden soittamisen ohella viestien lähettäminen.

EIT:n oikeuskäytännön huomioon ottamiseksi yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskeviin rangaistussäännöksiin ehdotetaan tehtäväksi tarkistuksia. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen ehdotetaan jaettavaksi tavalliseen ja törkeään tekemuotoon. Koska EIT pitää vankeusrangaistusuhkaa näissä rikoksissa sananvapauden kanssa yhteensopivana vain poikkeuksellisissa tilanteissa, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja kunnianloukkauksen perustekomuodoissa rangaistusuhkana olisi jatkossa sakkoa. EIT:n oikeuskäytännön huomioon ottamiseksi kumpaankin säännökseen ehdotetaan lisättäväksi rangaistavuutta rajoittava uusi lauseke. Lausekkeiden mukaan tällaisena rikoksena ei pidettäisi yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, muoto, toisten oikeudet sekä muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Törkeän kunnianloukkauksen ankaroittamisperusteena ei enää olisi rikoksen tekeminen joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihjaus lukuisten ihmisten saataville. Törkeän yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen ja törkeän kunnianloukkauksen rangaistusasteikko olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Tämä olisi sama kuin törkeän kunnianloukkauksen nykyinen rangaistusasteikko. Yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevien rikosten syyteoikeusjärjestely säilyisi ennallaan.

Vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevaa rikoslain 25 lukua ehdotetaan täydennettäväksi uudella vainoamista koskevalla rangaistussäännöksellä. Vainoamiseen syyllistyisi se, joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan pelkoa tai ahdistusta. Vainoamisesta voitaisiin tuomita sakkoo tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Vainoaminen olisi asianomistajarikos, mutta myös syyttäjällä olisi syyteoikeus, jos vainoamisen tekemiseen on käytetty hengenvaarallista välinettä tai jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

Vuonna 2014 voimaan tulevaan uuteen pakkokeinolakiin ehdotetaan tehtäväksi esityksen aiheuttama teknislouonteinen muutos.

4 Esityksen vaikutukset

Esityksen viestintärauhan rikkomista ja ilkivaltaa koskevan sääntelyn oletetaan jossain määrin vähentävän erilaisilla viestintävälineillä tapahtuvaa häirintäkäyttäytymistä ja näin tehostavan rauhan ja yksityiselämän suojaa.

Esityksen yksityiselämää koskevaa tiedon levittämistä ja kunnianloukkausta koskevien uudistettujen säännösten oletetaan merkitsevän sitä, että oikeustila vastaa aiempaa paremmin Euroopan ihmisoikeussopimuksen asettamia vaatimuksia. Näin säännösten oletetaan vaikuttavan siten, että EIT:llä ei enää ole aihetta kritiikkiin näissä kysymyksissä. Ehdotettu sääntely vähentää vankeusrangaistuksen käyttöä näissä asioissa ja voi jonkin verran nostaa rangaistavuuden kynnystä.

Ehdotetun vainoamista koskevan sääntelyn oletetaan tehostavan yhteiskunnan reagointia vainoamiskäyttäytymistä vastaan ja parantavan tällaisen käyttäytymisen uhriksi joutuvien henkilöiden asemaa. Samalla oikeustila saatetaan selvästi vastaamaan Euroopan neuvoston yleissopimuksen naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (CETS 210) 34 artiklan kriminalisointivelvoitetta.

Osa esityksen ehdotuksissa, joissa rangaistavuuden alaa laajennetaan, ei työryhmän arvion mukaan sanottavasti lisää viranomaisten työmäärää. Näin on tilanne etenkin ilkivaltaa koskevan kriminalisoinnin laajentamisen suhteen. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisrikoksiin ja kunnianloukkausrikosten tunnusmerkistöihin ehdotetuilla muutoksilla ei ole oletettavasti suurta merkitystä kyseisten rikosten määriin. Kyseisiin rikoksiin ehdotettava uusi vastuuvapauslauseke koskee paljolti mediassa tapahtuneita tekoja, jotka ovat harvinaisia, vaikkakin periaatteelliselta merkitykseltään huomattavia.

Viestintärauhan kriminalisointi laajentaisi häiriöviestinnän rangaistavuutta kotirauhaa häiritsevistä puhelin- ja matkapuhelinhäirinnästä muihinkin viestintävälineisiin, eikä rangaistavuus olisi enää sidottu siihen, että puhelu tai viesti vastaanotetaan kotirauhan piirissä. Tämä lisää oletettavasti jossain määrin asiasta poliisin, syyttäjien ja tuomioistuinten työtä. Uusien juttujen määrää on kuitenkin hyvin vaikea arvioida. Kriminologinen tutkimustietokaan ei tarjoa perustaa arvioida uusien rikosjuttujen määrää. Koska kriminalisointi on rajattu koskemaan vain vakavaa häiriöviestintää, uusien rikosjuttujen arvioitu määrä on pikemminkin joitain kymmeniä kuin satoja.

Vainoamisen kriminalisointi toisi uusia tutkittavia rikoksia kaikille rikosprosessiviranomaisille, eikä niiden määrä välttämättä olisi kovin vähäinen. Osa näistä ei kuitenkaan ole aidosti uusia juttuja, vaan niiden tiettyjä tekemuotoja tutkitaan jo nykyisin toisten rikosnimikkeiden alla. Uusina juttuina käsiteltävien vainoamisrikoksen määriä voidaan suunta-antavasti arvioida pitämällä lähtökohtana ja suhteutusperusteena arviota siitä, kuinka suuri osa nykyisistä hakemusasioina käsiteltävistä lähestymiskieltoasioista on sellaisia, joissa perusteena on nykyisin rankaisematon tämän esityksen mukainen vainoamisteko. Lähestymiskieltoja määrättiin vuonna 2009 1 506 kertaa ja vuonna 2010 1 405 kertaa. Jos näistä esimerkiksi yksi kymmenesosa olisi sellaisia tekokokonaisuuk-

sia, jotka eivät nykyään ole rangaistavia (eli tavallaan päällekkäisiä” ehdotetun kriminalisoinnin kanssa), merkitsi se noin 150 uutta rikosjuttua.

Oletettavaa on, että suurimmassa osassa jutuista tehtäisiin lähestymiskieltoasian lisäksi vainoamisen kriminalisoinnin myötä rikosilmoitus poliisille. Todennäköistä on lisäksi, että tällä hetkellä muina tekoina tutkittavien rikosjuttujen (esimerkiksi kotirauhan rikominen) yhteyteen tulee tutkittavaksi myös vainoaminen, mikä lisäisi esitutkintaviranomaisen työtä. Lisäksi vainoamisen kriminalisointi paljastaisi todennäköisesti muita uusia tapauksia, jotka eivät nykykriminalisoinneilla tulisi rikosprosessiin tai muutoin viranomaisten tietoon.

Vainoamisen käsittely rikosprosessissa tulee kestämään kauemmin kuin kiireellisenä käsiteltävät lähestymiskieltoasiat. Tästä odotettavissa oleva seuraus on se, että samalla kun vainoamisesta tehdään rikosilmoitus poliisille, saatetaan vireille myös lähestymiskiellon määräämistä koskeva hakemus käräjäoikeudessa. Esitys saattaa siis jossain määrin lisätä myös lähestymiskieltoja. Jos asiat pystyttäisiin käsittelemään yhdessä, tuomioistuimen kannalta kuormittavuus voisi olla vähäisempi kuin pelkän lähestymiskieltoasian käsittely, koska vainoamisasian käsitteleminen syyttäjävetoisena olisi huomattavasti vähemmän kuormittava kuin lähestymiskieltoasia, jossa asianosaiset ovat usein ilman avustajaa. Käytännön työtä saattaa vähentää jossain määrin myös se, että vainoamisesta syyttäminen mahdollistaisi sen, että eri teot voidaan syyttää ja siten myös tuomita yhtenä vainoamistekona.

Työryhmän käsityksen mukaan ehdotuksen toteutuessa rikosten käsittelystä aiheutuvat kustannukset kasvaisivat, koska entistä useampi teko tulisi käsitellyksi rikosprosessissa. Työryhmän arvion mukaan täysin uusien rikosjuttujen määrä olisi yhteensä noin 200. Luku on vähäinen, jos otetaan huomioon, että esimerkiksi vuonna 2009 oikeudenkäynnissä oli syytettynä 69 620 rikoksesta epäiltyä. Kuitenkin poliisin tietoon tulleen yhden rikoksen tutkintakustannukset ovat vuonna 2011 keskimäärin arviolta 331 euroa, mutta tutkintaan käytettävät resurssit vaihtelevat rikostyypeittäin. Yksikkökustannukset rikosprosessissa kasvavat portaittain. Syyteharkinnasta aiheutuu valtiolle kustannuksia keskimäärin 274 euroa, syyttäjän osallistuminen oikeudenkäyntiin maksaa 179 euroa, käräjäoikeuden suullisessa käsittelyssä ratkaistu rikosasia noin 760 euroa ja hovioikeuden ratkaisu 3 500 euroa (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Rikollisuustilanne 2010, s. 403). Kustannusarvioissa on otettava huomioon myös rikosoikeudellisen järjestelmän itsesäätelymekanismit: osa jutuista jää syystä tai toisesta tutkimatta. Nämä vaikeasti ennakoitavat mekanismit saattavat mahdollisesti laskea laskelmissa esitettyjä kustannuksia. Toisaalta ehdotettu lainsäädäntö tähtää yhteiskunnalle kustannuksia aiheuttavan moitittavana pidettävän käyttäytymisen vähentämiseen. On mahdollista, ettei muutos välttämättä kokonaistaloudellisesti ja pitkällä aikavälillä lisäisi valtion kustannuksia. Mikäli esitys tavoitteidensa mukaisesti ainakin osittain ennalta ehkäisisi ja vähentäisi moitittavaksi katsottua vainoamista katkaisemalla niiden jatkumisen ja toistamisen, tämän tulisi myöhemmin ilmetä viranomaisten käsiteltäväksi tulevien juttujen vähenemisenä. Tästä seuraisi jatkossa välitöntä ja välillistä kokonaistaloudellista kustannussäästöä.

Työryhmä korostaa, että esityksen viranomaisten työmäärää koskevat arviot ovat epävarmalla pohjalla ja esityksen jatkovalmistelu lausuntokierroksineen tuo asiaan lisävaikutusta.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 30.9.2011 työryhmän, jonka tuli arvioida, antaako EIT:n erityisesti Suomea koskeva oikeuskäytäntö aihetta sananvapausrikoksia koskevan sääntelyn tarkistamiseen. Työryhmän tuli lisäksi selvittää, minkä tyyppistä yksityisyyteen kohdistuvaa häirintää ja ilkeävaltaa moderneilla viestintävälineillä voidaan aiheuttaa ja onko sääntelyä syytä tarkistaa tältä osin. Työryhmän tehtävänä oli myös selvittää, aiheuttaako Euroopan neuvoston yleissopimuksen naiseen kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (CETS 210) 34 artiklan kriminalisointivelvoite lainsäädännön muutostarpeita, ja onko muutokselle kansallisia perusteita. Työssä oli otettava huomioon rikoslain kokonaisuudistuksessa noudatetut yleiset periaatteet. Tarvittaessa työryhmän tuli tehdä ehdotus lainsäädännön muuttamiseksi, jolloin se tuli laatia hallituksen esityksen muotoon.

Työryhmän toimikausi oli 30.9.2011–16.4.2012. Työryhmä kokoontui 8 kertaa. Työryhmässä oli edustajat oikeusministeriöstä, Suomen Asianajajaliitosta, sisäasiainministeriöstä, syyttäjälaitoksesta, tuomioistuinlaitoksesta ja Helsingin yliopistosta. Työryhmä kuului työnsä aikana johtava psykologi Katja Björklundia, Elisa Oyj:ta, Ihmisoikeusliittoa, dosentti Riitta Ollilaa (Jyväskylän yliopisto), Suomen Journalistiliittoa, tietosuojavaltuutettua, Viestinnän Keskusliittoa ja vähemmistövaltuutettua ja varasi eräille muille asiantuntijoille mahdollisuuden antaa lausunnon.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

6 Lakiehdotuksen perustelut

6.1 Rikoslaki

17 luku. Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

13 § Ilkivalta. Rikoslain 24 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 1 a § viestintärauhan rikkomisesta, joka koskisi häirintätarkoituksessa tapahtuvaa viestien lähettämistä ja soittamista. Ilkivaltaa koskevan rikoslain 17 luvun 13 §:n 2 kohtaa ehdotetaan vastaavasti täydennettäväksi viestien lähettämiseksi. Ilkivaltaa olisi ehdotetun rikoslain 17 luvun 13 §:n 2 kohdan mukaan häiriön aiheuttaminen lähettämällä viestejä tai soittamalla puheluita virastoon, toimistoon, liikkeeseen tai muuhun vastaavaan paikkaan.

Viestillä tarkoitettaisiin samaa kuin ehdotetussa viestintärauhan rikkomisessa, jonka perusteluissa tunnusmerkin sisältöä on selvitetty. Samat viestintävälineet tulevat kyseeseen tässäkin. Virastolla, toimistolla, liikkeellä ja muulla vastaavalla paikalla tarkoitetaan samaa kuin voimassa olevassa säännöksessä. Rangaistavuus edellyttää sitä, että viestejä tai soittoja tai molempia on useita ja että ne aiheuttavat häiriötä. Eri viestintävälineillä voidaan aiheuttaa erityyppistä ja eriasteista häirintää. Vähäisen häiriön aiheuttamista ei ole tarkoitettu rangaistavaksi. Muilla viesteillä kuin puhelinoitoilla aiheutettavan häiriön tulee olla samaa luokkaa kuin mitä häiriösoittojen rangaistavuudelta ilkivaltana nykyään edellytetään.

Säännöstä sovellettaessa on huomattava se, että viranomaisilla on velvollisuus ottaa vastaan viestejä ja usein myös vastata niihin samoin kuin ottaa vastaan puheluita ja palvella asiakkaita myös puhelimitse. Jotta häiriön aiheuttaminen viestejä lähettämällä tai puheluita soittamalla olisi rangaistavaa, on häiriön aiheuttamisen oltava tahallista. Arvioinnissa sovelletaan tahallisuutta koskevia yleisiä lähtökohtia.

Ilkivallasta tuomittaisiin edelleen sakkoa.

24 luku. Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisesta

1 § Kotirauhan rikkominen. Kotirauhan rikkomista koskevaa rangaistussäännöstä muutettaisiin siten, että säännöksen toisen kotirauhan oikeudetonta häiritsemistä puheluilla tai lähettämällä matkapuhelimeen viestejä koskeva 3 kohta kumottaisiin. Tämä johtuu

siitä, että kyseiset tekemuodot siirtyvät uuteen, luvun 1 a pykäläksi otettavaan viestintärauhan rikkomista koskevaan rangaistussäännökseen. Uuden säännöksen rangaistusasteikko olisi sama kuin kotirauhan rikkomisessa. Muutos olisi näin ollen luonteeltaan lähinnä tekninen. Sikäli muutos tapahtuisi, että nämä teot eivät enää voisi johtaa törkeän tekemuodon soveltamiseen, sillä viestintärauhan rikkomisesta ei ehdoteta säädettäväksi törkeää tekemuotoa. Tämä muutos ei kuitenkaan käytännössä olisi kovin merkittävä, sillä törkeässä kotirauhan rikkomisessa on yleensä kyse muulla tavalla kuin soittamalla tai matkapuhelinviestejä lähettämällä toteutetusta kotirauhan rikkomisesta.

1 a § Viestintärauhan rikkominen. Rikoslain 24 lukua ehdotetaan täydennettäväksi uudella viestintärauhan rikkomista koskevalla 1 a pykälällä. Viestintärauhan rikkomisesta olisi kysymys silloin, kun joku häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää toiselle viestijä tai soittaa siten, että teko on omiaan aiheuttamaan hänelle huomattavaa häiriötä tai haittaa.

Säännöksen tarkoituksena on suojata henkilöitä häiriösoitoilta ja muulta asiattomalta, kiusalliselta tai ei-toivotulta viestinnältä. Ihmisillä on oikeus olla rauhassa yksityisyyteen kohdistuvalta oikeudettomalta viestinnältä. Tätä voidaan kutsua viestintärauhaksi. Viestintärauhan rikkomista koskeva säännös lisäisi yksityisyyden ja yksityiselämän suojaa.

Rangaistussäännös kattaisi ensinnäkin aiemmin rikoslain 24 luvun 1 §:n 3 kohdassa rangaistavaksi säädetyn menettelyn eli toisen kotirauhan oikeudettoman häiritsemisen puheluilla tai lähettämällä matkapuhelimeen viestejä. Rangaistavan menettelyn alaa laajennetaan kuitenkin kahdella tavalla. Ensinnäkin sanotunlaisen oikeudettoman soittamisen tai viestien lähettämisen rangaistavuus ei enää edellyttäisi sitä, että menettely rikkoo kotirauhaa. Tämä edellytys tarkoitti sitä, että rangaistavia olivat vain kotirauhan piirissä vastaanotetut häiritsevät puhelut ja viestit. Ehdotetun säännöksen mukaan häiritsemisen ei tarvitse tapahtua kotirauhan suojaamassa paikassa, vaan se voi tapahtua muuallakin. Toiseksi matkapuhelimella tapahtuvan viestien lähettämisen asemesta rangaistavaa on säännöksen mukaan viestien lähettäminen muillakin välineillä. Tämä muutos merkitsee välineneutraalisuuden ottamista lähtökohdaksi viestien lähettämisessä. Ei ole perusteltua tehdä eroa matkapuhelimen ja muiden viestintävälineiden välillä.

Viestintärauhan rikkomisen tunnusmerkistö koostuu häirintätarkoituksesta, tekotapa-tunnuksista eli toistuvasta viestien lähettämisestä tai soittamisesta sekä abstraktia vaaraa ilmentävästä tunnusmerkistä, jonka mukaan teko on omiaan aiheuttamaan häiritylle huomattavaa häiriötä tai haittaa.

Sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) 2 §:n kohdassa ”viestillä” tarkoitetaan viestintäverkossa osapuolten välillä tai vapaasti valikoituville vastaanottajille välitettävää puhelua, sähköpostiviestiä, tekstiviestiä, puheviestiä ja muuta vastaavaa sanomaa. Rikoslakiin ehdotettavassa säännöksessä viestillä tarkoitetaan lähtökohtaisesti samaa kuin mainitussa määritelmäsäännöksessä. Sähköisen viestinnän tietosuojalain esitöiden (HE 125/2003 vp, s. 45/II) mukaan osapuolten välisiä viestejä tyypillisimmillään ovat puhelut sekä sähköpostiviestit, tekstiviestit, kuvaviestit ja puheviestit. Nämä olisivat rikoslakiinkin ehdotetun säännöksen tyyppitilanteita.

Viestejä voidaan lähettää erilaisilla modernin viestintäteknologian tarjoamilla välineillä. Kyse voi siis olla esimerkiksi matkapuhelimella tai sähköpostilla lähetetyistä viesteistä. Viesti voi sisältää jonkin sanallisen viestin, mutta se voi sisältää myös kuvan tai ääntä. Viesti voi olla myös tyhjä. Soittaminen voi tapahtua perinteisellä lankapuhelimella tai sen kaltaisella puhelimella taikka matkapuhelimella. Soittaminen on mahdollista myös tietokoneen avulla. Häirintäsoitosta voi olla kyse silloin, kun soittaja puhuu tai haluaa puhua toisen kanssa, mutta myös esimerkiksi silloin, kun soittaja ei puhu mitään tai vain aiheuttaa puhelimen soimisen odottamatta edes siihen vastaamista.

Yksittäisen viestin lähettäminen tai soitto ei täytä viestintärauhan rikkomisen tunnusmerkistöä. Tunnusmerkistö edellyttää, että viestejä on lähetetty tai soitettu toistuvasti. Viestejä on lähettävä tai soittoja oltava useita. Tarkkoja lukumääriä ei kuitenkaan voida esittää. Rangaistavuuden ala määräytyy lähemmin menettelyn häiritsevyyttä koskevan tunnusmerkin ja häirintätarkoituksen kautta.

Rangaistavuus edellyttää, että viestit tai soitot ovat omiaan aiheuttamaan häiritylle huomattavaa häiriötä tai haittaa. Kyseessä on abstraktia vaaraa ilmentävä tunnusmerkki. Keskeistä ei näin ollen ole se, minkälaista häiriötä tai haittaa teko aiheutti, vaan se, onko kysymyksessä oleva viestien tai soittojen kokonaisuus tyypillisesti huomattavasti häiritsevä tai aiheuttaako se tyypillisesti huomattavaa haittaa. Tässä arvioinnissa otetaan huomioon viestien tai soittojen lukumäärä ja ajankohta, viestintävälineen luonne ja sijoittelu samoin kuin viestien sisältö. Erityyppisten viestintävälineiden käyttö tapahtuu osin eri tavoin ja voi vastaavasti aiheuttaa erityyppistä häiriötä tai haittaa. Esimerkiksi sähköpostien aiheuttama ulkoinen haitta on yleensä varsin vähäinen verrattuna esimerkiksi puhelinsoittojen aiheuttamaan häiriöön. Sähköpostien lähettämisen tunnusmerkistön toteutumisen kynnyksen tuleekin olla melko korkealla. Vastuuta rajaa edelleen tunnusmerkistön vaatimus häiritsemistarkoituksesta. Viestintävälineen sijoittelu voi olla merkityksellistä esimerkiksi sitä kautta, voivatko myös muut henkilöt kuten lapset kohdata häiriöviestejä vai eivät. Kysymyksessä on vastaavankaltainen kokonaisharkinta, joka voimassa olevan lain perusteella on tehtävä puhelinhäirinnän osalta.

Menettelyn tulee olla oikeudenvastaista, jolloin asialliset yhteydenotot eivät toteuta rikosvastuun edellytyksiä. Oikeudenvastaisuuden vaatimusta ei nimenomaisesti mainita rangaistussäännöksessä, mutta tunnusmerkistöön sisältyvä häirintätarkoituksen tunnusmerkki ilmentää käytännössä tätä vaatimusta.

Viestintärauhan rikkominen on tahallisuutta edellyttävä rikos. Tahallisuuden sisältö määräytyy yleisten sitä koskevien lähtökohtien mukaisesti. Rangaistavuus edellyttää kuitenkin myös häiritsemistarkoitusta, joka on usein pääteltävissä viestien tai soittojen sisällöstä ja toistuvuudesta. Viestin tai soittojen saajan ilmoitus niiden epätoivottavuudesta on luonnollisesti merkittävää, mutta tällaisen reagoinnin puuttuminen ei merkitse sitä, ettei häirintätarkoitus muutenkin voisi olla käsillä. Mahdollisimman monelle suunnattujen mainosviestien lähettämisen tarkoituksena ei lähtökohtaisesti ole toisten häiritseminen.

Rangaistukseksi viestintärauhan rikkomisesta ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Rangaistusasteikko olisi näin ollen sama kuin kotirauhan rikkomisessa, jonka osana puhelin- ja tekstiviestihäirintä voimassa olevassa laissa ovat.

Viestintärauhan rikkomisen toteuttava menettely voi joissakin tapauksissa toteuttaa myös jonkin toisen rikoksen tunnusmerkistön. Menettely saattaa yksittäistapauksessa toteuttaa myös esimerkiksi tietoliikenteen häirinnän tai tietojärjestelmän häirinnän tunnusmerkistön. Jos taas viestit loukkaavat vastaanottajansa kunniaa tai sisältävät uhkauksia, viestit voivat sisältönsä perusteella tulla arvioitavaksi kunnianloukkausta tai laitonta uhkausta koskevien säännösten näkökulmasta. Tällöin sovelletaan yleisiä lainkonkurrensia koskevia periaatteita.

8 § Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen. Yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevaan sääntelyyn tehtävät muutokset koskevat yhtäältä uuden, tunnusmerkistön soveltamisalaa rajaavan perusteen lisäämistä rangaistuslainsäädännön kolmanneksi momentiksi. Toisaalta rangaistusasteikko muutetaan sakkorangaistusuhaksi samalla, kun säädettäväksi ehdotetaan törkeää tekemuotoa koskeva uusi säännös. Voimassa olevan säännöksen perusteluja voidaan soveltuvin osin hyödyntää tulkinnassa.

Ilmaisurikosten sisällön tulee olla perus- ja ihmisoikeuksien kanssa yhteensopiva. Tämän vuoksi tuomioistuinten on syytä kiinnittää huomiota myös EIT:n oikeuskäytäntöön. Sitä on selostettu laajahkosti jaksossa 2.4. Tuossa oikeuskäytännössä on arvioitu sitä, onko sananvapauten puuttuminen ollut välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa, eli onko puuttumiseen ollut painava sosiaalinen tarve, onko puuttuminen ollut suhteellinen sillä tavoiteltuun legitimiin päämäärään nähden ja onko puuttumiselle esitetty riittävät perustelut.

Rikosnimi "yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen" kuvaa hyvin kyseessä olevan rikoksen luonnetta, eikä rikosnimeä ole syytä muuttaa. Yksityiselämää voidaan loukata muillakin tavoilla kuin levittämällä sitä koskevaa tietoa.

Oikeus yksityiselämän suojaan tulee toteuttaa antamalla sille sellainen merkityssisältö, joka ei rajoita joukkotiedotusvälineiden keskeisiä yhteiskunnallisia tehtäviä eikä muutaakaan tietojen esittämistä, jota voidaan pitää puolustettavana kansanvaltaisessa yhteiskunnassa ja oikeusvaltiossa.

1 momentti. Jotta teko olisi rangaistava, levitettävän tiedon täytyy koskea loukattavan yksityiselämää. Yksityiselämän käsitettä käytetään samassa merkityksessä kuin voimassa olevassa sääntelyssä. Yksityiselämän määrittely ei ole yksinkertaista. Käsitteen ydin sisältää sen, että yksilöllä tulee olla tietty rauhoitettu alue, jonka piiriin kuuluvat asiat hänellä on oikeus pitää omana tietonaan, jos hän haluaa. Yksityiselämän piiriin kuuluvat yleensä henkilön perhe-elämä, vapaa-ajan käyttö, terveys ja ihmissuhteet. Mitä merkittävämpi asia on muidenkin kuin henkilön itsensä kannalta, sitä todennäköisemmin asia ei kuulu henkilön yksityiselämän piiriin. Yksityiselämään kuuluvat asiat, jotka eivät koske muita kuin henkilöä itseään ja joiden ihmiset eivät yleensä halua tulevan ulkopuolisten tietoon. Esimerkiksi menettely julkisessa virassa tai tehtävässä ei kuulu yksityiselämään. Sama koskee työtehtäviä, joita niiden luonteen vuoksi suoritetaan julkisuudessa.

Yksityiselämän alueelle kuuluvista tiedoista toiset sijoittuvat lähemmäksi, toiset kauemmaksi yksityisyyden ydinalueesta. Ydinalueelle kuuluvat lähtökohtaisesti esimerkiksi tiedot seurustelusuhteista, seksielämästä ja terveydentilasta. Omaisuuteen liittyvien tietojen kuulumisen omistajan yksityiselämän piiriin on arvioitava tapauskohtaisesti.

Vain luonnollisilla henkilöillä on säännöksessä tarkoitettu yksityiselämä. Säännös suojaa vain elossa olevia henkilöitä. Oikeushenkilöä koskevien tietojen levittäminen ei ole säännöksen nojalla rangaistavaa. Toinen asia on, että oikeushenkilöä koskevien tietojen levittäminen saattaa joissakin tapauksissa merkitä niihin liittyviä luonnollisia henkilöitä koskevien tietojen levittämistä.

Yksityisyyden suojan laajuus riippuu myös henkilön asemasta. Yksityisyyden suojaa koskevassa oikeudellisessa keskustelussa erotetaan usein vallankäyttäjät, julkisuuden henkilöt ja tavalliset ihmiset. Vallankäyttäjien yksityisyyden suoja on suppein, koska kansanvaltaisessa yhteiskunnassa on oikeus saada erityisesti heitä koskevia tietoja. Laajinta yksityisyyden suojaa nauttivat tavalliset kansalaiset. Välikategorian muodostavat julkisuuden henkilöt, jotka ovat tavallista kansalaista enemmän julkisuuden kanssa tekemisissä ja kenties hyödyntävät sitä toiminnassaan. Jaottelu voidaan tehdä hienojakoisemminkin, ja oikeudellisessa arvioinnissa henkilön asema ja toiminta otetaan konkreettisesti huomioon. Vallankäyttäjien asema on otettu huomioon erityisesti 2 momentissa, joskin heidänkin osaltaan yksityiselämää koskevan tiedon esittäminen voi olla sallittua myös 3 momentin nojalla.

Erityisen kysymyksen muodostaa julkisuuden henkilöiden yksityiselämää koskevien tietojen esittämisen sääntely. Henkilö voi olla julkisuuden henkilö poliitikkona tai muussa vallankäyttöön liittyvässä asemassaan, jolloin häntä koskeviin tietoihin voi soveltua 2 momentti. Muuten joku voi olla julkisuuden henkilö esimerkiksi kulttuurielämään osallistumisensa perusteella, urheilijana tai jonkin erityisen teon tai tapahtuman vuoksi. Toiset julkisuuden henkilöt suhtautuvat julkisuuteen myönteisemmin, toiset kielteisemmin.

Julkisuuden henkilöä koskevan tiedon esittämiseen sovelletaan 1 momentin perussäännöksen lisäksi ehdotettua uutta 3 momenttia. Tiedon esittäminen voi olla sallittua näihin momentteihin sisältyvien eri tunnusmerkkien tulkinnan tuloksena. Ensimmäisen momentin oikeudettomuutta koskevan tunnusmerkin kautta sallittua on tiedon esittäminen henkilön suostumuksen perusteella. Esittäminen voi olla myös muun oikeudettomuuden poissulkevan seikan vuoksi sallittua. Jos henkilön yksityiselämän jokin osa-alue on jo esillä julkisuudessa, tuota osa-aluetta koskevan epäolennaisen uuden tiedon esittäminen ei useinkaan ole omiaan aiheuttamaan hänelle 1 momentissa tarkoitettua vahinkoa, karsimystä tai halveksuntaa. Tiedon esittäminen saattaa olla sallittua vielä 3 momentin rajoitussäännöksen perusteella.

Ongelmallisen tapausryhmän yksityiselämän suojan laajuuden kannalta muodostaa tavallisten ihmisten virallisten normien vastainen käyttäytyminen eli käyttäytyminen, joka tullessaan ilmi voi johtaa virallisiin seuraamuksiin. Tarkastelun kohteena oleva ryhmä on sangen epäyhtenäinen. Sen piiriin voi toisaalta kuulua esimerkiksi suuri asuntohujausjuttu, joka tiedotusvälineiden tarvittaessa tulee voida paljastaa. Toisaalta kysymyksessä voi olla pieni rikos, jolla ei ole erityisempää yleistä merkitystä, mutta jota koskeva

mediakäsittely voisi aiheuttaa asianomaiselle suurta haittaa. Jo nämä esimerkit osoittavat, että kaikkia ryhmään kuuluvia tapauksia ei voida ratkaista samalla tavoin. Rikos ei sinänsä ole yksityisasiä. Jos rikos on senlaatuinen, ettei sillä voida katsoa olevan yhteiskunnallista merkitystä, sitä koskeva tieto kuuluu kuitenkin tekijänsä yksityiselämänä suojattaviin seikkoihin, mutta muussa tapauksessa yksityiselämän suoja ei aseta esteitä julkistamiselle. Ratkaisu riippuu tässäkin yhteydessä toisaalta teon laadusta ja tekijästä, toisaalta siitä, miten teko liittyy tekijän yhteiskunnalliseen rooliin. Tietojen julkistaminen johtaa seuraamusten kasautumiseen, minkä vaikutuksia on lähes mahdotonta ennustaa tai säädellä. Kun kysymyksessä on poikkeava käyttäytyminen, on erityisen tärkeää tarkkaan erottaa toisistaan se, mikä vain herättää uteliaisuutta ja se, millä on yhteiskunnallisia vaikutuksia ja sen vuoksi myös yhteiskunnallista merkitystä.

Jos henkilö tuomitaan rikoksesta yli kahden vuoden vankeusrangaistukseen, tällainen vankeusrangaistus on aina ehdoton. Rikoksen rangaistusarvo on tällöin niin suuri, että rikosta voidaan myös yhteiskunnallisesti pitää siinä määrin merkittävänä, että se ei yleensä kuulu tekijän yksityiselämänä suojattaviin asioihin. Poikkeuksena on kuitenkin pidettävä alle 18-vuotiaana eli nuorena henkilönä tehtyjä rikoksia. Sama koskee tapauksia, joissa tiedon esittäminen voisi aiheuttaa rikoksen uhrille lisävahinkoa. Rikoksen uutisointi sellaisella tavalla, josta tekijä on tunnistettavissa, voi olla sallittua myös 2 tai 3 momentin rajoitussäännösten perusteella.

Yksityiselämää suojataan säännöksessä ennen kaikkea sitä koskevien, sinänsä totuudenmukaisten tietojen levittämiseltä. Kuten voimassa olevassa laissa, yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä olisi paitsi tiedon, myös vihjauksen tai kuvan esittäminen toisen yksityiselämästä. Tiedolla tarkoitetaan tosiasioita koskevaa totuudenmukaista informaatiota. Loukkaaminen voidaan toteuttaa myös epäsuorasti, vihjaamalla. Vihjaus saattaa loukata yksityiselämää aivan yhtä paljon kuin nimenomainen tieto. Vihjaukselle on luonteenomaista, että se synnyttää käsityksen jonkin tiedon olemassaolosta, vaikka vihjaus itsessään ei tätä tietoa sisältäisikään. Täyttääkseen tunnusmerkin vihjauksen tulee olla sellainen, että se on omiaan johdattamaan vihjauksen vastaanottajan tiettyyn käsitykseen jostakin yksityiselämää koskevasta seikasta.

Yksityiselämää koskevaa informaatiota voidaan esittää myös kuvan avulla. Monesti kuvalla voidaan puuttua yksityiselämään tuntuvammin kuin kirjoitetulla tekstillä. Kuvan nimenomaisella mainitsemisella tehdään myös selväksi, että luvun 6 §:ssä tarkoitetulla salakatselulla otettujen kuvien levittäminen lainkohdassa tarkoitetulla tavalla on myös rangaistavaa, jos kuva sisältää yksityiselämää koskevaa tietoa.

Rangaistavaa on yksityiselämää koskevan tiedon esittäminen tunnusmerkistössä kuvalla tavalla. Vaikka rikosnimikkeessä puhutaan tiedon levittämisestä, "esittää" sanaa ehdotetaan edelleen käytettäväksi myös kunnianloukkausta koskevassa 9 §:ssä, jolloin on johdonmukaista käyttää sitä myös 8 §:ssä.

Esittäminen voisi tapahtua momentin 1 kohdan mukaan joukkotiedotusvälinettä käyttämällä ja 2 kohdan mukaan muuten toimittamalla tieto lukuisten ihmisten saataville. Perinteisesti joukkotiedotusvälineiksi on katsottu lehdet, radio ja televisio. Myös ainakin sellaisia tietoverkkoja, joihin kaikilla on vapaa pääsy, voidaan pitää sellaisina. Joukkotiedotusvälineen käsitteen tarkka rajaaminen ei ole välttämätöntä, koska säännöstä voi-

daan soveltaa myös silloin, kun loukkaava esitys on muulla tavalla toimitettu lukuisten ihmisten saataville. Esimerkiksi toisen yksityiselämää koskevan tiedon esittäminen yleisötilaisuudessa, jota on seuraamassa tuhansia katsojia, voi olla lainkohdassa tarkoitettulla tavalla esitetty. Teon rangaistavuudelle tosin riittää, että tieto tai vihje on toimitettu lukuisten ihmisten saataville. Tekniikan kehitys voi luoda kokonaan uusia keinoja toimittaa viestejä lukuisten ihmisten saataville. Esimerkiksi tietoverkoissa pystytään välittämään tietoja suurten, lukumäärältään epämääräisten ihmisryhmien tietoon. Kohdan 2 ilmaisu kuvaa sitä, että tiedon esittämisessä käytetty väline itsessään ei ole säännöksen tulkinnan kannalta olennainen. Keskeistä on se, miten suuren joukon käytetty väline saavuttaa. Ilmaisuu selventää myös sitä, ettei teon täytyminen edellytä tietoon saattamista, vaan riittää, että yksityiselämää koskeva tieto on toimitettu lukuisten ihmisten saataville esimerkiksi tietoverkkoon.

Nykyisen lain mukaisesti ehdotetaan, että teon rangaistavuuden edellytyksenä olisi, että se on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa. Rangaistavuus ei sen sijaan edellyttäisi vahingon, kärsimyksen tai halveksunnan konkreettista aiheuttamista.

Mahdollisuutta, että tiedon tai vihjauksen leviäminen aiheuttaa vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa, tulee arvioida tiedon tai vihjauksen luonne lähtökohtana. "On omiaan" ilmaisulla on haluttu sulkea soveltamisalan ulkopuolelle sellaiset teot, jotka kyllä tosiasiallisesti ovat aiheuttaneet loukatulle kärsimystä, mutta vain sen vuoksi, että tämä on reagoinut asiaan yllättävällä tavalla. Myöskään vähäisiä yksityisyyden loukkauksia ei ole syytä tuoda rangaistavuuden piiriin. Lainkohdassa tarkoitettun teon tulisi olla sellainen, että sen yleisesti ajatellaan aiheuttavan kärsimystä suurelle osalle sellaisista ihmisistä, joihin se kohdistuu. Kärsimyksen tulisi olla teon tyypillinen seuraus. Vastaavalla tavalla tulisi arvioida halveksuntaa. Tietyissä määrin voidaan ottaa huomioon sellaisten ryhmien erityispiirteet, joiden arvonanto on loukatulle merkityksellinen. Jos tällainen ryhmä kuitenkin on melko pieni ja sen arvot huomattavasti poikkeavat laajalti hyväksytyistä arvoista, näiden arvojen vastaiseen menettelyyn perustuva halveksunta ei voisi olla lainkohdassa tarkoitettulla tavalla tyypillistä.

Vihjauksen loukkaavuus tietoon verrattuna voi vaihdella. Toisinaan vihjaus voi olla selkeää tietoa vähemmän kärsimystä aiheuttavaa. Näin on esimerkiksi silloin, kun vihjaus on etäistä, vaikeasti havaittavaa tai epäuskottavaa. Joissakin tapauksissa taas vihjaus voi luoda kielteisemmän mielikuvan asiasta kuin totuuden ilmituominen. Jos vihjaus synnyttää valheellisia mielikuvia, voi kyseessä olla myös 9 §:ssä tarkoitettu kunnianloukkaus.

Lainkohdassa tarkoitettu vahinko voi olla luonteeltaan taloudellista, esimerkiksi menetettyjä elinkeinotuloja, mutta se voi olla myös aineetonta. Arvostetun luottamustehtävän menettäminen voi olla tässä tarkoitettua vahinkoa, samoin kuin tärkeiden ihmissuhteiden katkeaminen. Halveksuntaa voidaan luonnehtia aineettomaksi vahingoksi, joka voi ilmetä haittana sosiaalisessa kanssakäymisessä tai arvonannossa.

Ollakseen säännöksen mukaan rangaistavaa yksityiselämää loukkaavan tiedon esittämisen tulee olla oikeudetonta. Teko ei ole oikeudeton, jos tiedon esittämiseen on oikeusjärjestyksen normien mukaan ollut oikeus tai jopa velvollisuus. Kyseessä voi olla myös virkavelvollisuus.

Henkilö voi olla oikeutettu tai velvollinen esittämään tietoja toisen yksityiselämästä esimerkiksi ollessaan asianosaisena, kuultavana tai todistajana oikeudenkäynnissä. Vastaavantuoppinen velvollisuus voi olla muissakin viranomaismenettelyissä kuultavilla. Monissa tehtävissä toimivilla on velvollisuus ja muillakin oikeus tehdä lastensuojelulaissa tarkoitettu ilmoitus lastensuojelun tarpeen selvittämistä varten. Työtodistuksen taikka muun säädetyt todistuksen tai arvioinnin tekeminen saattaa edellyttää yksityiselämää koskevan tiedon esittämistä. Virkamiehillä voi olla oikeus tai velvollisuus yksityiselämääkin koskevien tietojen esittämiseen tai sitä koskevan lausuman antamiseen. Tiedon antaminen yksittäiselle henkilölle tämän sitä pyydettyä ei vielä tässä vaiheessa yleensä merkitsisi tunnusmerkistön toteutumista, sillä siinä edellytetään tiedon toimitamista lukuisten ihmisten saataville. Tieto voi toisaalta sen saaneen kautta siirtyä edelleen. Oikeusjärjestys sisältää kuitenkin myös normeja, jotka oikeuttavat tai velvoittavat antamaan yksityiselämääkin koskevia tietoja yleisölle yleensä. Viranomaisilla ja jopa yksityisillä toimijoilla voi olla tiedottamisvelvollisuuksia, jotka saattavat koskea myös tietoja yksityiselämästä. Lain oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007) 25 §:ssä säädetään tuomioistuimen velvollisuudesta laatia salassa pidettävästä ratkaisusta julkinen seloste, jos asia on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Tuomiolauselmatietoihin yhdistettynä ilmenee, kenestä on kyse. Oikeusjärjestys voi sisältää muitakin yksityiselämää koskevan tiedon esittämiseen oikeuttavia tai siihen jopa velvoittavia säännöksiä. Tällä perusteella oikeudenmukaista on vain sellaisten tietojen esittäminen, joita kyseinen tiedon esittämiseen oikeuttava tai velvoittava normi koskee.

Oikeudettomuudesta ei ole kyse myöskään silloin, kun tiedon levittämiseen on ollut kyseisen henkilön suostumus. Suostumus voi olla nimenomainen tai hiljainen. Viimeksi mainitullakin perusteella on saatettu katsoa sallituksi kertoa joukkotiedotusvälineissä esimerkiksi viihdetaitelijoiden ja muiden paljon julkisuudessa esiintyvien henkilöiden yksityisasiota. Hiljaisen suostumuksen oletaminen on kuitenkin ongelmallista, koska kyse on perusoikeutena suojatusta oikeushyvästä. Ilman nimenomaista lupaa ei ole yleensä perusteltua olettaa, että henkilö olisi suostunut ainakaan yksityiselämän ydinalueelle kuuluvan tiedon julkistamiseen. Suostumus on aina peruutettavissa. Jokainen voi suostua tiedon julkaisemiseen vain omalta osaltaan. Jos tiedon esittäminen loukkaisi myös muuta henkilöä kuin suostumuksen antajaa, kyseessä on tuon toisen henkilön osalta yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, ellei esittäminen ollut jollakin toisella perusteella kuten 2 tai 3 momentin nojalla kuitenkin sallittua.

Siltä osin kuin henkilö on tuonut julkisuuteen yksityiselämänsä koskevia tietoja, niiden ajallisesti läheinen toistaminen esimerkiksi toisessa tiedotusvälineessä ei ole oikeudetonta. Sitä vastoin esimerkiksi asiakirjan julkisuus ei automaattisesti anna oikeutta esittää joukkotiedotusvälineissä asiakirjaan sisältyvää yksityiselämää koskevaa tietoa.

Aineisto, joka esitetään 8 §:ssä tarkoitetulla tavalla, voi olla hankittu esimerkiksi kuuntelemalla salaa siten kuin 5 §:ssä on säädetty. Tällaisissa tapauksissa rangaistus tuomittaisiin kummastakin rikoksesta.

2 momentti. Lainkohdan toinen momentti säilyisi ennallaan. Sen mukaan yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka niihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Yksityiselämän suoja ei saa kaventaa kansalaisten oikeutta saada tietoa yhteiskunnallisesti merkittävistä asioista. Mitä enemmän ja syvällisempiä yhteiskunnallisia vaikutuksia jollakin seikalla on, sitä oikeutetumpi on vaatimus saada julkaista ja vastaanottaa sitä koskevaa tietoa. Yhteiskunnallisesti erityisen merkittävää on poliittinen ja taloudellinen vallankäyttö. Erityistä merkitystä on usein myös toimimisella julkisessa virassa tai tehtävässä. Tällaisilla aloilla tapahtuu päätöksentekoa, niillä vaikutetaan useiden ihmisten jokapäiväiseen elämään tai niillä toimimisella voi muuten olla periaatteellista merkitystä. Tämä perustelee sen, että politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä toimivan yksityiselämää ei suojata samassa laajuudessa kuin muiden henkilöiden.

Lainkohdan nimenomaisesti mainitsemisessa tehtävissä toimivien lisäksi momentissa mainitaan niihin rinnastettavassa tehtävässä toimivat. Tunnuksen täsmällisempi muotoilu on osoittautunut vaikeaksi, mutta ilman tätä lisäystä säännös olisi liian suppea. Sen soveltamisalan ulkopuolelle jäisi esimerkiksi yhteiskunnallista valtaa käyttävä järjestökenttä, kuten työmarkkinajärjestöt ja muut etujärjestöt. Ehdotettu tunnusmerkki vastaa nykyistä sääntelyä, jonka soveltamisessa tai tulkinnassa ei ole esiintynyt erityisiä ongelmia. Säännöksessä tarkoitettuna tehtävänä on oltava rinnastettavissa toimimiseen politiikassa tai elinkeinoelämässä taikka julkisessa virassa tai toimessa. Rinnastettavuus edellyttää samankaltaisuutta lainkohdan tavoitteiden kannalta merkittävässä suhteessa. Arvioinnissa on kiinnitettävä huomiota erityisesti tehtävän yhteiskunnalliseen merkitykseen esimerkiksi vallankäytön kannalta.

Näissä tehtävissä toimivien yksityiselämästä saa siis julkaista tietoja. Yksityiselämää koskevan tiedon tulee lainkohdan mukaan kuitenkin voida vaikuttaa kyseisen henkilön toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä ja lisäksi olla tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi. Molemmat lisävaatimukset rajaavat sitä, mitä tehtävää hoitavan henkilön yksityiselämää koskevia tietoja voidaan esittää, ja minkälaisia tietoja voidaan esittää. Monissa viroissa ja julkisissa tehtävissä toimivien toimenkuvat ovat sellaisia, että niihin ei ylipäättään liity vallankäyttöä taikka sellaista yhteiskunnallista merkitystä, joka tekisi tarpeelliseksi yksityiselämää koskevan tiedon esittämisen. Aseman ja tehtävien laatu vaikuttaa myös siihen, missä määrin ja minkä tyyppisten yksityiselämää koskevien tietojen esittäminen voi olla sallittua momentin perusteella. Tärkeissä poliittisissa tai yhteiskunnallista valtaa käyttävissä tehtävissä olevien yksityiselämän suoja on suppein. Kenenkään yksityiselämästä ei kuitenkaan voida rajattomasti esittää tietoja. Tiedon esittämisen tulee voida vaikuttaa henkilön toiminnan arviointiin

mainitussa tehtävässä. Lisäksi tiedon esittämisen tulee olla tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Myös ehdotetun 8 §:n 2 momentin peruste mahdollistaa ainoastaan kyseessä olevaa henkilöä itseään koskevan informaation esittämisen. Vaikka kertominen poliitikon yksityiselämästä olisikin sallittua, tämä vaikutus ei ulotu asianomaisen henkilön sukulaisiin, tuttaviiin tai muihin ulkopuolisiin, ellei 2 momentin mukaista tai muuta esittämisen salli-
tuksi tekevää perustetta ole heidänkin osaltaan olemassa.

Rajoitussäännös soveltuu yksityiselämää koskevaan tietoon, vihjaukseen ja kuvaan kuten 1 momentin perussäännöskin. Voitaisiin katsoa, että rajoitussäännöksen ei pidä ulotua vihjauksen esittämiseen, koska ei ole tarpeen suojata epämääräisessä muodossa tapahtuvaa yksityiselämän käsittelyä julkisuudessa. Vihjauksen jättäminen pois säännöksestä rajoittaisi kuitenkin liiaksi sananvapautta. Tämän vuoksi myös vihjaus sisällytetään edelleen momenttiin. Tämä ei vaaranna yksityisyyden suojaa, eikä tee sallituksi levittää valheellisia vihjauksia. Pykälä koskee yksityiselämää koskevan totuudenmukaisen tiedon levittämistä. Valheellisen tiedon tai vihjauksen levittäminen on rangaistavaa kunnianloukkauksena.

3 momentti. Uuden 3 momentin mukaan yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei myöskään pidettäisi yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, muoto, toisten oikeudet sekä muut seikat, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä. Uuden momentin tarkoituksensa on ennen kaikkea ottaa huomioon EIT:n linjaukset sananvapauden käyttämisestä kansanvaltaisessa yhteiskunnassa. Momentin muotoilussa onkin pyritty siihen, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 ja 10 artiklojen vaatimukset voitaisiin ottaa huomioon, sellaisina kuin EIT on niitä tulkinnut. Samalla on syytä kiinnittää tuomioistuinten huomiota EIT:n oikeuskäytännön seuraamisen tärkeyteen.

Säännös on olennaisesti punnintasäännös. Punninnassa otetaan huomioon seikkoja, jotka ovat merkittäviä suhteutettaessa toisiinsa oikeutta yksityisyyteen ja ilmaisuvapautta sekä muitakin huomioon otettavia oikeuksia ja intressejä.

Rajoitussäännöksen soveltaminen edellyttää, että ilmaisu on esitetty yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi. Artikkelin tai kuvan tulee muodostaa jonkinlainen kontribuutio yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi eikä pelkästään tyydyttää jonkin lukijakunnan uteliaisuutta. Asialta ei kuitenkaan edellytetä nimenomaan yhteiskunnallista merkittävyyttä. Muutkin kuin yhteiskunnallisesti merkittävät asiat voivat olla yleiseltä kannalta merkittäviä. Pelkkä tietyn lukijakunnan viihdyttäminen ei siis toisaalta edellytystä kuitenkaan täytä.

Koska rajoitussäännöksellä kavennetaan yksityisyyden suojaa sananvapauden eduksi, on syytä asettaa hyvässä uskossa toimimista koskeva vaatimus siten, että ilmaisun esittämisen tarkoituksena tulee olla yleiseltä kannalta merkittävän asian käsitteleminen. Jaksossa 2.4.1 on mainittu esimerkkejä keskustelunaiheista, joita EIT:n käytännössä on pidetty yleisesti merkittävänä. Yleiseltä kannalta merkittävänkään ilmaisun esittäminen pelkästään kyseisen henkilön loukkaamiseksi ei sen sijaan toteuta rajoitussäännöksen edellytyksiä.

Ilmaisun sisällössä huomioon otetaan ainakin ilmaisun sijoittuminen toisen yksityisyyden reuna-alueelle tai ydinalueelle ja toisaalta tiedon esittämisen merkittävyys yleiseltä kannalta. Mitä syvemmälle yksityisyyden alueelle ilmaisu ulottuu ja mitä yleiseltä kannalta vähämerkityksisempää ilmaisun esittäminen on, sitä vähemmän hyväksyttävää yksityisyyttä koskevan tiedon esittäminen on. Ilmaisun merkitykseen yleiseltä kannalta vaikuttaa myös se, onko kyseessä ajankohtainen asia vai ajankohtaisuuttaan jo menettänyt asia. Kuvalla voi olla suurempi yksityisyyteen kajoava merkitys kuin sanallisilla ilmaisuilla. Myös ilmaisun muodolla on punninnassa merkitystä. Lähtökohtana on, että asiallinen tiedonvälitys yksityiselämää koskevasta seikasta on hyväksyttävämpää kuin vinoileva tai vihjaileva. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että esimerkiksi pakina nauttisi pienempää sananvapauden suojaa kuin uutisointi. EIT:n käytännön mukaan lehdistöllä on oikeus myös jonkinasteiseen liioitteluun ja provokaatioon.

Huomioon tulee ottaa myös toisten oikeudet. Toisen yksityiselämää koskevan tiedon esittäminen koskee luonnollisesti kyseisen henkilön oikeuksia, ainakin oikeutta yksityisyyteen. Jos kuitenkin henkilö osallistuu aktiivisesti yleiseltä kannalta kiinnostavaan tapahtumaan, hän on saattanut astua julkisuuden areenalle sellaisella tavalla, että hänen ei ole enää perusteltua odottaa asian pysyvän poissa julkisuudesta, jolloin asiaa koskevan tiedon esittäminen voi olla hyväksyttävää. Ilmaisemisella saattaa olla merkitystä myös muiden oikeuksien kannalta. Ilmaisun esittämisellä ei esimerkiksi saa loukata toisen oikeutta tulla käsitellyksi syyttömänä ennen asiaa koskevaa langettavaa tuomiota. Oikeuksiin kuuluu myös yleisön oikeus saada tietoa yleiseltä kannalta merkittävistä asioista. Ilmaisun esittäminen voi tilanteesta riippuen koskea myös muiden henkilöiden oikeuksia, millä voi myös olla osaltaan merkitystä punninnassa. Esimerkiksi rikosuutisoinnissa uhrilla on intressi siitä, että hän ei kohtaa rikoksen jälkeen enää lisävahinkoa rikosta koskevan tiedotuksen vuoksi. Huomioon tulee ottaa myös muut seikat. Merkitystä on esimerkiksi tiedon kohteen kommentointioikeuden toteutumisella, tietojen saamisen tavan asianmukaisuudella ja sillä, onko ja millä tavoin asia jo aikaisemmin ollut esillä.

Rangaistukseksi yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä voitaisiin tuomita sakkoa. Nykyisessä rangaistussäännöksessä on myös enintään kahden vuoden vankeusrangaistuksen uhka. Muutos liittyy ennen kaikkea siihen, että rikos jaettaisiin perustekomuotoon ja törkeään tekomuotoon, jolloin voimassaolevaa rangaistussäännöstä vastaava vankeusrangaistusuhka liitettäisiin törkeään tekomuotoon. Perustekomuodossa sakkorangaistus on riittävä. Se on myös yhteensopiva sen EIT:n esittämän linjauksen kanssa, että ilmaisurikoksissa, erityisesti mediarikoksissa, vankeusuhka on yhteensopiva EIS 10 artiklan kanssa vain poikkeuksellisissa tilanteissa.

8 a § Törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen. Törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen olisi yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisrikosten moitittavampi tekomuoto. Törkeänä yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä voitaisiin rangaista vain teko, joka on täyttänyt perussäännöksen, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen 1 momentin tunnusmerkistön. Sen lisäksi tuomitseminen törkeästä tekomuodosta edellyttää ankaroittamisperusteen käsillä oloa ja törkeiltä tekomuodoilta edellytettävän kokonaistörkeysvaatimuksen toteutumista.

Ankaroittamisperusteena olisi ensinnäkin se, että yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä. Suuruudella viitataan vain kärsimyksen intensiteettiin. Voitaisiin myös puhua voimakkaasta kärsimyksestä. Muun muassa tiedon laatu samoin kuin sen levittämisen tapa ja laajuus voivat vaikuttaa kärsimyksen suuruuteen. Pitkäaikaista taas voisi olla sellainenkin kärsimys, joka ei ole tässä tarkoitettussa mielessä suurta. Kärsimys voi olla pitkäaikaista esimerkiksi sen vuoksi, että yksityiselämää koskeva tieto on esitetty tavalla, joka tuo sen toistuvasti julkisuuteen. Ankaroittamisperusteena olisi myös erityisen suuren tai tuntuvan vahingon aiheuttaminen yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä. Vahingolla tarkoitetaan tässä taloudellisen vahingon ohella muutakin sellaista vahinkoa, jota ei voida pitää lainkohdassa mainittuna kärsimyksenä. Vahinkoa aiheutuisi siten esimerkiksi sille, jonka työuralla eteneminen estyy taikka joka menettää koulutusmahdollisuuksia tai yhteiskunnallisen arvonantonsa. Aiheutetun vahingon suuruutta tulee arvostella ensinnäkin objektiivisin kriteerein, jolloin taloudellista vahinkoa voitaisiin yrittää suhteuttaa muissa rikoslajeissa syntyneeseen soveltamiskäytäntöön. Vastaavia rahamääriä voidaan joutua arvioimaan esimerkiksi varkaus- tai petossäännöstöä sovellettaessa. Vahingon tuntuvuutta taas arvioitaisiin loukatun henkilökohtaisten olosuhteiden kannalta, jolloin euroääräinen täytymispiste voi huomattavasti vaihdella.

Rikoksen kokonaistörkeyttä arvioitaessa huomioon tulee ottaa muun muassa ilmaisun laatu ja sisältö, se, miten laaja henkilöpiiri tosiasiallisesti on henkilön tunnistanut tai voinut tunnistaa esitetyjen tietojen perusteella, esityksen tyyli sekä tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämisen syy ja tarkoitus samoin kuin muut rikokseen liittyvät seikat. Kokonaistörkeyden arvioinnissa voidaan soveltuvin osin hyödyntää 8 §:n 3 momentissa tarkoitettuja näkökohtia.

Törkeimmistä yksityiselämää loukkaavista tiedon levittämisistä voitaisiin tuomita yhtä ankariin rangaistuksiin kuin voimassa olevankin lain mukaan. Törkeimpien yksityiselämää loukkaavien tiedon levittämisten vahingollisuus on selvästi lisääntynyt rikoslainsäätämisen jälkeen. Televisiossa, radiossa ja laajalevikkisimmissä lehdissä esitettävät tiedot tai väitteet tulevat nykyään nopeasti tietoon koko maassa ja sähköisinä julkaisuin tietoverkoissa myös maailmanlaajuisesti. Rikoslakia säädettäessä lehdistö oli suurelta osin paikallista ja lehtien levikki oli vain murto-osa nykyisestä.

9 §. Kunnianloukkaus. 1 momentti. Momentti säilyisi ennallaan. Sen kahdessa kohdassa on kunnianloukkausrikosten peruslajit. Momentin 1 kohdan mukaiselle rikokselle on ominaista, että kysymys on tiedosta tai tietoa lähellä olevasta vihjauksesta, joka on perätön. Väitteen totuudellisuus on siis periaatteessa jälkikäteen tarkistettavissa. Vain valheellisten tietojen ja vihjausten esittäminen voi tulla rangaistavaksi 1 kohdan mukaan.

Momentin 2 kohdassa on sen sijaan pääsääntöisesti kysymys muunlaisesta loukkaamisesta. Kyse voi olla esimerkiksi loukkaavasta mielipiteestä, eleestä tai koskettelusta. Yhteistä 2 kohdassa tarkoitetuille teoille on, ettei niiden totuudellisuudesta aina ole edes mielekästä puhua tai ettei totuudellisuutta ainakaan voida riidattomasti ratkaista. Arvoarvostelmia ei voida todentaa, ja todentamisvaatimuksen asettaminen voisi loukata sananvapautta. Arvostelma voi kuitenkin liittyä tosiasioihin, jolloin arvoarvostelmana pidettävän lausuman hyväksyttävyyteen vaikuttaa se, tukeutuuko se riittävällä tavalla tosiseikkoihin. Eräissä tapauksissa voidaan 2 kohdan mukaan tuomita tiedon tai vihjauksen

sen esittämisestä silloinkin, kun sen totuudellisuus on selvitettävissä. Jos väite on tosi tai jos vihjauksen kohteena on tosiseikka, teko voi tulla rangaistavaksi 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena, jos tiedolla tai vihjauksella tahallisesti halvennetaan toista. Esimerkiksi vanhan rikoksen perusteeton esiintuominen saattaa merkitä halventamista.

Momentin 1 kohdassa tarkoitettu valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen on rangaistavaa riippumatta siitä, miten esittäminen tapahtuu. Tieto tai vihjaus voidaan esittää suullisesti tai kirjallisesti tai se voi sisältyä kuvaan. Se voidaan myös siirtää sähköisessä muodossa esimerkiksi sähköpostin kautta muiden kuin tekijän tietoon.

Lainkohta koskee sekä pieneen piiriin rajoittuvia, yksityisluontoisia tekoja että julkisia kunnianloukkauksia. Väitteen esittäminen loukattavalle kahden kesken ei yleensä voi olla omiaan aiheuttamaan 1 kohdassa tarkoitettua halveksuntaa tai vahinkoa loukatulle, mutta kärsimystä se kyllä voi aiheuttaa, ja voi siten tulla 1 kohdan mukaan rangaistavaksi. Tämän tyyppinen teko ei ollut rangaistavaa ennen vuoden 2000 kunnianloukkaussääntelyn uudistusta. Rangaistavuuden alan laajentumisella on vain vähäinen käytännön merkitys.

Tiedon tai vihjauksen sisällölle ei valheellisuuden lisäksi ole 1 kohdassa asetettu muita vaatimuksia kuin että sen esittäminen on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä taikka halveksuntaa. Kysymyksessä voi olla väite syyllistymisestä rikokseen tai muuhun moitittavaan tekoon, kuten vuoden 2000 uudistusta edeltäneen lain herjaussäännöksensäkin. Myös terveydentilaa koskevan loukkaavana pidettävän väitteen esittäminen, joka ennen vuotta 2000 saattoi olla solvauksena rangaistavaa, kuuluu ehdotetun 1 kohdan soveltamisalaan. Mahdollisuutta, että tiedon tai vihjauksen esittäminen aiheuttaa vahinkoa, kärsimystä tai halveksuntaa, tulisi arvioida kuten ehdotetussa 8 §:ssäkin tiedon tai vihjauksen luonne lähtökohtana. Myös vahingon luonne tulee arvioida samoista lähtökohdista kuin 8 §:ssä.

Momentin 2 kohdan sanonnalla "halventaa" on tarkoitettu kuvata kaikkia mahdollisia tekotapoja, joilla loukataan toisen kunniaa. Kunnianloukkaus voidaan toteuttaa paitsi sanallisesti myös esimerkiksi vihjailevilla ilmeillä, eleillä tai koskettelemisilla. Halventamisen täytyy tulla ainakin loukatun tietoon.

Kunnianloukkauksen kohteena voi 1 momentin mukaan olla vain luonnollinen henkilö. Tämä ilmenee jo sanoista "toisesta" ja "häneen", joista ainakaan jälkimmäinen ei voi viitata oikeushenkilöön. Vaikka oikeushenkilöiden kunniaa ei säännöksellä suoraan suojatakaan, ne voisivat saada välillistä suojaa sitä kautta, että joissakin tapauksissa oikeushenkilöön kohdistetun loukkauksen voidaan katsoa loukkaavan myös siihen liittyviä luonnollisia henkilöitä. Tähän voitaisiin päätyä muun muassa silloin, kun joku luonnollinen henkilö esimerkiksi yhtiön toiminnasta vastuullisena yleisesti samastetaan osakeyhtiöön.

Kunnianloukkaus saattaa kohdistua johonkin rajattuun henkilöpiiriin tai sen osaan. Voidaan esimerkiksi väittää perättömästi, että kaikki jonkin yrityksen hallituksen jäsenet tai enemmistö heistä on syyllistynyt rikokseen. Tällaisessa tapauksessa asianomistajia olisivat kaikki ne hallituksen jäsenet, joihin kunnianloukkauksen vaikutukset ulottuvat.

Hallitus ei kuitenkaan voi kollektiivina toimia asianomistajana. Joissakin tapauksissa lausuma, jonka tiettyyn yksilöön kohdistettuna katsottaisiin sisältävän momentin 1 kohdassa tarkoitetun tosiasioita koskevan väitteen tai vihjauksen, voi henkilökouktoon kuten tietyn yhteisön työntekijöihin yleensä kohdistettuna merkitä pikemmin arvostelulaulusumaa ja tulla arvioitavaksi 2 kohdan mukaisena halventamisena.

Jos yleisön keskuuteen levitettävässä tiedotteessa uhataan, panetellaan tai solvataan jotakin kansallista, rodullista tai uskonnollista ryhmää taikka niihin rinnastettavaa kansanryhmää, kysymys voi olla rikoslain 11 luvun 10 §:ssä tarkoitetusta kiihottamisesta kansanryhmää vastaan tai sen törkeästä tekemuodosta rikoslain 11 luvun 10 a §:ssä. Sekä kunnianloukkausta että kiihottamisrikosta koskevan pykälän soveltaminen samanaikaisesti voi myös tulla kysymykseen.

Teolla loukatun oma loukkausta edeltänyt menettely voi kunnianloukkauksessa muodostaa syyllisyyden poistavan anteeksiantoperusteen. Tätä lähellä olevissa tilanteissa voidaan soveltaa rikoslain 6 luvun 12 §:n 1 momentin 3 kohtaa. Lainkohdan mukaan rikoksesta voidaan jättää rangaistus tuomitsematta, jos rikos on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä anteeksiannettavaan tekoon rinnastettava. Kunnianloukkauksissa voi usein olla kyse tekoon liittyvästä seikasta, provokaatiosta. Kunnianloukkauksia esitetään usein kiihtyneessä mielentilassa. Harvinaista ei ole, että loukkaaviin lausumiin vastataan uusilla loukkauksilla. Tunteiden kuumeneminen tällaisessa tilanteessa on ymmärrettävää, ja saattaisi olla kohtuutonta tuomita rangaistukseen sitä, joka on alun perin ollut syytön loukkaustenvaihtoon ja lähtenyt siihen mukaan vain voimakkaasti provosoituna. Myös rikoslain 6 luvun 12 §:n 1 momentin 1 kohdan vähäisyysperuste voi tulla sovellettavaksi. Syyttäjällä on puolestaan tietyissä tilanteissa mahdollisuus hyödyntää syyttämättä jättämistä koskevia perusteita.

Loukkaukset voivat joissakin tilanteissa asteittain voimistua molemmin puolin sillä tavoin, ettei kumpaakaan osapuolta voida pitää ensisijaisena syyllisenä siihen, että rangaistavia lausumia alettiin esittää. Tässä tilanteessa voisi olla kohtuullista, ettei kumpaakaan osapuolta tuomittaisi kunnianloukkauksesta rangaistukseen.

Kunnianloukkaus on vain tahallisen rangaistava. Sovellettaviksi tulevat tahallisuuden sisältöä koskevat yleiset säännöt. Teko ei ainakaan silloin ole 1 kohdassa tarkoitettu rikos, kun tekijällä on ollut vahvoja perusteita pitää totena, mitä hän on esittänyt tai mihin hän on vihjannut. Eri tilanteisiin soveltuvaa tarkkaa tahallisuuden rajaa ei voida etukäteen tarkoin määrittää.

Esimerkiksi joukkotiedotusvälineissä ei ole aina mahdollista hankkia varmaa tietoa väitteiden totuudenmukaisuudesta. Niille on kuitenkin oltava riittävät perusteet. Kaikkia sellaisia kielteisiä tai henkilökohtaisia väitteitä, jotka voivat julkistettuina olla loukkaavia, tulee ennen esittämistä arvioida kriittisesti. Väitteiden paikkansapitävyys on yritettävä varmistaa useammasta kuin yhdestä lähteestä. Myös lähteiden luonteella on merkitystä tietojen luotettavuutta arvioitaessa.

Tiedon esittäminen saattaa oikeusjärjestykseen sisältyvien muiden normien perusteella olla oikeutettua tai siihen voi olla jopa velvollisuus. Tällainen velvollisuus voi olla teon oikeudenvastaisuuden poistava oikeuttamisperuste. Laissa säädetty velvollisuus valheel-

lisenkin tiedon esittämiseen voi olla esimerkiksi viranomaisella, jonka on annettava tietoja hallussaan olevista asiakirjoista, vaikka tietäisikin asiakirjojen sisältämät tiedot vääriksi. Vastaavasti oikeudessa esiintyvän todistajan tulee kysyttäessä toistaa kuulemansa lausuman sisältö, vaikka lausuma olisi totuudenvastainen ja sisällöltään loukkaava. Oikeudenkäyntiavustajan on tehtävänsä suorittamiseksi kiinnitettävä oikeuden huomiota ja vedottava kaikkiin niihin seikkoihin, joihin vetoamista päämiehen edun ja oikeuden valvominen edellyttää. Avustajalla on esimerkiksi oikeus arvostella todistajien, asiantuntijoiden ja muiden asiassa kuultujen luotettavuutta, kun arvostelu on asianajon kannalta tarpeellista. Jos henkilö tuomioistuimessa aiheuttomasti käyttää loukkaavia ilmaisuja, tuomioistuimen on tarvittaessa prosessinjohtollisin toimin syytä kiinnittää henkilöiden huomiota asialliseen kielenkäyttöön. Lausuman esittämiseen oikeuttavia tai siihen jopa velvoittavia tilanteita on käsitelty myös yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen perusteluissa.

Kunnianloukkauksrikokset yksiköityvät loukattujen henkilöiden mukaan. Jos menettelyllä syyllistytään useaan henkilöön nähden kunnianloukkaukseen, kyseessä on useita kunnianloukkauksia. Kunnianloukkauksen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen tunnusmerkistöt rajautuvat toisiinsa nähden siten, että tietty lausuma voi yleensä toteuttaa vain toisen edellytykset. Laajemmassa esityksessä saattaa olla sekä kunniaa loukkaavia lausumia että yksityiselämää koskevia tietoja. Joissain tapauksissa menettely voi tulla arvioitavaksi kunnianloukkauksen ja kiihottamisen kansanryhmää vastaan näkökulmasta. Sovellettavaksi tulevat yleiset lainkonkurrenssia koskevat lähtökohdat.

Kunnianloukkauksesta voitaisiin esityksen mukaan tuomita sakkoon. EIT on katsonut, ettei vankeusrangaistuksen uhka tyypillisestä kunnianloukkauksesta ole asianmukainen. Luvun 10 §:n törkeässä kunnianloukkauksessa rangaistusasteikko sitä vastoin on ennallaan.

Seuraamusharkinnassa merkitystä on yleensä syytä antaa välittömästi tarjotulle tehokkaalle oikaisumahdollisuudelle viestintävälineessä.

2 momentti. Kuolleen henkilön muiston häpäisemistä voidaan pitää kunnianloukkauksena vain silloin, kun henkilöstä on esitetty valheellinen tieto tai vihjaus. Säännöksen soveltamisala on siis selvästi suppeampi kuin 1 momentissa tarkoitetun rikoksen. Kuollutta henkilöä koskevan väitteen esittäminen ei voi myöskään tulla rangaistavaksi 10 §:ssä tarkoitettuna törkeänä kunnianloukkauksena. Säännöksellä ei ole ollut sanottavaa käytännön merkitystä.

Vainajan muiston suojalle ei ole haluttu asettaa ehdotonta ajallista rajaa. Vuoden 2000 lokakuuhun voimassa olleen lain mukaan syytetty ei saanut nostaa sen jälkeen, kun loukkauksen kohde oli ollut kuolleen 20 vuotta. Tällainen laissa säädetty aika voi yksittäistapauksissa usein olla liian pitkä, mutta joskus myös liian lyhyt. Myöskään oikeusturvan kannalta ei ole välttämätöntä määritellä täsmällisesti sitä aikaa, jonka kunnian suoja kestää kuoleman jälkeen. Kuolemasta kulunut aika vaikuttaa kuitenkin 2 momentissa tarkoitetun teon rangaistavuuteen. Mitä pidempi aika on kulunut, sitä epätodennäköisempää on, että vainajaa koskeva valheellinen väite tai vihjaus olisi omiaan aiheut-

tamaan lainkohdassa tarkoitettua kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen.

Ihmiä, joille vainaja oli erityisen läheinen, voivat lesken ja sukulaisten ohella olla myös vainajan kanssa yhteisessä taloudessa eläneet ja muutkin hänelle erityisen läheiset henkilöt. Yhteisessä taloudessa eläminen ei sellaisenaan toteuta edellytystä, vaan kyseen tuleen tulee vain sellainen henkilö, jonka suhde vainajaan tämän eläessä on ollut erityisen läheinen. Avopuolisot voisivat tyypillisimmin olla lainkohdassa tarkoitettulla tavalla toisilleen läheisiä henkilöitä. Muuna erityisen läheisenä henkilönä voitaisiin pitää esimerkiksi lapsen muuta huoltajaa kuin tämän vanhempaa, puolison lasta tai kuolleen henkilön pitkäaikaista työtoveria.

3 momentti. Säännöksellä oikeutettaisiin politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä taikka tieteessä, taiteessa tai näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa olevan henkilön toiminnan asianmukainen arvostelu. Rajoitussäännös sisällytettiin pykälään aikanaan perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta (PeVL 36/1998 vp s. 3). Valiokunta edellytti, että myös kunnianloukkaussäännökseen kirjoitettaisiin 8 §:n 2 momenttia vastaava nimenomainen rajoitussäännös. Säännöstä on pidetty välttämättömänä yhteiskunnallisen keskustelun sekä tieteen ja taiteen kritiikin ja arvostelun kannalta.

Kunnianloukkaussäännöksellä ei ole tarkoitus rajoittaa oikeutta julkaista tietoja ja arvostelua, joka kohdistuu henkilön menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä taikka tieteessä, taiteessa tai muussa näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa. Pykälän 3 momentissa on näin ollen politiikan, talouselämän, viranhoidon sekä tiede- ja kulttuurielämän vaikuttajien toiminnan arvostelun oikeuttavat säännökset.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun valheellisen tiedon tai vihjauksen esittäminen ei kuitenkaan voisi esityksen mukaan olla oikeutettua edes politiikan teon tai taiteilijan työn arvioinnissa. Tahallista väärin tietojen esittämistä ei ole syytä sallia silloinkaan, kun se liittyy yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseen. Tämän vuoksi laissa nimenomaisesti rajattaisiin 3 momentin soveltaminen 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuihin tekoihin.

Toista halventavakin arvostelu voi olla rankaisematonta, jos sen kohteena on tämän menettely tietyillä julkisen toiminnan alueella. Alueina, joilla terävääkin arvostelua voidaan pitää hyväksyttävänä, mainitaan ensinnäkin samat politiikan ja elinkeinoelämän sekä julkisen viran ja tehtävän hoidon alueet kuin 8 §:n 2 momentissa. Lisäksi arvostelun kohteena voi olla henkilön menettely tieteen ja taiteen harjoittamisessa tai muussa vastaavassa julkisessa toiminnassa. Sekä politiikan että kulttuurin alueella voi ankarakin arvostelu olla hyväksyttyä eikä tätä ole pidettävä kunnianloukkaamisena. Vastaavasti elinkeinonharjoittajan on siedettävä tarjoamiinsa tuotteisiin ja palveluksiin kohdistuvaa kärjekästäkin julkista arvostelua, kunhan arvostelu perustuu paikkansa pitäviin asiatietoihin.

Ollakseen sallittua arvostelun on kohdistuttava pikemminkin henkilön poliittiseen toimintaan tai tieteenharjoittajan työhön kuin hänen henkilöönsä. Tähän viittaa lainkohdan vaatimus, jonka mukaan arvostelun on kohdistuttava henkilön menettelyyn. On selvää, että henkilön menettelyn arvostelu voidaan kokea henkilökohtaisesti loukkaavana. Tällainen arvostelu on kuitenkin lähtökohtaisesti sallittua. Mitä selvemmin arvostelu irtaantuu arvostelun kohteena olevasta toiminnasta tai työstä ja kohdistuu tekijän henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, sitä todennäköisemmin arvostelun aiheuttamassa halventamisessa on kysymys rangaistavasta kunnianloukkaamisesta.

Arvostelun tarkoituksena ei kuitenkaan saa olla toisen loukkaaminen. Muun muassa tähän viittaa vaatimus siitä, että arvostelu ei saa selvästi ylittää sitä, mitä on pidettävä hyväksyttävänä. Tällä tarkoitetaan ennen kaikkea sitä, että politiikan tai kulttuurin kritiikissäkin on syytä noudattaa alalla vallitsevia pelisääntöjä ja hyviä tapoja eikä sanoa enempää kuin on tarpeen toiminnan arvioimiseksi. Asian yhteiskunnalliseen merkitykseen nähden vähäpätöisen menettelyn tarkoituksellisesti näyttävä ja paisutteleva julkinen arvostelu voi siten olla rangaistavaa kunnianloukkaamista. Samoin arvostelun tarkoituksellinen pitkittäminen voi olla ilmaus loukkaamistarkoituksesta.

4 momentti. Kunnianloukkausta koskevaan säännökseen ehdotetaan lisättäväksi uusi 4 momentti, joka olisi samanlainen kuin yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevaan säännökseen lisättäväksi ehdotettu uusi 3 momentti. Syy lisäykseen on sama kuin yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen kohdalla. Tavoitteena on ottaa aiempaa laajemmin huomioon EIT:n ilmaisuvapautta koskeva oikeuskäytäntö.

Säännöksen sisältö olisi siis lähtökohtaisesti samanlainen kuin yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä. Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen vastaavan momentin perusteluissa esitetty soveltuu siten pitkälti myös tässä. Momenttien soveltamisessa huomioon otettavat seikat voivat kuitenkin painottua jonkin verran eri tavoin ottaen huomioon muun muassa sen, että yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä kyse on toden tiedon ja kunnianloukkauksessa perättömän informaation esittämisestä tai halventamisesta. Kunnianloukkausta koskevan 4 momentin tulkinnessa esille tulevat siten enemmän esitetyn informaation paikkansa pitävyyden varmistamista koskevat seikat.

Lisäksi momenttien soveltamisessa eroa voi syntyä siitä syystä, että kunnianloukkausta koskeva 3 momentti koskee myös menettelyä tieteessä ja taiteessa, kun taas yksityiselämää koskevan tiedon levittämisen vastaavatyypissä 2 momentin rajoitussäännöksessä tiedettä ja taidetta ei erikseen mainita.

10 §. Törkeä kunnianloukkaus. Törkeä kunnianloukkaus olisi kunnianloukkausrikosten moitittavampi tekemuoto. Törkeänä kunnianloukkauksena voidaan rangaista vain teko, joka on täyttänyt perussäännöksen, kunnianloukkauksen 1 momentin tunnusmerkistön. Lisäksi törkeästä kunnianloukkauksesta tuomitseminen edellyttää ankaroittamisperusteen käsillä oloa ja törkeiltä tekemuodoilta edellytettävän kokonaistörkeysvaatimuksen toteutumista.

Ankaroittamisperuste olisi sama kuin törkeässä yksityiselämää koskevassa tiedon levittämisessä. Ankaroittamisperusteena olisi ensinnäkin se, että kunnianloukkauksessa aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä. Toiseksi ankaroittamisperusteena olisi erityisen suuren tai tunteen vahingon aiheuttaminen kunnianloukkauksessa. Perusteiden sisältöä on selvitetty törkeän yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisen yhteydessä. Lisäksi voidaan todeta, että 10 §:ssä tarkoitettua kärsimystä voi aiheuttaa myös kunnianloukkaukseen mahdollisesti sisältyvä ilmaisu väkivallan käyttämisestä loukattua kohtaan. Vihapuheeseen perustuva kunnianloukkaus saattaa aiheuttaa suurempaa kärsimystä vähemmistöryhmään kuin enemmistöryhmään kuuluvaan henkilöön kohdistettuna.

Nimenomaisena ankaroittamisperusteena ei törkeässä kunnianloukkauksessa enää olisi se, että rikos tehdään joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai muuten toimittamalla tieto tai vihaus lukuisten ihmisten saataville. Näin on siitäkin huolimatta, että televisiossa, radiossa ja laajalevikkisimmissä lehdissä esitettävät tiedot tai väitteet tulevat nykyään nopeasti tietoon koko maassa ja sähköisinä julkaisuina tietoverkoissa myös maailmanlaajuisesti. Jos nimittäin rikoksen tekeminen tiedotusvälinettä käyttämällä olisi ankaroittamisperuste, myös hyvin vähäpätöiset mediassa julkaistut kunnianloukkaukset tulisivat lähtökohtaisesti arvioitaviksi törkeää kunnianloukkausta koskevan tunnusmerkistön perusteella, ja perustekomuotoon voitaisiin päätyä lähinnä vain törkeän tekemuodon edellyttämän kokonaistörkeysvaatimuksen tulkinnan kautta. Tätä ei voida pitää tarkoituksenmukaisena. Lisäksi EIT on kiinnittänyt erityistä huomiota median tehtävään tiedonvälittäjänä ja pitänyt hyvin ongelmallisena vankeusrangaistuksen uhkaa tässä yhteydessä. Tämän vuoksi on perusteltua, että joukkotiedotusvälineen käyttäminen rikoksen teossa ei ole nimenomainen ankaroittamisperuste. Kun raja joukkotiedotusvälineen käyttämisen ja muun lukuisten ihmisten saataville toimittamisen välillä on tulkinnanvarainen ja siihen vaikuttaa jatkuva tekninen kehitys, on selvintä jättää myös muu tiedon tai vihaan toimittaminen lukuisten ihmisten saataville nimenomaisesti mainittavien ankaroittamisperusteiden ulkopuolelle. Edellä mainitut seikat, joiden vuoksi joukkotiedotusvälinettä käyttämällä toteutettu rikos tai vihaan saattaminen lukuisten ihmisten saataville voivat merkitä rikoksen suurta vahingollisuutta, voidaan ottaa asianmukaisesti huomioon ehdotettuun kvalifiointiperusteeseen sisältyvien tunnusmerkkien tulkinnassa.

Rikoksen kokonaistörkeyttä arvioitaessa huomioon tulee ottaa muun muassa valheellisen tai halventavan ilmaisun laatu ja sisältö, se, miten laaja henkilöpiiri tosiasiaa on henkilön tunnistanut tai voinut tunnistaa esitettyjen tietojen perusteella, esityksen tyyli-laji sekä valheellisen tiedon tai vihaan esittämisen taikka halventamisen syy ja tarkoitus samoin kuin muut rikokseen liittyvät seikat.

Törkeimmistä kunnianloukkauksista voitaisiin tuomita yhtä ankariin rangaistuksiin kuin voimassa olevankin lain mukaan. Asteikkoa ei ole syytä alentaa, vaikka näin ehdotetaan tehtäväksi 9 §:n perustekomuodon osalta. Törkeimpien kunnianloukkausten vahingollisuus on selvästi lisääntynyt rikoslain säätämisen jälkeen.

12 § Syyteoikeus. 1 momentti. Viestintärauhan rikkominen olisi 1 momentissa tarkoitettu asianomistajarikos kuten voimassa olevan lain mukainen ja ehdotettu kotirauhan rikkomisenkin.

2 *momentti*. Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen, kunnianloukkaus ja törkeä kunnianloukkaus kuuluvat nykyisin 2 momentin mukaisiin asianomistajarikoksiin, joissa valtakunnansyyttäjä voi kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta, jos rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista. Tämä järjestely ehdotetaan säilytettäväksi. Rikosten joukkoon lisättäisiin ehdotettu uusi törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen.

25 luku. *Vapauteen kohdistuvista rikoksista.*

7 a § *Vainoaminen*. Lukuun ehdotetaan otettavaksi uusi vainoamista koskeva rangaitussäännös. Vainoaminen olisi käsillä, kun joku toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla vainoaa toista tavalla, joka on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Tunnusmerkistö koostuu siten tekotapoja kuvaavista tunnusmerkeistä ja niin kutsuttua abstraktia vaaraa koskevasta edellytyksestä.

Uhkaaminen on vainoamisrikoksen ensimmäinen tekotapatunnusmerkki. Uhkaamisella tarkoitetaan sitä, että henkilö tekee toiselle tietäväksi, että voi tapahtua jokin tälle epämieluisa asia, ja että tämän asian tapahtuminen riippuu jollakin tavalla asian esittäjästä tai on hänen vallassaan. Kyseessä voi olla nimenomainen uhkaus mutta myös muu menettely, joka selvästi sisältää uhan. Esimerkiksi uhrin omaisuuden vahingoittaminen saattaa merkitä uhkaamista. Uhkaaminen voi sisältää kohdehenkilölle kohdistetun vaatimuksen tehdä jotakin, mutta tämä ei ole uhkaamisen tunnusmerkin toteutumisen välttämätön edellytys. Uhkaamisen tulee kohdistua vainoamisen kohteeseen, mutta vainotun kohdistettu uhkaaminen voi sisältää kolmanteen nähden toteutettavan uhan. Esimerkiksi naista voidaan uhata antamalla ymmärtää, että hänen lastaan tullaan vahingoittamaan. Yksittäisen uhkaamisen ei tarvitse olla niin vakava kuin rikoslain 25 luvun 7 §:ssä tarkoitettussa laittomassa uhkauksessa. Kuten muissakin vainoamisen tekotavoissa, myös uhkaamisessa teon toistaminen lisää teon vakavuutta ja on olennaista vainoamisessa. Toistettujen tekojen kokonaisuuden merkitys tulee arvioitavaksi tunnusmerkistöön myös sisältyvän abstraktin vaaratunnusmerkin kautta.

Vainoamisen toisena tekotapana on toisen seuraaminen. Tunnusmerkki tarkoittaa fyysistä seuraamista. Seuraaminen voi tapahtua siten, että tekijä liikkuu sinne minne uhrin. Sekä tekijä että uhri voivat olla liikkeellä jalan tai jollakin kulkuvälineellä. Tunnusmerkin soveltumisen edellytyksenä ei ole, että tekijä pyrki puheisiin uhrin kanssa tai kommunikoi tämän kanssa jollakin tavalla. Erityistä enimmäisetäisyyttä seuraamisessa ei voida etukäteen tarkasti määrittellä. Myös se, että henkilö esimerkiksi asettuu toisen työpaikan läheisyyteen tai ajaa autolla toisen asunnon ohi merkitsee tunnusmerkissä tarkoitettua seuraamista, jos teon motiivina oli se, että toinen on työpaikalla tai kotona. Seuraamista on sekin, että henkilö menee paikkaan, jonne tietää seurattavan syystä tai toisesta tulevan. Seuraamista ei ole se, että henkilöt kohtaavat jossakin sattumalta. Seuraamisen edellytyksenä ei ole, että kohde on selvillä siitä, että toinen seuraa häntä. Se, että kohde havaitsee seuraamisen, voi tosin olla tekijän tarkoituksenakin.

Kolmantena vainoamisen tekotapana mainitaan tarkkaileminen. Henkilö voi tarkkailla toista havainnoimalla. Tarkkailemisessa voidaan myös hyödyntää teknisiä apuvälineitä kuten kiikaria tai kameraa. Se, missä tarkkailija tai tarkkailtava on, ei ole merkityksell-

tä. Tarkkaileminen voi tapahtua yhtä hyvin tarkkailtavan ollessa kotirauhan piirissä kuin sen ulkopuolellakin.

Neljäntenä tekotapana on yhteyden ottaminen. Yhteydenotossa on kyse tekijän kommunikaatiosta kohteen suuntaan. Yhteyden ottaminen voi tapahtua menemällä kohteen luokse, soittamalla tai lähettämällä viestejä. Jos henkilö pääsee puheisiin vainottavan kanssa, kyse on yhteydenotosta. Edellytys toteutuu myös silloin, kun henkilö jättää jonkin viestin toiselle, vaikka viestiin ei vastattaisi tai vaikka viesti olisi luonteeltaan sellainen, että siihen ei pyydetä nimenomaista vastausta. Niinpä esimerkiksi soittopyyntö olisi tällainen yhteydenotto, mutta sellainen voisi olla myös vaikkapa kirje tai tekstiviesti, jossa ei pyydetä reagointia kyseiseen viestiin. Yhteyden ottaminen saattaa tapahtua myös lähettämällä kohteelle tarkoitettu viesti yleisön saatavilla olevalla keskustelupalstalla. Myös erilaiset tekijän näkökulmasta kenties huomionosoituksia merkitsevät teot kuten kukkien ja lahjojen tuominen tai lähettäminen voivat merkitä tunnusmerkin toteuttavaa yhteydenottoa. Yhteydenotto voi tapahtua myös välikäden kautta esimerkiksi siten, että kolmas henkilö välittää tekijän viestejä kohteelle. Jos välittäjä on selvillä tekijän toiminnan luonteesta, voi kyseeseen joissakin tapauksissa tulla välittäjän vastuu rikokseen osallisena.

Vainoaminen voi tapahtua myös muulla lainkohdassa nimenomaisesti mainittuihin tekotapoihin rinnastettavalla tavalla. Tällainen tekotapa on tarpeellinen ottaen huomioon yhtäältä sen, että vainoamisteot voivat olla varsin monentyyppisiä ja toisaalta tekniikan kehittymisen, joka voi merkitä uusia vainoamisen toteuttamistapoja. Muiden kuin tunnusmerkistössä nimenomaisesti mainittujen tekotapojen tulee kuitenkin olla nimenomaisesti mainittuihin rinnastuvia.

Vainoamisen osateot tapahtuvat vastoin kohteen tahtoa. Uhkaamisen osalta tämä on selvää. Sosiaalisesti tavanomaisissa teoissa kuten puhelinsoitolla tapahtuvassa yhteydenotossa tästä ei voida ensimmäisen teon kohdalla yleensä vielä lähteä. Kohdehenkilö voi tehdä selväksi, että yhteydenotot eivät ole toivottuja. Ei kuitenkaan ole niin, että kohteena olevan henkilön nimenomainen kieltäminen olisi aina edellytyksenä sille, että teko on osa vainoamista. Tällaista yleistä reagointivelvollisuutta ei ole. Kohdehenkilö ei ehkä edes uskalla kieltää vainoajaa tai hän saattaa pyrkiä saamaan vainoamisen loppumaan olemalla reagoimatta vainoamistekoihin. Vastentahtoisuus päätellään olosuhteista.

Vainoamisessa olennaista on se, että kyseessä ei ole yksittäinen rikollinen teko, vaan osateoista muodostuva henkilön elämänlaatua vakavasti häiritsevä tila, joka voi muodostua erittäin pelottavaksi tai ahdistavaksi ja hänen elämänsä hallitsevaksi. Tekotapa-tunnusmerkeissä kuvatut teot eivät ainoaksi ja yksittäiseksi jäädessään yleensä aiheuta tällaista tilaa. Osa noista teoista on sosiaalisessa elämässä tavanomaisia ja vähämerkityksisiä. Erityisen luonteen ne saavat vastentahtoisina ja toistuvina osana vainoamiskäyttäytymistä. Tunnusmerkistössä asetetaan vaatimus vainoamisen tekotavoissa määriteltyjen tekojen tekemisestä toistuvasti. Vainoamistunnusmerkistön toteutumisen kannalta merkitystä on sillä, minkä tyyppisistä teoista konkreettisesti on kyse, kuinka monta niitä on ja mikä on niiden ajallinen suhde toisiinsa. Jos teko yksittäisenä on vähämerkityksinen, niitä voidaan edellyttää olevan useampia kuin jos kyse on teoista, jotka yksittäisinäkin ovat omiaan herättämään kohteessa ahdistusta tai varsinkin pelkoa. Toistuvuus edellyttää joka tapauksessa sitä, että tekoja on yhtä useampia. Osatekojen ei

tarvitse olla saman tekotapatunnusmerkin toteuttavia. Yleistä sääntöä siitä, kuinka etäällä osateot voivat ajallisesti olla toisistaan, ei voida asettaa. Vainoamiskokonaisuuteen kuuluvat osateot muodostavat yhden vainoamisrikoksen. Jos henkilöön kohdistuva vainoaminen selvästi päättyy mutta alkaa sittemmin uudestaan, kyseessä on uusi vainoamisrikos.

Muodostaakseen vainoamisen osatekojen täytyy muodostaa yhtenäinen kokonaisuus. Merkittävää tässä on osatekojen perustuminen tekijän yhtenäiseen motivaatiotaustaan. Tällöin niiden voidaan sanoa ilmaisevan samaa merkitystä. Jos taas tietty tekotapatunnusmerkin täyttävä teko tapahtuu aivan muusta syystä kuin vainoamiskokonaisuuden muodostavat muut teot, kyseessä ei tuolta osin ole vainoamiseen liittyvä ja sen osaksi katsottava teko. Sen sijaan saman motivaatiotaustan muuntuminen ei estä pitämästä menettelyä vainoamisena. On esimerkiksi mahdollista, että vainoamiseksi katsottava menettely saattaa alun perin perustua yksipuoliseen ihastumiseen vainoamisen kohteeseen, mutta muuttuu sittemmin tähän kohdistuvaksi vihaksi tai kontrolloimiseksi. Vainoamisella voi olla myös esimerkiksi rasistinen motivaatiotausta.

Tunnusmerkistössä asetetaan myös edellytys siitä, että tekotapatunnusmerkeissä kuvatut toistuvat teot ovat omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta. Kyseessä on niin kutsuttua abstraktia vaaraa ilmentävä tunnusmerkki. Edellytyksenä ei näin ollen ole, että teot ovat aiheuttaneet pelkoa tai ahdistusta, vaikka näin on hyvin voinut tapahtua. Se, että teot ovat omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, tarkoittaa sitä, että pelko tai ahdistus on tuollaisen menettelyn tyypillinen seuraus. Lähtökohtana tässä arvioinnissa on keskimääräisihminen, mutta huomioon otetaan kohteen asemassa olevaan henkilöön liittyvät olennaiset olosuhteet kuten hänen ikänsä tai erityinen haavoittuvuutensa. Arvio tehdään tekohetken näkökulmasta. Vakavista ja usein toistuvista teoista koostuva menettely voi hyvin aiheuttaa kohteessa pelkotilan ja jopa pysyviä psyykkisiä ongelmia. Toisaalta on tärkeää huomata, että muukin kuin esimerkiksi uhkaamista sisältävä vainoaminen voi hyvin olla omiaan aiheuttamaan pelkoa. Jos tekijää ei koeta vaaralliseksi ja teot eivät ole kovin vakavia, menettely ei ehkä ole omiaan aiheuttamaan kohteessa pelkoa vaan pikemminkin ahdistusta. Ahdistus voi kuitenkin olla vainon kohteelle yhtä invalidisoivaa kuin pelko. Ahdistus merkitsee sellaista elämälaadun heikkenemisestä, jota kohteen elämässä kaiken aikaa läsnä oleva, arvaamattomasti esiin tuleva ja vaikeasti vaikutettavissa oleva vainoamiskäyttäytyminen on omiaan aiheuttamaan.

Vainoamisen tunnusmerkistön toteuttavan menettelyn tulee olla oikeudenvastaista. Myös tässä eri tekotapatunnusmerkistöt ovat eri asemassa, sillä esimerkiksi yhteydenotto voi olla perusteltu joissakin tapauksissa, kun taas uhkaaminen voi vain harvoin olla sitä. Esimerkiksi viranomaiset voivat joutua tavoittelemaan jotakuta intensiivisestikin. Myös esimerkiksi tiedotusvälineiden edustajien asianmukainen toiminta on oikeudenvastaista eikä näin ollen toteuta vainoamisen edellytyksiä.

Vainoaminen edellyttää tahallisuutta. Tahallisuuden tulee kattaa vainoamisen tunnusmerkistön toteuttava menettely kokonaisuudessaan. Tahallisuuden sisältö määräytyy sitä koskevien yleisten sääntöjen mukaisesti.

Jos vainoamisen toteuttavassa menettelyssä on samalla toteutettu muun rikoksen edellytykset, menettelyä arvioidaan yleisten lainkonkurrensia koskevien periaatteiden nojalla. Jos vainoaja syyllistyy erityisen vakavaan laittomaan uhkaukseen esimerkiksi ampumaseella uhaten, on perusteltua tuomita erikseen laittomasta uhkauksesta, kun taas toisen tyyppisissä laittomissa uhkauksissa saattaa olla riittävää tuomita henkilö vainoamisesta. Lähestymiskiellon rikkomisesta on syytä yleensä tuomita erikseen, sillä tuo rikos kohdistuu myös oikeudenhoitoon. Myös esimerkiksi salakatselusta voi olla perusteltua tuomita erikseen. Jos vainoamista on toteutettu häiriösoitoin tai -viestein, on yleensä tarpeen tuomita vain vainoamisesta.

Vainoamistilanteissa haetaan usein lähestymiskieltoa. On mahdollista, että vainoamiskäyttäytymisen perusteella on haettu ja saatu lähestymiskielto, joka tulee lainvoimaiseksi, ja sen jälkeen menettelystä tehdään rikosilmoitus. Rikosprosessille ei ole tällaisessa tapauksessa *ne bis in idem* -kiellosta johtuvaa estettä, sillä lähestymiskielto ei ole rangaistus eikä rangaistusluonteinen sanktio, vaan turvaamistoimenpide, joka tähtää rikoksen uhan ja vakavan häirinnän torjumiseen tulevaisuudessa.

Vainoamisen rangaistusasteikoksi ehdotetaan sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Näin rangaistusasteikko olisi sama kuin esimerkiksi laittomassa uhkauksessa ja pakottamisessa.

9 § Syyteoikeus. Vainoaminen olisi 1 momentissa tarkoitettu asianomistajarikos, jossa syyte voitaisiin kuitenkin nostaa myös, jos rikoksen tekemiseen on käytetty hengenvaarallista välinettä tai jos erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

6.2 Pakkokeinolaki (806/2011)

Tammikuussa 2014 voimaan tulevan uuden pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 7 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan esitutkintaviranomainen saa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn, asianomistajan, todistajan tai muun henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun on syytä epäillä telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyä lähestymiskiellon rikkomista, rikoslain 17 luvun 13 §:n 2 kohdassa tarkoitettua ilkivaltaa tai mainitun lain 24 luvun 1 §:n 3 kohdassa tarkoitettua kotirauhan rikkomista.

Kun rikoslain 24 luvun 1 §:n 3 kohta kumotaan ja säädetään uusi viestintärauhan rikkomista koskeva rangaistussäännös, myös uuden pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 7 §:n 1 momentin 3 kohtaa tulee muuttaa viittaamaan edellisen asemesta jälkimmäiseen.

7 Voimaantulo

Lakien ehdotetaan tulevan voimaan 1.1.2014.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain (39/1889) 17 luvun 13 §, 24 luvun 1, 8, 9, 10 ja 12 § sekä 25 luvun 9 §, sellaisina kuin ne ovat, 17 luvun 13 § laissa 613/2003, 24 luvun 1 § laissa 685/2009, 24 luvun 8, 9, 10 §:t laissa 531/2000 sekä 24 luvun 12 § ja 25 luvun 9 § laissa 441/2011, *lisätään* 24 lukuun uusi 1 a § ja 25 lukuun uusi 7 a, seuraavasti:

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

13 §

Ilkivalta

Joka

1) metelöimällä tai muulla sellaisella tavalla aiheuttaa häiriötä virantoimituksen yhteydessä muualla kuin yleisellä paikalla taikka yleisöltä suljetussa virastossa, toimistossa, liikkeessä tai tehtaassa tai muussa vastaavassa paikassa,

2) aiheuttaa häiriötä lähettämällä viestejä tai soittamalla puheluita virastoon, toimistoon, liikkeeseen taikka muuhun vastaavaan paikkaan taikka

3) käyttämällä joukkoliikenteen kulkuneuvon, hissien tai muun laitteen hätäjarrua tai hälytintä aiheuttaa ilkivaltaisesti väärän hälytyksen,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä rangaistusta, *ilkevallasta* sakkoon.

24 luku

Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisesta

1 §

Kotirauhan rikkominen

Joka oikeudettomasti

1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan taikka kätkeytyy tai jää sellaiseen paikkaan tai

2) rikkoo toisen kotirauhaa metelöimällä, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla

on tuomittava *kotirauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

1 a §

Viestintärauhan rikkominen

Joka häirintätarkoituksessa toistuvasti lähettää toiselle viestejä tai soittaa siten, että teko on omiaan aiheuttamaan hänelle huomattavaa häiriötä tai haittaa, on tuomittava *viestintärauhan rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

8 §

Yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Joka oikeudettomasti

- 1) joukkotiedotusvälinettä käyttämällä tai
- 2) muuten toimittamalla lukuisten ihmisten saataville

esittää toisen yksityiselämästä tiedon, vihjauksen tai kuvan siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, on tuomittava *yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä* sakkoon.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei pidetä sellaisen yksityiselämää koskevan tiedon, vihjauksen tai kuvan esittämistä politiikassa, elinkeinoelämässä tai julkisessa virassa tai tehtävässä taikka näihin rinnastettavassa tehtävässä toimivasta, joka voi vaikuttaa tämän toiminnan arviointiin mainitussa tehtävässä, jos esittäminen on tarpeen yhteiskunnallisesti merkittävän asian käsittelemiseksi.

Yksityiselämää loukkaavana tiedon levittämisenä ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, muoto, toisten oikeudet sekä muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

8 a §

Törkeä yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen

Jos yksityiselämää loukkaavassa tiedon levittämisessä aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä taikka erityisen suurta tai tuntuva vahinkoa ja yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava *törkeästi yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

9 §

Kunnianloukkaus

Joka

- 1) esittää toisesta valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vahinkoa tai kärsimystä loukatulle taikka häneen kohdistuvaa halveksuntaa, taikka
- 2) muuten kuin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla halventaa toista,

on tuomittava *kunnianloukkauksesta* sakkoon.

Kunnianloukkauksesta tuomitaan myös se, joka esittää kuolleesta henkilöstä valheellisen tiedon tai vihjauksen siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä ihmiselle, jolle vainaja oli erityisen läheinen.

Edellä 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuna kunnianloukkauksena ei pidetä arvostelua, joka kohdistuu toisen menettelyyn politiikassa, elinkeinoelämässä, julkisessa virassa tai tehtävässä, tieteessä, taiteessa taikka näihin rinnastettavassa julkisessa toiminnassa ja joka ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

Kunnianloukkauksena ei myöskään pidetä yleiseltä kannalta merkittävän asian käsittelemiseksi esitettyä ilmaisua, jos sen esittäminen, huomioon ottaen sen sisältö, muoto, toisten oikeudet sekä muut olosuhteet, ei selvästi ylitä sitä, mitä voidaan pitää hyväksyttävänä.

10 §

Törkeä kunnianloukkaus

Jos 9 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kunnianloukkauksessa aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä taikka erityisen suurta tai tuntuva vahinkoa ja kunnianloukkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtyjä on tuomittava *törkeästä kunnianloukkauksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

12 §

Syyteoikeus

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä kotirauhan rikkomisesta, viestintärauhan rikkomisesta, törkeästä kotirauhan rikkomisesta, julkisrauhan rikkomisesta, salakuuntelusta, salakatselusta eikä salakuuntelun ja salakatselun valmistelusta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, törkeästä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä, kunnianloukkauksesta eikä törkeästä kunnianloukkauksesta, ellei asianomistaja ilmoita rikosta syytteeseen pantavaksi. Valtakunnansyyttäjä voi kuitenkin antaa määräyksen syytteen nostamisesta, jos rikos on tapahtunut joukkotiedotusvälinettä käyttäen ja erittäin tärkeä yleinen etu vaatii syytteen nostamista.

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

7 a §

Vainoaminen

Joka toistuvasti uhkaa, seuraa, tarkkailee, ottaa yhteyttä tai muuten näihin rinnastettavalla tavalla vainoaa toista siten, että se on omiaan aiheuttamaan vainotussa pelkoa tai ahdistusta, on tuomittava *vainoamisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

9 §

Syyteoikeus

Syyttäjä ei saa nostaa syytettä tuottamuksellisesta vapaudenriistosta, laittomasta uhkauksesta, vainoamisesta eikä pakottamisesta, ellei asianomistaja ilmoita sitä syytteeseen pantavaksi tai ellei laittoman uhkauksen, vainoamisen tai pakottamisen tekemiseen ole käytetty hengenvaarallista välinettä taikka ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 .

2.

Laki pakkokeinolain 10 luvun 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 7 §:n 1 momentti, seuraavasti:

10 luku

Salaiset pakkokeinot

7 §

Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella

Esitutkintaviranomainen saa kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäillyn, asianomistajan, todistajan tai muun henkilön suostumuksella tämän hallinnassa olevaan teleosoitteeseen tai telepäätelaitteeseen, kun on syytä epäillä:

- 1) rikosta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta;
- 2) rikosta, jonka johdosta teleosoite tai telepäätelaitte on oikeudettomasti toisen hallussa;
- 3) teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyä lähestymiskiellon rikkomista, rikoslain 17 luvun 13 §:n 2 kohdassa tarkoitettua ilkivaltaa tai mainitun lain 24 luvun 1 a §:ssä tarkoitettua viestintärauhan rikkomista;
- 4) muuta kuin 3 kohdassa tarkoitettua teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehtyä rikosta; tai
- 5) seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

1.

Lag om ändring av strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 17 kap. 13 §, 24 kap. 1, 8, 9, 10 och 12 § samt 25 kap. 9 §, sådana de lyder, 17 kap. 13 § i lag 613/2003, 24 kap. 1 § i lag 685/2009, 24 kap. 8, 9 och 10 § i lag 531/2000 samt 24 kap. 12 § och 25 kap. 9 § i lag 441/2011,
fogas till 24 kap. en ny 1 a § och till 25 kap. en ny 7 a § som följer:

17 kap.

Om brott mot allmän ordning

13 §

Ofog

Den som

1) genom att föra oljud eller på något annat sådant sätt orsakar störning i samband med tjänsteutövning någon annanstans än på en allmän plats eller i ett ämbetsverk, ett kontor, en butik eller en fabrik dit allmänheten inte äger tillträde eller på någon annan motsvarande plats,

2) orsakar störning genom att skicka meddelanden eller ringa samtal till ämbetsverk, kontor, affärer eller andra liknande platser, eller

3) av okynne orsakar falskt alarm genom att använda nödbroms eller larmanordning i ett kollektivt trafikmedel, en hiss eller någon annan anordning,

ska, om inte strängare straff för gärningen bestäms på något annat ställe i lag, för *ofog* dömas till böter.

24 kap.

Om kränkning av integritet och frid samt om ärekränkning

1 §

Hemfridsbrott

Den som obehörigen

1) tränger sig in eller i smyg eller genom att vilseleda någon inträder på en hemfridskyddad plats eller gömmer sig eller stannar kvar på en sådan plats, eller

2) stör någons hemfrid genom att föra oväsen, kasta föremål eller på något annat motsvarande sätt

ska för *hemfridsbrott* dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

1 a §

Brott mot kommunikationsfrid

Den som i syfte att störa skickar meddelanden eller ringer till någon annan upprepade gånger så att gärningen är ägnad att orsaka honom eller henne betydande störning eller skada, ska för *brott mot kommunikationsfrid* dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

8 §

Spridande av information som kränker privatlivet

Den som obehörigen

- 1) genom ett massmedium eller
- 2) genom att på något annat sätt göra tillgängligt för ett stort antal människor

framför en uppgift, antydan eller bild som gäller någons privatliv så att gärningen är ägnad att orsaka skada eller lidande för den kränkte eller utsätta honom eller henne för missaktning, ska för *spridande av information som kränker privatlivet* dömas till böter.

Som spridande av information som kränker privatlivet anses inte framförande av en uppgift, antydan eller bild som gäller en sådan persons privatliv som verkar inom politiken, näringslivet, i en offentlig tjänst eller i ett offentligt uppdrag eller i något annat med dessa jämförbart uppdrag, om uppgiften, antydan eller bilden kan påverka bedömningen av personens förfarande i nämnda uppdrag och framförandet behövs för behandlingen av någon samhällligt betydelsefull sak.

Som spridande av information som kränker privatlivet anses inte heller information som lämnats för att en fråga som är av vikt från allmän synpunkt ska kunna behandlas, om inte informationen med hänsyn till sitt innehåll, sin form, andra personers rättigheter samt övriga omständigheter tydligt överskrider det som kan anses som godtagbart.

8 a §

Grovt spridande av information som kränker privatlivet

Om spridandet av information som kränker privatlivet orsakar stort eller långvarigt lidande eller särskilt stor eller kännbar skada, och spridandet av information som kränker privatlivet även bedömt som en helhet är grovt, ska gärningsmannen för *grovt spridande av information som kränker privatlivet* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

9 §

Ärekränkning

Den som

- 1) framför en osann uppgift eller antydan om någon så att gärningen är ägnad att orsaka skada eller lidande för den kränkte eller utsätta honom eller henne för missaktning, eller
- 2) på något annat än i 1 punkten avsett sätt förnedrar någon,

ska för *ärekränkning* dömas till böter.

För ärekränkning döms också den som framför en osann uppgift eller antydan om en avliden person så att gärningen är ägnad att orsaka lidande för en person som den avlidne stod särskilt nära.

Som ärekränkning enligt 1 mom. 2 punkten anses inte kritik som riktar sig mot någons förfarande inom politiken, näringslivet, i en offentlig tjänst eller ett offentligt uppdrag eller inom vetenskap, konst eller med dessa jämförbar offentlig verksamhet och som inte tydligt överskrider det som kan anses som godtagbart.

Som ärekränkning anses inte heller information som lämnats för att en fråga som är av vikt från allmän synpunkt ska kunna behandlas, om inte informationen med hänsyn till sitt innehåll, sin form, andra personers rättigheter samt övriga omständigheter tydligt överskrider det som kan anses som godtagbart.

10 §

Grov ärekränkning

Om den i 9 § 1 mom. avsedda ärekränkningen orsakar stort eller långvarigt lidande eller särskilt stor eller kännbar skada, och ärekränkningen även bedömd som en helhet är grov, ska gärningsmannen för *grov ärekränkning* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

12 §

Åtalsrätt

Åklagaren får inte väcka åtal för hemfridsbrott, brott mot kommunikationsfrid, grovt hemfridsbrott, brott mot offentlig frid, olovlig avlyssning, olovlig observation eller förberedelse till olovlig avlyssning eller förberedelse till olovlig observation, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal eller ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks.

Åklagaren får inte väcka åtal för spridande av information som kränker privatlivet, grovt spridande av information som kränker privatlivet, ärekränkning eller grov ärekränkning, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal. Riksåklagaren kan dock förordna att åtal ska väckas, om brottet har begåtts genom ett massmedium och ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks.

25 kap.

Om brott mot friheten

7 a §

Olaglig förföljelse

Den som upprepade gånger hotar, följer efter, iakttar, kontaktar eller på något annat sätt som är jämförbart med dessa förföljer någon annan så att det är ägnat att skapa skräck eller ångest hos den förföljde, ska för *olaglig förföljelse* dömas till böter eller fängelse i högst två år.

9 §

Åtalsrätt

Åklagaren får inte väcka åtal för frihetsberövande av oaktsamhet, olaga hot, olaglig förföljelse eller olaga tvång, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal eller om inte ett livsfarligt hjälpmedel har använts vid olaga hot, olaglig förföljelse eller olaga tvång, eller om inte ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks.

Denna lag träder i kraft den 20 .

2.

Lag om ändring av 10 kap. 7 § i tvångsmedelslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i tvångsmedelslagen (806/2011) 10 kap. 7 § 1 mom. som följer:

10 kap.

Hemliga tvångsmedel

7 §

Teleövervakning med samtycke av den som innehar en teleadress eller teleterminalutrustning

Med samtycke av den som är misstänkt för brott, en målsägande, ett vittne eller någon annan person får förundersökningsmyndigheten rikta teleövervakning mot en teleadress eller teleterminalutrustning som den berörda personen innehar, om det finns skäl att misstänka

- 1) ett brott för vilket det föreskrivna strängaste straffet är fängelse i minst två år,
 - 2) ett brott som har medfört att teleadressen eller teleterminalutrustningen obehörigen innehas av någon annan,
 - 3) brott mot besöksförbud, ofog som avses i 17 kap. 13 § 2 punkten i strafflagen eller brott mot kommunikationsfrid som avses i 24 kap. 1 a § i den lagen, om brottet begåtts genom användning av teleadressen eller teleterminalutrustningen,
 - 4) något annat än ett i 3 punkten avsett brott som begåtts genom användning av teleadressen eller teleterminalutrustningen, eller
 - 5) utnyttjande av person som är föremål för sexhandel.
-

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7091
ISBN 978-952-259-208-8 (nid.)
ISBN 978-952-259-209-5 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi